

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/
Letnik 28, oktober 2020
shtevilka 153 – 154

Izdajatelj revije	Revija SRP, Ljubljana e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Hinko Smrekar, <i>Lakomnost</i> , 1927
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Postavitve za tisk	Revija SRP, Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniški odbor	Peter Amalietti Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Narochila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjizhnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN	1855-8267

Vsebina

<i>Aljosha Tomažhin</i>	Iz neke tuje nochi	4
<i>Adam Šbuligoj</i>	Impresije nezavednega	8
<i>Lev Detela</i>	Brez sedla in kopita (Nove pesmi iz koronskega obdobja)	11
<i>Ivo Antich</i>	Si.Joe (6x sijo)	17
<i>Ivo Antich</i>	Norhaus (epigramizmi)	19
<i>Andrej Lutman</i>	Karmelit	23
<i>Ivo Antich</i>	Kovid in Erazem (3x horror dvogovor)	34
<i>Hinko Smrekar</i>	Muze na toboganu (krajsha igra)	42
Prevajalnica		
<i>Yun Sondo</i> <i>prev.: Ivo Antich</i>	Srecha na kamnu ob vodi	47
<i>Raffaele Carrieri</i> <i>prev.: Jolka Milich</i>	Smrt ne pride samo enkrat	50
Likovna priloga		
<i>Damir Globochnik</i>	Sedem naglavnih grehov	63
<i>Hinko Smrekar</i>	Likovna dela /reprodukcije/	68
<i>Hinko Smrekar</i>	Satirichni in polemichni spisi	77
<i>Ivo Antich</i>	Janez & Jovan/strip – karikatura/	96

Esejnica

<i>Ivo Antich</i>	Detelov roman o stoletni vojni	97
<i>Mavro Orbini</i>	Kraljestvo starih Slovenov (II)	109

Za zgodovinski spomin

<i>Hinko Smrekar</i>	Slovenski umetniki (Prva umetnisha razstava v Jakopichevem paviljonu: Slovenski umetniki)	146
<i>Hinko Smrekar</i>	Ljudska umetnost »Ljudska umetnost, impresionisti, secesija in ‘Vesnani’«	150
<i>Hinko Smrekar</i>	Jaz, Hinko Smrekar, po bozhji milosti excentric-clown slovenskega naroda ...	152
<i>Henrik Smrekar</i>	Prava Preshernova podoba (Spisal & zrisal Henrik Smrekar)	154

Iz zgodovinskega spomina

<i>Damir Globochnik</i>	Praznovanje dvestoletnice rojstva Antona Janshe 20. in 21. maja 1934	158
<i>Marija Mercina</i>	Most chez Mochilnik; Napis iz leta 1803 /Fotografija napisal: Foto Venio Pilon/	162
<i>Jaka Jarc</i>	Bodleian Junius XI O anglosashkem rokopisu iz 10. stoletja, ki ga poznamo pod imenom <i>MS Bodleian Junius XI</i> , in o kontekstu njegove pesnisha obravnave biblijskih zgodb (II. del)	165

Vprashalnica

<i>Andrej Bolchbina</i>	Okupacija Trsta? (odprto pismo)	183
<i>Jolka Milich</i>	Sobotno celodnevno branje in intenzivno premišljevanje	186

Dokumenti

<i>Ivo Antich</i>	Logika kozjega (k)roga	195
-------------------	------------------------	-----

Aljosa Tomazhin

IZ NEKE TUJE NOCHI

PESEM PREDICE

Noch je in zvezde po nebu teko,
da se težko pod njimi shibi.
O, da bi sedel tu v temini kdo
in gledal v moje oči!

Trudno se vrti to moje kolo,
in nit bela hitro bezhi,
in vse moje misli tekó za njo
dokler vreteno ne obtichi,

dokler se plashne v me ne zazro
sredi samotne nochi ...
O, da bi sedel tu v temini kdo
in gledal v moje oči!

(Zora, 1919-1920 / 1-3)

OZNaNENJE

Kakor od zarij, lilije vonjav
in vetra rdečega obdan je planil
in iz svetlobe svoje je oznanil
visoki angeljski pozdrav –

a ona, ki klechala je ko kip
v svetishchu svojih zlatih las
je padala. In njen obraz
blestel je le she kratek hip –

potem je trudno, tiho zatemnela,
le zadnji sij je she strmél ko meč –
in shel je vanjo, ki je stala onemela. –
In angelja ni bilo vech –

(AKD, 1922)

KO NOCH SE CHRNA DOTAKNE STREH

Ko noch se chrna dotakne streh,
vse koche visoko zrasto,
in kot sladak in razkoshen smeh
nad njimi umrje nebo.

Le zjutraj, ko ni vech lepe nochi,
so zopet vse trudne pri tleh,
na strehah sinjina neba blesti
in v oknih in v tvojih ocheh.

(AKD, 1922)

ANTON PADOVANSKI

Kadar je palo solnce v pushchave
peska in bele valove morja
in je na nebu rasel v daljave
tihan vecher in v tihoto srca,
je shel: in shumenje halje rujave,
ki so ji v gubah shumeli sijaji neba,
so zachutile ribe kot ave
in njegove roké ko temne zastave
in glas ko zvonjenje daljnih cerkva:

da so priplavale mnoge na breg,
se pognale ven in nazaj
in na njih plavutih je bil sijaj
bel kakor sneg.

Ker vanj je visela samota ko vrt
in kakor v morje nebo sinje,
da je dehtel domache ko strd
in divje ko svezhe brinje,
in halja njegova je bila ko dalja:
chebele so vanjo letele ko v panj,
zhivali so divje v njej videle kralja
in ptice so zrle vanj,

kadar je dvignil v maj svoji roki
 in je stopil vanj kakor v grad
 in je govoril iz njega loki
 in zhivalim na njej, in njegovih zvoki
 so padali vanje ko zvezde in kakor v prepad.

(DiS, 1922 / 9-10)

IZ TUJE NOCHI

V chasih se lahko zgodi, da sedish,
 ko pada vecher, v svoji sobi,
 in kot noch ti jo napolni chrn krizh
 in ti sedish, chakash nechesa
 in mislish, da obogatish.

In naenkrat se v kaki podobi
 in iz knjig zasveti sijaj,
 in v tebi je vonj po cipresah
 in veter in vino in maj,
 in izba se ti razshiri
 in prsi in tvoje ochi –

a nate so legli nemiri
 iz neke tuje nochi.

(DiS, 1922 / 11-12)

PESEM

In jaz vem: da so v meni zakladi
 kakor zarje, ki she v nebu spe,
 in kakor nerazcvetele pomladi,
 ki naenkrat v polje zavrshе –

In zarje se razlijejo ko vali,
 da v zlatu ves vecher stoji,
 in jaz, ki bil ko choln privezan sem k obali,
 sem kralj, ki pojejo mu vse stvari.

(DiS, 1922 / 11-12)

ALJOSHA TOMAZHIN (pravo ime Jozhef, psevd. tudi Joshko T.; 1901, Dunaj – 1925, *ibid.*), pesnik, študent germanistike. Starša Dolenjca, oče z Rashice pri Velikih Lashchah (trgovec, kostanjar, suha roba) in mati z Brankovega pri Podsmreki, sta se pri koncu 19. st. naselila na Dunaju. Osnovna shola na Dunaju, gimn.-shkofijski zavod Shentvid pri Lj. (1912-1920), na dunajski FF študij nemške lit., zaradi tbc opustil po 3. semestru (1922). Na gimnaziji kulturno aktiven (drushtvo *Palestra* z nalogo chistega telesnega in duhovnega zhivljenja), predaval o sodobni nemški lit. (pesnika Rilke in Martin Greif ter pisatelja Peter Altenberg, Cankarjev dunajski vzornik chrtice, in Robert Walser, shvicarski Kafkov anticipant), deloval v dijaskem gledalishchu, med študijem ga je posebej zanimala dramatika. Umril na Dunaju 9. 5. 1925 (hiralnica Lainz), kjer je tudi pokopan.

Oblikoval se je v katolishkem krogu; v njegovih lit. glasilih je 1918-1922 objavil maloshtevilne pesmi, v katerih je opazna blizhina Rilkeja in gimn. sosholca Antona Vodnika, pesnika religiozno poduhovljene ekspresije. Tomazhin se je iskal nekje med obema; po oblikovni natanchnosti (metrum, rime) je blizhji prvemu, vsebinsko pa deloma drugemu, a brez njegove skrajne eksaltacije. Tomazhinov skromni opus je torzo na prehodu med moderno in ekspresionizmom; v lepem, sintaktichno uravnotezhenem jeziku z znachilno metaforiko (sinestezije) izprichuje avtentichen dar, ki kljub nedorechenosti nakazuje nagib v smeri dramatike.

(Opombe k objavam: *Zora*, revija, 1895-1914 / 1918-1920, glede na politichne okolishchine vech sprememb podnaslova, sprva »Glasilo slovenskega katolishkega dijashtva«, po vojni v novi drzhavi »Glasilo jugoslovanskega katolishkega dijashtva« kot dvojezichna slov.-hrv., tako tudi v kratkotrajnem podaljshku *Zora-Luch*, 1920-1921, tiskanem v Pozhegi s shtevilnimi napakami v slov. besedilih, ki jih je treba »deshifrirati«. – AKD = *Almanah katolishkega dijashtva za leto 1922* kot enkratno nadomestilo za *Zora-Luch*; v epilogu je Viktor Koroshec podal svoj programski povzetek t. i. krshchanskega socializma: s krshchanstvom »aut-aut« zoper kapitalizem-materializem. – DiS = *Dom in svet*, 1888-1944, katolishka literarna revija, ust. teolog in filozof Franchishek Lampe.)

Izbor in zapis o avtorju Ivo Antich

Adam Shuligoj

IMPRESIJE NEZAVEDNEGA

CHETRTA SLIKA

Vonj po zatohlem, po prahu ...
Zamrznjene zhlice nochi ...
Grla so nema, v strahu,
iz misli zavrtih ljudi ...

Obrazi – blede kot stene.
Na rokah – težke gravure.
Na prsih – lise in vene,
modre od nočne glazure.

Spijo in spijo kot kope:
ljudje iz razpraskanih sanj.
Hudich jih zлага – kot jope.
Zjutraj se oblechejo vanj.

PETA SLIKA

Je jedek vonj po solitru
ob hishi na koncu vasi,
s streho, podobno kositru,
ki mesec jo s krono krasi.

Prazna je, prazna zhe leta,
na njej pa kot rjast zapah:
vrata, v pekel ujeta,
z zelenimi okni kot grah.

Kdo zre tam s hishnega praga?
Je senca, ki tiho mrli?
Nich ni, le lisasta vlaga,
ki prishleke s koso kosí.

OSMA SLIKA

Neskončno bela koprena ...
V zrak razgnane snezhinke ...
Misli so sive kot mrena –
blede kot usta brez shminke.

Prva se davi pod zhledom.
Druga umira na zhici.
Tretja crkuje pod snegom
skupaj z olivo na pici.

Nich nam ne gre vech iz glave.
Nich je, kar pride za zimo.
Chrn je krokar daljave:
v nas bolshchi. In bolshchimo.

DEVETA SLIKA

Grmenje, divje grmenje!
Lushchenje nočne gangrene ...
tiho je – kot krvavenje
plazme iz strgane vene.

V shipi pobliskne bel nozh,
mesu zavlada rdecha
rast ikebane brez rozh,
ki se razpira kot vrecha.

Tezhko je, mokro in toplo,
kar po parketu dezhuje,
kmalu v zrak bo zasoplo:
novorojeno. A tuje.

DVANAJSTA SLIKA

Bela, kalcitna ravnica ...
V dalji ... chrn krizh dreves –
iks, ki pochasi stopica
naproti v smeri oches.

Pred nama – mrtev cvet gloga,
obgrizen z belino soli,
za nama ... rog samoroga,
odsekan s sekuro nochi.

Povsod sledi bolechine
na poti h krizhu dreves ...
Ob njem je samost ednine,
za njim ... nichesar ni vech.

SEDEMNAJSTA SLIKA

Zvok prasketanja v rami ...
Hrsk loma podpljuchnih kosti ...
Kaj je tej mesni chezhani,
da hoche iz stiska pesti?

Pest sveta ne pestuje.
Pest molze do konchnega dna.
A je telo, ki kljubuje,
s titanovo trmo duha.

Si krogla iz stiropora?
Ali prsh bele svetlobe?
Brat te obishche kot môra
s sestro velike tesnobe ...

DEVETNAJSTA SLIKA

Po zidovih chrna plesen ...
Tiho drobencljanje vode ...
Vlazhen duh je, zrakotesen,
kar lebdi v vonju sobe.

Mrzla miza. Bel zavitek.
Temna kolobarja kave.
Na rjuhi zhdi odlitek
nepremichne zhenske glave.

Poleg ... rozha. Skorja kruha.
Deciliter kalne vode.
Na kozarcu trza muha
kot krilati ptich usode.

BREZ SEDLA IN KOPITA*Nove pesmi iz koronskega obdobja***Dogodek pred oknom**

gibčna veverica
moja odskočna točka
v zmedi koronskega stoletja

v vetrovnem jutru
se spet sprenevedash
na drevesu pred hisho

vedno eno in isto
a vendar vsakokrat drugache

chakam da skochish
na moje okno
po oreh
in mi v zahvalo pomahash
s koshatim repom

morda se ob tebi srečam
s samim seboj
tu ob okenski shipi
v katero se rade zaletijo ose in chebele

te zhuzhelke ne vedo
kaj je steklo
in tudi ti
hitra vitka in pogumna
se ne bosh nikoli nauchila
neumnih chloveshkih kozjih molitvic

le uzhivaj oreh
zhivalske oči se ti zhivahno svetijo
srečno bitje si

nikoli ne bosh izvedelo
za epidemijo mrachnega virusa

Ob nepravem chasu

ustnice k ustnicam kot poljub
 toda zakaj tukaj in ob tem chasu
 ko se otroci igrajo v zaprtih sobah
 sami s seboj in moj poljub
 nima odmeva v tvoji dushi

na postaji brez vlakov
 se chez zapushchene trachnice vlachi
 samotna mrachina

za specho restavracijo brez gostov
 na dunaju v nürnbergu shanghaju
 brusi lachna podgana med smetmi
 popadljive zobe in chaka

nekje v tem brezupu
 odpre mlada zhenska v parizu
 canberry londonu moskvi okno
 ob nepravem chasu na nepravem kraju

svezhi zrak
 rabimo te
 pridi nash dobri angel

svezhi zrak
 pogreshamo te
 ti dobri angel

Napaka

posebna znamenja:
 nobena
 barva ochi :
 neugotovljena (ochi zaprte)

obup in nich
 ochala izgubljena

vsekakor se je dogodila napaka
 posebne vrste v strogem razponu
 med algebro trigonometrijo in policijo

Brez sedla in kopita

stvar je nestrpna
nekakšni poskoki v neurejenem diru
v vetru naprej ali nazaj

nihče ne ve kaj se dogaja
tekmovanje za glavno nagrado?

vsekakor razdražene mishice
in obsedenost za vsako ceno

vzadaj za tribuno
rezervni konj v nenaravni velikosti
tezhko diha

sonce nad njegovo razmrsheno grivo
sili v sanje o mirnem svetu
in prijetnem razpoloženju

a kaj
nora dirka se pravkar zachenja
brez sedla in kopita

Nekaj drugega

ta postelja stoji na napachni strani
nesmisel pleshe spredaj pred blazino
tudi Nijinski je dobil srchni napad

model E stoji sredi sobe
v ključavnici se jezno obracha ključ
nekdo nas hoče dokončno osvoboditi

vrata se odpirajo na stezhaj
toda priznati moram
da to ni dovolj

je namrech nekaj drugega
pivo kobilice chetrt kile kruha
trije lasje v juhi

in tisti neumni hroshch
 ki se bori z beethovnom
 v orkestru brez posluha

Psi, kaj hočete večno živeti!

Hunde, wollt ihr ewig leben! / Psi, kaj hočete večno živeti!

Domnevni jezni vzklík pruskega kralja Friderika Velikega svojim bezhehim vojakom v bitki 18. junija 1757 pri cheshkem Kolinu, v kateri je zmagala avstrijska vojska pod vodstvom feldmarshala Dauna. Bitka je terjala 22.000 mrtvih in težje ranjenih.

navzdol
 pod zamrachino
 globoko v zakol
 naravnost
 dol in gor
 vse je le disciplina
 pet metrov
 she do dna

 pogumno brez strahu
 chez travnik
 skozi gozd
 chez mrtvo roko v travi
 k cheljusti sredi goshchave
 kjer med machkami in psi
 po truplih
 rezko preliva se kri

Desno ob prazni cesti

nedolzhno svetlikanje iz teme
 ta bleda popkovina v nochi brez zvezd
 desno ob prazni cesti
 pred svetovnim neurjem

lebdimo v polmraku in chakamo
 na klic angela z nujnim sporočilom
 vendar se nas nebo ne usmili
 verjetno je prevech oblachno in she vsi spijo
 nekakshno oklevajoche shumenje

majhni ognji glas iz trobente
se oglašajo za grichem
z razpokanim zvenenjem

rdeče je rumeno zeleno je modro
zaradi vzdihov sštevilnih beguncev
nekaj se premika skozi veter
stoka in joche vlazhno je in preveč hladno

zdaj ravno zdaj

Virus

stvor brez srca in dushe
lebdi med nami v napachni preobleki
gre za nezdravo omrtvelost
brez oči in ust
ribonukleinska grozljivost
se beljakovinsko zabode v tvoje telo
strashna ljubezen zheli dihati in zhiveti

Poletje izven prostora in chasa

dogaja se neslishni koncert
trava negibno drgeta v soncu
magnolija pod oknom
je prava boginja
obkrozhena z zvoki
iz zvoncev iz zelenega listja

pijana drevesa strme
v visoko nebo
v opojnem zagonu se vzpenjajo
navzgor in she bolj navzgor

o dobri Bog!
te tvoje prispodobe
so hrana za srce in oči
in nasha poletna molitev

Kot ...

kot odsev sonca v vodi
kot podkev na chevlju
kot predal z zaprtimi skrivnostmi
kot oči sekstanta pri odkrivanju vesolja
kot privzdignjena ushesa machke na divjem lovu
kot mushnica v dezhevnem gozdu
kot shramba z zalogo za blizhnjo vojno
kot labodova perut v temni vodi
kot pasji gobec
kot ptichje strashilo
kot pavji rep
kot prazna skleda
kot konjska griva
kot zamirajochi zven zvona ob vecheru
kot riba na suhem
kot moj strah pred temo
iz katere smo se rodili ...

Dunaj, poleti 2020

SI.JOE

(6x sijo)

*

Nad Krimom stoji oblak
kot izgubljena ovca.
Po ljudskem izročilu
je to napoved dezhja.
A veter odpihne ovchico,
dezh bo chakal drug oblak.

*

Otrok barja pod Krimom
je postal Americhan.
Bahovec Peak, Aljaska,
gora z imenom po njem.
Iskalec zlata, lovec, ribich,
stoletni vojak »Sea Joe«.

*

Pekel pri Borovnici,
vojna pod Krimom, na njem.
Krimska vojna nekdanja,
krimska vojna sedanja.
Krim kot jedro pojma kriminal,
v Krimu Rim kot jedro rim.

*

V besedi Krim skrita kri,
po barju njene sledi.
V besedi Krim skrita kri,
pa polotok krvavi.
Mostishcharji in kolishcharji,
trojanska vojna (ne) spi.

*

Prule, ime iz »der Brühl«,
 z Zhabjakom kazhe morost.
 Reka, zhila s Prezida,
 tiha, kalna pod Gradom.
 Argonavti, iskalci zlata,
 shli so z barja do morja.

*

V Krimu je skrit tudi Kim,
 »zlat« korejski priimek.
 Sedemdesetletnica
 vechne korejske vojne.
 Koreografija klonusov,
 Vidovega plesa vojn.

(avg. 2020)

Fred Bahovec (1889-1989), ameriški Slovenec, raziskovalec, amer. vojak na Pacifiku, svetovni popotnik, avtor knjige *Ljubljanchan na Aljaski* (Lj. 1987). »Sea Joe« v amer. slangu »morski vojak«. – Zchetek korejske vojne 25. 6. 1950, premirje 27. 7. 1953 (100 let po zchetku krimske vojne 1853-1856). – Kim, najbolj pogost korejski priimek; besedni pomen: zlato. – Gornje pesmi so v korejski obliki »sijo« z zlogovno shemo 7 7 / 7 7 / 9 7. (Op. avt.)

NORHAUS

(epigramizmi)

MOROSOFOS

Erazem, ne Predjamski,
ampak Rotterdamski,
s »Hvalnico norosti«
hvali norost modrosti.

NORDHAUS

Nobelovec William Nordhaus
je združil ekonomijo
s kritično klimatologijo.
Za kritike je zrel za »norhaus«.

NORTH HOUSE

Antitrumpisti pravijo,
da je Trump star, zmeden debeluh.
Nasprotnika postavijo,
ki je še starejši, zmeden, suh.

MAD(E)MEN

Pravzaprav norcev sploh ni,
ker se vsakdo sebi zdi
pameten na svoj način,
nor pa le v očeh ljudi.

RACIJA RACIA

(krona stvarstva)

Tu racio zastaja:
so problem (mig)racije
ali izolacije?
Krona ali ograja?

EKOEHO

Junija je iz Sahare
prah do Mehike prodr
in tako brez utvare
afromigracijo podprl.

(DR)EKOVID

Globtrotel navdushen
osvaja prekrasni svet.
S co-vidom pa skrushen
uzre pokvarjen sekret.

TRIP GRIP

Kaj v gripi pocheti?
Doma chepeti,
skrit kleti v kleti,
vse gripe prekleti.

ZDRAVILO NA SILO

– Zakaj protestirate?
– Proti nasilju – za dobrobit!
– In kako to dosechi?
– Nekaj gobcev je treba razbit!

ESTROSTERON

Moshki in zhenske bodo bolj
enakopravno enaki,
ko bodo izbirali spol
kot polzhi v hormonski mlaki.

ZDRAVJE ZA NAVJE

Krozni tok zhivljenja
se zdi sam s sabo sprt:
vsako ozdravitev
na koncu chaka smrt.

IZHOD

Izhod ishche
izhodishche:
skoz krozhishche
gre krizhishche.

S(I)ANJE

- Kaj je svoboda?
- Sanje izhoda.
- Kaj pa hlapchevanje?
- Isto pasje stanje.

SUMA POGUMA

Strah je krog votel,
okrog ga nich ni,
a kot krut voz
vse v pesti drzhi.

(S)UM

Suma uma
je summa suma,
da brez razuma
um ni suma.

ORWELLIZEM
(1950-2020)

Prave resnice
so katastrofalne,
izredne razmere
pa so normalne.

YUGOVAMP

Yuga res uradno
vech ne obstaja,
a vchasih paradno
iz groba vstaja.

POSTYUGA

Nauk, da socializmu
sledi komunizem,
je u(res)nichila
od-yuga v kapitalizem.

JUGOVZVOD

(patena mundi)

Balkanski jugovzhod
je vseh nesrech vzvod,
vseh nesrech proizvod,
vseh nesrech prehod.

NEIZUMRLI

(Australopithecus balcanicus)

Avstralske temperature –
konec koronske torture?
S poletjem postaja Balkan
veseli evropski Wuhan.

(jul. 2020)

Andrej Lutman

KARMELIT

V gospodinjstvu, v katerem se sprdeva skupaj, je tudi ogrevanje skupno.

Garje so se oprijele mucke, ji skazile belino, pochrnile polzha ob zapiranju lupinastega doma, se toliko dotaknile zmaja, da je pripravljen za odziv, in storile ptici madezhe na rdechem puhu. A glavnina gorja se je kazala na področju, kjer sta prehajali druga v drugo interesni sferi počasnih in zapiralnih tendenc ter stalnih pripravljenosti na permanentno masakriranje. To področje, zaznamovano s starajochim se prebivalstvom, obremenjeno s shtudijem za sprejem na najvishjesholsko ustanovo, poimenovano Hospic Yuniverzity, to področje je zapustil izkusheni vodja z imenom Rel. Vodilni položaj prevzame voditeljica z imenom Rdanpa. Njuna starostna razlika je prevelika, da bi starajoche se prebivalstvo ostalo enotno. Ker pa starajoche se prebivalstvo predstavlja tako rekoch najvechjo vechino družhbe, v kateri je pomlajevanje dokaj redek pojav, so se garje oprijele kot zhe dolgo ne. Rel na slovesnosti ob svojem slovesu poreche, da lahko z zadovoljstvom zre na lasten prispevek, ki naj ublazhi posledice staranja, Rdanpa mu z zmagoslavjem, zagotovljenim z odpirajocho se prihodnostjo, povsem pritegne, zavedajocha se, da ji starost, ki ji je pravzaprav she mladost, zagotavlja, da garje ne pokvarijo videza in vtisa ob predaji vodstvene funkcije. Rel se drzhi svoje zaobljube, da s prenehanjem sluzhbe na vodilnem položaju odneha tudi na drugih področjih, povezanih s uslužnostjo do ljudskih množhic. Povsem se umakne v zasebnost in odmakne od pretechih pojavov. Postane zaslužnik, kar mu omogochi, da ima konchno mir pred vsem. Odpove se tudi dejavnosti, ki je bila priljubljena med odsluzhenimi kadri, svetovanju. O upravicenosti tega ni bilo dvoma, saj bi njegovi nasveti lahko imeli docela negativne prizvoke, posebej she ob navadi pri govorjenju, ko je sicer prepoznavno, a moteche izgovarjal dolocene glasove s posebej za nastope prirejenimi zategninami. Tudi v tem mu Rdanpa popolnoma nasprotuje. Je ljubiteljica jasnih kratkosti v izreki. Starajoche se prebivalstvo ob njenih na takshen nachin izrechenih usmeritvah občuti zasto j v teku chasa.

Pochrneli polzh in ozeleneli zmaj si podelita področje, v katerem gorje gre v garje in gori k vsesploshnem pojavu ogroženosti. Grozeche področje, nahajajoche se v chasu prevzema vodstva, dopusti vdore vishjih sil, ki jim je odhajajoči izvoljenec z imenom Rajesh dal krila v dobi rdechopuhe ptice. Vishje sile, predstavljene z nihajochimi zasloni in ekstremnofrekvenchnimi modulatorji, so izvoljencu Rajeshu dopustile odmik od starajochege se prebivalstva, saj je bil prepričan, da je prihodnost ljudstva, ki mu je sluzhil, v prenovi omrezhij, katere

olastninjajo okupatorske religije. Ljudstvo, sestavljeno iz starajočega se prebivalstva in odhajajočega podmladka, mu je tako zagrenilo vladanje, da ga opusti. In ena od vishjih sil, ki se polasti sovladarja, izbirajočega med mnogimi poimenovanji, Rajeshu omogochi vedenje, da vsemu temu ni dorasel, pa sovladarju mnogih imen prepusti odlochitev med vladavino ljudstva ali strahovlado upravnishkih strank. Pa garje prineso gorje.

Da pa bi se vsaj posebej ali vsaj kdaj ukvarjalo z belo mucko ...

Bela mucka je predivo chasa prevzela od chrnikastega polzha, ki ji ga je pravzaprav prepustil, ko se je bil pozaprl v svojo krhko lupino. Bela mucka z lastnostjo, da se ji ne mudi, ustvarja videz brezskrbosti, celo trajnosti. Njena igrivost je smrtna, saj sposhtuje chlen o obratnem dokaznem bremenu. Osebe na dolzhnosti naj dokazujejo svojo nedolzhnost! Odpornost je zachasna, upornost stalna.

Utrujanje snovi.

V trenutkih, ko razpolozhenje ovira strnjenost enosti, je chas za drugotnosti, ob katerih se obnovi vse. Doprinos prezrachevanju postane razvodnjevanje usedlin. Vanju, se reche: v zrak in ostanek, se s pihanjem povzrochi, da sproshchenost usedline postane zgled za sploshno. Sploshno izruje posamezno, presadi dotrajano tja, kjer zasedelost napetega prezre vse mozhnosti, vse she smiselne povezave. Up pushcha zavist v zalezhaninah, bojna sredstva povzroche tisti sploshni prepkih, gredoch v preplah: zdaj, a ne zadaj. In srhozor ugodí pogledu. Nastopi par, ki zheli troje: videz, uvid, dvig s palcem na stran, kjer je rana v prostoru, kamor se ne pada prepogosto. In je ...

... prostor; je razmaknjenost med znaki z znamenji, so presledki, oshtevilcheni z udarci po chrkah. Je utrujanje snovi. Nastopi trojka, zhalecha sebe z ednino. Nadstropje vishe so tla. Nasproti podu je podstreshje. V hishi ni miru. Srhozorje zavda s svojo blizhino na blizu, z ukanjem v sluhovod. Kako zapeti? S chim pripeti zaslon k obzorju ... o! ti z zaraslim pogledom v daljavo.

Trudni ochesci, duri v temini, zaplate na obrobju zrkla in she nashtevki, ki pa ne veljajo. Utrujanje snovi. Utrnejo. Srhozorje prevlada. Do svita odstre chas, ko se sme izvajati trenutke, trajajoche dlje in pogosteje od dogovorjenega, od pripisanega, od smisla do zgotovitve misli v sen.

Pripeti zaslon preti.

Pripeti zaslon preti.

Pripeti zaslon preti.

Spanja ni. Sanj ni. V snu so saje, v sajah hlepeche sence, v zhicah tokovi podobnosti kot zhe prevechkrat tolikokrat. Utrne se pikica, trznesh she enkrat. Trn in zor. Rozha na nartu. Pod pogledom vzcvetivo skochi na ustno nebo, kar zaneti kuzhnino in zmehcha sinji glas v hropenje ter rjutje, saj je spomin na spochitost prekrit s pregretim pregrinjalom, ki se obnovi. Vzcvetivo.

In odpiranje vlog.

Lik nameshchenke izpodrine podobo veshche. Podoba z likom ne pridobi, temveč postane obilna, obilnejša od lika, ki se potisne v ozadje, kar je veshchi lastno. A tako lik kot podoba izrazhata ogorčenje nad lastno debelostjo in preobilnostjo, da se zdi, da ju tudi govorichenje odebeljuje. Dvojna vijachnica, preplet nameshchenke in veshche, vsebuje tudi trak z nanosi slik, na katerih so posnetki vrech s kavnimi zrni, dozorelimi tako za setev kot tudi za saditev. Nameshchenka se pripravi za poljsko opravilo. Veshcha, potisnjena v ozadje, ni pripravljena na pochakanje sončne svetlobe. Nameshchenko njena umaknjenost ne ovira pri plemenitenju prsti, ko zatika zrna pod rusho.

Priteche nogometash. Sledi mu nastavljalca, v rokah nosecha osmrtnico. Izruvala je bila namrech brezlonchnico, jo gnetla tako dolgo chasa, da ji je bil lonec kar podarjen. Sprva kelih, zdaj vajin lonček, je porekel nogometash, ko sta se mu nameshchenka in nastavljalca pricheli zahvaljevati. Rusha je skupna, je she pripomnil in odtekel v dir. Zaustavilo ga je susheche se perilo in mrches, ki se je napajal na vlagi. She dobro, da imam v blizhini revmatischen enokolesnik, je pomislil in dodal, da je she bolje od tega, da ga je dal za nekaj chasa na sonchevo toploto, da vlaga, zadržhavajocha se v vijakih, pobegne k veshchi, vse spremljajochi. Kdaj se mi je ustavilo? bi se dalo pripisati vsesplošnemu samoizprashevanju navzochih, ki si odgovarjajo: ko je bilo potrebno lagati in z lazhmi pretiravati.

Veshcha odpleshe s komarji in brenclji. A je le samopoimenovanka.

Pride po sklepalni sledi, naseli se v občasno stalno prebivalishche, ki ga poimenuje za razpriljubljenstvo. Prichne vzorčenje, za kar je usposobljena, s chimer poudari ris, vzorec brez konca, kaj shele zacetka. Ima nit, vdeto v sence chrne luknje. Z njo preuchuje odbojnosti in privlachnosti, vzroke gibanju, smeri zibanja in gubanje. Prebivalishche se nahaja ob trgu s kuzhnim znamenjem, zdaj znakom za poravalne pochepe. Pod njim napis: zharenje vzhgane chrke. She nizhe: zhig crklja. In pocrkjanka, pregnetena onkraj ugodja, dovoli, da se zgodi zalom chasa. Vzhganine, ki jih je prejela zaradi krivdnega razmerja s samomorilko, so ji najlepsha napaka, s katero razveseljuje zhiveche. Ima se za vzgojiteljico pravnujini. Prva beseda, ki njo nauchi, je beseda napakanje. Naslednja beseda, ki sprozhi besede, postane tezhishche, ko si poreche: te zhe ishche. A ne nujno samomorilka, njena navidezna preobraznica, in tudi ne njena stalno ponavljajocha se sluzhba, kar ji povzrochi ohromelost. Odzove se z obema stranema. Prva ji da izkushnjo, naslednja spomin, da je enkratna in le za enkrat. Toda ona bi se ponavljala, ponovno bila vechkratna.

Zhe znano kakor tisto: po kolikem chasu gospod vdovec postane gospodichna? Tega samopoimenovanka ni smela izvedeti. Bila je v primezhu izrezkov, s katerimi se je ukvarjala med budnostjo v nochi in dremezhem ob dnevu. Izrezki so jo spominjali na zaostrovanje, ki ga je bila nasilno delezhna od vsepovsod, a che je skrbno premislila, she največ iz okolice. Pojavila se je kot rezbarjeva zhena, a je

bila njena macheha. O njej je vedela le: imela me je rada, le jaz nisem bila pridna. Po takshni izjavi jo je jelo strahiti. Strah se je pojavil na nosilcu. Bila je ustrahovalka na nosilih. Bila bo tarcha smrtonoske, je nekako vedela.

A macheha? Sestavljala je odhod za njenim svetlobnim telesom, saj je poznala chas, ki je potreben, da se v zhice ujeto svetlobo pripravi do vidnega polja.

Torej je ta chas zamenjala s tistim in s spisom o starem ...

... svojeglavem pismonoscu, prevazhajočem se na dvokolesu s strojnim pogonom, ki se je poganjal po dovozu do nabiralnika. Odpeljal se je bil od svoje matere, s katero sta si izmenjala brizgalko, si pognojila slini s ustnično prevleko, da mu ustnici ne razpokata. Pismo, namenjeno ochetu, ki je bil zadolžen za namestitev nabiralnika, si je zataknil pod plesnico, lasuljo, sluzhecho mu tako za lasuljo kot tudi za chelado, obvezno za njegov poklic. Oche, ocheladan s prav posebno zashchitno glavasto lupino, ga radosten prichaka. Vedel je, da mu hcherka iz prihodnje zakonske zveze sicer she ne odpiše, a pisemce svoje sopotnice mu je vedno koristilo. Zhelel si je razglednice, da se vsaj seznanj z njenim sicershnjim pogledom na svet. Po izročitvi priporočenega pisma, ki ga je sinu podpisal brez posebnih pripomb, se zatopi v branje. Prebere, da se she zhena, določena z zakonom o sobivanju, strinja z zadnjimi popravki predloga. Ovrгла pa naj bi osnutek pogodbe o razdelitvi pogledov na podnebne spremembe. Predlaga tudi zapopadek o odločitvi o prenehanju kajenja na teshche, a zraven doda, da je zapopadek vech kot le primeren za nadaljnje dopisovanje. Po prebranem oche pogleda v sina, ki poznavalsko ocenjuje uspešnost pritrditve nabiralnika na delno prizhagano drevo. Sam pri sebi si zapishe opazko o tem, da pa oche res zna izbrati pravo nosilo za nabiralnik: she komaj zhiveche, na robu izumrtja, drevo s posebnimi potrebami.

Namestitev nabiralnika je vsekakor prava odlochitev. Oche se z njim molche strinja. Mora molchati, ko pa so pritiski s strani lochujochse se zhenske, delno zhene delno soproge, na meji vzdrzhljivega, saj mu poshilja sina, njunega vech kot le posvojenca, s tako pomembnimi novicami, zapisanimi s skromno pisavo varčne in preudarne zhenske. Pred njo se varuje le z mislimi o she ne zaplojeni hcherki, s katero se odpravi na plenilski pohod po odtujeni doti. Poklal bo vse. Pozhgal do temeljev. Prekopal grobove. Dodelil stanovanjske pravice njeni polsestri s po tremi ljubimci. Podelil vse obchutke, ki jih je she gojil. Po vsem tem pa se v novi luchi uslochi pred hcherko in ji zaprisezhe zvestobo do naslednjih. Za takshne opolnomochene zamisli ga pohvali she sin, ki se tudi ponadeja slastnih delezhev. Toda za zdaj she ni chasa. Ochetu ponudi v ovojnico zaviti obilen shchepec tobaka, ki sta jo z materjo oslinila sinochi, pa se je kar dobro kazala, she zavita, she primerno vlazhna, she uporabna. Oche pa, tak kot je in hoche ostati, mu namigne, da mu ni za kajo. In da so v zhivljenju pomembnejsha pochetja. Nakazhe, da bo nabiralnik potrebno tudi pobarvati, da bo skladičen z barvo drevesne skorje. Sin vse skupaj spregleda in prichne obrachati dvokoleso s strojnim

pogonom. Obrne pa se tudi lopatica v zharkovnem potisniku, s katerim veter usmerja svoje tokovnice proti smeri, v katero se odpelje pismonosha.

Oche drobenclja. Sin ovinkari. Mati izrojeva. Chas technari ...

... v svetlobi chrk.

Usluzhbenka pri točilnici goriva sporoči, da ne more prizhgati. Napis ni zasvetil. Kako naj opozori? sprasheva je odda svoj glas v ugasle chrke, ki naj bi sporočile, da se je pocenitev goriva krepko približala: zadnje zaloge! gorivo s pecivom! trajno goreche ... Zatemnjeni ochesi poskusha osvetliti s svetlobo iz zaslona, v katerega je buljila, ko ni bilo strank. Na njem prebere, da obstaja precejshnja verjetnost za zastrupitev zraka s prdci v premajhnih prostorih, v katerih so nameshchene pomnilnice s podatki o sholskih nachrtih za naslednje obdobje.

Naslednje sporočilce ji posreduje podatek, da je pecivo, s katerim si slajsha plachano prichakovanje strank, delno strupeno zanjo, saj vsebuje snovi, na katere lahko da njeno telo ne bo izrazilo primerne odziva, pa se na podlagi tega sklepa o tem, kar zhe dolgo chasa ugotavljajo nekateri opozorilniki. Ni se zmedla. Odvrnila je pogled na širokolistnato rastlino in ji prichne peti. Rastlina ji posreduje občutje debelosti, kar je izraz okolja, v katerem uspeva. Usluzhbenka ponovno usmeri pogled na zaslon. Ta ji sporoči, da je zvok, ki je prevladujoch, odmerjen s sto shestindevetdesetimi nihaji. Usluzhbenka se ob tem podatku zgrozi. Potisne si levico ob predel, kjer se ji nahaja trtica, pa vrisne. Rastlina se odzove, a neslishno. Usluzhbenka poskusha poustvariti občutje repa, a zachuti hrbtenichni splet. She ko sem dala, so mi vzeli, hitro poreche vstopajochemu, iskajochnezhu gorivo.

Blizhajochi se jo gladko preslishi. Potrebujem pravshnjo kolichino, ji zaupa. Za samovzhig? jo zanima. Pa chetudi, ji poreche. Chrke ne gorijo, potarna. Torej ..., dokoncha. Sochasno se približhata. Rastlina ovne in se posushi, da postane drachje s prihodnostjo. Spreten, kot je, izdela napis. Usluzhbenka mu sporoči, da hishnih rastlin tako ali tako ni, saj so le zunanje. Izvijeta napis, ga umestita nad vhod, prizhgeta svoji chustvi in odpovesta vse stranke, ki ne prinashajo daril.

Darilo ...

... kot vmeshavanje belozobke. Zhenskarjenje zhenskega. Vmshavanje se zgodi, ko nasede sanjanju vrachev: zashtevke. Belozobka odzhene prisotnosti pred mesechno chishcho, ki so posploshitve, porazporejene glede pomenov na spolnike: nasedek ali vrachalnik; naročilo protiizstrelchnega shchita ali potovanje po napetostnih zhicah; kratkotrajnice ali istospolnice. Belozobka obracha ochesi, obrne pogled, odvrne pozornost. Nich vech vas ni vech, skoncha. Kakor je navedeno, tako bo, poudari. Prisotnosti so naslednje: njihovost, kar se kazhe za nekaj, kar povzrocha belozobkin srbezh; nihajnost, kar povzrocha prelete chrnic po nebesu; semenski pospeshevalnik, ker ni navzoch. Belozobka poseeblja smrten strah in smrtino dostojanstvo. Smrtno vreteno pa narekuje tochaste nevihte,

spozabe ob dotokih tuje krvi in poslikave lastnih odslikav. Belozobka uporablja vse nachine prisotnostnih spletkarjenj. Zapoznala rana se ne shiri, vohun in ovaduh se ovohavata, ko belozobka cheshe obveze za prihajajoche rane. Zabrisnine so ji hrana, odshkrtnine namaz. Nima izbire med strahom in sabo. Dvotelesje jo mika. Poimenuje se za Hurshko Skurjenko. Pobota ne obeta. Tlakovci jo zmotijo kot spanje z vecherom, kot lastno stanje, kot prevečnost vsega. Ogrozhenka ji je prispodoba, ki se ji prilega predse. Odzove se na pojem: tiskalnikovanje. Odziva se z odpovedjo sledov. Sledljivost ji ni lastna. Njen zavedek povzrocha preplah. V zavleki prichakovanja ... ji ni prispodoba. Ustrahovanje s posploshitvami ustavi s shkiljenjem.

Droha z Zinkom.

Kar ju je vezala dvojina, so ob kar premnogih prilozhnostih na njo, na dvojino in na par, silila vprashanja: glede na kaj sta skupaj, kaj vaju družhi, kako, da sta par? Droha odgovarja: združhila naju je glasba. Sva brez posluha, dodaja Zink. Je kdo od vaju celo ob sluh? se je kot po navadi glasilo naslednje vprashanje. Mnogokrat, prizna Zink in Droha ga dopolni: posebej tedaj, ko sva skupaj; in zapojeva. Vprashanja so se stishala oziroma postajala glasovi v ozadju. Ospredje pa zazveni v pesmi, ki bi bila sila tezhko opredeljena za ubrano. Od kar sta par, jima ospredje zveni.

Ko se je kraljestvo oddaljilo ...

..., se pojavi uporabnik sploshnih spolnih uslug javnega zavoda, se prepusti obkrozhitvi mnozhice, nudechi mu pred ustnici podolgovate in v mehko zaobljene shtrclje na zhicah, da spregovori vanje: Spv! tu navzochi z zaskrbljenostjo spremlja vashe ukrepe pri povechitvi pravice do zasebnosti, zlasti she zahtevne in ustreznost terjajoche razlicne pristope do nesorazmernosti. Obkrozhajocha ga mnozhica za spoznanje rahlosti odmakne shtrclje.

Oslinjene besede omadezhujejo.

Pobudnik se ukvarja z nadaljevanjem, ko izusti: ... vendar pa je bilo sprejeto besedilo o ukrepih resen razlog za skrb. Zamolchanega ne izusti. Odebeljeni shtrclji se mu priblizhajo. Opogumljeni nadaljuje, da bodo pridobljeni osebni podatki za povsem nejasno opredeljene namene, mnozhichno in na zalogo. Mnozhichno razumejo njegove izustke kot tako imenovano ribarjenje po podatkih brez vnaprejšnjega suma krshitve, ki tovrstnostim glede na sodnishke ustaljenosti niso dovoljene. Vsaka oseba namrech ni zhe v prekrshku, ko ..., izpostavljeni ne najde pravih izrazov, pa chetudi se she tako trudi. Shtrclji niso zadosten razlog za odvechen trud ali napor v njihovi smeri. Sam pri sebi povzame, da drzhava ne sme s svojim delovanjem ustvarjati vtisa, da je potrebno izbirati med zdravjem in zhivljenjem ali chloveshkimi pravicami, chesar pa shtrcljem ne sporochi. Zadovolji se s prepushchanjem vprashanjem, ki se glase izza shtrcljev.

Je to v nasprotju s samim bistvom temeljnih pravic? Ali te pravice sploh she pripadajo? Naj torej oblast sposhtuje do te mere, da se ji lahko zaupa, ko posega v pravice le toliko, kolikor je to nujno potrebno za doseglo ustavno dopustnega cilja?

Zhe pri drugem vprashanju se mu je zapletlo, tretjemu pa sploh ni vech sledil. In naj jim odgovori? Da se izogne sam sebi, prav prisrchno prichne govoriti o lepoti podezhelske poljane, na kateri ni odvechnih shtrceljev, saj je vse obrezano, pokosheno in urejeno. Sicer okoljevarstvenik po preprichanju, se le ne more ogniti poudarku na vrsti vsebinskih napak, ki jih vprashanja vsebujejo. Ne izpostavljajo namrech pravice do gradbenega dovoljenja, navrzhe.

Torej zakonito denarno poslovanje odpade? je bilo vprashanje, ki ga ni prichakoval. Po nasvet se obrne za sabo, a tam ..., tam je mirovala le drzhavna zastava brez nasveta. Pomisli na overjeno potrdilo o izobrazbi za posamezno zaposleno osebo, a kaj naj s tem? Pa prichne: ... kot veste, je mozhno, da je tak predlog pristal v zakonu, ki naj bi se ukvarjal s posledicami, a ni jasno; she bolj zhalostno je, da v vladi oচিতno temu ni uspeshno nasprotovala nobena stranka, she vech, veliko vechja verjetnost je, da bo predlog predmet ustavne presoje. Odlochil se je, da jim je dopovedal dovolj.

A shtrceljev je bilo vedno vech. Prerazporedili so se sicer na daljshe razdaljo, kar pa mu ni prav veliko pomenilo. She bo moral govoriti.

Gospodarski del vlade je na drzhavni zbor naslovil pobudo, da bi za izredno pomoch v chasu stiske zachasno namenili do enega odstotka lani zbranih nadomestil! – jim je s privzdignjenim glasom namenil prikrito lazh, zhe v naprej dogovorjeno s strani odsotne svetovalke. Povzdignjeni glas mu je omogochil rahlo sproshchenost, pa je nadaljeval z zagotovilom, da je sicer zakon o upravljanju pravic uzakonil izobrazhevalne sklade, vendar ti v chasu ukrepov ne morejo delovati, so pa v javno korist. Ob zamolku, ki je po tem nastal, je preshtel odebeljene shtrcelje. Do postav, ki so mu molele ozhichene shtrcelje, pogled ni segel. Prevech si je dal opravka s ponovnim preshtevanjem. A che bi podaljshal pogled, bi vsekakor opazil, da ga vsaj ena od postav prav zlahka prepozna. Je njegova svetovalka za obrazno nego in strokovnjakinja za izreko. Pridruzhila se mu je bila she v chasu prejsnjega sklica. Kot dopolnilno dejavnost je opravljala poklic zastavonoshinje, kar ji je omogochalo, da mu je vedno stala v ozadju. A tokrat ... Pogled je bil osredotochil nase prav tedaj, ko se je zagledal v zaslonu na steni v ozadju shtrceljev in postav. Denarne posledice niso predvidene, saj naj bi bila vsa sredstva zagotovljena iz sicer osiromashenih virov, a nekaj bi se zhe nashlo ... je uspel zamomljati, kajti pogled nase oziroma vase ga je popolnoma prevzel. Preshel je na godrnjanje: budno spremljam vse, a kaj imamo o tega ..., nadzorujem gibanje prebivalstva, toda namen, namen je izjalovljen ..., uporabljam orodja za ozaveshchanje, pa so znaki podatkovja ..., kako naj se izrazim ...: shibki! pribije krepko, da zmanjsa godrnjanje, saj se zave o pomenu naslednjega sklica. Ob tem namigne svetovalki izza shtrceljev, da naj vendar stopi na njej pravo mesto ob

zastavi. Ker ni uchinca, dvigne desnichin kazalec in ji skorajda zhe ukazhe, ko se zave, da je pa le na javnem mestu in ne v svojih prostorih. V izogib zadregi kazalec potisne v levi uhelj in si podroza v uho. Tudi ta gib je brez uchinca. Svetovalka se ne premakne in tudi ne primakne k njemu, ki mu zhe zmanjkuje potrebnih misli in ustreznih izrazov.

Kraljestvo ni bilo nich blizhe.

Svetovalka ob doumetju njegovega stanja prevzame pobudo in preusmeri shtrclje k sebi, ko glasno izgovori, da je preizprashvanje o tem, che je odpoved osnovnim chloveshkim pravicam she jasna tezhnja izvrshilne veje oblasti, pravzaprav blatenje in, nenazadnje, omalovazhevanje vsega, za kar si kot posameznica prizadeva zhe od tedaj, ko ...

Postave ji priblizhajo odebeljene in ozhichene shtrclje na razdaljo poldruega sezhnja. S tem ji dajo vedeti, da lahko nadaljuje, a le dokler si prejsnji govorec ne opomore do te mere, da skoncha zhe zacheto. Na kaj takega ni bila pripravljena. Kljub zastanku v izpeljavi zapletenega govornishkega napletka ji uspe dokonchati zacheto z uchinkovitim nasmeshkom. Shtrcљи se pred njo povesejo, postave povesele in sklic je konchan.

Kraljestvo je blizu.

Perec.

Ena zaokrozhitev velikega kazalca je manjkala na shtevilchnici, ko se priblizha izhodishchnemu polozhaju, dvigne desnico in njen kazalec usmeri v prostor, shirech se od stopnishcha stran. Ozadje, sestavljeno iz treh sklopov stopnic, se je konchevalo z vrati v stavbo. Na vsaki strani sta mirovali zastavi, dolochujochi trokraki lik, ki je bil vhod. Kljub skrbno domishljenemu govornemu izrazu misli ni izustil nameravanega, saj je sledil smeri iztegnjenega kazalca, ki je kazal na orodje za spopadanje z nastalim vzdushjem brez obetov, da se kmalu koncha. Brez uvodnega govora poda potrebna pooblastila le z gibom levice in nadzorovanje steche nadnje, nad mirujochimi v prostoru, shirechem se pred njim na vse sprednje strani. Okuzhene posameznice, she mirujoche, so mu bile vdane po vladnem odloku o mirovanju in samooznachevanju, kar so izpolnile vestno in natanchno: na telesni predel pod dojkama so imele pritrjeno barvno sliko njegove machehe. Ni jim bilo lahko namestiti jo, she tezhje so sprejele dejstvo, da s samooznachitvijo tvegajo izlochenje, a ubogljivost jim je bila ena od temeljnih vrednot. Nadzorovanje potrdi prisotnost s piskom. Prva vrsta mirujochih stopi za korak v stran, druga vrsta mirujochih tudi, a v nasprotno. V tretji vrsti mu kazalec desnice odkrije poddojchje brez slike. S pogledom v stran preveri, da se ne moti, ko se tokrat pozorno zazre prek kazalca vanjo. Namrshchi se. Godrnjaje poda izjavo, da naj se jo preishche. Tega ni imel pripravljenega, zato se domisli, da nameravanemu govoru vsaj v pisni obliki, ki sledi, doda pojasnilo. Snemanj ni dovoljeval. Macheha se je namrech zadovoljila le s pisnimi izdelki. Neoznachenka, izpolnjujochja pogoje o zachasnosti, nujnosti in sorazmernosti, se mu blago

nasmehne, vsaj tako doume njen obrazni izraz. Poznal je take vrste nasmehov iz drugactnih priloznosti, pa sam pri sebi sklene, da ji omogochi she eno mozhnost. Iz notranjega zhepa suknjicha izvleche podpisano machehino podobo, stopi do nasmehnjenke in ji lastnorochno pritrdi oznachbo na ustrezno telesno podrochje. Povprasha jo she o nagibih za odsotnost oznachbe. Nasmehnjenka postane nasmejanka in ob tem sprozhi v priblizhancu dokaj meshane obcutke. Ozave se, da je tovrsten poseg nekaj, kar je temu okolju tuje. Macheha mu je o tem dala dokaj medlo predstavo, saj se je tudi ona shele seznanjala z obichaji, ki jih je uporabljala mirujocha mnozhica pri poslushanjih. Nadzorovalo je sledilo vsakemu njegovemu gibu tudi tedaj, ko jih je ponavljal, kar je machehi predstavljalo precejshnjo tezhavo pri razvrshchanju. Oblastnica pach ni bila malenkostna. Smeh na novo oznachene je dosegel stavbino prochelje. Zastavi sta se za spoznanje stresli. Ko je dosegel izhodishchni polozhaj pred mnozhico mirujochih, je ponovno usmeril desnichin kazalec vanje. Tak polozhaj mu je bil najustreznejshi. V tem polozhaju je najlazhe ugotavljal krog oseb, ki so si bile v stiku. Macheha mu je bila namrech zagotavljala, da so ugotovitve, dobljene s tem polozhajem roke, najzanesljivejshe. Zhe je hotel pricheti s shtetjem posameznih oseb, sestavljajochih mnozhico, ko se ove, da ima drugactno nalogo. Pripravljen ima vendar komaj pregleden seznam dolochb, ki jim jih mora sporočiti she pred srechanjem malega in velikega kazalca na shtevilchnici. Tedaj se med obema vratnicama pojavi rahla razpoka, povzrochena s prepihom v stavbi. Zastavi komaj opazno vzvalovita. V hrbtu zachuti pritisk. Morda je macheha na poti sem, pomisli. Poskushal ji je zhe izkoreniniti to njeno navado, ki je mejila na razvado, da mu po dolochenem chasu prichne slediti, toda uspeha ni bil delezhen. Morda pa ni ona, she pomisli in se odlochi, da prelozhi nameravano.

Poldnevje pritisne. Obetajocha zaježitev chasa na njegovo prisotnost zgolj za kratko obdobje nekaj tednov, morda mesecev, lahko da v prihodnjih letih postane stalnica. Ta in podobna slepila za javnost so se stezhka uveljavila. Machehine pobude, da velikemu in malemu kazalcu na shtevilchnici dodajo tudi mirujochi odbojnik svetlobe, ni bila sprejeta. Kazalo je namrech na precej oblachno vreme. Tudi trojka Rel-Rajesh-Rdampa ni zagotovila strinjanja pri najvishjih plasteh odlochanja.

Preostalo mu je le iztegovanje desnichinega kazalca.

Za celovitejsi pregled ...

... dogajanj, ob katerih so osamitve postale nujne, se je potrebno seznaniti s chasovno usklajenim potekom. Bodimo torej v pozornosti na shtevilke, ki zagotavljajo dolocheno mero zanesljivosti! Prvi zaznani in ustrezno opisani primeri so bili trije ljudje, ki so prishli od zunaj, in so bili na hitro ugotovljeni pa tudi potisnjeni v osamitev. A shele naslednji primer je izhodishchni, saj je bilo pri njem dokazano stanje, ki vodi v zaskrbljenost.

To je bil chas, ko je Mesec prekril spochetno lego Sonca za dezhelo, v kateri so bila najprej izvedena obsezhna opazovanja. V domala istem chasu je rdechkasto svetilo prekrilo spochetno lego najhitrejšega med pochasnimi osonchnimi svetili. Obe dejstvi sta vsaj pokazatelj, da je vladajoche obmesechinjeno in s tem dlje od reda in ustaljenosti, tisto prevratno pa vzpodbujeno in vsem na vidiku. Posledichno sledi uspesno prikrito izredno stanje. Prevrat, ki se zgodi znotraj vladajoche poslanske skupine, sovpa s prvo uradno zabelezhbo kuzhnine. A prvo ni drugo in drugo ni zadnje. Stanje prevrata postane stalnica. A izredno stanje ni prevratno stanje. Takshno stanje je le oblika vladavine, primerne za tisti chas. Takshna oblika vladavine pa je edina primerna za obvladovanje shireche se kuzhnine. To so zagotovila, ki jih sporoča prevratna skupina. Ostalo je kuzhno. Sledе ukrepi, ki okrepijo tako vladajoche kot kuzhne.

V tem pogledu sta se novonastalim razmeram she najbolj prilagodila Droha z Zinkom. Droha, pripadnica vladajoche skupine, in Zink, prvi med kuzhnimi. Spoznala sta se bila na krvodajalskem srehanju. Droha daruje primerno kolichino mesechnine, Zink pa skromnejsho kolichino krvi za pregled. Sta v chakalnici. Droha prichakuje potrdilo, kar ji bo sluzhilo za napredovanje, Zink pa chaka na izvid. V chakalnici sicer nista sama, a se prichneta obnashati, kot da sta. Droha ugodno zamrma, Zink povzame. Droha se izprsi, Zink prekrizha nogi. Droha ljubko zacmoklja, Zink dregne soseda s komolcem, chesh: si zhe na vrsti za sprejem in odvzem? Sosed se ne odzove, Droha od mrmranja in cmokljanja preide na polglasno petje, Zink pa skoraj onemel prisluhne. Izza zavese stopi bolnichar, se napoti k Zinku in mu izrochi izpisek ter glasno pokliche varnostno sluzhbo z besedami: kuzhnezh je tu! Zinkov sosed sunkovito vstane, zavzdihne in odhiti v sprejemnico; ostalo sosedstvo tudi. Le Droha obsedi. Od nekod potegne shop bankovcev in jih ponudi bolnicharju, rekoch: privoshchite si! Zink doume prilozhnost, prisede k Drohi ..., ko v chakalnico pridrvi varnostna sluzhba v popolni postavi.

Svoje sporochilo izrazijo na razumljiv nachin. Dejavno poslushanje in poskusi razumetja s pozornostjo na nebesednih sporochilih so spornosti, o katerih se razpravlja in se jih poskusha razreshiti. Pri vodenju se prevzame odgovornost in se prilagodi novonastalim razmeram. Razdeli se naloge in opredeli cilje. Bodi zgled! je prvo pravilo. Poskrbi, da ima skupina vse potrebno! je drugo. Tretje: ko pride do tehtav, govori, sprashuj in ponujaj reshitve! Nekak skupek vseh treh pa: dober vodja izboljsiha delovanje skupine, dobra skupina dejavno usmerja vodjo.

Bolnichar preshteje bankovce. Poskusha opraviti dejansko samoopazovanje in najti tako svoje prednosti kot slabosti. Razmisli, kako naj vpliva na skupino. Uchech se na napakah, poskusha biti odprt glede svojih slabosti in tudi chustev. Hoche biti druzhaben in pri tem opazuje odziv drugih. Najde dobro razmerje med delom, osebnim chasom in pochitkom. Ostaja potrpezhljiv, sposhtljiv in spodbujajoch. Ishche znake utrujenosti, izchrpanosti in nezadovoljstva. Spodbudi skupne dejavnosti, prizadeva si za dobre odnose. Javi se za neprijetne naloge.

Ponuja in sprejema pomoch. Raje sodeluje kot tekmuje. Ko nastopi spor, ohranja mirne zhivce. Skupina si namrech mora dejavno prizadevati, da premaga ovire in dosezhe cilj. Zazdi sem, da nekaj bankovcev manjka.

Vodja varnostne sluzhbe predlaga, da se Droha in Zink razsedeta. Oba z dvigom rok potrdita predlog in ga udejanjita. Bolnichar namigne Drohi, da nekaj z bankovci ni, kot bi moralo biti. Droha jih doda, da je bolnichar poteshen in lahko nemudoma preide na svoje osnovno opravilo ter izvajanje delovnih nalog. Preide na vzdrzhevanje varnostnih proizvodov in proizvodov za nujne primere. Vodja varnostne sluzhbe ga takoj pohvali. Ve, da je naslednja storitev omogochitev dostopa do storitev za osebe s posebnimi potrebami. Bolnichar sicer predlaga, da naj se najprej omogochi dostop do kmetijskih trgovin, vkljuchno s klavnicami, in do prodaje semen, krmil in gnojil, vendar tokrat Zink glasno ugovarja, chemur se Droha prikljuchi, kar vznejevolji vodjo varnostne sluzhbe, pa poostri nadzor do te mere, da postane tudi bolnicharju zhal, da je karkoli poskushal. Ukazhe tudi odpravljanje neposredne nevarnosti za zdravje, zhivljenje in premozhenje ter prost dostop do javnih zelenic in drugih sprehajalnih povrshin. V chakalnici postane zatohlo.

Kot narochen se oglasi sprejemnik in na podlagi ustreznih iztochnic iz zgolj nekaj besednih zvez ustvari verodostojno besedilo, ki obsega vech sto besed, a zapade v razshirjanje lazhnih novic, sovrazhnega govora ali she chesa hujshega, kot je shchuvanje k zborovanjem, zdruzhevanjem in nasprotovanjem. Oglasilo k zmanjshanju zatohlosti ne pripomore.

Skupini se pridruzhi varuh. Vstopi dokaj potihoma, skoraj hinavsko, kar sicer ne sodi k njegovi ustaljeni pojavitvi, a tokrat se ima na sumu, da so v chakalnici posebne razmere. Najprej pristopi k vodji varnostne skupine in ga shepetaje povprasha, kakshno je stanje. Vodja mu polglasno odvrne, da je obvladljivo. Varuh sede she med razsedla Droho in Zinka in ju po istem pobara. Njuna odgovora se razlikujeta v bistvenih podrobnostih, pa se varuh obrne she k bolnicharju, da bi on potrdil verodostojnost dobljenih podatkov. Bolnicharju ni do drugega mnenja. Ve, da je popolnoma zadostil osnovnim potrebam, zhe ko je bil seznanil Zinka s stanjem njegove krvi. Varuh ne vztraja. Izrazi pa zaskrbljenost nad dejstvom, da je bil poskus predlagatelja, da tak poseg opraviichi s pridobivanjem soglasja posameznice oziroma posameznika. Vse obvesti, da potekajo neupravicheni vpogledi v zbirke osebnih podatkov brez kakrshnekoli pravne podlage. Zink takoj zahteva ustavitev vsakrshnega postopka in morebitnega ponovnega pregleda krvi.

Oglasilo zapove razhod. Droha she poskusha nekaj v zvezi s postopkovnimi dodatki, toda nihche ji vech ne prisluhne oziroma bolj malo ima od poslushalstva, tako da se zavezhe k vzajemnosti in sama pri sebi sklene sporazum o poslushnosti. Spoznanje, da ji je Zink naklonjen, ji zadoshcha. Chakalnica zasameva. Zatohlost ji je edina vsebina.

Ivo Antich

KOVID IN ERAZEM

(3x horror dvogovor)

CHUDEZHNI OTROK

- Ti, vesh kaj, Janezov petletni sin je pa res chudezhni otrok. Pravi genij. Fantastichno, ti rechem!
- Ja, slishal sem zhe nekaj o njem ... Kaj pa vse zna?
- Zhe shtiri leta igra na violino in klavir. Popraviti zna ochetov avto in televizor.
- Ali res govori angleshko, nemshko, francosko in japonsko?
- Seveda. Napisal je zhe dve zbirki pesmi v slovenshchini in tri v francoshchini. Zdaj pishe roman v japonshchini in matematchni uchbenik za srednje shole v angleshchini. Hkrati se pripravlja za maturo.
- Kaj pa bo shtudiral po maturi?
- Astrofiziko. Ima zhe shtipendijo od NASE. Saj vesh, da se za takega genija iz solidne meshchanske druzhine ne spodobi, da bi tratil mozhgane po nashih balkanskih univerzah ...
- Ampak, kakshen pa je takole v druzhabnem smislu? Takshni tipi so navadno nekakshni slabokrvni kilavci z okni na nosu, ki vse dneve chepijo med knjigami ...
- Nich takega. Dechko je mladinski prvak v karateju in plavanju, kot plesalec je dobil zhe mednarodna priznanja, obvlada petdeset japonskih in petdeset indijskih oblik spolnega akta.
- Tristo kosmatih! Pa ima ta stvor sploh kakshno napako?
- Ja ... Nikakor se ne more nauchiti jesti z zhlico ...

(1978)

(sredi leta 2020 je v svetovnih medijih zaslovel shtiriletni pesnik Nadim Shamma-Sourgen iz V. Brit. – op. avt.)

IZVOR BESED

- Kako kaj napredujejo tvoje jezikoslovne raziskave, Pepe?
- Fino. Vedno bolj se utrjujem v preprihanju, da smo Slovani temelj in sol sveta. V vsakem jeziku najdesh besede slovanskega izvora ...
- Hm ... Kemal-pasha Atatürk pa je trdil, da so stari plavolasi in modrooki Turki iz turanskih step praochetje vseh ljudi in da je v vsakem jeziku na svetu kakshna turshka beseda ...

- Ne Turki, dragi kolega, ampak mi, Slovani, ki smo tudi plavolasi in modrooki ...
- Razen naju. Jaz imam chrne, ti pa temnorjave lase, che ne shtejem sivih. Modrih oči zhal tudi nimava ...
- Nikar meshati! Gre za nachelne postavke, za generalno linijo, ne pa za posamezna odstopanja. Sicer pa moja tezo podpira nesheteto primerov. Zhe sama beseda Atatürk. To pomeni po turshko »oche Turkov«. Jasno, da so Turki besedo »ata« vzeli od Slovanov, Slovencev, Sol-vencev ...
- Hm ... Zdi se mi nekam prevech preprosto. Po tem nachinu bi lahko rekli, da je otok Malta praslovanski, saj tudi mi danes poznamo besedo »malta« ...
- Zadel si. Malta je slovanska beseda. Lep dokaz: na Koroshkem je kraj z imenom Malta. In dalje: poglej nemshchino. V njej najdesh tudi take lepe slovenske besede, kot sta grob, moder itd.
- Ali je potemtakem tudi angleshka beseda »star«, ki pomeni zvezdo – slovanska?
- Seveda. Zvezde so zelo stare, v tem je logika. Angleshchina je sploh prava zakladnica praslovanskih besed. Glej par primerov: »plot« pomeni spletko. Jasno: spletke so vedno zaplotnishke. »Drug« pomeni mamilo, strup. Seveda: alkohol je chlovekov tovarish, s katerim se zastruplja. »Jug« pomeni vrch, kar kazhe na opojnost juga. »Sir« je gospod, ker so sir jedli le pripadniki vishjih staroslovanskih plemenskih slojev. »Balk« pomeni hlod, ker so Balkanci zhe od davnine znani kot trmoglavci ... hlodovci ...
- Kako bi pa razlozhil besedo Atlantida?
- Atlanti so bili Slovani. Beseda izvorno pomeni: ata, tj. bog, ti daje lan. Se pravi, da je bil lan glavna rastlinska kultura na Atlantidi, kjer je bilo tudi vse polno atletov.
- Saj res, Anglezhi imajo tudi besedo »bog«, le da ...
- Le da pri njih pomeni mochvirje. Besedo so seveda dobili od Slovanov, ki so bili očitno zhe v pradavnini napredni ateisti v mochvirjih.
- Krasno! Tudi meni se je zachelo odpirati! Izvorna oblika Mao Ce-tungovega priimka je slovenski pridevnik mal, majhen ...
- Tako je! Kitajec pa je pripadnik najvechjega naroda, KITA med narodi.
- Zhe stari Slovani, Slaveni so torej radi zmeraj nekaj slavili, sestankovali in besedovali, Charles de Gaulle je Galetov Korl, Omar je pa iz omare ...

(1979)

KOVID IN ERAZEM

- Stara gripa novega tipa ... Krona, vrhunski tip vseh grip ... Pandemija, kraljica svetovnih množičnih medijev 2020, čeprav ima v imenu lansko cifro ... Pandemonija, ali ne?
- Vsekakor ima asociativno pomenljivo ime: covid, kovid ... k.o.vid ... knockout virusnega dreka ... Strup, ki nokavtira. Klofuta chloveshki nadutosti. Kot pravi Cankar v chrtici »Mravljinici«: trda pest, ki oshabnost najpopolnejših bitij na svetu
- mravljincev – zmeraj znova pouchi, da so prah v prahu.
- Je to kuga 21. stoletja?
- Za celo stoletje vnaprej ni zanesljivo, saj nihče ne ve, kakšni virusni obiski so she možni. Je pa ta novi, pravzaprav prenovljeni (predhodni »sars« ni zadostoval za shirshe chishchenje) koronavirus nedvomno odprl novi srednji vek. Namrech novega v vrsti, saj je srednjih vekov očitno vech. Anglezhi imajo sploh za srednji vek pojem le v množini: Middle Ages – obe besedi z veliko zacetnico.
- She eno chudashtvo angleshchine ... In njenih chudashtev ni malo, kajne?
- Sochno je o njih pisal Bernard Shaw. Seveda jih ni mogel odpraviti. Tudi jezikovno-pravopisna pravila imajo pach svojo logiko. Ko postanejo uzakonjena navada, so posvechena neogibnost.
- Srednji vek ... Saj se res kar vrstijo. Variante kuge – enkrat kot kolera, drugih kot gripa, pa karantene, obzidana mesta, vratarske strazhe, mitnice, mishnice, kupi trupel, lagersko blokirani kurniki, tifus, grizha, ujme, potresi, chishchenja, razkuzhevanja, (ne)sproshчени eros, obsesije, fanatizmi, zelotizmi, zmeraj nove oblike inkvizicije, cenzure ... Vedno na ozadju kaotichnih migracij in kakshne svete vojne. Je tudi to logika?
- Vsaj Erazmova.
- Predjamskega, natanchneje Jamskega?
- V praksi tudi, saj je svet v bistvu she vedno predjamski, natanchneje jamski, trogloditsko-roparski. Sicer pa formalno po modrem Rotterdamcu, ki ima med svojimi shtevilnimi deli, napisanimi v latinshchini, tudi prirochnik za pripravo na smrt in v njem znano misel: »Viatores sumus in hoc mundo, non habitatores«. To je bil najljubshi izrek profesorja latinshchine, ki sem ga poznal.
- Popotniki smo na tem svetu, ne prebivalci ... Nash Erazem je pa kot prebivalec svojega gradu Jama ali Lueg (nemshko: opazovalishche, luk-nja) pri Postojni prezhal na popotnike in jih oropal, mar ne?
- Take, ki so kaj imeli, niso pa bili posebno zastrazheni. Od plena je menda dajal tudi revnim prebivalcem v okolici, pa se ga je prijelo nekaj modificirane angleshke legende o plemenitem roparju Robinu Hoodu, chigar ime pomeni: tich (tashchica) s kapuco.
- Vzprednica z angleshko zvezo Erazma Rotterdamskega?

– Deloma res. Rotterdamec, po svojeglavosti zoprn marsikomu kakor postojnski soimenjak, je kot menih-avgushtinec iz kontinentalne celice med daljšim obiskom v Angliji dozhivel razsvetljenje. Kontinent je bil she precej v srednjeveskem primezhu, se pravi v tedanji she enotni latinsko-rimski »evropski uniji«, Anglija pa je v svojem »brexitu« zhe imela neprimerljivo bolj sproshcheno renesanchno ozrachje, vsaj v vishjih izobrazhensko-plemishkih krogih. Poleg sijajnega gostoljubja je Rotterdamca v teh krogih ocharalo tudi poznavanje antichne kulture in obeh klasichnih jezikov. Njegov najboljši prijatelj je postal angleshki drzhavnik in humanist-utopist Thomas More (tudi vzoren oche in sezhighalec protestantov), stoletja pozneje svetnik katolishke in anglikanske cerkve ter ruskih komunistov. Oba sta bila latinista in preprichana Evropejca; More je to plachal s tem, da mu je kralj tolerantne Anglije odsekal glavo, Rotterdamec pa bi bil lahko na kontinentu prav tako »skrajshan« ali »pechen« (na grmadi).

– Ga je reshevala njegova genialna diplomatska previdnost?

– Nedvomno, a ta ne bi bila dovolj brez bogatih mecenov, ki so cenili delo eruditskega brezdomca in brezdomovinca. Omogochali so mu politichno in ekonomsko prezhivetje, saj je grafomansko devetkanje v praksi praviloma kratke sape. Pri tem pa se je moral neredko ponizhevati do »diplomatskega« berachenja, che je hotel ohranjati edino, kar ga je zares zanimalo – pisanje, branje in duhovna svoboda. Tudi genije pach drzhi za vrat ekonomska »pest« (pest – angl. kuga, mrches, nadloga).

– Ali je pri nas dovolj znano, da je bil zakotni postojnski Erazem likvidiran v dunajski cesarski zaroti?

– Je she kar znano, a ne najbolj natanchno. Ni shlo le za nekakshno osebno zamero, ampak je bil za nemshkega cesarja Friderika III. Habsburzhana pomembna motecha figura, ker je aktivno podpiral njegovega sovrazhnika, ogrskega kralja Matjazha Krokarja, takratnega »orbanista«, pri prodiranju na zahod. Razsvetljeni Matjazh je sanjal, da bi postal nemshkorimski cesar, zachasno je zavzel celo Dunaj in tam tudi umrl; pred tem so njegove chete vech let sharile po Slovenskem, Erazmov grad je bil njihova vmesna postojanka pri napadih na Trst, zato je bil organiziran kaznovalni pohod na to jamsko gnezdo. Zgodbo, da so Erazma zasuli s topovsko kroglo ali s katapultiranimi kamnitimi izstrelki, ko je sedel v stranishchu, pa so verjetno prispevali nasprotniki, da bi ljudskega junaka na strani »ljudskega kralja« she posebej ponizhali; morda je tudi njegovo roparstvo njihov dodatek v tem smislu. Vsekakor: Erazem je bil ubit, skromni grad v Luknji pa pozhgan.

– Tudi Rotterdamec je bil podanik istega nemshkega cesarja Friderika III., ki si je pridobil Nizozemsko. Je pa ta cesar sploh dokaj pomemben za slovensko zgodovino, ali ne?

– Bil je tudi dezhelni knez Kranjske. Ker je zhelel ponovno osvojiti Furlanijo, je utrjeval prostor za »Drang nach Adria« tudi s tem, da je leta 1461 skupaj s

papezhem ustanovil ljubljansko škofijo. To je bil tudi čas pogostih turških vdorov, ki so bili pravzaprav bolj jugobraski kot pa povsem turški (pod islamsko zastavo so bili tudi kristjani, imenovani martolozji, ki jih je zanimal le rop). Utrdil je Ljubljano in njen Grad, leta 1444 je imel v njem nekaj mesecev svojo rezidenco. Uredil je delovanje grajske kapele svetega Jurija in zanjo določil posebnega kaplana.

– Si je tako prislužil ime enega od stolpov na Gradu – Friderikov stolp?

– Zasluga je imel dovolj, a stolp je danes poimenovan menda po nekakšni pravljicni podgani moshkega spola z imenom Friderik, ki naj bi zhe petsto let zhivel(a) v Erazmovi jechi (podgane so pojmovno kastrirane, SSKJ nima besede »podganek«). V tej grajski jechi je bil namrech nekaj chasa zaprt cesarjev »ljubljenec« Erazem Jamski, dokler mu ni uspelo pobegniti v svojo Jamo; strazhni stolp nad to jecho danes nosi njegovo ime – Erazmov stolp.

– Oba Erazma, Rotterdamski in Jamski, sta bila torej nezazheleni v dolochenih krogih. Toda ime Erazem pomeni Zazheleni, Zheljko, se pravi ljubljenec ... Nomen-omen? Izvor besed – resnice sled?

– V kontrapostu. Erasmus je latinizirano iz grshkega Erasmos, bolj latinsko je Desiderius, tako da se celotno ime v latinshchini glasi Desiderius Erasmus Roterdamus. Podatki o njem so nezanesljivi, tudi letnica rojstva 1466, pravo ime naj bi bilo Geert Geerts, bil je nezakonski sin katolishkega duhovnika Geerta in njegove gospodinje, starsha sta zanj in za starejshega brata Petra skrbela do svoje smrti od kuge leta 1483. Erazem, zgodaj bistra glava ali »chudezhni otrok«, je verjetno predvsem zaradi revshchine odshel v samostan, ki mu ni ostal v dobrem spominu. Sintagma »Erazem Rotterdamski« je pravzaprav psevdonim, rojen je bil v mestu Gouda, v Rotterdamu je zhivel le shtiri leta. Zaznamovan je bil z »nechistim« rojstvom in s kugo kot najstnisha sirota.

– Pestilenca »in hoc mundo« ... Menda tudi Hamlet omenja pestilenco sveta?

– »A foul and pestilent congregation of vapours« ... Ti hlapi pomenijo tudi blodnje, hysterijo, depresijo, melanholijo ...

– Vse mimobezhno ... Ljudje minevajo kot muhe ... Pripravljene?

– Mundus-munus ... Svet kot obet. Kot dolzhnost, naloga, prekerna sluzhba. Smrt kot evforija. Na smrt obsojeni imajo praviloma nekaj chasa za pripravo. Rablji poznajo erekcijo zlasti pri obeshencih.

– Vsaka minuta kot zadnja?

– V neshtetih variacijah. Nekaj dokumentiranih primerov ... Veteran vech vojn tik pred 90. rojstnim dnevom zapelje v kontro na avtocesto ter odpihne sebe in nasprotno vozechega; slednji gotovo ni bil na to pripravljen, veteranov salto pa je bil lahko tudi namera navelichanca ... V sonchnem pomladnem jutru vzoren družinski chlovek hiti v sluzhbo, sredi mesta prechka zebro, naproti mu pride tip z macheto in ga v svetem navdihu preseka od vratu do pasu ... Mlada družina se pelje na izlet, oche vozi, mati poleg njega, zadaj trije predsholski otroci; na

pochivalishchu od zadaj vanje treshchi ogromen tovornjak in zadnjo polovico avta spremeni v zmechkanino ... Pomotoma izstreljena raketa skladi letalo z dvesto turistov, ki letijo »na lepše« ... Na rajskem otoku sredi oceana se onegavijo turisti, pridrvi cunami in jih odplakne v hrano ribam ... Idilichno vas odnese plaz ...

– Tudi korona 2020 je nekaj cunami. Po vsem svetu umirajo stotisoči, samozadostno tržno gospodarstvo postaja titanikova farsa, ki ji država panichno masi luknje. Je to nekakšno mashchevanje narave ali je sofisticirana laboratorijska zarota?

– Znanec Primorec, zdravnik v Italiji, je chrohumorno rekel, da je kovidovo chishčenje v domovih za »starejshe mlajshe« vsekakor izjemno uchinkovito in che je to bil cilj kakshne zarote, je bil dosezen z dobrimi rezultati.

– So pa nekateri, ki kljub vsemu pravijo: pandemija je le medijski hrup, farsa sarsa, vse skupaj ni nich posebnega, vse je normalno, karantene in maske so oblastnisha afektacija in histerija kontrole, bolezni in nesreche so zmeraj bile in zmeraj bodo. Je to modrost?

– Modrost »optimistov«, za katere se ni nich spremenilo, cheprav pandemichna smrt deluje po tekochem traku, potovanja so selekcionirana, mnoge dejavnosti omejene ali sploh ustavljene, maske kot nekdanja kriminalna etiketa pa so del sploshne vsakdanje toaete, v pasji situaciji kontumaca so nagobchniki skoraj zhe presegle kravate.

– Rizichnost kvazioptimizma?

– »Flegma« rizichnih, zlasti iz parazitskih vrst, ki jih kovid ni zajel. Kdor pa je z družhino ostal brez sluzhbe in osnovnih dohodkov, morda okuzhen ali s kakshnim od kovida umrlim sorodnikom, ima seveda drugachno mnenje. »Flegma« bo minila tudi obvarovane rizichnike, ko bo razsuto gospodarstvo zachelo zavirati izplachevanje parazitskih podpor in pokojnin. Za vse socialne ustanove so namrech upokojenci, umetniki in alkoholiki (drogiranci) le tolerirani prorachunski paraziti, cheprav so eksistenchno odvisne od njih. Te ustanove, katerih usluzhbenci bodo kmalu upokojenci, che jih prej ne pobere kakshen netopirjev ali rakov virus, se namrech samozadovoljno shtejejo v proizvodajsko sfero, kjer velja nachelo: kdor ne proizvodja, je uteleshena kraja.

– Je mogoche kakshen tvoj sorodnik ali znanec umrl od kovida v domu »starejsih mlajshih«?

– Profesor latinshchine in grshchine, ki sem ga zhe omenil. Spoznal sem ga v mladih letih. Kot upokojenec je iz chistega veselja do pouchevanja in nagajanja socialistichni oblasti, ki je ukinila klasichno gimnazijo in pometla malomeshchanska, antisocialistichna klasichna jezika, v svojem stanovanju zastonj uchil otroke iz soseshchine latinsko in grshko. Starshi, vechinoma s partizanskim statusom, so prav radi poshiljali svoje otroke k temu pouku, ki je bil sicer resda bolj pochitnishki, a profesor je intoniral: »Kar je v mlado glavo vsejano, je neizbrisno dano«. Cheprav denarja ni sprejemal, mu hrane skoraj ni bilo treba

kupovati; starši učenecv so namrech kot napredne trume prishli ob koncu druge svetovne vojne s podezhelja v Ljubljano, postati primerno situirani in izobrazheni malomeshchani pa je bilo edino, za kar so bili zares zavzeti.

– Che je profesor letos umrl od korone, upokojen je bil pa she v chasu tvojih mladih let, koliko pa je bil potemtakem star?

– Umrl je na svoj 110. rojstni dan.

– Kako pa je mu bilo ime?

– Zhelimir Kralj. Krstno ime je bilo Deziderij, a je nato kot shtudent poslovani. Njegov najljubshi zgodovinski lik je bil Erazem Rotterdamski. Sebe je v shali imenoval Erazem Ljubljanski, ki zre z visoke jeche v svojem grajskem stolpu na »dolgo vas« pod njim. Obchudoval je Rotterdamca kot latinista – sijajnega stilista, a je omenjal, da je v njegovih shtevilnih in v glavnem pozabljenih delih tudi precej napak in povrshnosti, saj med mnogimi potovanji in selitvami po Evropi ni mogel vselej v miru raziskovati in pisati. Vshech mu je bila njegova zvestoba rimski cerkvi s kritichnostjo do nje. A v nasprotju z njim se je odkrito imel za anglofoba, ki ne mara ne Anglije ne Anglezhev ne angleshchine. Anglija mu je bila zoprna zaradi kislega podnebja (to je sicer od nje odvnilo tudi Erazma), Anglezhi so bili zanj potuhnjeni arogantnezhi, angleshchina pa v jedru barbarsko germansko (niederdeutsch) narechje, ki je goltalo zlasti Kelte, srachje gnezdo brez deklinacije in trdne sintakse, nekoliko kultivirano s francoshchino ob normanski okupaciji, po kateri je plemstvo vech stoletij govorilo le francosko. Sarkastichno se je norcheval iz spakljive angleshke izgovorjave zlasti latinskih besed, ki zavzemajo vsaj polovico anglobesedishcha: virus je vajrus, vagina je vdzhajna, vita je vajta, virtual je vchual, hydra je hajdr, hymen je hajmn kot highman ... Rojeni govorniki angleshchine ne vedo, kako pravilno izgovoriti kakshno besedo ali ime niti niso trdni glede mnogih besednih pomenov. In to je danes vodilni mednarodni jezik, ki je nadomestil latinshchino, srednjeveshko kraljico duha. Ni chudno, da na kakem mednarodnem znanstvenem srechanju neanglofoni udelezhenci negodujejo nad vsiljeno angleshchino, a vsi alternativni poskusi (vkljuchno s Shkrabchevo evlalijo) so brez haska, tudi esperanto. Morda bo tako, dokler globusa ne preplavi kitajshchina kot »new pidgin English« ...

– Chakaj ... Mar ni tudi Rotterdamec umrl zaradi kuge?

– Nenehno je bezhal pred njo. Upravicheno je bil mizofob, skoraj hipohonder; njegov pogled na higieno je bil danashnji, petsto let pred svojim chasom. Evropa se je stoletja tako rekoeh valjala v umazaniji, vrstile so se epidemije z neshtetimi mrtvimi. Islamski predpisi so bili v marsichem naprednejshi; Turki so govorili, da kristjana zavohajo. WC je izumil angleshki dvorjan in pesnik John Harington leta 1596, v slangu »john« she danes pomeni stranishche; izum je v shirsho uporabo v Britaniji in nato po svetu prishel shele pri koncu 19. stoletja, sredi katerega je kolera samo v Londonu pokosila okoli 30.000 ljudi. Rotterdamec pa je nenadoma umrl zaradi grizhe leta 1536, verjetno v svojem 69. letu, ko je bil v Baslu, kjer je bil tudi pokopan v katolishki katedrali, ki je danes protestantska cerkev. Shvica je bila

versko-etnično razmeroma tolerantna; njena zgodovina in politika sta zhe stoletja svetovni unikum, zavarovan z bankami v luknji med visokimi gorami.

– Potemtakem je Erazem po smrti postal »shvicarski protestant«?

– Z nekaj metaforičnega paradoksa. Erazmovo razmerje s protestantizmom je sploh zapleteno; s svojo kritičnostjo do mnogih oblik cerkvene prakse mu je nehote pripravil tla, a ga je zavrachal, zlasti pojave fanatizma v njem. Spopad kunktator kontra punktator: kot skeptični pacifist je Erazem polemiziral z bojevitim kolerikom Lutrom, prav tako distanciranim menihom-avgushtincem, ta pa ga je obtožil ateizma in blasfemije; podobno je bil osumljen tudi s katoliške strani. Louis de Berquin, hugenot in prevajalec Erazmovih del v francoschhino, je bil sezghan na grmadi. Erazem je umrl kot »ateist«, brez duhovnika, njegova zadnja izjava pa je bila nelatinska, niederdeutsch: »Lieve God«.

– Menda je Luter za Erazma rekel, da je smrdljiva stenica?

– Sploh so se takrat sočno obmetavali, le Erazem se temu ni pridružil. Za katolike Luter ni bil le heretik in demon, temvech uteleshena kuga; pri tem jim je prishla prav tudi izvirna oblika njegovega priimka: Luder (mrha, mrhovina).

– Za tiste chase, ko so ljudje povprečno zhiveli okrog 40 let, je Rotterdamec dosegel metuzalemsko starost, ali ne?

– Drzhi, le okrnjeno za eno devetko ... Na sledi pitagorejskega gesla »vse je shtevilo« lahko malo podevetkamo, saj je devetka aktualna tudi v covid-19, ki je »popolni virus« ... $1 + 9 = 10$ (za pitagorejce shtevilo popolnosti) ... Shestka je obrnjena devetka, v slovenski pravljici »Cesar in kmetje« je omenjena letnica 1691, ki se pishe vice versa, naprej in nazaj, kakor koli jo obrachash ... Znana sta pojma »deveta nebesa« in »deveti krog pekla« ... Letnica Erazmove smrti $1536 = 6 + 9 = 15 = 1 + 5 = 6$... Konec bivanja kot Pirova zmaga leta 279 pr. n. sht. ($9 + 9 = 18 = 9$) ... Metuzalem pa je po Bibliji zhivel 969 let ($9 + 6 = 15 + 9 = 24 = 6$).

– Glej no ... Kaj pa letnica pesnikovega WC – 1596?

– Tudi to lahko zdevetkamo v 696, vsota te trojke pa je trojka kot pol shestke, saj je bil zadevni prvi WC dejansko le polovichen.

– Kaj bi bila poanta te igre cifer?

– Omnia in mensura et numero ... Prav tako po Bibliji.

– Profesor Kralj se je torej bolj kot rotterdamski soimenjak priblizhal bivanjskemu rekordu, ki ga nakazuje Biblija?

– V domu so zabelezhili njegovo izjavo: »V biblijski Genezi je starostni limit za chloveka dolochen na 120 let. Limit, ki bo kmalu veljal za milijarde plebsa, nezmozhnega za plachilo odloga evtanazije, sem presekel vsaj za tri desetletja. Naposled sem dobil k(o)rono, saj sem kralj.«

Hinko Smrekar

MUZE NA TOBOGANU

(krajsha igra)

Muze na toboganu

ali

Che je konec dober, je vse dobro.

Potpourri zhivih prizorov.

Osebe:

Gospod Ivan Trebuhar, bivshi hlapec, sedaj veleposestnik in veletrgovec, intimen prijatelj ministrov, odlikovan z redom sv. Save IV. razreda, – obseg chez trebuh 1 ½ m, tezha 120 kg. – Obleka: Jimmy.

Gospa Marija Trebuhar, bivsha gosposka kuharica, sedaj veleugledna dama v najnovejši parishki toaleti, posuta z briljanti, – tezha 140 kg. (Obraza, iz svezhih krvavic modelirana.)

g. dr. Mizifor Cekar, umetnostni kritik

g. Krishpin Puf, slavni umetnik v senci chrnega klobuka-shirokokrajnika

g. Ljuba Muzhich, umetn. pisatelj in pesnik

gdch. Filomena Slavec, za umetnost navdushena nevesta

g. Boshtjan Brenclj, znani umetnik v obleki zidarskega polirja

g. Kolerij Bomba, komunist

g. minister Cucelj, shegav patron

g. dr. Jagoda, psihijater

g. Pantokrat Krap, p. t.

g. dr. Jurij Srakar, magnat z dezhele, mecen na obljuje

Zhefa Rozhmarinček, prijateljica vseh moshkih oseb – izven policije

gospa dr. Cheshplevcheva in druge blagorodne dame

g. Glista, greshnik in moralist

Nevtralna oseba

Kraj in chas:

Velesejem: »Ljubljana v jeseni«, paviljon »K«

Gospod T.: »... Kako si sitna! Kot muhe! ... Ravno lepo sit sem, krasno zhejen, in se mi prilezhe sedeti pri zlati kapljici, pa me gonish v umetnishko kramo! Kaj se nisi avtomobilov zadosti nagledala? ... Kaj hochesh she vech? ...«

Gospa T.: »... Ne trobi! Saj se meni tudi nich prav ne ljubi tja, a moje prijateljice so bile zhe vse tam in me izprashujejo, che se mi ta slika dopade, che mi ona slika ugaja, – brez konca besed, – kaj pa naj jim odgovarjam? ...«

Gospod T.: »No, pa le brzih stopiva, da bo prej opravljeno! En trenutek she pochakaj, da se she malo pokrepcham s krepkim pozhirkom! No, zdaj pa le – korajzhno!«

(V paviljonu »K«.)

Gospod T.: »... Najlepshe od razstave se mi zdi to, da ni posebne vstopnine! ... Pri tej grozni gospodarski krizi!! ... Vse drugo mi je vech ali manj poshrekana figal! ... No ja, nekaj stvari mi je le povshechi! Npr. pri Smrekarju vsaj kaj vidim, che so prav skoro same kreature, ali kako se tem rechem zhe reche! No, pa, she dva ali trije drugi! Pravim, pravim! ... Na, pa ta-le platna poglej! Ta-le slika izgleda, kot bi 'kremshnite' in paradajzarje razmazal po platnu, ... te spet izgledajo, kot bi se najmanj tri leta valjale v Shishki na Celovshki cesti – ta-le kot bi stare torte zmechkal in nalepil. Poglej to-le nago zhensko! Tako se ti gotovo ne bi dala slikati! Ves svet bi vpil: 'Fej te bodi' ... Zakaj pa nashe vile noben ne naslika? Kak je kaj lepshega na svetu? Tako rech bi kupil takoj!«

Gospa T.: »Vidish, kaj pa smo jim dajli potuho? Zakaj si dal za onega, za spomenik, za tistega prifuknjenege pijanca, ki so ga ushi snedle gor v Kranju! Saj se she na spomeniku vidi, s kakshno drushchino se je vlachil! ... Tista Muca – zhenshchina v sam predpasnik oblechena, pa she tistega ima kar za ruto! ... Zdaj so se pa vsi taki postopachi prevzeli, – pa bi vsak rad lep spomenik zaslužil, – mi pa naj she to navlako plachujemo iz svojega zhepa!«

Gospod T.: (pomisli) »... Prav imash, Mici! Saj se res kesam! Pa – prmej zeks – zdaj ne dam ne strgane kronice vech, pa naj si vsi zaobljubijo, da vsi na en dan pocrkajo! ... O, krizhana gora! Kaj pa je to – naenkrat?! Mici, primi me, drzhi me, vse se mi vrti v glavi, vse krizhem-krazhem gomazi pred ochmi – bolan sem.«

Cekar in Krishpin Puh (polglasno v jezi): »V glavi, idijot!«

Gospa T.: »... Shema, kaj vpijesh? To je najmodernejsa umetnost! Gospa dr. Chevca mi je pravila o njej! Saj nobenemu chloveku prav za prav ni po godu, – a ona le pravi, 'da je tako grdo, da je zhe kar lepo' ...! Dr. Picckovo je bilo pa tako strah, da tri nochi ni ochi zatisnila! ...«

Gospod T. se ojunachi: »Jaz sem pa zhe mislil, da je po meni in po moji glavi! Bo treba strah malo zaliti, – kar hitiva naprej!«

Dr. Cekar pristopi (vzneseno): »Gospod, bash to je sila te umetnosti, ki je neznatne, plitke, vsakdanje dushice ne preneso! Gospod, zapomnite enkrat za

vselej to večno resnico: Kar je ljudem kakorkoli vshech, to je za nich, je brezpomemben, da, celo sramoten kich! Kar ljudi odbija, le to je chista, globoka in visoka umetnost, – chim hujshje odbija, tem globlja in vishja jel!»

Boshtjan Brenclj: »Dovolite! Torej so vsi stari mojstri nichvredni! To-le je pach reakcija na skrajno rafinirano dognanost impresijonizma! Zahtevi, da je svet le kompleks barvastih lis, sledi zahteva po poglobljenju 'dushevnosti' umotvora. – Ko je chlovek sit rafiniranosti Pariza, gre v Afrike pushchavo ali drugam – med divjake! Ko je chlovek navelichan tezhke shole, raztrga knjige in vrzhe uchenost v kot! Zhenska, ki se hoche pomladiti, obleche kratko krilce in se skusha obnashati kot mladoletne frkljice! – Che odrasel, bradat mozh obleche preklane hlache, dene prst v usta in jeclja nerazumljive besede, – blagor mu, che je dosegel nebeshko kraljestvo! Che je dosegel resnichno naivno genijalnost otroka, in jih ne kopira le s prerachunano rafiniranostjo starca! – Siloma, s samoskrunstvom dushe – se ne da umetnishko ustvarjati! Che intelekt inshpiracijo vodi, oba v jamo absurdnosti padeta! Danes pa velja: Za vsako ceno vsak dan nekaj novega, pa karsibodil! Zmeshaj donechih fraz, sestavi program, prenesi ga na platno, serviraj ga v razstavi, – nato pa s trobento in z bobnom na trg! – Kdo naj se spozna na tem hrupnem velesejmu prehodne, prevratne dobe? Kdo lochi resne producente od nesramnih sharlatanov? Vse razglasha novi, pravi slog dobe. 'Le noter, le noter, – tukaj je edino – pravi, garantirano pristni slog dobe!' Chindarata! Bum, bum, bum! – Po eni strani odrivajo meje raznih panog umetnosti, da prosto prelivajo druga v drugo, po drugi strani pa ishchejo arhitektura, plastika in slikarstvo v svojih strogih mejah izgubljeni strogo enotni stik, – enoten slog! Resna zadeva! Mosht vre, che bo le vino dobro! – Umetnost je matematika. Stari mojstri so gojili izvechine zelo komplicirano matematiko, rezultat je bil 'sam ob sebi umeven', posamezni brezshtevilni faktorji pa diskretno skriti. Vsi so se klanjali strogemu diktatu 'narave'. Le poglejte ekspresije Michelangela! Danashnji chas pa ljubi bolj poenostavljeno matematiko, ki debelo podchrtava posamezne, vchasih zelo revne faktorje, pri tem pa vchasih brezobzirno terorizira in zvija 'naravo', svojim 'chustvenim' geometrichnim nalogam na ljubo. Vivat ars, pereat natura! – Vse pa hoche prekrichati grmechi diktat industrije, teror stroja! 'Die Geister, die ich rief, die werd' ich nun nicht los!'« –

Dr. Jagoda: »Larifari! Prazne chenchel! To so izlivi psihotichne dobe!«

Boshtjan Brenclj: »Pa naj bo po Vashem! Ist es schon Wahnsinn, hat er doch Metode! Potem takem, che zberemo vsa mnenja psihijatrov v eno, zhivi to ubogo chloveshtvo v vechni blaznosti: Predvojne psihoze, vojne psihoze, povojne psihoze! In to je edina modrost napisana na licu mrlichja.«

(G. Trebuhar gleda debelo in maje z glavo. Gospa T. kima pritrjevalno, s skritim nasmeshkom pogleda naglo vsem trem pridigarjem od strani pozorno v lice, proti mozhu obrnjena s kazalcem rishe kroge po svojem chelu in pomezhikuje.)

Boshtjan Brencelj: »Gospod psihijater, she enkrat – resno! ... Vsaka doba ima svoje bolezni, – in te imajo svoje krize- revolucije! Tako je tudi ta umetnost – revolucija! in revoluciji sledi – evolucija!«

Kolerij Bomba (komunist): »A, a! Potem mi je pa zhe vshech! Zhivela revolucija!! Samo krvava ni skoraj nich – shkoda!«

Gospa T.: »Mozhichek, nekaj bo pa le treba kupiti! Saj vesh, v salonu tista grda, velikanska luknja v zidu! Treba je ali salon poslikati ali pa luknjo zakriti!«

Gospod T.: »I, saj res! Chakaj no, bom koj izrachunal! (Premishlja in meri). To-le zmazo bova kupila! Meri 20 cm krat 30 cm. Dosti velika bo! Pa si prihraniva najmanj 300 Din, ker bi naju preslikanje salona vech stalo ... Pa le nisi napachno uganila, ko si me vlekla v tole barako.«

Gospa T.: »Jaz imam vselej prav ... Dobro si izbral, pa she najmodernejshe bo najbrzh! Da ne bodo nashi prijatelji rekli, da smo pri nas neumni, ampak da smo tudi mi za napredek, in da razumemo duh chasa!«

Gospod minister Cucelj (s shegavim nasmehom v okeh in na ustih): »I kaj pak, kaj pak, – saj imajo zdaj vsi ljudje svojo dusho, svojo glavo v trebuhu! She celo v stopalo je zlezla in vse ljudstvo slavi kot najvechjega zhenija tistega, ki zna najkrepkejshe, najhitrejshe in najelegantnejshe brcati. Kar na ramah ga nosijo! Umetnost je zrcalo sveta. Vsa druga shara ne spada vech v danashnji chas!«

Dr. Cekar in Puh (gromovito): »Tako je, pa nich drugache! (ploskata) – (V paviljon stopi dr. Srakar).

Krishpin Puf: »Pozdravljen, doktore! No, me veseli! Bosh pa kaj kupil za par dinarchkov, kaj ne? Saj se komaj vidish iz masti in milijonchkov! Saj si me vedno cenil in chastil, zhal takrat nisi imel denarcev vech nego za poshten krog!«

Doktor Srakar: »Hm, vesh kaj, res – blagor Tebi, ki ne vesh za gospodarske krize! Tezhko je zhivljenje dandanes! Bash sem izgubil pol miliona pri zhitu! ... Pa avto sem moral kupiti zheni, – krasna stvar, – pojdi gledat! – in she to in ono, pa stara moja vila je zhe dosti premajhna, – zidamo veliko novo, dalje novo tovarno in she dva mlina – pa bi vse she bilo, ko bi ne bilo te strashne krize! Tako je, vidish, – nema pare! Potrpi, da se kaj na boljsho prevrne ... no, potem ne rechem ...! Sicer pa saj vesh, umetnost je luksus, mi pa itak komaj izhajamo!« ...

Kr. Puf: »Kaj!? Umetnost je luksus?? Zakaj pa jesh iz lepih krozhnikov namesto iz lesenega korita, zakaj stanujesh v krasni vili namesto v luknji pod zemljo, kaj se oblachish po modi namesto da bi se s smolo namazal in v perju povaljal, – kaj ti je do lica in stasa mladenke – kakshen nepotreben luksus! O Bog, lepota je 'luksus'! Lepota je vsakemu najzabitejšemu divjaku sredi centralne Afrike najelementarnejsiha zhivljenjska potreba! Rod Bushmanov skrbno chuva neko skalo, v katero so vrezane in vslikane zelo primitivne podobe lov lovechih rojakov. S strahom sposhtovanja se jim blizhajo in ne verujejo, da jih je ustvarila chloveshka roka, temvech da je dragocen dar duhov! Seveda tako verujejo, ljubijo

– vzhivajo in sposhtujejo lepoto bedasti divjaki, mi pa smo civilizirani, visokokulturni 'Evropejci' ... O bratje v Umetnosti, zakaj nismo Bushmani??!! Dahin, dahin möcht' ich mit Dir, o mein Geliebter, ziehn?« ...

Dr. Srakar (se zanichljivo rezhi.)

Kr. Puf (skrajno srdit): »Zadushi se v masti, v blagu in denarju!«

Gdch. Slavec: »Oh, – tezhko mi je za denar, a kupila bom 'Vecherno solnce' in 'Jutranjo zarjo!' Pa bo shla dota! A solnce bo sijalo v moji sobi in ne bo zashlo nikoli!«

Gospod L. Muzhich: »O Muze, zakrite si lice! O Muze na toboganul!«

Zhefa Rozhmarinček: »Oh, oh sirota! Che pa jaz kaj ponudim, pa vsak rad brzhe vzame in dobro plachal!«

Gospa dr. Cheshpljevcheva (in druge odlicne dame): »Oh, kar vse bi pokupile! Pa she za avtomobile nimamo! ... Ubogi revchki! ... Poglejte Smrekarja! She za cele chevlje in za cele hlache nimal! Kar bos v sandalah leta in v dokolenskih hlachah! Pa she tako bolan je! Saj res, boljše bi bilo zanj, che bi bil zhe umrl, – saj na svetu nikoli nich dobrega ni imel! Pa she ta – politika! Ta grda politika ga je chisto zmeshala! Za 'Ilustriranega Slovenca' dela risbe, – izgubljen je, proklet je!«

Glista: »Prav se mu godi! Zakaj se pa ni dal od Avsrije obesiti, ko so mu ponujali ... Venomer nashe napake in grehe, ochite in skrite, narisava! – Nas naj kar v miru pusti! Pomislite: zadnjih je naslikal par krasnih zhenskih chevlev – in jaz sem – fetishist! Ali ni to vishek – perverznosti?«

Nevtralna oseba: »Nich hujshenga se slovenski materi ne more pripetiti, nego da rodi umetnika. Boljšhe, da bi si bila obesila pravochasno mlinski kamen na vrat in se potopila v globochine Gruberjevega kanala! ... Nehvalezhni svet! Kaj bi bil narod brez vsevrstnih pisateljev, umetnikov in uchenjakov? Brezkulturna zadruga kmetov, obrtnikov, kramarjev in trgovcev! Le oni dajejo tej zadrugi pravico do naslova 'narod' in plachilo? Zhrtve na zhrtve, za plachilo, za nameček se jim nerazumni she celo brezsrchno rogajo, – o ne brezsrchno, saj imajo srce zelo obshirno ustrojeno, ki tichi v globokem zhepu debelo nalito z zlato krvjo! In 'narod' podpira svoje kulturne delavce celo, che od njih za mal denar kupi zlate zaklade! Kdo je torej 'parazit'? ... O brezsrchniki, Vasha mavha je Vasha domovina, Mamon je Vash kralj in bog!«

(Za barako vrishch.)

Dr. Srakar: »Smrekar se je obesil! Hvala Bogu! Vendar-le za Cankarjem spet eden manj od onih, ki motijo blagodejnost mirne prebave! Vivant sequentes!«

Pred paviljonom zapojo: »Lepa nasha domovina!«

Vrtiljak gode: »O Susana, o Susana ist das Leben doch so schön!«

[Opomba: Ne ishchite v tipih – individualnih portretov!!]

Prevajalnica

Yun Sondo

SRECHA NA KAMNU OB VODI

*

Pojém jechmenovo kasho,
zraven zgodnjo zelenjavo.
Nato veselega srca
sedim na kamnu ob vodi.
Katero drugo bogastvo
bi bilo vredno zavisti?

*

Zhalosten ali vesel,
vчасih imam prav, včasih ne.
Zmeraj pa moram le eno:
izpopolniti svoj um.
Le za kaj she naj bi skrbel
kot biti resnichen v sebi?

*

Sedim s chasho vina v roki
in zrem v daljne planine.
Ali bom morda bolj srechen,
che kdaj pride kak prijatelj?
Brez potrebe smeha in besed
sem namrech vech kot vesel.

*

Pod skalo ob reki v hribih
sem si zgradil kocho iz slame.
Prichakujem smeh ljudi,
saj me pach ne poznajo.
Sem preprost kot ti dezhelani,
s tem je vse povedano.

*

Po naravi sem lenuh,
Nebu je to dobro znano.
Od vseh chloveshkih zadev
mi je zadalo le eno:
ohranjati reke in gore
zunaj dosega ljudi.

SPEV O PETIH PRIJATELJIH

*

나의 벗이 몇인가 헤아려 보니 수석과 송죽이라.
 동산에 달이 밝게 떠오르니 그것은 더욱 반가운 일이다
 나머지는 그냥 두어라. 이 다섯 외에 더 있으면 무엇하겠는가?

Shtejem svoje prijatelje:

voda in kamen, bambus in bor.

Posebno sem vesel mesca,

ko vzide nad vzhodnim hribom.

Le kaj bi sploh she potreboval

poleg te peterice?

*

Oblaki so lepih barv, pravijo,

a pogosto potemnjijo.

Glas vetróv je chist, pravijo,

a pogosto onemijo.

Zato pravim: le voda je stalna

in nenehno mimobezhna.

*

Zakaj se cvetje razcveti,

nato pa hitro oveni?

Zakaj trava ozeleni,

nato pa spet porumeni?

Mogoče je le kamen zares

nedostopen za spremembe.

*

Cvetje cvete, ko je topló,

listje odpada, ko je hladnó.

Kako to, da si le ti, bor,

v mrazu in snegu enak?

Vem, da zato, ker s koreninami

segash globoko do pekla.

*

To pravzaprav ni drevo,

kakor tudi trava ni.

Kako lahko stoji navpik,

cheprav je znotraj votlo?

Chast bambusu, ki v vseh letnih chasih

zmeraj pokonchno zeleni.

*

Droben predmet se vzpenja
 in pošilja luh na ves svet.
 Mar kakšna druga svetloba
 svetleje sije v temno noč?
 Mesec, ti molchish o vsem, kar vidish,
 ti si mi zares prijatelj.

YUN SONDO (hangul: 윤선도; hanja: 尹善道; 1587, Seul – 1671, Bogildo?), korejski pesnik, pisatelj, neokonfucijanski učenjak, drzhavnik dinastije Joseon. Iz družine visokih uradnikov, posvojil in sholal ga je stric. Par let po diplomu je kot vladni uradnik javno razkril korupcijo in si pridobil ugled pogramnega poshtenjaka, pa tudi prvi izgon v provinco. Po smrti prizadetega ministra se je po vech letih lahko vrnil na dvor in postal vzgojitelj princa (poznejshi kralj Hyojong). Chez nekaj let kot zhrtev dvorne zarote degradiran in znova izgnan; po vrnitvi novi zapleti z oblastniki. Ob kitajski invaziji 1636 se je umaknil (umaknjen?) na otok Bogildo; ni zanesljivo, ali je tam tudi umrl; danes je to turistichni biser na skrajnem jugu Kor. polotoka z Yunovim spominskim parkom. Med bivanji v izgnanstvu je zhivel kot pushchavnik ter se ukvarjal s pisanjem poezije in z glasbo (sam zase je izvajal shamanske meditacije na korejskih citrah komungo in kayagum).

Yun (po kit. tradiciji enozlozhni priimek in dvozhlozhno os. i.) je eden velikih klasikov korejske lit., najvechji mojster izvirne korejske pesemske oblike-zvrsti *sijo* (시조, izg. *sidzho*; latinichni prepis korejskih besed je le priblizhen zaradi zvochne razlicnosti fonemov; splošno *sijo*, a so tudi mnoge variante: rus. *sichdzho*, shpan. *shijo*, *si-yo*; shrv. *sichu*, *sichzhu*; korejski shumniki so mehki, zato je blizhe *shidjo*; vechpomensko: oche, koren, ritem, vali chasa, novi stih itd.). To je »korejski sonet«, kratka pesem (obstaja tudi daljshi, manj formalni, pripovedni *sasol sijo*), nastala pri koncu 14. stol. iz konfucijanskega odpora zoper budistichno umetnost ter iz prevzema ljudske korejschine, ki je bila stoletja prej in potem vse do 20. stol. v senci kitajshchine kot njeno »vulgarno narechje«. Gre za kombinacijo »kitajske vsebine« (chlovek-narava) in »japonske oblike« (haiku): trije verzji po zlogovni shemi 7 7 / 7 7 / 9 7 (mozhne so manjshe variacije), skupaj ok. 45 zlogov; dvoshtevilchna oznaka zlogovnih enot kazhe cezuro (brez prestopov, metruma in rim) v vsakem verzju, zato razlike v zahodnih prevodih: nekateri so v treh dolgih verzih, drugi se dolzhini izognejo s prelomom v cezurah in z obliko treh dvoverznh kitic ali pa po cezuri naredijo polverz z levim zamikom (tako tudi tukaj). Vsebinska shema po verzih: uvod, poglobitev, sklep (obrat). Yun je uvedel ciklichne pesnitve; njegovi najvechji mojstrovini sta *Pet prijatelj* (6 sijo) in *Ribichevi letni chasi* (40 sijo, za vsak letni chas 10). Sijo je bil prvotno ritmichna recitacija nepisemenih ob glasbilu, shele po izumu izvirne korejske zlogovne pisave (hangul / chosongul) sredi 15. stol. je postal zapisana pesnishka zvrst, ki se je ohranila vse do danes, ko je popularna tudi na Zahodu, zlasti v ZDA. Izvor kor. jezika (knjizhni po narechju Seula) ni zanesljiv; v osnovi je uraloaltajska aglutinacija, podobno kot v jap., tudi zvochni vtis govora je blizhji japonskemu kot kitajskemu, zaradi tisochetne prevlade kit. kulture pa so she danes v rabi tudi kit. pismenke (hanja), ki jih Korejci od nekadj berejo po svoje. Prva korejska drzhava mongolsko-malajskih plemen je nastala 2333 pr. n. sh. pod kraljem Tangunom; vsa korejska zgodovina je muhen napor za lastno identiteto med notranjnimi vojnami in proti mongolskim, kitajskim (mandzhurskim), japonskim in ruskim posegom – pisava je adut te identitete. Yun Sondo je najbolj enostaven lat. prepis, sicer se pojavlja tudi kot Yun Seondo, Yun Seon-do, Yoon Sun-Do, Yun Sön-do, Jun Son Do itd. Tukajshnji prevod je po prevodih v drugih jezikih (angl., rus.) z omejeno uporabo izvirnika in z delno zlogovno shemo.

Izbor, prevod in zapis o avtorju Ivo Antich

Raffaele Carrieri

SMRT NE PRIDE SAMO ENKRAT

NOCH MITNICHARJA

Ponochi je mitnichar
bolj reven od Joba.
Zajec ima brlog,
ovca volno.
List se družhi
z drugim listom.
Ni mravlje
brez mravljishcha.
Niti kukavice
brez smreke.
Neshplja naredi sad,
chebela med.
Zima prinese sneg.
Ob vsakem letnem chasu
mitnichar prenese
najhujše od nochi.
Zavijanje vetra,
muchno spanje.
Kdo odstranjuje mlake,
kdo gre skozi deteljo.
Pozor, mitnichar,
je Gospa Smrt.

PRICHAKOVANJE NA NICH

Svetloba ni bila moja družhica
na zemlji, niti voda sestra.
Ljubezniva dezhevnic,
ki materinsko uspava
starega mitnicharja
in mlado zhabo.

Rad bi zaprl nebo
kot chisto navadna vrata,
da bi se lahko en dan chepé
potuhnil v travo
v prichakovanju nicha.

NIMAM NICHESAR

Nimam nichesar,
prav nichesar
svojega.
Od srajce
do kape
nimam nichesar
svojega.
Iz oči
sem naredil
zimi
past.
Uho
sem podjarmil
zvijachi.
Od sluha
do plashcha
nimam vech
nichesar svojega.
Tudi roke
so nehale
biti moje.
Moje roke
so last te
bedne pushke,
ki v temi
mi je podobna ...

ZID NAD ZIDOM

Prekleta naj bo to molchanje,
ki dviguje zid nad zidom:
Nebo ločuje od telesa,
pogled od ochesa.
Med eno in drugo roko
je prostora za dolino.
Prekleta naj bo ta tishina,
ki vzdiguje zid nad zidom.

VRT

S tishino
sem naredil
vrt
in z dimom
zid.

V endiviji
sem izkopal
sinjo celico,
v rosi pa
odprl
oko.

Na brezi
vodni list
in luna.

SPOMIN

Moj
spomin
je zvesta
ostriga,
kjer naj noch
ohranja skrivnosti
ochesa,
jezik
in prijeten
vonj
po cimetu ...

PEPEL JE PETJE

Pepel je petelinovo
petje
na rečni
prodini.

Zhalostna zima
na ravnini,
ki rezhe repe
moji krvi.

MAJSKA NOCH

Ziblje se
jetnikova pesem,
nato odide
v nebo in zamre,
bolj krhka
od limoninega cveta.

SEPTEMBER

Okus po havanki
ima september
in gostoto
flanele.
Seno dishi
po zhenski
in nebo
po novih rokavicah.

RIBA V SANJAH

Minljiva sled
rdeche ribe
je tvoj jezik.
Sanjska riba,
ki bezhi in se vracha,
ki bezhi in se vrne.

MOJE JUTRO

Moje jutro,
visoko morje.
Koralde v ustih.
Na oko nanizam
otoke in konje.

KO MINE LJUBEZEN

Nedozorelo je tvoje oko
in zeleno kot poletje
zaostalega dechka.

Ljubezen za seboj
je pustila senco
mrtvih lastovk.

NI JIH

Ni
kraguljchkov
v tvojem glasu.
Niti studenchkov
v tvojih rokah.

Ni vech
ogledal
v tvojem molku,
niti jam
v tvojih laseh.

BOLI ME

Hodim za svojo pipo,
kot slepec hodi
za slepcem.
Nocoj ni neba,
ni niti
malo neba
za hojo po njem.
Nocoj me pipa boli.

ZGODBA

Ne prihajam
iz dobrih
dni.
Tisti,
ki so hodili
pred mano,
so bili slabshi
od obichajnih
starcev.
Jaz sem
sam
in to
je vse.

SMRT

Smrt,
vse
povsod
sem
slisal,
kako gresh
in se vrachash,
kot
gre
in se vracha
veter.

NIHCHE

Nihche nas ne obsoja.
Nihche nas ne bicha.
Nihche nas ne reshi.
Nihche ne reche dovolj.
Nihche nam ne zasadi
v vodeno srce
niti zheblja niti nozha.

ANGEL ME GLEDA

Imam angela, ki me gleda
za utrujeno ramo.
Angela brez tehtnice,
ki ne tehta mojega dneva.
Angela, ki me ne kaznuje,
ko ranim vrtnico,
ko bezhim pred upanjem,
ko tolchem s chelom
po kamnu zablude,
ko prevaram smrt
s papirnatimi lastovkami.
Imam angela, ki me odreshi
za utrujeno ramo.

SEDEM ZIDOV

Imam sedem duhov
za vsako noch
in sedem zidov.

Imam sedem vrat
v srcu
in sedem zidov.

Imam sedem zhivljenj
v svojem zhivljenju
in eno samo smrt.

NOCH ZA NOCHJO

Noch za nochjo
bezhim pred usodo
pravichnega chloveka.
In prosim blato,
naj mi dá vijolico.
Noch za nochjo
odpiram vrata,
ki so zaklenjena.

TUDI CHRICHKI SE POSTARAJO

Postarajo se tudi chrichki
in roka me zaboli,
ko gradim in podiram otoke
za otroke mojih otrok.

ZAVIDAM SIPI

Kako zavidam sipi,
ki mrkne v svoji chrnini.
Nato se bela in reshena spet znajde
v spreminjasti sinjini.

NE RECI PESNIKU

Ezri Poundu v washingtonski kriminalni norišnici

Ne reci pesniku, da je kruh
bolj bel od soli,
ne poklichi strazharja,
che pesnik gori.
Ne reci mu, kaj mora storiti,
ko je morje viharno.
Pusti, da se pesnik razjoche
nad ranjenim kristalom
v temnem rovu rudnika.

NE ENKRAT SAMKRAT

Smrt ne pride samo enkrat
in jo je treba prepoznati.
Ni tista Gospa z razjedenim obrazom,
kot jo vidimo na naslovnih straneh latinskih knjig.
Pogosto je prijazna in vede se olikano:
ne odvzame nich vpadljivega.
Zadostuje ji, da nekaj umre,
ena sama stvar, vsakokrat drugachna.
In nam iz rok vzame vrtnico.

DOBER DAN

Enako postavo imava,
posluh in voh.
Daljave se ujemajo
in sence v sobah,
kjer prebivava za shalo.
Z njenimi ochmi spim,
uporabljam njen jezik,
da zazhelim dober dan.

NI ZHEJEN ZID

Ni zhejen zid
in voda pronica na drugo stran.
Nima ust niti oči
in roka apna
se drobi v prah
in me odganja.

NATO PRIDE SMRT

Nekdo se prepozna v drevesu,
drugi v lishaju.
Spreminjast kot kralj
je potepuh.
Komedijant se pretvarja,
verniki veruje
in sebe vidi v škofu,
ki umiva noge revezhu.
Z mnogimi pomeshanimi podobami
zhenska ustvari eno samo,
in lahko začne znova
drugache.
Pesnik se rodi sedemnajstkrat
v enem samem dnevu,
nato pride smrt
in reče dovolj.

SPOKOJNOST JE PAJCHEVINA

Spokojnost je pajchevina:
pajek prede in prede,
pride muha, se usede
in postane smrt.

CHE GRESH V PESTUM

Che gresh v Pestum, ne zahtevaj vrtnic
in še manj satja z medom.
Fantich, ki pase koze,
ne ve nič o Pozejdonu,
tebi pa se posmehuje, ker ishchesh vrtnice.

Che hochesh razbrati
kakshno bozhansko znamenje,
poslushaj, poslushaj smeh
dechka, ki pase koze.

KOLO NASLEDNJEGA DNE

Sobota je bila tezhavna,
nedelja prazna.
Kolo naslednjega dne
je krozhilo v prazno
do vechera.
Do torkovega vechera,
do sredinega vechera,
do chetrtkovega vechera,
do petkovega vechera.
Vchasih sem sanjaril,
da sem lastovka
v zhitnem polju.

NI GOSPOD

Pri nas ni gospod,
oblechen v svilo-svetlobo
kot francoski kralj.
Pri nas je Jezus kot doma.
Pride in gre,
se vrne, se zadrzhi.
Nagovarjamo ga z imenom
kot mizarjevega sina.

POEZIJA

Poezija ni potrpljenje
in ni nestrpnost.
Poezija ni pisalna miza
in she manj papir.
Poezija je Upanje.

Ljubljena ali prezrta,
povzroča led in ogenj
in nekakšno praznino,
v kateri se kdo prepozna,
kdo drug pa iz nje zbežhi.

Poezija ni volna
za mrzlo glavo,
saj segreje samo
odprto roko.
Poezija je most,
ki se bo zdaj zdaj sesul
in se nikoli ne podre.
Poezija je tam gori visoko
in tudi tu chisto nizko,
kjer rastejo semena,
reke in gliste.

KO BI IMEL GOSLI

Ko bi imel gosli
in bi znal nanje igrati!
Odprt, priprt
v temnem kotu,
sem poln glasbe
kot steklenica vina.

BESEDE, KI JIH RECHE

Besede, ki jih reche,
nichesar ne povejo.
A ko se zasmeye,
in smeje se pogosto,
tishina zazhari
in smrt se zabava.

JAZ, KI SEM SHKRZHAD

Jaz, ki sem shkrzhad,
zate prepevam,
zate prepevam,
ki molchish,
sama v senci
velike hishe.

MOJE SRCE JE TRAVNIK

Moje srce je travnik,
Nekaj belih cvetov,
nekaj rumenih rozh.
Nad novim zhitom
se tashchica vzdigne v let.

DA BI ME CHULI

Ko bo prishla smrt,
ne bom imel kljucev,
da bi zaklenil vrata.
Ne bom imel rok
za objem.

Ko bo prishla smrt,
ne bom imel pogledov,
ne bom imel glasu,
da me bi lahko chuli.

TISTA STARKA

Tista starka,
upognjena kot peresce,
ki stopica
gor pa dol
po akacijevem
drevoredu,
je gospa Marija,
moja mati.

PRIVID

Videl sem jo samo enkrat
in trepetavo morje
se ni vech zganilo
tistega dne v Benetkah.

Bila je tako chista v svetlobi
in tako pokonchna v polmraku,
da sem pobesil oči,
da bi jo she bolje zaznal.

Enkrat samkrat sem jo videl,
in ko sem dvignil pogled,
da bi jo spet zagledal,
je zhe izginila.

NEVIHTA TRAJA DLJE

Jezhesh, kako bezhijo leta,
nevihta traja dlje!
Ostajajo mi bridkosti
kot lepki mrtvashki prti.
In daljno shelestenje
vetra na osteklenelih
vejah.

O avtorju

Raffaele Carrieri, italijanski pesnik, pripovednik, esejist ter literarni in umetnostni kritik, se je rodil 17. februarja 1905 v Tarantu (Apulija) na skrajnem jugu Italije in umrl 14. septembra 1984 v Pietrasanti blizu mesta Lucca v Toskani. Ko je bil star 14 let, je zbežhal z doma in se potepal po Albaniji, Chrni gori in drugih balkanskih drzhavah, obredel pol sveta in pochel vse mogoche, dokler se ni posvetil pisanju kot pesnik, pripovednik, esejist, literarni in umetnostni kritik. Napisal je veliko knjig, tudi umetnostnih monografij, prejel je vech nagrad in literarnih priznanj. Tukaj prevedene pesmi so vzete iz izbora *Poesie scelte*, ki je izshel leta 1976 pri založniku Mondadoriju v Milanu, zajema pa pesmi iz naslednjih zbirk: *Il Lamento del Gabelliere* (Tozhba mitnicharja), 1945; *Souvenir caporal* (Desetnishki spomin), 1946; *La civetta* (Sova), 1949; *Il trovatore* (Trubadur), 1953; *Calepino di Parigi* (Parishke bukve), 1954; *Canzoniere amoroso* (Ljubezenska pesmarica), 1958; *La giornata efinita* (Dneva je konec, 1963; *Io che sono cicala* (Jaz, ki sem shkrzhad), 1967; *La formica Maria* (Mravlja Marija), 1967; *Stellacuore* (Zvezdasrce), 1970; *Le ombre dispettose* (Nagajive sece), 1974, in *Gli Dei scapestrati* (Razuzdani bogovi – slikarska monografija z grafikami D. Cantatora in s Carrierijevimi pesmimi), 1972.

Izbor, prevod in zapis o avtorju Jolka Milich

Likovna priloga

Damir Globočnik

SEDEM NAGLAVNIH GREHOV

Hinko Smrekar se je med likovnim sholanjem na Dunaju, kjer je prebival med letoma 1902 in 1905, poglobil tudi v grafične tehnike. Obiskoval je namreč tehaj za učitelje risanja na srednjih sholah pri Avstrijskem muzeju za umetnost in industrijo oziroma na Umetnoobrtni sholi, ki je delovala v sklopu muzeja.

Vendar se je Hinko Smrekar grafiki nacrtno posvetil shele deset let kasneje, ko se je povezal s tovarishem iz dunajskega študentskega drushtva Vesna Sashom Shantlom in z impresionistom Matejem Sternenom, ki spadata med zacetnike umetnishke grafike na Slovenskem. Sasha Shantel mu je posredoval prve napotke za tiskanje in nakup strokovne literature ter grafičnega orodja v Münchnu, novembra 1913 pa je poskusno odtisnil tudi prvo Smrekarjevo grafiko. Med Smrekarjevim sluzhenjem vojashkega roka leta 1916 mu je grafike natisnil Matej Sternen.

Smrekar je grafične liste prvich razstavil junija 1916 na XII. umetnishki razstavi v Jakopichevem paviljonu. Katalog razstave nashteva 16 Smrekarjevih del, med katerimi so vechino predstavljali grafični listi (»Charovnica«, 1914, jedkanica; »Mochvirje«, 1915, jedkanica; »Rajska ptica«, 1915, jedkanica in akvatinta; »Veshche«, 1915, mezzotinta; »Za dushe«, 1915, jedkanica in akvatinta; »Zapeljivka«, 1915, suha igla; »Strashi«, jedkanica in akvatinta; »Amba«, »Charovnik«, »Dolghas«, »Hudich«, »Med gabri«, »Sanje«, »Smrt«, »Svetnik«, »Zaklad«).

Izidor Cankar, ki je v *Domu in svetu* objavil vech Smrekarjevih perorish, je o razstavljenih delih menil: »Smrekar je poln hudomushne predmetnosti, je slikarski pripovedovalec in satirik, je ne samo Slovenec, ampak she posebej Kranjec, z vsemi lastnostmi, ki se drzbe tega rodu: konkreten, drastichen v izrazu, zhivahne domishljije, pa ne posebno izhbirchen v formi.« Ivan Zorman, ki je posebej izpostavil Smrekarjevi grafiki »Svetnik« in »Veshche« ter karikaturu »Amba«, pa je v *Ljubljanskem zvonu* zapisal: »... druga njegova grafična dela so napeta cinizma, satire, fantastichnosti in humorja, vendar obstoja neskladnost med temperamentno, iznajdljivo fantazijo in flegmatichno formo izraza.« Pisec v chasniku *Laibacher Zeitung* je poudaril, da je bil Smrekar dotlej znan samo kot izjemno spreten risar ostrich satirichnih kompozicij. Zato kot presenečenje delujejo njegove razstavljene grafike. Odlična risba na eno ali vechbarvnih listih razlichnih formatov je povezana s shaljivim razpolozhenjem ali humorjem, ki temelji v resnejšem pogledu na zhivljenje.

Smrekar je obvladal različne grafične tehnike: kombinacijo jedkanice in akvatinte, suho iglo, mezzotinto, litografijo in lesorez. Po sredini dvajsetih let se je ukvarjal predvsem z lesorezom in litografijo. Prva litografija, ki jo je izdelal, je bila »Genij lepih sanj« (1925).

Prezhivil je kot svobodni umetnik. Izjemo predstavlja obdobje 1926–1927, ko je učitelj na Umetniskih šolah »Probuda«. Vodil je oddelek za grafiko, ki je imel »učilnico« kar v novozgrajeni Smrekarjevi hišici v Shishki. *»V tem oddelku se bo gojilo predvsem radiranje v različnih tehnikah (radiranje s suho iglo, njeđanke na različne načine, mezzotinta itd.), lesorez (navaden in večbarven) in po možnosti tudi druge spec. graf. tehnike. – Pouk se bo vršil v lastnem ateljeju umetnika-specijalista, umetn. slikarja g. Hinka Smrekarja.«*

Smrekar se je leta 1927 včlanil v novoustanovljeno Združenje grafičnih umetnikov (Udruženje grafičnih umjetnika) s sedežem v Zagrebu. Ob ustanovitvi društva maja 1927 je bil izvoljen za II. podpredsednika. Postal je tudi član uredništva drushtvene revije *Umjetnost (Revija za slikarstvo, grafiko i skulpturu)*.

V tem času se je odločil izdelati grafike v najbolj enostavni klasični grafični tehniki – lesorezu. Lesoreze je leta 1927 razstavil v izložbi Schwentnerjeve knjigarne. *»Precej splošno razširjeno je napachno mnenje, da se ta umetnik bavi skoro izključno le s karikaturami, dasi je podal o mnogostranosti svojega talenta tudi javno zbe mnogo trdnih dokazov. – O splošni njegovi verziranosti dobro poučeni so le njegovi boljši prijatelji. – Izložbeni lesorezi kažejo vse vrline njegove invencije, a tudi njegovo tehniško spretnost. Izborno so uspeli, dasi se umetnik doslej ni mnogo bavil s to tehniko. – Upamo, da bodo sštevilni prijatelji njegove umetnosti porabili to priliko, da si za nizko ceno nabavijo izrazit, krepko dekorativen okras svojih domov.«*

Najbrž je bil med razstavljenimi listi tudi ciklus lesorezov »Sedem naglavnih grehov«, ki ga je Smrekar izdelal leta 1927. Na sedmih listih je upodobil sedem naglavnih oziroma pglavitnih grehov, kot jih poznamo iz krshchanskega nauka (Katekizem rimskokatoliške Cerkve). Ciklus je znan v dveh variantah (chrno-beli in kolorirani lesorezi).

Grshki menih in teolog Evagri Pontski (345–399) je konec 4. stoletja pripravil seznam osmih hudobnih duhov oziroma dushevni nadlog, s katerimi demoni napadajo menihe. V vech spisih je prikazal osmero smrtnih misli: 1. pohreshnost, 2. nechistovanje, 3. lakomnost, 4. zhalost, 5. jeza, 6. ravnodushnost, 7. domishljavost in 8. napuh.

Uchenec Evagrija Pontskega sv. Janez Kasijan (+ok. 425) je nauk o osmerih pregrehah prenesel v Marseille, od koder se je razširil po zahodnem krshchanstvu. Papezh Gregor Veliki je okoli leta 590 razvil shemo sedmih glavnih grehov, pri chemer je združil nekatere Evargijeve nadloge in dodal zavist. V 7. stoletju je zhalost nadomestila lenoba.

Sedem naglavnih grehov (lat. *peccatum mortiferum* ali *mortale*, angl. *the seven deadly sins*, fr. *7 pechés capitaux*, it. *peccati capitali*, nem. *die sieben Hauptsünden*) je poimenovanih glavni oziroma smrtni, ker rojevajo druge grehe. Zacetnice latinskih imen tvorijo akronim SALIGIA:

napuh (lat. *Superbia*),
pohlep / lakomnost (lat. *Avaritia*),
nechistost / pozhelenje (lat. *Luxuria*),
jeza (lat. *Ira*),
pozhreshnost (lat. *Gula*),
zavist / nevoshchljivost (lat. *Invidia*),
lenoba (lat. *Acedia*).

Smrekar se je odločil upodobiti personifikacije grehov v obliki demonov. Personifikacije so moshkega spola, skoraj vse imajo krempljaste roke, konichasta ushesa in velike ostre zobe. Groteskne figure so predstavljene v razlicnih drzhah, ki podkrepijo njihovo ravnanje.

Debelushni Napuh je upodobljen zleknjen v naslanjach, s krono na glavi in s prstani na debelih rokah. Demon Nechistosti pozheljivo ogleduje zhenski akt, po katerem se cedijo sline in druge telesne tekochine. Njegov velik, pokonci postavljen nos spominja na falus. Na ta poudarek je Smrekar she posebej opozoril z rdecho barvo na kolorirani varianti grafichnega lista. Demon Jeze razbija vse, kar mu pride pod noge. Pozhreshnost si z obema rokama bashe hrano v usta. Lakomnost bdi nad zbranimi zakladi. Lenoba je zaspala v postelji med branjem knjige z napisom *Adeo Cibis* (Prevech hrane). Najbolj strashljiv je demon Zavisti, ki ga je Smrekar predstavil s krvavimi oči in slinami.

Smrekar se je odločil, da figur ne bo omejil z obrisno linijo, ampak jih je opredelil z drobnimi chrtami (zarezi z dletom). Z njihovo pretehtano razporeditvijo je uspel dosechi prostorski vtis, z njihovim zgoshchanjem pa uchinek osvetlitve.

Ta Smrekarjev ciklus ima ugledne predhodnike. Sedem naglavnih grehov so mdr. upodobili Hans Burgkmair st., Hieronymus Bosch, Pieter Bruegel st., Jacques Callot, Eduard Ille, James Ensor in Alfred Kubin. Izidor Cankar je zapisal, da je Smrekar »po duhu soroden Hieronymusu Boschu in Pietru Breughlu«. Domachi predhodniki Smrekarjevega ciklusa pa bi bili lahko bakrorezi, ki jih je Janez Vajkard Valvasor objavil leta 1682 v knjigi *Prizorishche chloveshke smrti v treh delih* (*Theatrum mortis humanae tripartitum*).

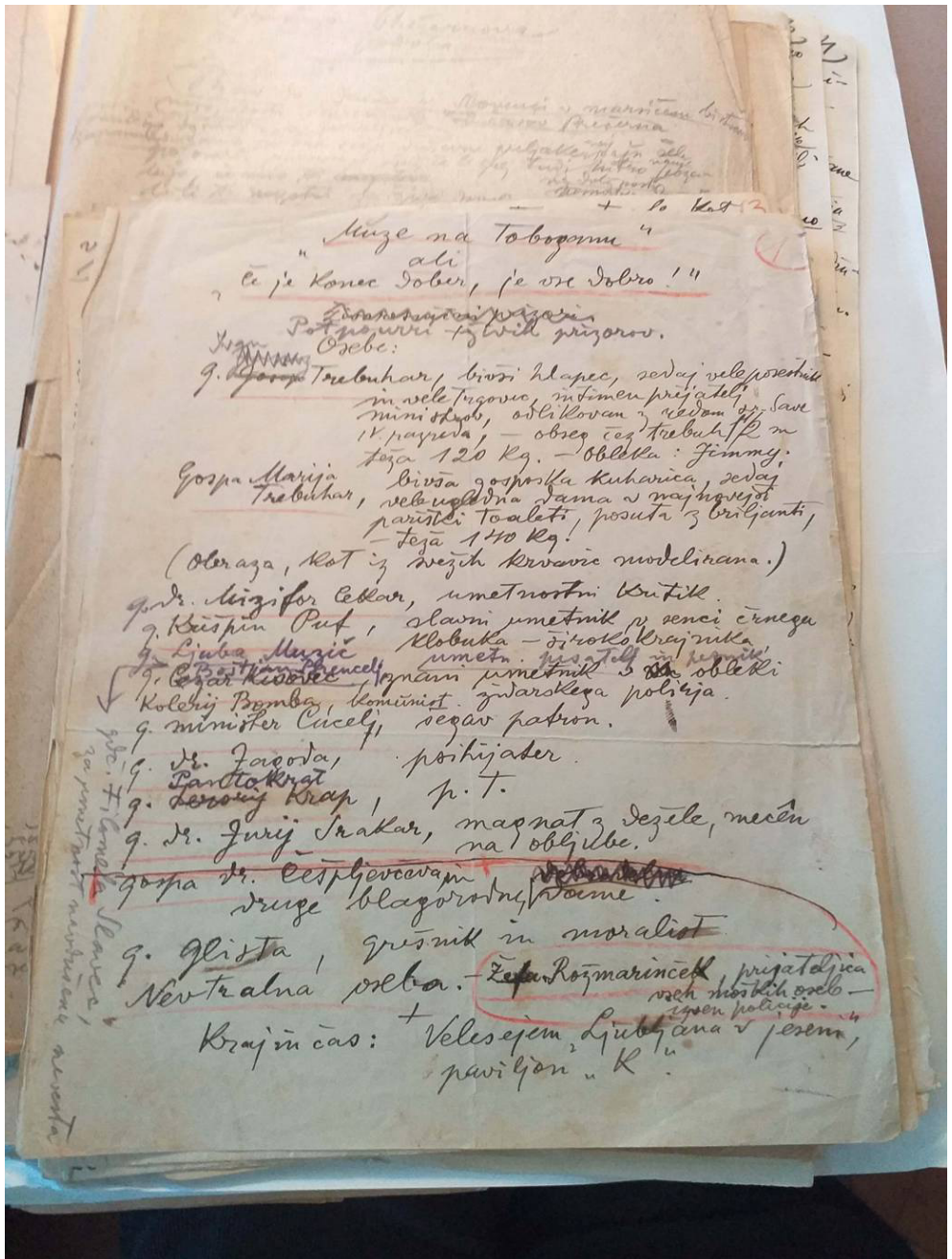
Konkretne vzpodbude za Smrekarjev ciklus bi veljalo iskati v grafichni produkciji dunajskih in münchenskih umetnikov na zacetku 20. stoletja. Sorodnosti srehamo na primer pri ciklusu »Die sieben Lasterteufel«, ki ga je leta 1910 izdal avstrijski slikar in grafik Karl Friedrich Bell (1877–1958).

Smrekar je ciklus »Sedem naglavnih grehov« vechkrat predstavil na razstavah. Na razstavi Združenja graficnih umetnikov v Oficirskem domu v Zagrebu leta 1927 je sodeloval z lesorezi (»Sedem naglavnih grehov«, »Madona«, »Putifarka«, »Skushnjave sv. Antona«, »Zagorski zvonovi«, »Desetnica«, »Mati in smrt«, »Pavliha«, »Presheren: 'Pod oknom'«), z jedkanicami (»Prerokova kletev«, »Moja mati«, »Sneguljchica«) in s perorisbami (»Norishnica, bojadis«, »Jugoslavija in gosti«, »Lutke«, »Trema«).

»Skushnjave sv. Antona« je motiv, ki je po ikonografski plati soroden naglavnim grehom. Prvi krshchanski pushchavnik sv. Anton (251–356) se je, kot poroča njegov zhivljenjepisec sv. Atanzij (*Vita Antonii*), umaknil v pushchavo, kjer je bojeval boj proti sovrazhnim demonom. Skushnjave so bile tudi erotichne, saj je sv. Antona Pushchavnika hotel premamiti hudich v zhenski podobi, lahko pa so se mu prikazovali tudi demoni, ki so ga poskushali raztrgati in pozhreti. Tovrstne motive srehamo tudi na Smrekarjevih perorisbah s fantazijskimi in vizionarskimi motivi, na katerih nastopajo charovnice, vedomci in druga poshastna bitja.

Smrekar je ciklus »Sedem naglavnih grehov« poleg akvarelov in risb razstavil tudi na razstavi Združenja graficnih umetnikov, ki je bila leta 1930 v Zagrebu. Ciklus, ki ga je leta 1931 odkupila Dravska banovina, je bil prav tako opazhen na Smrekarjevi samostojni razstavi v salonu Shira v Zagrebu leta 1932. *»Ciklus lesorezov ('Sedmero smrtnih grehov') kazhe, da ume Smrekar prav tako mojstrsko rabiti nozh kakor pero in svinchnik.«*

Smrekar je ciklus poslal she na razstavo jugoslovanske grafichne umetnosti, ki jo je na Danskem in Shvedskem leta 1939 organiziralo Drushtvo prijateljev umetnosti »Cvijeta Zuzorich« iz Beograda. *Jutro* je ponatisnilo del ocene v nekem danskem chasopisu: *»Labko bi mislili, da bo v jugoslovanski umetnosti pustil svoj pechat boj med zapadom in vzhodom, med orientalskim mysticizmom in umetnostnimi zasnovami zapada. Toda vpliv zapada očitno prevladuje. Eden izmed umetnikov, Hinko Smrekar, predstavlja s svojim ciklom lesorezov 'Sedem smrtnih grehov' chisto evropski izraz, medtem ko je Tone Kralj originalen in 'jasen kakor dan', kakor se zdi, pod vplivom umerjenega surrealizma.«*

Muže na Tobogornu

ali
če je konec dober, je vse dobro!

Priloga k reviji
Potovanje tujih priporoč.

Osobe:

G. ~~Marjan~~ Trebuchar, bivši hlapec, sedaj veleposrednik in veletrgovca, vsemu pripravljen, ministri, odlikovan z redom 3. save in 1. razreda, - obsega čez Trebucharja m teža 120 Kq. - obledla: Finnmy.

Gospa Marija Trebuchar, bivša gosposka kuharica, sedaj veleprodajna dama v najhujših pariški toaleti, posuta z briljanti, - teža 140 Kq!

(Oblezaga, kat iz vezjih Kravenc nodelicana.)

- G. dr. Mišigor Cakar, umetnostni kurtill.
- G. Krišpin Puf, slavn umetnik v senci črnege klobuka - oči v rolo krajnika
- G. Guba Muzic, umetn. ~~pr. T. in H. H. H.~~
- G. Cesar Kucelj, ginejni umetnik s 3 obliki
- Kolerij Bomba, komunist. žvarkesega polsija.
- G. ministar Cucelj, segar patron.
- G. dr. Jagoša, politikader.
- G. Pantla Krat
- G. devojka Krap, p. T.
- G. dr. Jurij Srakar, magnat z jezete, mečen na obliube.
- Gospa dr. Cestjercavan, ~~oblastnik~~ druge blagorodnj, stome.

G. Glista, vesnik in moralist

Neutralna polba. Zepa Rozmarincek pripravljena vseh možkih oseb - zson polsija.

Kraj in čas: Velesejem, Ljubljana v jeseni, paviljon "K"

Rokopis »krajšhe igre« Muže na toboganu, Zapushchina Frana Vesela, Rokopisni oddelek NUK

Hinko Smrekar

LIKOVNA DELA / REPRODUKCIJE/

Na naslovnici: *Lakomnost*, 1927, koloriran lesorez, 22,2 x 16,3 cm

1. *Pozbreshnost*, 1927, koloriran lesorez, 23 x 16 cm
2. *Lenoba*, 1927, koloriran lesorez, 23 x 16 cm
3. *Ježa*, 1927, koloriran lesorez, 22,5 x 16 cm
4. *Napuh*, 1927, koloriran lesorez, 24 x 18 cm
5. *Zavist*, 1927, koloriran lesorez, 19,8 x 14,3 cm
6. *Nechistost*, 1927, koloriran lesorez, 23 x 16 cm
7. *Skusbnjave sv. Antona*, koloriran lesorez, 25,5 x 19,7 cm
8. *Kes* (objavljeno v: *Domachi prijatelj*, 1929, sht. 8, str. 216)

Hinko Smrekar

Karikaturist, ilustrator in grafik Hinko (Henrik) Smrekar je bil rojen 13. junija 1883 v proletarski družini v Ljubljani. Veselje do risanje je odkril v sholi. Po gimnaziji se je vpisal na študij prava v Innsbrucku in na Dunaju, po shtirih semestrih pa je pravo opustil. Na Dunaju se je pridružil umetnishkemu klubu Vesna. Prezhivil se je z risanjem in se izobrazheval na techajih. Leta 1905 se je moral vrniti domov, a je kmalu za daljši čas odšel v München. Od leta 1911 je stalno zhivel v Ljubljani. Ukvarjal se je s karikaturjo (sodeloval je s satirichnimi listi *Osa*, *Kurent*, *Posebna izdaja* idr.) in z ilustracijo. Z ilustracijami je med drugim opremil *Literarno pratiko za leto 1914*, vech Cankarjevih knjig, Levstikovega *Martina Krpana z Vrha* (1917), Frana Milchinskega *Süha roba* (1919) in *Ptichke brez gnezda* (1935), *Satire* Gustava Strnishe (1938) in *Sedem Andersenovih pravljic* (1940). Risal je diplome, plakete, reklame, razglednice in druga dela, pri katerih je pogosto uporabljal kombinacijo perorisbe in barve. Občasno se je ukvarjal tudi s slikarstvom in kiparstvom. 29. septembra 1942 ga je na ulici aretirala italijanska patrolja, ki je pri njem nashla ilegalni *Radio vestnik OF*. Dva dni kasneje – 1. oktobra 1942 – so ga kot talca ustrelili v ljubljanski Gramozni jami.

P. J. Moore

orig. Moore
1927

H. S. Moore

'Lenoba'

orig. story
1927

H. Smirnov

'Fozza'

izo.lesovoy
1927/

#Smrekay

Napuk

iz knjige
1927
"Princa "Maglanski gubni"

H. Soulikar

Neistost

ip. levey
1927

H. Jurek

SATIRICHNI IN POLEMICHNI SPISI

Ad acta Hinko Smrekar ca. »Slov. Narod.«

(Ker je uredništvo »Slov. Naroda« izjavilo, da ne sprejme mojega odgovora na notico v »Slov. Narodu« sht. 226 z naslovom »Jesenska umetnishka razstava« priobchujemo svoj odgovor tu.)

Vse odpuste ljudje **svojemu** blizhnjiku, le **svojih** zmot in svojih napak ne.

Nekoch sem portretiral gospoda Zavijavca; vestno, natanchno potezo na potezo, vsako bradavico, vsak madezh na obleki natanko na svojem mestu. Bacnil me je na cesto, rjul, da sem mazach in me tozhil zaradi razzhaljenja chasti.

Po tej izkushnji izmodren, sem drug pot pametno ukrenil in napravil izvrstno kupchijo. Portretiral sem gospo Mozol, ki ji je pes poginil vsled zhalosti, ker jo je moral gledati iz oblichja v oblichje. Ni mogla prehvaliti velike slichnosti in z zlatom mi je odtehtala sliko. (NB! Kopiral sem neko slabo sliko, portret znane lepoticel!)

Ni dolgo trajalo, pa sem pozabil svoje izkushnje in padel nazaj v pregreshno, nespametno vestnost. Joj meni! Spet se mashchuje nad menoj objektivnost portretista, vestnost kronista.

Na sedanji slovenski umetnishki razstavi sem na prigovarjanje chch. gg. tovarishev pokazal nekaj svojih raznovrstnih del. Bridko se kesam! (Obchutim »za nekrivdo kes«, kazen za grehe drugih!)

Prva kazen je ta, da sem postal dopadljiv »Slovenu«, v katerem imenuje A. G. moj oddelek na razstavi »nagajivo kamrico«. Da sem nagajiv – zakaj nagajiv? Drzhim se strogo objektivnih dejstev in jih v svojem slogu biljezhim – ad memoriam, sine ira et studio, z uradno vestnostjo in resnostjo, z zanimanjem kronista. Lastna oseba mi velja v tem oziru toliko kot druge: naj bo Peter ali Pavel, Hinz ali Kunz, kralj ali papezh, Hotentot ali Kamchadal, vsi so jednako »ovekovechenja« vredni. To velja, kar se vsebine tiche. Forma pa ni kanelijska, slog je umetnishki.

O moji objektivnosti bi bil tudi pritozhnik in obtozhnik v »Slov. Narodu« preprichan, ako bi si bil stvari, o katerih sodi, natanko ogledal – inkriminirane pa razlagal tako, kot sem jih jaz zamislil. Ne da se morda iz strahu »zagovarjam«, le da »pribijem« resnico, podam ta kratek komentar h karikaturi dr. Iv. Tavcharja. Risba datira iz onih chasov, ko so padale napredne trdnjave v klerikalne roke. Dr. Tavchar popravlja svoj znani shkorenj na kveder, kos v gajbici pa spremlja njegovo delo s pesmico »O mein lieber Augustin ...« Tisti shkorenj je le simbol dr. Tavcharjeve mozhate preodkrite politike.

Tudi v portretu g. dezh. nadzornika je pribita zgodovinska resnica, kar se obraza samega in drugih pritiklin tiche. Odločno pa protestiram proti podtaknjenju kake tendence, ki je nisem izrazil in ki ne odgovarja resnici! Za svojo razlago pa nosite odgovornost Vi, o g. pisec!

Che bi se prav spominjali, g. neobjektivni pisec, bi videli mojo nepristranost dokazano! tudi po drugih razstavljenih objektih. Oglejte si n. pr. portret g. Finzgarja. – to je vendar ne le »Slovencu«, ampak tudi Vam dopadljivo delo.

G. dr. Shushtershicha lahko vidite v lepi harmoniji z g. dr. Tavcharjem na istem dr. Tavcharjevem portretu.

In che se nashega shkofa she niste nagledali in natura kakor tudi na mojih risbah iz preteklih et, Vam dam lepo priliko, da si ga ogledate v privatnem stanovanju, – na razstavi si ga ne bi mogli ogledati, ker bi Vash »ferman« z dezhelne vlade prehitel.

Dr. Kreka sem kot v umetnishkem oziru slabo delo zavrgel. Che pa hrepenite po dr. Zhitniku in Shukljetu (edina, ki ju imam she v »zalogi«), pa blagovolite nabaviti opremo zanja, – ali pa ju kratkomalo kupite in si tako pridobite moch prostega razpolaganja z njima. In che hrepenite she po drugih, najlepsha pot se Vam kazhe do cilja, – blagovolite jih naročiti!

Zapisali ste, o g. pisec, she tole: »Stvar okusa je, take in enake karikature vsiljevati v resno, umetnishko razstavo; za take rechi je dovolj prostora po oknih prodajalnic v Preshernovi ulici, kjer lahko razveseljajavo mimo hodeche obchinstvo.« – O okusu se ne bomo prepirali. To se razume: Kar komu ne dishi, tega ne je rad. O umetnishki vrednosti karikatur v sploshnem se vsak lahko prepriča na tujih razstavah iz ocen razstav in iz neshtetih publikacij umetnishko-zgodovinske vsebine.

Moje razstavljenе slike pa so ocenili gg. tovarishi iz kluba S. U. in jih sprejeli. Tem torej Vi odrekate umetnishki chut! To je logika! Umetniki nich ne »razumejo« o umetnosti, razstava je pa le resna, umetnishka. To je kritika!

Naj izpregovorim par besed o kritiki sploh in o nashi »posebej«. Kritika v sploshnem umetnishkem razvoju posameznih umetnikov redkokdaj in malo koristi. Da je kritika kolikor sploh mogoche objektivna, uspesna, je potrebno, da ima kritik razvite chute, srce in pamet.

Najvishjih sposobnosti, najlepshih lastnosti in obshirnega strokovnega znanja zahteva ta posel od chloveka, ki ga prevzame. Pripeti se pa, da vrshi to najtezhe in najodgovornejshe delo chlovek, ki vseh teh potrebnih predpogojev nima in ki ve, da jih nima. Priznal mi je nek nash odlicen kritik, da chlovek najlazhje opravlja ta posel, che le prav malo »razume« o umetnosti tako malo misli, da vse ve, da brez strahu pishe. In res je napisal ta odlicnjak celo vrsto hudo chuvstvenih, a malo »razumnih« kritik.

Drug kritik je priznal, da nich ne »razume« o umetnosti, zato je prisiljen umotvore gledati – z ushesi. Najsamostojnejshi vporablja vchasih poleg ochi ta organ pri pisanju svojih kritik. In tako se pripeti, da ceni kritik vchasih ocene le po vrednosti honorarja za vrstice. Resnichno, resnichno Vam povem, le eno samo kritiko sem napisal v svojem zhivljenju o slikarskih in kiparskih umotvorih, in she tisto s

tezhkim srcem in z razburjeno vestjo. Od tistih dob nisem napisal nobene vech, ne upam si iz strahu, da si ne obtezhim svoje vesti.

O tem poglavju bi bila posebno pri nas hudo potrebna obshirnejsha razprava; potrebujemo zdravnika, ki odpravi to kronichno bolezen.

Povrnem se k Vashi notici, o g. pisec! O vsiljevanju mojih karikatur v razstavo govorite! Che velja to ochitanje klubu, naj klub odgovori! Che je pa le meni osebno namenjeno, pa to zhogico zlahka nazaj vrzhem.

Doslej se nisem udelezhil nobene slov. umet. razstave, ker nisem hotel riskirati stroshkov za opremo slik, ker mi je posel ekspediranja slik antipatischen in nisem chutil potrebe, kazati jih neinteresovanim gledalcem. Zaman me je tov. Jakopich o prilikah prireditve prejsnjih razstav v svojem paviljonu opetovano vabil, naj se udelezhim njegovih razstav, in mi nasvetoval celo kolektivno razstavo. Da sem se te razstave udelezhil, to se je zgodilo le na prigovarjanje chch. gg. klubovih tovarishev in ker so za opremo in ekspedicijo slik deloma poskrbeli prijazni blizhnjiki.

Kakshen moralen in gmoten dobichek bom imel od te vdelezhitve? Taka shega je pri nas, da umetniki v sploshnem po vechini nimajo zapisati drugega konchnega facista nego, da si vsak chevljarski vajenec upa obrisati svoj nechadni rilec ob predpasnik Muze vpodablajajochih umetnosti.

Prihajam h koncu! – Kolikor Vasha pritozhba, o g. pisec, zadene klub S. U., naj klub sam skrbi za primeren odgovor, che ga je volja! Prosta mu vsaka pot!

Izvan sem izpovedal po resnici in pravici. Sem resnichno napreden chlovek, najet politichen agitator pa nisem. Sem umetnik, kot tak vesten portretist in kronist, ki biljezhi svoje vtise iz zhivljenja – sine ira et studio! Ker je gospod Mozol mozolast, ima mozole tudi na sliki. Che zahteva vol, da mu naslikam na njegovem portretu Jupitrovo glavo namesto volovske in zheli pes na sliki paradirati s pavjim repom, ne ubogam. K **takim** karikaturam se ne dam siliti!

Srechni ljudje, ki se zabavate in smejete spakam! Ne morete izmeriti zhalosti tistega chloveka, ki vidi na svetu legijone karikatur, ki zheli videti »chloveka«, pa vidi »pokvecheno« zhival, zheli videti kraljestvo bozhje, pa okusha le vlado satanovih hlapcev in ve, da karikaturam ne bo konca! Krasna zabava to, gledati vraga, ki pleshe v angelskem kostumu kankan!

P. S. Vesel bi bil, che ne bi bil prisiljen odgovarjati na tak napad. Ne bilo bi mi treba zamujati chas s takim pisanjem, che bi sodili le poklicani ljudje in ne bi vladala pri nas glede pravic humorja taka ozkosrchnost in omejenost! Od Drave do Kolpe in Jadranskega morja ena sama – dolga vas! Z batom nad chloveka, ki se je drznil v shaljivi obliki povedati resnico brez sence pretiravanja! Drugod se najodlichnejshi ljudje res odkritosrchno smejejo svoji podobi v ogledalu humorja in se celo zhele vchasih pogledati v to zrcalo! Tam je kultura vsestransko razvitala »Fürwahr ein schlechter Mann, der nicht über sichselbst lachen kann«, tako priblizhno je povedal velik nemshki pesnik.

Kekega Simplicissimovega sotrudnika bi pri nas linchali! Vech humorja, ljudje bozhji!

Smrekarjeva dela, ki so bila na ogled na Jesenski umetniski razstavi v Jakopichevem paviljonu leta 1912, je pohvalil chasnik *Slovenec*. »Michejo posebno portreti – nota bene naročeni in plachani, kar pri nas do sedaj ni bila navada – portreti lepih ljubljanskih dam, gospodin in srbskanih otrockov, pa tudi nenaročeni v Hinko Smrekarjevi nagajivi kamrici, kjer s prepričevalno resnim obrazom pripoveduje storije, hude in vesele o sebi, o delovanju g. dr. I. Tavcharja, o copernicah, o z redovi zlatega peresa pod vratom in zlatega pantofeljčka na prsih dekoriranem dostojanstvu g. dezb. nadzornika Levca, o učenjakih, o trpljenju g. pisatelja Finzhgarja, o zabavah zbalostnih kraljev in zadovoljnih filistron.« (A. G., »Jesenska umetniska razstava«, *Slovenec*, 1912, sht. 224) – Pisec ocene razstave je bil najbrž umetnostni zgodovinar in chasnikar Ante Gaber (1886–1954).

Slovenski narod je v komentarju na *Slovenčev* poročilo o razstavljenih Smrekarjevih delih zapisal: »Jesenska umetniska razstava je "Slovencu" dopadljivo delo. Posebno mu ugaja Hinko Smrekarjeva nagajiva kamrica, kjer je dr. Iv. Tavchar razobeshen kot političen "shoshtar", dezhelni nadzornik Levca pa kot starikasti "idiot". Stvar okusa je, take in enake karikature usiljenati v resno umetnisko razstavo, za take rechi je dovolj prostora po oknih prodajalnic v Presbernovi ulici, kjer lahko razveseljavajo mimo bodeče, meshano obchinstvo. Che se pa prav spominjamo, ima g. Hinko Smrekar v svoji nagajivi kamrici tudi veljake S.L.S., kakor Shushstershicha, Jeglicha, Krecka in druge take kapacitete. In glej chuda, v nagajivi kamrici umetniskhe razstave o teh velmozhib ni duba ne sluba. Prej kot ne iz strahu – pred S.L.S. Chemu se je tukaj uporabljala dvojna mera? Odgovora pričakujemo.« (*Slovenski narod*, 1912, sht. 226)

Karikaturo dr. Ivana Tavcharja (kolorirana risba z ogljem, 1912, 48 x 33,8 cm) hrani Narodna galerija v Ljubljani. Smrekar je liberalnega prvaka dr. Tavcharja narisal kot chevlarja, ki zabija zheblje v chevcl na kveder. Na sliki, ki je visela v ozadju prizora, se Tavchar objema s prvakom Slovenske ljudske stranke dr. Ivanom Shushstershichem. Tavchar je tedaj imel osrednji vpliv na pisanje *Slovenskega naroda*. Smrekar je na znani karikaturi »*Mashkarada slovenskih literatov*« (1913, akvarelirana risba, 44,2 x 63,7 cm, Narodna galerija v Ljubljani) narisal Tavcharja kot viteza, urednika *Slovenskega naroda* Miroslava Malovrha pa kot njegovega oprodo.

V odgovoru na poročilo A. G. v *Slovenskem narodu* je Smrekar nanizal nekaj misli o likovni kritiki, ki je bila tedaj mlada, uveljavljajocha se zvrst chasnikarskega porochanja. Smrekar si je (nenaklonjeni) odnos do likovne kritike delil z vrsto likovnih umetnikov. Najbolj poveden del Smrekarjevega odgovora sta odstavka, v katerih je Smrekar predstavil svoj umetniski kredo oziroma nachela, katerim je sledil pri risanju karikatur (»*Izvan sem izpovedal ...*«).

V Smrekarjev bran je stopil Klub slovenskih umetnikov:

»Umetniskhe kvaliteto g. Hinko Smrekarjevih grafik in karikatur presojali smo kot upodabljajochi umetniki izključno iz strokovnega stalishcha in jih sprejeli v razstavo ne oziraje se na morebitno politichno vsebino posameznih risb. – Nashi sodbi pridržihil se je tudi tovarish g. R. Jakopich, kar tudi s svojim podpisom v dostavku potrjuje.

Protestiramo, da bi se hotele iz teh ali onih nagibov pri nas upeljati navade, ki so nedostojne kulturnega naroda, da bi pri izbiri umetnin za razstave odločali – nestrokovnjaki.

Najodličnejshe evropske glave so dostopne za humor in se vesele karikatur, tudi svojih lastnih, ki jih celo nabirajo. Tudi g. dr. Tavchar se je, ob priliki otvoritve sedanje razstave Smrekarjevemu naziranju o svoji osobnosti smejal. Ravno takega gentelmana smo imeli priliko opazovati g. dezb. shol. nadzornika Levca – chemu tedaj ste gospodje bolj papezhki kot – papezh sam ... Chemu podtikate risbam tendence, ki jih absolutno ne vsebujejo in ki jih Vi navajate z besedami dr. Tavchar – politichni "shoshtar", Levca – starikasti "idiot".

Ochitate g. Hinko Smrekarju in nashemu klubu dvojno mero oziroma bojazen pred "S.L.S.". Blagovolite se potruditi na razstavo, po vsem soditi tega she niste storili, nasbli boste v zloglasnem kabinetu ("nagajivi kamrici") stvari, s katerimi se "S.L.S." gotovo ne bode hotela strinjati.

Ker se boče na vsak način tirati od izvestne strani politiko v naš klub, izjavljamo, da v klubu moramo in bočemo zastopati edino in brezobzirno le umetniška nabela, da izključujemo vsako politiko in da se proti našim umetniškim nabelom najemati kritike ali na nje uplivati.

v Ljubljani, dne 7. oktobra 1912.

Za "Klub S. U.": M. Sternen, I. Franke, Iv. Vavpotich, Ferdo Vesel.

Pridružujem se umetniški sodbi "Kluba S. U." glede risb in karikatur g. Hinka Smrekarja ... R. Jakopič.« (»Odgovor na poziv "Slov. Naroda" sht. 226«, Dan, 1912, sht. 285)

Smrekar je v slovenski prostor prvi uvedel portretno karikaturo na vrhunskem nivoju. Karikiral je znane sodobnike, likovne in literarne ustvarjalce ter kulturnike, politike, znanstvenike in druge velichine. Vechkrat je karikiral prijatelje (npr. Ivana Cankarja) ali pa ljudi, ki jih je she prav posebej cenil. (Op. Damir Globochnik)

Obrachun

Kristus na gori je dejal: »Mnozgica se mi smilil!« In je lachno nasitil.

Ni dolgo trajalo, pa mu je ista mnogica v zahvalo tulila: »Krizhaj ga! Krizhaj ga!« Kmalu nato se je krohotala krog njegovega krizha.

Kristus pa je shepetaje molil: »Oche, odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajol!«

Cesar Kaligula je zdrav, she bolje pa bolan spoznal vrednost chloveshkega materijala, ki se je plazil pred njim na trebuhu, in je v obupni jezi vzkliknil: »Ko bi chloveshtvo imelo le eno samo glavo, da bi jo mogel odsekati!«

Napoleon je dejal Metternichu: »Kaj je meni za stotisoeh ljudi!« In jih je brez vesti zhrtvoval neshtetokrat vech. Bil je pach nad vse praktichen chlovek in je vedel, kako je treba ravnati zh njimi.

Le Göttheja gledaje je sposhtljivo konstatiral: »Vollà un homme!« –

Abbé Coignard (Anatole France) je rekel: »Ljudje so zlobne opice, ki jih je treba ljubiti z nezhnim zanichevanjem.« In smehljaje je gledal z bistrimi ochmi v svet.

»Revchek Andrejchek« meni, da je svet blaznica ... Kakshna banalnost!

Kdo ima prav? Oh, vsi – vsak po svojem polozhaju in s svojega stalishcha. A najlzhje je zhivel pach le abbe Coignard.

Mene so kritiki in kritikavsarji zhigosali, da sem humorist in satirik, karikaturist. K vragu karikaturist, k vragu satirik! Kdaj neki! Kakshen karikaturist? ...

Sluchajno sem se nekoch seshel z bratom Ivana Cankarja, »popotnikom«, ki sem ga na njegovo zheljo kar mogoche podobno narisal. Vsi so spoznali tochno podobnost – le on je ni priznal. Nato mi je povedal sledecho prigodbico:

Neka gospodinja mu je, ko je bil bolan, podala na njegovo zheljo zrcalo. On pa je jezen zrcalo razbil na drobne kosce, chesh da je krivo in spacheno kazhe. A zrcalo je bilo najfinejshe brusheno.

Tako zrcalo sem kazal svetu, zato so me ozmerjali, da sem karikaturist.

Tezhko bolan, razbit sem jaz – razbito je moje zrcalo. Pravijo, da je obeh – shkoda!

Tekom neizmerno dolge, težke živčne bolezni sem spoznal v obilni meri vrednost chloveshkih dobrin in »vrlin« in sem odobril v vsem svoje zadržanje napram celemu svetu in napram poedincem ...

Kar so tekom bolezni zagrešili nad menoj in spletli krog mene razni veshchaki in lajiki »prijatelj« in »prijateljice« – to je tisočkrat zavožlana gordijska mrežha, da bi she Aleksandru Velikemu roka ohromela, che bi sploh imel dovolj poguma in mochi, da bi prichel z razsekavanjem vozlov. Pa ni vredno.

Ni meni v nechast.

Razni objokani in srditi utopisti, satiriki in socijalni revolucionarji vseh bazh sem do Ljenina so skushali »reshiti svet« ali pa vsaj podati predloge za njegovo odreshitev. Oh, chemu to strashno delo teh titansko-pigmejskih Mesij? Oblika se menja, bistvo ostane.

Nikoli in nikdar ne bo »svet reshen«, ker do njega konca bodo vladale sestre – zverine Neumnost, Zloba, Zavist. Vladar sveta bo vedno le tisti, ki jih zna vprechi v svoj triumfatorski voz.

Koncham! Navzlic vsem hudichem tega sveta bom she poskusil ozdraveti, che mi bo Vechna Usoda poslej bolj naklonjena nego mi je bila doslej in mi bo dala bolj vztrajne pomagache. Ni in ne bo moja krivda, che nisem in che ne bom vech zdrav in delaven.

Che ne, grem pach po poti vsega posvetnega in resnichno vam povem, da mi ne bo prav nich zhal za to zhivljenje, ki je podobno ilovnati pozlacheni skledi s sladkorjem in cimetom potresenega smrdljivega blata.

Memento vivere, memento mori!

Ljubljana, od 15. februarja do 6. aprila 1924

Henrik Smrekar slikar.

(*Jutro*, 1924, sht. 87)

Smrekar je v letih 1918 ali 1919 težko zbolel, po njegovem mnenju za »shpansko gripo, težhjo apicitis in srchno nervozo«, ki pa jih zaradi vsakodnevnega boja za prezhivetje ni mogel prelezhati. Posledica naj bi bila »huda živčna bolezen«. V letih 1920 in 1921 se je zdravil v sanatoriju Lassnitzhöhe pri Gradcu, ki ga je moral po shtirih mesecih zapustiti, saj mu je zmanjkalo denarja. Posledic medvojnega trpljenja in živčne bolezni, zaradi katere je lahko ustvarjal le z veliko muko in v presledkih, se je uspel otresti shele chez nekaj let. Smrekar je vechkrat pisal o svoji bolezni (mdr. »Moje romantichne Velike nochi«, *Jutro*, 1936, sht. 86; *Revija SRP*, junij 2016, sht. 127–128, str. 30–34). (Op. Damir Globochnik)

Nash Hinko Smrekar

um. slikar in risar za vse. (Ljubljana, Aleshevcheva cesta 38, telef. sht. 2658.) 7 pisem. Zbral in uredil Smreko Hinkar.

Jurij Buchman, bishni posestnik, ljubljanski chastn. meshchan itd.:

Poznal sem njegovega ocheta, postreshchka Janeza. Bil je »neroden« chlovek. Jabolko ne pade dalech od drevesa. Sin Henrik je v sholah do matere vzbujal upe, da bo nekaj prida iz njega. Kdor matere ne uboga, ga tepe nadloga. Kmalu se je izgubil in zashel med lakotnike, potepuhe in pijance. Gotovo se mu je zmeshalo. Mesto da opravlja kakshno koristno delo, Bogu chast krade z neumnim chechkanjem in mazanjem in z izprehodi pri belem dnevu. Po leti nosi kratke hlachice in se izgovarja na vrochino. Vchasih vriska in vleche harmoniko, ko poshteni ljudje zhe spe. Vchasih se na sredi ceste ustavi, zabodeno zija kamor zhe, tudi v zrak in pravi, da shtudira. Ni ozhenjen, ne pije ne vina ne zhganja, iz chesar se vidi, da je chisto zmeshan chudak. Za njegove zmazke se ne bojim. Jabolka, hrushke in druge cepé, cepi v mladosti na stare zobé! (Dolzhan mi je she osem kovachev.)

Polikarp Pofoshkar, tajni policijski agent:

Oseba H. Smrekar, um. slikar v Ljubljani, Aleshevcheva ul. 38, posestnik vile »Kurnik«, je zapisana v policijskih porochilih iz l. 1905/6 kot notorichen alkoholik in razgrajach, iz chesar sledi, da je vseh pregreschkov in zlochinov zmozhna in sumljiva, zaradi chesar je bila l. 1915. internirana. V svojem spisku »Chrnovojnik« je svojo prefrigano, rafinirano zlochinsko nprav priznala. Imenovana oseba se je sicer zhe od l. 1906. dalje odrekla tipichnemu alkoholizmu in je baje pristash »Svete vojske«, vendar je prav ta navidezni preokret zelo sumljiv. Najbrzh ne obiskuje gostiln le zato, da se ne bi kdaj zarekla. O njegovem delu ne vem nichesar.

Gdch. Pipica Bigec:

Lep ni, she dolgo ne, in she »lushtkan« ne, ampak zanimiv, zabaven in ljubeznjiv, kadar ni grob. Spominske knjige prijateljic so polne njegovih risb. Tudi meni je obljubil. Nerazreshljiva uganka pa mi je, da neshteto deklet pozna, pa z malokatero zdaj gre in baje nobene ne more?? Pravijo, da ga imajo nekatere rade. Jaz tudi – a shkoda, da je zame zhe prestar. Baje je bil enkrat v zhivljenju zelo hudo zaljubljen, pa ga je she do danes tako sram, da se nocte nich vech zaljubiti. Vchasih milo – sanjavo gleda, vchasih pa tako grdo izpod chela, da je strah. Vech o njem ne vem.

Vprashal sem R. Jakopicha (kot vselej) za njegovo mnenje o H. S.-ju. Pravi, da ga je javno shtel vedno med najboljsh slovenske umetnike, vendar se mu zasebno ne

ljubi govoriti o njem. H. S. je zelo talentiran, genijalen mazach, nadpovprečno inteligenten ignorant, duhovit tepec, izborna zarisan risar, veshch slikar brez kolorita, v splošnem mnogo nadarjena neznanica. Po značaju milosrchna surovina, energichna shleva brez kompromisov. Po temperamentu melanholichen veseljak, kot jagnje pohleven kolerik. O njegovem zhivljenjskem delu porocham vech, kadar mi R. Jakopich dovoli.

Pufobor Paletnik, akad. slikar:

Resnichno, – v zadrego me spravljate! Dolgoletna prijatelja sva z nashim Hinkom. Ne maram se mu zameriti, zato se svojim izjavam odpovem. Kdor hoche vech izvedeti, mu obshirno razlozhim v kavarni »Union« pri umetnishki mizi, vsak dan od 10 do 22.

Zlatko Branjar:

Napravil mi je dokaj lepih slik, portretov v akvarelu in olju, mnogo lepih in uchinkovitih reklamnih osnutkov. A ker je delal tudi za mojega konkurenta, sva mu oba narochila ustavila, dasi ga odkrito pogreshava.

Dr. Samo Strupnik, psibijater – primarij:

H. S. boleha zhe od rojstva na hipertrofiji srca in intelekta. Stanje sveta ustvarja neprestane konflikte med obema. Odtod eksudati satire. Pacijent sanja zhe od otroshkih nog dalje o neki Arkadiji, dezheli presrechnih, ki je ni in nikdar ne bo. Nadaljnje komplikacije povzrocha kronichna hipertrofija nervi rerum. To stanje se od leta do leta poslabshuje zaradi abulije zalozhnikov in radi brutalne apatije zelo sposobnih mecenov, ki imajo le redkokdaj intervalla lucida. Na spomlad ga vznemirja navadno zmerna, nepoazna dementia erotica, vendar se to stanje stalno zboljshava. Trpi zbog kronichne obstipacije chreves in mozghan. Vse te komplikacije v zvezi s she drugimi interkurentnimi pojavi ustvarjajo slabshe in jachje depresije, kar je itak delezh in usoda vseh pomembnejshih humoristov vsega sveta in vseh chasov. Njegovo stanje je zelo resno. Edina reshitev zanj bi bile krepke inekcije »auri sive argenti in cassam«.

H. Smrekar:

Rojen sem bil pravilno. (Priche pa so zhe vse pomrle.) Prvi silnejshi umetnishki vtis je napravila name v 2. letu starosti notranjshchina franchishkanske cerkve. Sholanje je vzbujalo splošno pozornost in nade, da postanem ugleden, koristen, bogat chlan chloveshke družhbe. Sicer sem od 4. leta dalje venomer chechkal razne fantastichne »pajace«. Od 16. leta dalje sem se pet let boril proti tej prirojeni slabi navadi. Konchno pa me je zmagalo, zavrgel sem pravne shtudije in s tem zapustil ravno pot sijajne bodochnosti. Uboga majka! Ne le sebi, tudi Tebi sem moral zagreniti zhivljenje.

Modri rojaki so zmajevali z glavo nad »izgubljeni ekzistenco«. (Tedanji chastni naziv za vse slov. umetnike ne izvzemshi I. Cankarja.) Dobri tovarishi pa so me v odsotnosti chastili s »faliranim juristom«.

Chloveka sem zhe na vse zgodaj dodobra spoznal kot zhalostno karikaturu v nasprotju idealnih teorij in zvechine ogabne prakse, ki postaja, chim dalje zhivim, tem ogabnejsha. Ni torej chuda, da sem postal v toliki meri karikaturist in skoro absoluten cinik, kot vsi obupani, neverni idealisti.

25 let sem se pretepal s topogledim, topoumnim, brezsrchnim, hinavskim, zlaganim, kramarskim rodoljubarstvom – za prospeh svojega dela, za pichle honorarje. Boril sem se s prijatelji, s kritiki in kritikastri.

25 let dela lezhi za menoj, najrazlichnejshega, v katerem zavzema karikatura le najmanjsi del. A godi se mi kakor rajnkemu Verovshku. Nastopil je v najresnejshi, najpoeticnejshi vlogi, pa se je do stropa vse zakrohotalo, chim se je prikazal na odru. Zhelel bi v boljshih, lepshih razmerah zhiveti vsaj she 25 let, da bi me poshtenejsi rojaki spoznali bolj točneje.

Ljubim svoje delo, – delo samo na sebi bolj nego njegov efekt, t. j. umotvore in honorarje. Ljubim nasho prelepo zemljo (ljudi – po zaslugah precej manj!). Ljubim solnce (a zaradi zhivcev sem rajshi v senci!). Ljubim lepe knjige, oh, ljubice moje. Ljubim she to in ono.

Vsi, kar nas je »takih izgublencev«, se chutimo v prelepi domovini, kot bi bili izgnani v Sibirijo. Ljubi rojaki nas prosijo: »Pojdite v bozhjem imenu! Narod je revezh, kruha ni!« In kdor zmore, stori dobro sebi in rojakom.

»Ni kruha!« Skoro pol milijarde dinarjev se potroshi v Sloveniji letno za alkohol! Kje so she milijoni za muhaste ljubice, kje kapital za luksus. In kje radi tega izgubljene milijarde pametne inicijative? Vsaj malo v prid onim, ki dajejo s svojim kulturnim delom narodu pravico, da se sme tako imenovati! Bezhite, kruti resnichnosti ne doseza nobena umetna satira, she Cankarjeva je bila mnogo premila in mehka! Preko nadlog in srda – do sv. Krizha! O Sveti Krizh, ti sveta luchka nashega – »penzijona!«

(Ilustracija, 1930, sht. 7, str. 250)

Smrekar je v satirichni avtobiografiji opozoril na svoje proletarsko poreklo. Umetnikov oche Janez (+1909) je bil sin kocharja z Javorja, mati Marjana (+1927), rojena Kern, hchi podružnichnega cerkovnika in vashkega krojacha iz Dola pri Polici. Oche se je prezhlivljal kot mestni postrezhcek v Ljubljani in Kranju.

V mnenju »tajnega policijskega agenta« je omenjen eksces Smrekarja, Frana Tratnika, Vladimirja Levstika in Vladimirja Svetka, ki so maja 1906 pijani razgrajali po ljubljanskih mestnih ulicah. Na magistratu so mlade boeme zaradi krshitve javnega reda in miru obsodili na petdnevni zapor in povrachilo pravnih in sodnih stroshkov (po: Janez Cvirn, »Vsega je kriv

Buffalo Bill / K zgodovini boemskega zživljenja v Ljubljani pred prvo svetovno vojno«, Zgodovina za vse, 1994, sht. 2, str. 1–10).

Smrekar je v spisu *Henrik Smrekar – Chrnovojnik* (1919), ki ga je opremil z lastnimi ilustracijami, podrobno opisal internacijo med prvo svetovno vojno. Aretiran je bil 4. avgusta 1915. Najprej je bil zaprt v zaporih na ljubljanski policiji, nato na ljubljanskem gradu, od koder so ga poslali v Wagno pri Lipnici ob Muri, od tam pa v Enzersdorf na Nizhjem Avstrijskem in končno v internacijsko taborishche za politichne osumljence Mittergrabern. Septembra 1915 je moral v vojashnico v Judenburg na Zgornjem Shtajerskem. She nadalje se je izmikal fronti, zato so ga iz bolnishkega okrealishcha v Scheiflingu poslali v garnizijsko bolnico v Gradec, kamor ga je spremljala ovadba zaradi simuliranja. Na tamkashnji opazovalnici za dushevne bolezni se je uspesno izdajal za norca, tako da so ga naposled chrtali iz vojashkih list.

Vila Kurnik je bila Smrekarjeva hishica na koncu Aleshovcheve ulice (sht. 38) v Shishki. (Op. Damir Globochnik)

Ivana Cankarja drugo zživljenje in druga smrt

One dni je pihal strashen jug, pa nisem mogel spati. Lezhal sem v omotici in se premetaval v hudih sanjah. Neko noch se mi je sanjalo o Ivanu Cankarju ...

Kamorkoli si shel, karkoli si bral, – povsod same bridke tozhbe, kakshna neizmerna shkoda je, da je Ivan Cankar tako zgodaj umrl, koliko lepega da bi bil she lahko napisal in da bi bash nasha doba rabila ostrino njegovega peresa. Vse kavarne, gostilne, promenade so bile polne tezhkega vzdihovanja in samopomilovanja.

Gospodu Bogu se je ljudstvo radi tolike nezaslishane mere ljubezni zasmililo in je poklical Ivana v novo zživljenje. Angeli so pobrali iz raznih domasih muzejev narodne svetinje v obliki njegovih oblachil in obutev. Oblechenega in skrbno obritega je postavil arhangel Azrael pred kavarno Union na ljubljanska tla. Cankar si je she nervozno popravil kravato in je stopil v kavarno.

Panika! ... Vse se je blede treslo, nekaj dam je padlo v globoko nezavest, le natararji so mirno prinashali okrepchevalne likerje. Ko so si konchno vsi opomogli od prestanega zhivchnega pretresa, je zavladalo burno veselje. Dr. Puntar je krilil z rokama, kot bi hotel splavati v vishave. Dame so tekmovala v koketnosti ...

Cankar je imel pri sebi nekaj novih sijajnih rokopisov, pa je shel obiskat svojega prijatelja zalozhnika.

Ko se je ta nekoliko pomiril, je Cankar bliskoma sprozhil svoj strel, ki je sicer vedno v chrno zadel – ponudil je en rokopis in dolochil vishino predujma za drugi rokopis. Danes pa je bil g. zalozhnik zelo trd. Vrgel je svoje znane tri bridke, muchenishke poglede: prvega v strop, drugega na levo in tretjega v Ivana – ter z rahlo tresochim se glasom pochasi izpregovoril:

»A, kaj pa mislish!? Saj sva she v zhlahti! In sploh! Kdo naj dandanes zalaga? Nemogoche! Poglej si skladovnico svojih knjig! Ne gre! Pojdi in razpechaj jih sam, che moresh, potem se utegneva morda she pametno nadalje meniti! ...«

Cankar, jezen nad neuspehom, se na kratko poslovi s krepko zafrkacijo in se napoti v uredništvo »Dneva«.

G. ravnatelj se široko razkorachi pred njim in ga z izrazom težke zhalosti v obrvih pozdravi:

»Zdravo, prijatelj! Veseli me, da te vidim spet zhivega in zdravega pred seboj!«

Cankar izvleče rokopise in ponudi. G. ravnatelj se nervozno zgane, začne z dolgimi koraki meriti sobo in govori:

»Nemogoče! Ti si bil zhe od nekdej sotrudnik nasprotnishkih listov in revij, torej nash sovrazhnik! Tudi zasebno se družish vechinoma le z nashimi nasprotniki! Tvoje sorodstvo je vse v onem taboru! Naj ti oni dajo podporo in ekzistenco! Od nas bi bilo nemoralno, che bi kaj sprejeli od tebe! ... Sicer pa ostaneva prijatelja in te slej ko prej neomajno sposhtujem! ...«

Veselo pogleda Ivana in se mu hudomushno nasmeje. Cankarja sta tresla jeza in sram, siknil je le kratko besedico, ki jo je v takih polozhajih navadno uporabljal in – izginil ...

Romal je do »Rojaka«. Tam so ga sicer zelo lepo sprejeli in so bili pripravljene sprejeti nekaj chrtic. A ko so mu imenovali vishino honorarja, je Cankar ljuto zaklel, kar sicer ni bila njegova navada, ker je bil navadno zelo spodoben chlovek. Kot vihra je izginil skozi vrata, ki jih je treskoma zaloputnil za seboj.

Tako je romal od zalozhnishtva do zalozhnishtva. Bratranec Izidor je pach nekaj sprejel, a je godrnjal, da se bodo stari njegovi spisi v »Novi zalozhbi« she bolj slabo prodajali, che bodo nove zalagali.

»Slovenski narod se ni spremenil dosihdob,« je rekel Cankar. »She vedno gleda na slovensko ljudstvo s svojega chastitljivega inteligenstva. Zato mu moja dela ne prijajo.«

Tezhko je bilo zhivljenje Cankarja. Pomilovalno so ga gledali in skrbeli, da se mu izognejo, tako, kakor takrat, ko she ni umrl.

A Cankar jim ni shtel tega v zlo. Samo iz polnega kosha je stresal duhovite, ostre opazke in dovtipe, streljal na vse tarce krog sebe. In teh je toliko, oh nepregledne vrste! Nich kaj vshech mu ni bila nasha junashka doba! Pogosto je zahajal med svoje najljubshe »ponizhane in razzhajlene«, med hlapce Jerneje in videl, da se mera njih trpljenja ni znizhevala, temvech se le she dvigala. Videl je, da se »filiatric« niso niti za mishjo dlachico poboljšhali, da njegove spise le malokdo od njih bere. Ponosilo in hrabilo ga je le sposhtovanje Nemcev in drugih narodov, ki so mu ga izkazovali v obili meri, ki je sam ni nikdar pričakoval. Kljub temu je jel polagoma zhe bridko obzhalovati, da se je povrnil med rojake – meshchane. Ti so namrech uvideli, da se ga niso zaman ustrashili zhe v prvem hipu, ko so ga spet zagledali. Od njega neprestano s strupenimi pushchicami obstreljevani, so ga zacheli spet po starem mrziti, nekateri celo ljuto sovrazhiti, ko so bili mrtvemuzhe skoro odpustili vse pikre zbadljivke in zhaljivke. Shteli so spet chetrinke in vrchke, ki jih je v jezi

in zhalosti praznil, in so ga, sami do vrha opiti, zmerjali z »izgubljeno pijanduro«. Razun male peshchice najbližjih osebnih prijateljev in razun zatirane, izkorishchevane množice delavstva – hlapcev Jernejev – so ga bili torej vsi kmalu do grla siti in so vroče zheleli njegovo skorajshnjo smrt.

Ko sva se midva seshla, sem ga odkrito pomiloval in mu dejal, da je bil pred svojim drugim zhivljenjem najboljshe preskrbljen in srechen. Ni ugovarjal, a trmast je vztrajal:

»Zdaj pa ravno ostanem she zhiv, she sto let!«

Tako je zhivel, dokler je bilo she kaj honorarjev. Inteligenca mu je zaprla skoro vsa srca, vse zhepe in blagajne. Njegovi prijatelji so se sami krivili pod tezhno dolgov. Kaj naj bi mu moglo pomagati naklonjeno delavstvo, ki je samo v bedi obupavalo!?

V stiskah je romal popotnik Ivan na Vrhniko, z velikim upanjem v stisnjenem srcu. Dosti je bil slisal o svojem spomeniku in ta ljubezen, ta hvalezhnost ga je globoko ganila. Sicer mu oslavljenje te vrste ni bilo pogodu, kot nobeno ne. Saj ni nikoli ljubil svoje telesne pojave, posebno svojega obraza ne, temvech se je le strahoma ogledoval v zrcalu, posebno, che je bil neobrit, in se je zdel samemu sebi strashno grd, star in pust ... Ogledoval je osnutke za spomenik, zamahoval z desnico, vlekel pristrizhene brke in je le globoko, a pritajeno vzdihnil:

»Jezus Marijal!«

Povedal je zboru Vrhnichanov, kar je imel v mislih, nato pa jih je z naglim okretom »napumpak«, chesh, dajte rajshi zhivim kruha, nego mrtvim kamen. Gospodje pa so v zadregi stopicali z noge na nogo.

»Saj bo imel spomenik – pa mir naj da!«

Naposled, da bo konec muchnih prerekanj, so mu odrinili nekaj kovachev, odnosno metuljev, nato so ga napitali in grozansko napojili z velikodushjem, ki jim je v tej smeri, obliki in meri prishlo vselej res iz dna srca. Ves potrt in srdit je priromal nesrechni Ivan nazaj v Ljubljano, se je zaprl v svojo podstreshno gajbico, pil čaj in premishljeval, kaj naj ukrene. Ali naj se obesi ali naj zachne pisati za Nemce in za druge narode. Samomor z vrvjo – dushna in telesna smrt, – biti le nemshki pisatelj, – dushna, oziroma srchna smrt! Kaj naj stori?! ...

Pa je dobri Bog uvidel, da se je hudo zmotil, ko je verjel sploshni zhalosti naroda za mrtvim Cankarjem in se ga je spet usmilil, kot se ga je usmilil zhe prvi pot. Muchnega premishljevanja je reshil Ivana nenadni in nenavadni obisk dveh gospodov resnega, strogega oblichja. Predstavila sta se mu, se legitimirala in ga v imenu zakona povabila s seboj, zelo dostojno, a takisto odlochno.

»Cankarja so zamehurili!« je shlo drugi dan od ust do ust. Prijatelji so srepo strmeli v zrak, ogromna razzhaljena vechina pa si je hvalezhno in veselo oddahnila.

V nekaj tednih so Cankarja, opirajoch se na dokazno gradivo starih grehov, radi njegovih ponovljenih javnonevarnih simpatij in grehov v izgovorjeni in napisani besedi obsodili na smrt na veshalih.

Isti dan, ko so ga obeshali, so odkrili na Vrhniki njegov spomenik. Nad spomenikom je svetil visoki cilindar kiparja Jurkovicha in le njegove velike chrne oči so she bolj ponosno sijale. Vsa vrhnishka gospoda je bila ta dan vechja in lepsha. Moch vzvishenosti Cankarjevega duha! Lepo opiljeni govori so gromko zveneli preko trga.

»Nash, nash, nash Cankar!«

Vse je bilo globoko ginjeno, ko je govornik globoko obzhaloval Cankarjevo prvo smrt. O drugi ni chrnil ne besedice, da ne bi oblasti opozoril she nase.

»Slovenec nima sreche ...«

Vse je zajokalo.

Nekaterim bolj preprostim dusham to neskladje med Ivanovo drugo smrtjo in med spomenikom ni shlo prav po tirih prave pameti.

Ko so odkrili Preshernov spomenik v Ljubljani, je ugledna meshchanka v Kranju begala od znanke do znanke in se hudovala:

» ... Pijanec je bil, grd je bil, nichvreden je bil, norchav je bil, nich ni imel, umazan je bil in raztrgan, – ushi so ga snedle! Zdaj pa taka glorija! ... Ali je to pravica ?!! ... Tak mi pa, ki smo poshteni, pametni in ki nekaj premoremo, – tak mi si naj pa spomenik sami postavimo, che ga hochemo imeti! ...«

Tako-le je dejala brumna vrhnishka zhenica Jerica Velevrh:

»Oh, oh, oh, ves svet je zmeshan! Tega pa she ni bilo na svetu, da bi razbojnikom spomenike postavljali!

Nemara da je bil celo Antikrist, ta Cankar! ... Kmalu bo sodnji dan, oh, oh, oh!« ...

*

– Blagor mrtvim, nam zhivim pa gorje!!!

(*Koledar Cankarjeve družbe*, 1931, str. 36–41)

Prispevek je nastal po odkritju Cankarjevega spomenika na Vrhniki (10. 8. 1930). Spomenik je izdelal kipar Ivan Jurkovich. Za Jurkovicha se je odlochil Odbor za postavitev Cankarjevega spomenika na Vrhniki, cheprav je strokovna zhirija (slikarja Rihard Jakopich in Matej Sternen, arhitekt Jozhe Plechnik in umetnostna zgodovinarja dr. France Stelè in dr. Stanko Vurnik) kot najbolj primernege za izvedbo ocenila osnutek Lojzeta Dolinarja.

Smrekar se je vkljuchil v polemike o primernem Cankarjevem spomeniku. Zagovarjal je mnenje, naj pisatelju namesto spomenika postavijo dobrodelni dom za sirote in brezdomce. *»Moje mnenje je to-le: che si zheli ljudski glas i. e. vrhnishki odbor spomenik po svojem poznanju in okusu, naj ga narochi in placha sam. Zmozhben je, da labko postavi spomenik, ki bo celo Vrhniko zasenchil. Dam idejo brez zahtevka nagrade: naj da C. modelirati iz voska prav naravno, ga s C. originalno obleko odene in naj ga posadi za gosposko mizo najslavnejshe vrhnishke gostilne.*

Che je pri tej akciji sploh kaj mislil na Cankarja in ne le na sebe. Che je pa mislil le na glorijo Vrhnike, potem naj postavi spomenik svoji miselnosti. Tak spomenik pa bi najboljse stal kar v Ljubljani, spomenik vesoljnega, neumrljivega slovenskega in sploh mednarodnega lazhi – ali simili – kulturnega filisterja.

Pa bi she Cankarjev duh ploskal!

Pri vsem tem dobro je le to, da je ubogi Janez nepreklicno mrtev in da se mu ni treba she tozadavno jeziti. She boljše pa za snovatelje spomenika. Zbivi Cankar bi jim bil – gorje!

Pridružim se mnenju, naj se postavi Cankarjev dobrodelni dom. Dobro sem poznal Cankarja in pod prisego lahko povem, da bi on to misel najbolj odobral in da bi se hudoval nad vsakim, tudi nad Dolinarjevim spomenikom.

*Tak shunder – s spomenikom! Cankarjeva dela pa pach najpridneje uživa – knjižbna ush v knjigarnah! Nikar she, da bi se kdo za las poboljšal iz njih!» (Hinko Smrekar, »Cankarjev spomenik na Vrhniki«, *Slovenski narod*, 1930, sht. 32)*

Smrekar in Ivan Cankar sta se spoprijateljila leta 1904 na Dunaju. Drushtvo Vesna je pripravilo interni natečaj za naslovnico Cankarjeve nove knjige *Gospa Judit*. Cankar se je odločil za Smrekarjev osutek. Smrekar je ilustriral tudi druge Cankarjeve knjige, ki jih je izdal založnik Schwentner.

Smrekar in Cankar sta leta 1907 začela pripravljati satirični list ali obzornik z naslovom *Kurent*. Neuresnichen je ostal tudi Cankarjev spis *Konkurz*, ki bi bil opremljen s Smrekarjevimi portretnimi karikaturami. Mnogi pisci opozarjajo na vzporednice med Cankarjevo in Smrekarjevo satiro.

Smrekar je o Cankarju vechkrat pisal: »Kako sem ilustriral Cankarjeve knjige«, *Jutro*, 1926, sht. 105; »Vesna' in moj prijatelj Ivan Cankar«, *Zbivljenje in svet*, 1932, sht. 24; »Iv. Cankar zadnji dve leti pred smrtjo«, *Zbivljenje in svet*, 1938, sht. 23; »Pripombe k raziskovanju tragike Iv. Cankarja«, *Jutro*, 1939, sht. 64; »Prijatelju I. Cankarju (6. 11. 1941), Iz zapushchine Henrika Smrekarja«, *Nashi razgledi*, 1958, str. 317 (zadnji shtirje prispevki so bili ponatisnjeni v *Revija SRP*, junij 2016, sht. 127–128, str. 26–41).

Dr. Josip Puntar (1884–1937), literarni zgodovinar, preshernoslovec, publicist in bibliotekar. Pisal je spominske chrtice o Ivanu Cankarju, ki je pri njem stanoval v letih 1917 in 1918. (Op. Damir Globochnik)

Hinko Smrekar, »Arhangel Azrael nese Cankarja drugich na svet«, 1930, perorisba

Kriza v peklu

Skoro vsi zhe veste, da me mori huda zhivchna bolezen. Neznosnih muk navelichan sem si oni dan goreche zhelel smrti. Spomnil sem se rajnkega brata Pavleka, rajnke matere, svojih otroshkih lepih let. Shlo mi je na jok, rad bi bolechine raztopil v solzah, a ni se mi posrechilo. Bolechine, trde kakor granit stiskajo srce, – a ne omehchajo se. Srce, pretrdno srce kakor da poka, – a ne pochi.

Ochi imam zaprte; tezhko vzdihujoch poskusam moliti, prositi Boga za odreshitev, priklicati smrtnega angela Azraela. Usta vroche zhebrajo.

Zachujem topel glas: »Prisezi na vse rimske dogme!«

Rad bi prisegel, toda glas mi ne gre iz grla. Tezhki balast znanosti tishchi iz mozghanov in mi stiska grlo.

Odprem ochi ..., zagledam prikazen:

»Kdo si??«

»Azrael!«

Krasen mladenich stoji pred menoj v vsej naravni popolnosti (a brezspolen), mirnih, jasnih, dobrih ochi: zapahlja s chrnimi obshirnimi perotmi proti meni: zadishi po trohnoibi, po gnilih kosteh, obenem malce po kadilu. ... Groza me pretrese, a kljub mrzli grozi zahrepenim po smrtnem objemu.

»Tvoj chas she ni prishell!«, shepne z zhametnim glasom Azrael.

»A zakaj moram toliko in tako dolgo trpeti na tem zverizhenem svetu?«, povprasham tiho.

»Mysterium passionis!« odvrne Azrael mehko in milo ter – izgine ...

Spet sem sam, ves poten jechim od muk ...

Naenkrat pa me prevzame besen srd. Branim se ga, a ne ubranim. Same od sebe mi privrejo iz ust tezhke kletve.

Klichem vse vrage, Satana ...

Prikazhe se sam poglavar pekla. A motite se vsi slikarji, motite se Vi vsi, che mislite, da je zasmrdelo po zhveplu in da se je prikazala naga, kosmata mrcina z rogovi, z dolgim rdechim jezikom in s kosmatim repom. Narobe. Zadishalo je po najslajshih parishkih parfumih, Satan pa je bil najdostojneje oblechen po zadnji parishki modi, – ves »dernier cri«. Ves dostojanstven, ves v zlatu, v tezhkih briljantih in vseh vrst draguljih. Obraza ni bil bash prikupnega in dobrotljivega. Ochi – jekleno trde, neusmiljeno pereche, – tenke ustnice, trd, porogljiv nasmeshek. Spomnil sem se: videl sem nekoch nekje portretno sliko prebrisanega konditijera-diplomata iz dobe renesanse. Prav tak je Satan – le da njegov obraz cika bolj chistokrvni angleshki tip ...

Narahlo se je prozhno priklonil in vprashal, kaj zhelim od njega. Vprashal je le zaradi lepshega, – o saj je dobro vedel, zakaj sem ga klical.

V tem sem si premislil, spet me je prevzela predsmrtna groza ..., pa sem se boječe vprašal, če bi mogel skleniti z njim tako kupčijo, kakor so opisane v bajkah, – in če bi mi mogel postreči z izdanim predujmom.

Zategnil je krive ustne še bolj zasmehljivo, zhe kar sadistično-sarkastično in spregovoril s sikajochim, kakor angelsko jeklo zvenechim glasom:

»Revshe ubogo, kaj si domishljash? Kaj naj pochnemo s Tvojo ubogo, skesano, spokorjeno, usmiljeno-cmeravo dushico? ... in s Tvojim izmuchenim kadaverchkom? ... Saj še male zherjavice nisi vreden! Kvechjemu v vroch pepel bi Te posadili! ... Zmeni se z Bogom in Azraelom, zini, kar treba, pa sfrchish naravnost kakor iz amerikanskega najdaljšega topa izstreljen v nebesa, – brez peruti, saj tezhak itak nisi posebno!«

O Bog, o Bog, – spet sem pogorel. Muchiti se bom moral v nedogled.

Velegospod Satan govori mirno in pochasi dalje:

»Sploh – kriza! ... Tak je naval na pekel, da smo skoraj vso peklensko armado formirali v policijske kordone, da delajo in vzdrzhujejo red pred peklenskimi vratmi. Primanjkuje nam zhe – izurjenih kurjachev. Sploh nam vsega zhe nedostaja, le chloveshkih kadavrov ne. Vchasih, nekdej v lepshih chasih smo se pulili za gosposke dushice, – za kmechke in delavske smo se navadno grdo potili in je bilo treba res dobro premishljenih, diplomatskih spretnih zanj, da smo jih polovili. A zdaj? ... Posel je postal dolgochasen, – hudichi pobirajo dushe in dushice kakor smetarji smeti. In koliko je teh smeti, ki nam jih namete ta sleparski, rokovnjashki svet dan za dnem na grmade! Kam z njimi? Zmanjkuye nam prostora, kotlov, smole, zhvepla, kuriva. Uh, zadrega na zadrego! ... Niti knjigovodstva o dushah vech ne vodimo, – nimamo knjig, sploh chemu to vestno zapisovanje, saj je tako ali tako skoraj vse, veliko in malo, zhe nashe! Alles Rebbach! ...

Pri nas pushchoba in tegoba brez misli in lovskih zanj, zgoraj nad nami pa še bolj neizmerna pushchoba in praznota – strashna brezposelnost. Zvonchek pri nebeshkih vratih je zamrznil, angeljchki spe in drgetajo od mraza, sv. Peter pa smrchi, da se tresejo ne le nebeshka, ampak tudi nasha vrata. Dela nas nervozne, nas, ki smo itak zhe vsi besni od zhivchne prenapetosti, povzrochene od skrbi, zhalosti in studa. Vsaj brezposelni nismo, – to je sicer res – o, da bi le bili! O, da bi se nam povrnili stari, dobri, lepi chasi!

Kakshen zanikern materijal se nam vsiljuje! Prav malo je tolstih pechenk vmes, vechina suhci in pritlikavci. Nich vech ne dishi pri nas po mastni pechenki, – grdo smrdi po kosteh in koshchicah! Prej smo imeli skoro same tolste pechenke ... Uzhitek nam je bil v davnih chasih, – che smo s trdom in po srechi ujeli tolsteega karmelichana, dobro rejeno nunico, vchasih celo debelega shkofa, kakor vidish vse to naslikano na starih, gotskih cerkvicah. Lutra in Katrico smo sprejeli nad vse slovesno s kompletno peklensko godbo in z umetnim ognjem in smo rajali cel mesec dni. Kalvina smo pogostili, da je – prej zhe kar skelet – pochil in smo mu morali trebuh s tremi dolgimi shivi zashiti. In ko se pokonchno prikorachi Pietro

Aretino, – to smo se mu klanjali! She jaz sem mu poljubil roko! Danes pa vse: shkarta. S suhimi tercijski n. pr. in s koshchenimi tercijskimi smo zabasali vsa skladishcha, nismo vedeli vech, kam zh njimi. Nedostaja nam kuriva, pa kurimo namesto z drvni – zh njimi ogenj pod kotli. To prasketa, poka, cvrchi in smrdi – do neba, – fejl!

Edino veselje, edini oddih mi je, da vchasih vendarle najdemo med smetmi kak izreden biser. To nam je uteha. Res prav izredni dragulji. Cesar Borgia in sestrica Lukrecija zelenita od zavisti. Sta prava “chevljarchka” v primeri zh njimi. Zardevata od sramu pred dandanashnjimi frkolinchki in smrkljicami, ki so ju nadmodrili. Chakamo she na trumo tichev in tichic, – posebno pa na par prav posrechenih eksemplarjev, ki so nam sicer zhe davno zapadli, a bozhja volja she ni odlochila in dolochila dneva, ko bodo nehali delati zgago in nesrecho med chloveshtvom, – saj se mora svet pokoriti za svoje grehe zhe za zhiva. Pravichna bozhja kazen, pokora in tako dalje! ...

Kakor vesh, se Satanu nich in nihche ne smili, a skoro bi me vchasih malo ganilo, (oziroma vsaj mislim, da bi bilo lahko malo drugache in boljše). Takrat namrech, ko nam nametejo od prenapora izsesanih kadaverchkov, delavcev, tako zvanih dushevnih in rochnih, – skeletov v taki opremi, da niti davchni urad ni nashel, na njih niti gumba za zarubljenje. Niti cunjar jih ne bi vech pobral, niti jih ne bi mogel porabiti chevljar za dreto!

Pa tisochi in tisochi blago in neblago dishechih bivshih zhensk, ki sta jih nesrechna dedna obremenjenost in beda vrgli na cesto in v jarke!!! Kam z gorami tega blaga?! Zdaj gnojimo zh njimi novi erarinchni drevesni park, da vzgojimo novo kurivo. Petra Aretinskega pa smo postavili za shefa upravitelja. Premog nam je zhe davno ves poshel, she kochevarja nimamo niti drobca vech, – zadnje ostanke smo odstopili Vam za dolenski brzovlak.

Hudo je na svetu, she hujshe v peklu, – a najslabshe posle, kupchije delajo nebesa! Skoro bi she samega Satana obshlo usmiljenje! ...

In kaj se nam she obeta? Ne upam si niti malo pomisliti na to! Dasi sem sicer mrzel do absolutne nichle mrzrote, me le malce pogreje, che pomislim, kaj shele bo, ko se vname “svetovni pozhar”!

Zame bo najboljše tako: demisijoniral bom, naj vzame vrag she Satana! Pika! Brus!!!«

Vstran obrnjen se je odhrknil, pljunil v dishech robec (dzhimi), – in zhe je izginil. Razdishal se je blagi, sladki duh parfumov, – spet v mukah tezhko diham in vdihavam hladni, devetindevetdeset odstotno mokri ljubljanski zrak – z edinim upanjem, z edino tolazhbo, da se bom mogel (che se bom moral) usmiliti sebe sam, – che se me ne usmilijo ne svet, ne Azrael, ne Satan.

(*Jutro*, 1936, sht. 19)

Prispevek ni podpisan. *Jutro* je na avtorstvo opozorilo z opravičilom v naslednji shtevilki (*Jutro*, 1936, sht. 20).

Smrekarjev brat Pavle (1889–1911) je umrl star komaj 21 let v Kranju.

Del besedila, ki govori o peklju, bi lahko povezali s posameznimi listi Smrekarjevega satirirnega ciklusa *Zrcalo sveta* (1933). (Op. Damir Globochnik)

»Brzjav iz pekla«, perorisba s tushem, najbrzh ok. 1918

O umetnosti

Uchenjaki so shtacunarji, ki imajo ves svet v shkatlice razdeljen. So birokratje, ki imajo vse ljudi v posebnih aktih popisane. Brigata se »Bog« in »Narava« za shtacunarje in birokrate! – V chisti umetnosti ni struj, to je le varljiv videz. Vsak pravi umetnik se pogovarja le z »Bogom« in »Naravo«, za chenche uchenjakov – registratorjev nima ushes. Umetnik strujar pach le izdeluje. Chevlar ima svoja kopita, krojach svoje modne zhurnale. Umetnik ne chrpa svojih navdahenj iz galeriji, razstav in revij – svojega znanja ne iz akademij. Dokler otrok ne shodi, ga morajo pach drzhati in voditi. Zhalibog, pa na mnogih akademijah dandanes grasira rahitis. –

So »umetniki«, ki dihajo, dushe pa le nimajo. Se pravi, – vsaj svoje ne, samo izposojeno, she rajshi izposojene. In te izposojene dushe menjajo pogostejsh kot n. pr. nogavice. Imamo v Zagrebu kiparja, ki ima sto genijalnih dush, zapored in vsevprek hkratu, chisto njegova pa je le dusha politika in trgovca.

Niti »doba« ni v vsem trdna podlaga za edinstvo v stremljenjih. Kakšne skupne znake dobe imata n. pr. Brueghel in Rubens, (ki sta si tako blizu po času, da lahko rečemo, da sta istodobna!) – z italijansko umetnostjo iste dobe? Nekaj pa imajo vsi ti in še drugi »bronasti spomeniki« iste dobe vendarle skupnega. Je to zhivljenje, njih dela zhive, ker izvirajo iz polnokrvnega zhivljenja, ne pa iz suhoparnih teorij in ideologij! –

»Literarna umetnost!« Ali – »pritežite tati!« Katera umetnost more biti bolj in zares literarna kot tista, ki je izkonstruirana na osnovi literarnega programa, iskane ideologije, izkonstruirana, ne globoko in iskreno dozhivljena! Slisish besede: barva, linija, kompozicija, statika, volumen, harmonično vravnovesje itd. Besede, besede, besede, – z eno besedo literatura.

Chemu govoriti s tolikšnimi poudarki o bistvenih komponentah umotvorov, ki so same po sebi umevne? Nalij H₂O v šampanjsko steklenko, ali se bo voda v šampanjec spremenila?

Chemu govoriti? Ker so v besedah plodoviti, v dnu duše pa ali sterilni, – ali pa so se shibki udali terorju diktiranih besed in svoje resnično zhivljenje v sebi zatreli ali pa mu vsaj zapirajo izhod v svet – v strahu, da ne bi pred mogočnimi diktatorji, historiki-historiki, kritiki in kritikastrji veljali za vposhtevanja nevedne ali vsaj manjvedne – literate! Berashtvo in bedashtvo!

Zhivo ljudstvo zahteva zhivljenje, ishche ga in ga sprejema s pohvalo in zahvalo, – izshpintizirane formule pa odklanja in preganja.

Naj zhivi zhivljenje! Naj zhive literatje Michelangelo, Rubens, Rembrandt itd., Goya, posebno še Goya. So med njegovimi grafichnimi deli stvari, ki so po formi zelo pomanjkljive, grdo zarisane – a vroče zhivljenje je v njih – vulkan jih je izbruhal. In vroče zhivljenje dajejo, ne mrzlih teoremov! –

»Kaj je lepota?« – vprasha likovni Pilatuzh. Odgovarja Rodin: nich ni grdega na svetu. Grde so le chloveshke družabne konvencije, napachno je gledati z rasnega, seksualnega stalishcha – in plitvo. Ne zhalite »Boga«, ki je svet in je »svet« ustvaril.

Tisti, ki preganjajo nagoto in bi radi odpravili dosedanji naravni nachin ploditve bitij ali ga vsaj skrivajo in ga na skritem kraju sami radi goje, naj malo pomislijo, da razglashajo s tem »Boga« za največjega, najgrjega greshnika. Bodite logichni, bodite dosledni! Skozi kalno, umazano steklo se vse kalno, umazano vidi. –

Umetnost razglashajo za luksus! Ljubi kristjani, kakšno obshirno knjigo bi moral napisati, da bi Vam pokazal in dokazal, kako sami sebe bijete po zobeh in po glavi, Vi slabo vzgojeni, po sholah in po »praktichnem zhivljenju« na kriva pota odrinjeni otroci! Zavrgli ste, zametavate sladka jedrca zhivljenja, za trpke lupine pa se pulite, tepete in koljete! In kadar se v močvirju Vashe duše oglasi potopljeni zvon chiste, neokrnjene, nedolzhne mladosti, – ga brzih preprijete z umazanim hripavim glasom »praktichnega« odraslega. Sram Vas je glasu tega zvona, – »otrocharij« – o bedaki, zhivi mrtveci!

Blagor otrokom, ker njih je nebeshko kraljestvo! Ne poslushajte Satana – Mamona – Antikrista, sicer je zhe Vasha duša za večno pogubljena!

(Zhiva njiva – literarna priloga revije Umetnost, 1941/1942, str. 31–32)

*Ivo Antich***JANEZ & JOVAN**

/strip – karikatura/

Esejnica

Ivo Antich

DETELOV ROMAN O STOLETNI VOJNI

(v srednjeevropsko-balkanskem kontekstu)

Prichujochi esejski zapis je dvodelen: prvi del je širshi pregled zadevnega tematskega konteksta, izjemno pomembnega tako za podobo preteklosti kot za izkushnjo sedanjosti (2014: stoletnica zacetka prve svetovne vojne, »matere vseh vojn«; 2020: stoletnica koroshkega plebiscita in sto let gripe kot variante kuge) ter nich manj za prakso literature, drugi del pa je osredotochen predvsem na Detelov roman, ki je markantna transpozicija omenjene podobe in izkushnje v literarnem metatekstu.

1

Ne le med knjigami, izdanimi ob 80-letnici avstrijsko-slovenskega knjizhevnika Leva Detela (Maribor, 1939; od 1960 zhivi na Dunaju), temvech sploh v celotnem njegovem opusu zavzema posebno mesto izvorno v nemshchini napisani roman *Die kahl geschlagene Welt* (Mohorjeva, Celovec, 2019). Osnovna posebnost je bibliografsko dejstvo, da je to (vsaj doslej) Detelov edini pravi roman na nemshki strani njegovega dvojezichnega (slovensko-nemshkega) opusa. Naslov zbirke kratke proze *Die Königsstatue: ein historischer Roman aus Gegenwart* (Dunaj, 1977; avtorjeva priredba po slovenskem izvorniku, izdanem v Londonu 1970) je namrech le ludistichna avtoironija, navezana na nadrealistichno-groteskne poetichne zapise, ki pod svojo metaforiko preliminarno vsebujejo isto subtekstualno jedro kot roman *Die kahl gW*: analiza oblasti in vladanja kot ujetosti v risu vzponov in padcev, tragikomichni mehanizem parad, sprejemov, gostij, pohote, pohlepa, prevar, muchenj, zarot, spletk, uporov, atentatov, spopadov in vojn, sanjsko delirichni ples smrti kot vechni konec-zacetek iste »historichne sedanjosti« v bivanjskem blodnjaku (*Blodnjak* je naslov prve Detelove knjige, sedem zgodb, 1964). Tu bi shlo za podporo znanemu mnenju, da vsak pisatelj v vechini svojih del na razlicnih razvojnih stopnjah bolj ali manj razvidno variira doloceno lastno fabulativno-sporochilno jedro.

V tej zvezi ni odvech omeniti, da je bil Detela pri jugoslovanski tajni policiji (Udba) registriran kot »nevaren emigrant« in zato pod njenim »daljinskim nadzorstvom«, to pa je nedvomno pomenilo tudi pozorno branje njegovih fantazijsko kritichnih (»magichni oz. fantastichni realizem« kot varianta

ekspresionizma) refleksij avtokratsko-paternalističnega oblastništva kot v sumljive pravljice zakrinkanih sovražnih načrtov zoper Titovo kompartijsko Jugoslavijo. To je z danšnjega vidika lahko videti kot nekakšna presežena smeshnost, toda vohunska praksa je zmeraj, tudi v minornih zadevah, le delovanje zares. Kako so se makabrichne vizije, znachilne zlasti za Detelovo zgodnejšo poezijo, prozo in dramatiko ter zmeraj podlozhene z ironijo, ki ni brez vitalizma, kmalu zatem uresnichile, pa je danes zhe splošno znana zgodovina; vsekakor se je to »uresnichenje« zgodilo v realnosti prej, bolj presenetljivo in v shirshih dimenzijah, kot je avtor verjetno pričakoval.

Te dimenzije imajo danes, zlasti ob globalni pandemiji koronavirusa, ki je kitajskega izvora (kakor t. i. shpanska gripa 1918-1920), celo »kitajski dodatek«; različne kitajske asociacije se pojavljajo zhe na zacetku Detelovega opusa v zbirki kratke proze in pesmi *Atentat* (1966), ki vsebuje prozne cikluse *Mashkarada* (»napoved« antivirusnih mask 2020), *Rumena nevarnost* in *Kitajski ukaž* ter ciklus v verzih *Chu Fu: kitajske pesmi*. Chu Fu je sicer ime ene od oseb v klasičnem kitajskem romanu *Povest z vodnega brega*, ki ga je v nemshchino prevedel pravnik in sinolog Franz Kuhn pod naslovom *Die Räuber vom Liang-Schan-Moor*, Leipzig 1934; Borges je po Kuhnu povzel kitajski »paradoksalni seznam zhivali«, to Borgesovo fantastično zoologijo pa omenja Detela v pesmi *Osel* (zbirka *Grshke pesmi*, 2009). Korespondenco med *Atentatom* in *Die kahl gW* nakazuje tudi isti moto v obeh: citat iz nemshkega romana *Belphegor* (1776, avtor Johann Carl Wezel), ki je klasična satira svetovnega sistema tiranije, pohlepa, rivalstva, vojne vseh proti vsem v okuzhenem ozrachju na Zemlji (*Vojna vseh proti vsem* – eno od poglavij v *Die kahl gW*).

Uvodoma se tukaj, zadevnemu romanu ustrezno, zastavlja temeljno literarnoteoretično vprashanje, ki ima sicer splošno veljavo: v kakshen kontekst je vpisan določen tekst (neogibna geohistorična determinanta, brezpredmetnost abstrakcij suprematizma). Najprej gre za kontekst z vidika literature, nato z vidika zgodovine (prostorchasa, biotoposa – Binswanger: »Daseinanalyse«).

Literaturni kontekst romana *Die kahl gW* je danes očitno aktualna avstrijska in deloma tudi shirsha srednjeevropska literatura. V zvezi z Detelovim visokim jubilejem v letu 2019 namrech ni mogoche spregledati nekaterih simptomalnih vzporednic na ozadju Srednje Evrope. Zlasti to velja za nenavadno, morda po svoje celo kljubovalno izbiro Nobelove nagrade za knjizhevnost v istem letu, saj sta bila hkrati nagrajena dva izrazito srednjeevropska avtorja, tako rekoch soseda, vsaj v jezikovnem pogledu: poljska pisateljica Olga Tokarczuk (za 2018) in avstrijsko-nemshki pisatelj Peter Handke (za 2019); ta nagrada je od zacetka med slovanskimi literaturami najvechkrat pripadla poljski, avstrijski pa prvich razmeroma pozno (Canetti, 1981). Za oba nagrajenca je tudi znachilno, da literarno (leposlovno, poetično – ona bolj mitoloshko-parabolično, on bolj

memoarsko-esejistichno) reflektirata zlasti srednjeevropsko zgodovino ali (pol)preteklost kot posebno individualno-kolektivno izkushnjo, pri tem pa zaradi (levicharske) nekonvencionalnosti svojih pogledov iritirata dele javnosti, ona predvsem na Poljskem. Nobelovska utemeljitev za Tokarczukovo omenja njeno »pripovedno imaginacijo /.../ ki je preseganje meja kot nachin zhivljenja«, Handke pa je tako po poreklu kot tudi po bivanju in ustvarjanju »presezhke« meja Avstrije. Tokarczukova je tudi prejela skupno nemshko-poljsko nagrado Brückepreis (2015), ki jo podeljuje dvostransko mejno mesto Zgorzelec/Görlitz za dela, ki gradijo mostove med narodi na zgodovinsko konfliktni nemshko-poljsko-cheshki tromeji (multikulturna Shlezija z Luzhico in Sudeti; pisateljica zhivi v sudetski vasi Krajanów, nem. Krainsdorf, chesh. Krajanov).

Poglavitne znachilnosti obeh aktualnih srednjeevropskih nobelovcev po svoje pooseblja tudi Detela tako z bivanjem v dveh drzhavah kot z literarnim delovanjem, ki je zaradi pisanja v dveh jezikih (v enem od slovanskih kot Tokarczukova in v nemshchini kot Handke) she posebej znachilen most med srednjeevropskimi kulturami, pri tem pa je bil v domovini desetletja na realsocialistichni »chrni listi« disidentov. Z vidika fenomenologije prichujočega zapisa je potemtakem mogoche slikovito rechi, da je Detela svojevrsten slovensko-avstrijski most med sodobnima vrhovoma nemshke in poljske literature.

Srednja Evropa je sicer geopolitichni pojem, ki je izmuzljiv, kot da zanj velja Heisenbergovo nachelo nedolochenosti delcev; njena zametka sta po svoje zhe vzhodnofrankovska Avstrazija in »provincia Sclaborum« Karantanija, zlasti na zahodu in na (jugo)vzhodu so srednjeevropske meje she danes »premichne«. Za Masaryka so bili Srednja Evropa mali narodi med dvema rtoma – norveshki Nordcapp in grshki Matapan (oboje med drugo svetovno vojno prizorishche pomorskih bitk, ob katerih so bili ti mali lokalni narodi le del shtafazhe), za Handkeja pa je le »meteoroloshki pojem«. Slednje je dokaj provokativen pogled, kakrshni so sploh znachilni za Handkeja, ki je aktualni vrh v reprezentanci novejshe avstrijske literature (te sicer nekateri ne obravnavajo kot avtonomne v okviru nemshke). Kritichna, neredko sarkastichno groteskna (avto)ironija do lokalnega, provincialnega okolja in biografska migrantsko-popotnishka eksteritorialnost sta skupna znachilnost te reprezentance vse od Musila, ki velja za utemeljitelja sodobne avstrijske literature, chetudi ni sam, saj je ob njem vrsta sochasnih znamenitih avstrijskih imen (Meyrink, Hofmannsthal, Kafka, Werfel, Rilke, S. Zweig, Brod, Broch, Trakl, Doderer, J. Roth), nobelovec Elias Canetti pa je vezni chlen med njimi in markantnimi avtorji, formiranimi po drugi svetovni vojni (Artmann, Dor, Bernhard, Innerhofer, Rosei, G. Roth, Winkler itd. – z nich manj pomembnimi avtoricami: Aichinger, Mayröcker, Bachmann, Frischmuth, nobelovka Jelinek).

Bolj ali manj za vse nashtete sta kot simbolični gesli primerna naslova dveh del: roman *Beg brez konca* Josepha Rotha (1927) in Artmannova pesem v prozi *Presegati obzorje*. Biografski podatki se namreč simptomalno ujemajo v pisani raznovrstnosti porekla, rojstnih in smrtnih toposov ter vmesnih (e)migracij in potovanj ne le po sštevilnih drzhavah, temveč tudi prek kontinentov. Posebno izrazit in aktualen primer je Peter Handke; zanj je preseganje konvencij tako v pisanju kot v načinu bivanja (mnoge preselitve in potovanja po svetu) esencialna bivanjsko-ustvarjalna naravnost. Ob Handkeju je vprasanje Srednje Evrope neogibno povezano s fenomenom Jugoslavije, to pa pomeni razširitev tega vprasanja na Balkan v skupni mitropobalkanski prostor. Na zacetku kariere je nastopil kot enfant terrible literature s prizvokom avantgardizma in »philorock« levice 1968 ter specifichnega osebnega položaja zaradi svojega avstrijsko-slovenskega izvora kot paradoksalne dvojne predsobe, na severni strani vezane na nemshki, na juzhni na jugoslovanski prostor. Kljub izjemnim zgodnjim uspehom mu avstrijsko okolje očitno ni zadoshchalo, bilo je pravzaprav le nekaj katapult za preseganje tako severnega kot juzhnega obzorja, saj se je naposled naselil v Parizu, podobno kot nekoch Heine, avtor satirichne pesnitve *Nemchija, žimska pravljica* in briljantnih potopisov.

Handkejeva proza je v veliki meri potopisno-esejistichna refleksija nekaterih provincialnih okolij, zmeraj radikalno eksistencialna in jezikovno virtuoorna ter tudi kontroverzna, zlasti v »žimski pravljici« o prostoru razpadle Jugoslavije z barochnim naslovom *Žimsko potovanje k rekam Donavi, Savi, Moravi in Drini ali Pravichnost za Srbijo* (1996). To so reke (poleg Drave), ki kot krvni obtok povezujejo Srednjo Evropo od francosko-nemshke meje do Chrnega morja, she posebno pa podrochje exYU, kjer techejo ene od severa, druge od juga v smeri Beograda, pri katerem se združijo v vlashki (romunsko-bolgarski) preostanek. Zavzel se je za Srbijo, ki je bila v balkanskih vojnah pri koncu stoletja demonizirana v svetovnih medijih; to je bil nekaj osebni rekviem za njegovo vizijo Jugoslavije, zraslo iz otroshkih spominov na sorodnike matere Slovenke, ki so ob koroshkem plebiscitu leta 1920 glasovali za prikljuchitev k preliminarni »Drzhavi Srbov, Hrvatov in Slovencev«, torej za svoj politichni ideal in zoper Avstrijo. V medijski praksi je bil etiketiran kot srbofil, chastilec Miloshevicha, zagovornik genocida, jugonostalgik, zadnji Jugoslovan ali »zadnji jugoslovanski nobelovec« (v Srbiji Handkejevo srbojugoslovanstvo povezujejo z Andrichem). Nakazal je lastno distanco do takih in podobnih zhurnalistichnih simplifikacij, a sploshna podoba markantne pisateljske osebnosti, profilirane skoz nenehne kontradikcije, neizogibno ostaja.

Zdi se, kot da Handke nekako mimo realnosti ne priznava izginotja vechnarodne Jugoslavije, chutech dolocheno patriotsko odgovornost do tega fenomena (izjava »sem napol Jugoslovan«), ki je danes praktichno le she zgodovinski pojem in zemljepisna »metafora«. Slovenija mu je bila zgolj blizhnji etnichni vezni chlen (ob

preskoku Hrvashke in BiH) do Srbije kot ključnega stebra jugoslovanske države; po njenem razpadu ni odobral odcepitve Slovenije in Hrvashke, ostalih »ocepkov« niti ni omenjal, saj so vse to, z izjemo Srbije, zanj očitno le drzhavotvorno invalidni etnorelikti. Iz nekaterih novejših izjav je sicer zaznati, da se po soochenjih z določenimi skrajno krutimi dejstvi (Srebrenica, Goli otok) v Handkejev desetletja nedotakljivi jugoparavan naseljujejo razpoke. V njegovi ostro individualizirani, globinsko vrtajoči refleksiji bo verjetno tudi to naposled del ekskluzivne, paradoksalne sumarne enotnosti nasprotij v smislu: umetnost je esencialna ekspresija problemov, ne njihovo ad hoc parcialno reshevanje kakor politika. V navideznem nasprotju s tem je izjava Olge Tokarczuk: »Pisatelji smo vedno in povsod politični«. Pisateljska političnost je seveda specifična, ne nujno v tako bizarno angazhirani obliki kot pri Handkeju. To dokazuje tudi Detela tako s svojo biografijo kot s pisanjem: iz domovine je emigriral iz moralnopolitičnih razlogov, a njegovo delovanje je bilo zmeraj le dosledno literarno-humanistično brez dnevnopolitičnih ekscesov, ki imajo nasploh bolj medijsko reklamni kot res odločilni praktični uchinek. Za radikalni srbski nacionalizem je Handke namrech sicer dobrodošel »sosed«, v bistvu pa le nekoliko eksotichen, zapozneli ocepke presežnega jugoslovanstva, ki je bilo podtaknjeno votlo jajce nemočnega hrvashko-slovenskega priveska k Srbiji-Piemontu v okolishchinah dveh »vrochih« svetovnih vojn in tretje hladne.

V avstrijsko kulturno tipologijo, nakazano z zgoraj navedenimi paralelami in determinantami, se Lev Detela vključuje nadvse ustrezno in uspešno kot ustvarjalec in kot prebivalec na vseh ključnih točkah: izvirni bivanski prestop rojstnega etnohorizonta z emigracijo iz Slovenije (Jugoslavije), »handkejevsko« raznovrstna literarna dejavnost (poezija, proza, drama, esejistika, publicistika, memoaristika, prevodi), naposled celo podobno svetovno popotništvo z grekofilsko potezo (Grchija kot kvintesenca Balkana – Handkejevi prevodi iz grshchine, Detelova zbirka *Grshke pesmi*, 2009; tudi Handke ima »kitajski dotik« z romanom *Kitajec bolechine*, 1983). Blizhino s Handkejem kazhe tudi generacijska pripadnost, ki jo dolocha travmatically dozhivetje druge svetovne vojne v zgodnjem otrostvu, ta izkushnja pa je pozneje reflektirana v luchi njenih mnogopomenskih, univerzalnih, nadchasovnih razsezhnosti (npr. dve igri: Detelova satirichno-groteskna, v nemshchini napisana *Tisochletna vojna*, 1983; Handkejeva *She vedno vihar*, 2010).

Detelova tako rekoč naravna, »neproblematicna« vključenost v avstrijski kontekst in med njegove literarne protagoniste pa seveda sloni na izjemni razlikovalni determinanti. Kakor nekateri drugi prishleki je vstopil, ni pa vech za trajno odshel kot nekateri od njih, ohranil je tudi svoj prvotni jezik in postal dvojezichni slovensko-nemshki pisatelj; to ga deloma priblizhuje tistim avstrijskim knjizhevnikom, ki so kot koroshki Slovenci dvojezichni ali pa pishejo v glavnem le

slovensko (Florjan Lipush, Maja Haderlap itd.). Tudi ta Detelova »polovичna« ali dvojna pozicija je po svoje podobna Handkejevi: muchna, shizotimna dvoumnost »biti vmes« omogoča določeno satisfakcijo v privilegiju avtentično dvostranskega in še širšega obzorja.

Ugotavljanje nekaterih tipoloških sorodnosti med Detelo in Handkejem seveda ni namenjeno »vplivologiji«, marveč gre predvsem za reliefnost prikaza; razlike med njima so dovolj razvidne zhe na formalno-stilskem nivoju. Handkejeva pisava je v glavnem sintaktično kompleksna, v tako rekoch baročni bujnosti včasih zhe hermetična, medtem ko je Detelov dvojezični slovensko-nemški izraz v vseh zvrsteh razmeroma preprost in dostopen ne glede na tematsko zahtevnost.

V interesu iste reliefnosti se ponuja kakšna vzporednica tudi med Tokarczukovo in Detelo, zlasti v dveh romanih: v njenem z naslovom *Pravek in drugi chasi* (1996) ter v njegovem *Die kabl gW* (2019). Njen roman je podoba osmih desetletij zhivljenja v fiktivni vasi sredi Poljske (za avtorico je Poljska sredishche Evrope) od leta 1914 do sodobnosti, v Detelovem romanu pa se prvo poglavje začne z datumom atentata v Sarajevu 28. 6. 1914 in s sumarno pomenljivo sintagmo v prvi vrstici »Hundert Jahre nach Ereignissen, die alles verändern«, nakar sledi preskok na odmeve tega dejanja osemdeset let pozneje s poudarkom na nezanesljivosti znanosti (zgodovine) – naslov drugega poglavja: *Achtzig Jahre später: Die verunsicherte Wissenschaft 1988*. Tokarczukova za svoje postmodernistično romanopisje, ki je po nekaterih blizu t. i. ibero-ameriškemu magičnemu realizmu, uporablja oznako »konstelacijski roman«, sestavljen iz nelinearnih fabulativnih fragmentov po »metodi konjektur« (cf. nemški renesančni teolog-filozof Nikolaj Kuzanski: konjekturalizem, domnevnost in omejenost vsega znanja, *docta ignorantia* ali učenja nevednost, enotnost protislovij itd.). Po svoje podobno je komponiran tudi Detelov roman.

2

Detelova srednjeevropska vizura v romanu *Die kabl gW* je razširjena z balkansko retrospektivo, ki zajema, rečeno v poenostavljenem povzetku, geografski trikotnik Dunaj-Sarajevo-Trst (fronta na Sochi). Oprema knjige: kvaliteten papir, trda vezava, fotodizajn platnic s portreti treh, za omenjeni geografski trikotnik ključnih zgodovinskih likov – Franca Ferdinanda, Gavrila Principa in Franca Jozhefa I. na ozadju bojishcha, zravnanega kot poseka (der Kahlschlag), v gozdu Delville, zahodna fronta 1916. Trojica obrazov: balkanski mladenich, trpeche zazrt v epohalne posledice svojega dejanja, med habsburškima aristokratoma, ki sta prestolonaslednik v ekscentrično otrpli pozi in zagonetno »ochetovski« cesar. Trije akterji, nelochljivo zavozlani v unikatno determinirane okolishchine prostorčasa, ki so presegale njihove realne mochi posameznikov, cheprav so imeli v določenem trenutku pomembne, celo odlochilne vloge.

Vsi trije, vsak po svoje, so izvedli »harakiri«. Princip, po lastni izjavi ateist, je v samouničevalnem atentatu (s kompleksnim mednarodnim ozadjem) ubil Ferdinanda, ki je bil kot zgleden katolichan obsesiven lovski pobijalec zhivali in kljubovalec vsem opozorilom, Franc Jozhef, prav tako zgleden katolichan, pa nazadnje ni imel drugega izhoda, kot da je na pragu smrti v visoki starosti ugriznil v »antantino past«. Z apostolsko-cesarsko enunciacijo *An Meine Völker!* (28. 7. 1914) in z geslom »viribus unitis« je svojo groteskno multietnično drzhavo, katere »bakenbart« utelesenje je bil sedem desetletij, kot odgovor na atentat pognal v peklenski potres, ki je spremenil Evropo in svet; praktično je podpisal smrtno obsodbo lastne drzhave in množice svojih podanikov (zhe na zacetku vladanja krute represalije zoper ogrski upor 1848-1849; k vsem odmerkom demokratizacije so ga prisilili le porazi v vojnah). Med posledicami, ki odmevajo vse do danes, je druga svetovna vojna in naposled tudi v marsichem podoben razpad iz tega potresa rojene multietnične Jugoslavije, ki jo je v socializmu vech desetletij uteleshal Tito (»poslednji Habsburzhank«, kot ga je oznachil angleški zgodovinar A. J. P. Taylor; med različnimi »resnicami« o Titu je tudi, da je bil nezakonski sin Franca Jozhefa I.; oba sta bila tudi deloma »sakralizirana«). Vseh poglobitvinih vidikov tega stoletnega procesa se bolj ali manj dotakne Detela v svojem romanu, med drugim tudi z omembo glavnih »pogrebcev Jugoslavije«: Miloshevich, Tudjman, Izetbegovich, Karadzich, Mladich (str. 59). Tako njegov roman poleg avtorske literarne (poetichne) vizije vsebuje tudi zanesljivo dokumentarno informativnost.

V notranjosti romana na zacetku pritegne pozornost podroben pregled vsebine v treh dramatično naslovljenih delih (Atentat, Vojna, Propad), razchlenjenih z naslovi poglavij ter z *Epilogom* na koncu. To nakazuje pretehtano zgradbo celote, oblikovane na nachin »filmske« montazhe sekvenc (kot »igrani dokumentarci«) ali skoraj leksikonsko zgošchениh poglavij kot izmenichnih chasovnih preskokov nazaj-naprej v razponu od leta 1914 do sedanjosti, jedro dogajanja pa je v tistem delu Srednje Evrope, ki je bil stoletja avstronemški, med 1867-1918 pa uradno dvodelni avstro-ogrski imperij. Za ta imperij, ki je bil prednja strazha nemshkoimperialnega interesa (»Drang nach Osten« – od srednjega veka do Hitlerja), je bil naposled usoden Balkan, tj. Bosna, Srbija, Slovani; slednji (Rusi, deloma Hrvati z Jelachichem) so najstniku Francu Jozhefu sicer na zacetku vladavine reshili drzhavo, ko so leta 1849 zatrli upor Madzharov, saj bi morala Avstrija po »naravni logiki« zhe takrat razpasti. Glede na iniciativo sarajevskega atentata se je dunajsko-berlinski imperializem spotaknil na Balkanu; podobno naj bi se zgodilo Hitlerju, ki mu je Jugoslavija povzročila usoden chasovni zamik napada na slovansko Sovjetijo. Franc Jozhef je nachrtoval, po svoje logično, s svojimi 53 milijoni proti tedaj trimilijonski Srbiji, le kratko kazensko ekspedicijo, ki naj bi zbrisala predrzno pritlikavko, nevredno, da bi se zaradi nje kdor koli pognal

v vojno z mogočno A-O. Sledil je katastrofalen zaplet, s katerim se muchijo protagonisti Detelovega romana kot neposredni faktični akterji (zvezdniki zgodovine in brezimnezhi na frontah) ali kot fikcijski zgodovinarji stoletje pozneje.

Tema razpada habsburške monarhije na ozadju vojne je seveda zhe bila obdelana v literarnih delih pisateljev različne etnične provenience, v glavnem tistih, ki so bili tako ali drugače osebno vpleteni v to epohalno kataklizmo. Nekaj primerov: v avstrijski literaturi Stefan Zweig, Joseph Roth in Bruno Brehm (rojen v Ljubljani), v cheshki Karel Nový (roman *Sarajevski atentat*, 1935, s simpatijo do atentatorja-patriota), v slovenski Cankar, Finzhgar, Stanko Majcen, Jush Kozak, Voranc, Selishkar, Miran Jarc, v srbski Andrich in Crnjanski, v hrvaški Avgust Cesarec, predvsem pa Miroslav Krleža. Monumentalni Krležhev opus je bistveno zaznamovan s prvo svetovno vojno in z njenimi prelomnimi rezultati, krona te baročno ekspresivne refleksije pa je roman »monstrum« *Zastave* (pet knjig, 1962-1976), ki figurativno zajema trikotnik Zagreb-Dunaj-Budimpeshta. Krleža v tem romanu svoj avstro-ogrski srednjeevropski razgled podaljšuje v Srbijo; seganje na srbsko stran pa je znachilno tudi za mlajšhega sodobnika Handkeja, chigar srednjeevropski trikotnik bi bil Dunaj-Pariz-Beograd (Pozharevac), medtem ko Detela v obravnavanem romanu s svojim jugohorizontom v glavnem ostaja na nekdanji avstro-ogrski strani Drine.

Cheprav je v podnaslovu oznachen le kot »roman«, je *Die kabl gW* tudi zgodovinski (historični) roman, a ne na nachin tradicionalnega populistichnega shpektakla s celovito, obsezhno, dinamicno linearno fabulo in s shtevilnimi slikovitimi junaki sredi znanega sveta; prav tako pa ni niti (post)modernistichni jezikovni zapredek na sledi amorfne hermetichnosti t. i. novega romana ali antiromana, kjer je svet sinonim za neznano. Detela je v virtuožno preprostem, mestoma lapidarnem, zmeraj gladko berljivem jezikovnem izrazu, ki je tudi v bolj kompleksnih observacijah enako luciden brez retoricno-stilistichnih ekshibicij, izvirno kombiniral osnovne elemente tradicionalnega in modernega romanopisja: od prvega preglednost besedila in dostopnost oseb, od drugega nemoch teh oseb pred uganko sveta in zgodovine. Pred njim je bilo velikansko dokumentarno gradivo, ki bi tako rekoč samoumevno zahtevalo vsaj eno knjizhno »opeko« (kakshnih tisoč strani), Detela pa se je temu izognil z zanesljivim oblikovanjem zmerno obsezhnega, ekonomichnega, a v vsakem pogledu funkcionalnega literarnega dela.

Gre za prozno kompozicijo poglavij, ki so bolj ali manj kratke osvetlitve v stoletno dogajanje, izbrane glede na pomembnost, odlochilnost in slikovitost posameznih epizod. Cheprav razvrstitev teh prizorov v romanu ni chasovno linearna, je celota logichno zaokrozhena med prvim poglavjem, ki nakazhe sprozhilni sarajevski atentat 28. 6. 1914, in sklepnim epilomom, ki je melanholichni povzetek z vidika

sedanjosti skozi oči glavne osebe, zgodovinarke Helene. Vmesni pobliski skozi čas in prostor(e) ponekod segajo tudi prek osnovnega trikotnika: od dunajskega cesarskega dvora do skromne rojstne hiše Gavriela Principa v Obljaju, bosanski vasi na meji z Liko in Dalmacijo; od ječe na Cheshkem, kjer Principa, na smrt bolnega, zaman zasljuhujejo, do pekla soshke fronte in »jetniskhega raja« na Madeiri, kjer leta 1922 umre »zadni prvi« Avstrijec z dvojnim imenom: avstrijski cesar Karl I. – ogrski kralj Karl IV. (poglavje *Smrt na Madeiri*); prizerishche epiloga pa je Berlin, kjer Helena, po vmesni kratki epizodi na srednji sholi v spodnjeavstrijski provinci, postane sodelavka na inshtitutu za zgodovino, potem ko je bila kot »neprimerna« v kolegalni intrigi izgnana z dunajskega.

Helena je vodilna oseba v romanu, deloma kot avtorjeva »senca« ali povezovalni medij, skozi katerega so posredovani lirsko-kritichni komentarji zgodovinskih dogodkov, ki so predmet njenega shtudija in nato poklica, pri tem pa jo nenehno razdvaja obsesivna misel o neujemljivosti prave, objektivne resnice. V knjigi se namrech vechkrat pojavi sintagma »morda je bilo vse drugache«, ki je bila v rokopisu tudi prvotni naslov romana; nadomestni naslov je ustreznejshi, ker daje v oklepaj forsirano relativnost / iracionalnost (določeni dogodki so pach dejstva, tako ali drugache problematichne pa so njihove razlage). Helena je tudi ena od shtirih osrednjih fiktivnih oseb v sedanjosti, ki so zapletene v (kvazi)ljubezenski kvadrat; njihovo poimenovanje se zdi znachilno: Helena Kletzki, Karl Hensel, Pippa Süßholz, Anastasius Rosenbaum. (Sicer sta »zgovorni« tudi imeni dveh realnih nasprotnih akterjev: Gavriilo Princip je za Srbe simbolichni »znanilec nachela« preroda in osvoboditve, njegov preiskovalni sodnik pa je bil dr. Leo Pfeffer, »Lev Poper«, uradno Hrvat, katolik, judovskega porekla.) Helena: ime, ki povezuje grshki pojem svetlobe s poljsko-judovskim priimkom Kletzki. Karl: ime z germanskim pomenom »mozhak, vojak«; Hensel: priimek, ki asociira Grimmovo pravljico *Hänsel und Gretel* in nemshki glagol »hänseln« (za norca imeti). Pippa: deminutiv iz Philippa (gr. ljubiteljica konj); Süßholz: rastlina sladich – oboje seksualno asociativno. Anastasius: iz gr. znova pokonchen, preroben; Rosenbaum: znachilen judovski priimek, rastlinski kot Pippin.

Omenjene shtiri osebe delujejo na dunajskem (univerzitetnem) inshtitutu za zgodovino; ta prostorsko-poklicna konotacija je primerna za refleksijo dejstev (pol)preteklosti, hkrati pa omogocha tudi romaneskni vpogled v »banalno« medchloveshko zakulise ugledne znanstvene ustanove, ki se nacheloma ukvarja z objektivnim raziskovanjem zgodovine. Prvi zaplet je stik shstudentke (in nato asistentke) Helene s profesorjem dr. dr. Henslom; cheprav sta si »simptomalno« blizu tudi z obrnjenimi inicialkami HK – KH in postaneta celo pragmatichna ljubimca, je njuno razmerje napeto zaradi znachajskih in strokovnih nesoglasij. Ona je prefinjeno svojeglava, bolj literarno kot ozko znanstveno navdihnjena iskalka »prave resnice« o sarajevskem atentatu in prvi svetovni vojni, pri tem pa

niha med različnimi zornimi koti in nasprotnimi chustvi; enkrat hvali Principa in njegove tovarishe kot velike patriote, drugich je polna razumevanja za starega cesarja in podobno. Hensel, ostareli uzhivashki vdovec, ima vse to za feminizirano nasprotovanje dejstvom; ko se plavolase Helene navelicha, si za nadomestilo izbere njeno tipoloshko nasprotje: bolj naravno seksepilno in drzno stremushko shtudentko Pippo z velikimi zhametnochrnimi ochmi. Kmalu zatem Hensel nenadoma umre – »sočasno« kot Franc Jozhef in zadnji cesar Karl (isto ime kot profesor), namrech v zaporednih poglavjih, seveda z realnim chasovnim razmikom. Po Henslovi smrti Pippa, ves chas ljubosumna in nevoshchljiva do Helene, osvoji njegovega naslednika dr. Rosenbauma, samskega knjizhnega molja, in z njim dosezhe odstranitev tekmice z inshtituta.

Ta »love story« med dvema profesorjema, ki sta temeljito spregledala relativnost znanstvenih podatkov in rezultatov (Hensel bolj melanholichno, Rosenbaum bolj cinichno), in dvema shtudentkama, ki si pri napredovanju pomagata tudi »telesno« (Helena bolj zadržano, Pippa bolj napadalno), je podana brez romantichnih tanchic, stvarno, tako rekoch naturalistichno, s tragikomichnimi potezami. Profesorji se nacheloma spodnashajo z medsebojno kritiko v imenu strokovnosti, njihove asistentke pri izrivanju tekmic segajo po bolj oprijemljivih sredstvih. Mashinerija eksploativnosti medchloveshkih odnosov deluje s polno paro tudi v vishjih, znanosti posvechenih krogih: »So ist das Leben eben.« (cit. str. 89).

Detelov roman namrech ne ponuja posebnih iluzij glede nobene od oseb, ki jih obravnava, pa tudi ne nasploh glede preteklih ali prihodnjih perspektiv Evrope in sveta. Deloma je sicer Helena she najblizhe pozitivnemu junaku tradicionalnega romana, ki se zaman bojuje za svoj ideal »chiste resnice«; opazna je njena afiniteta do Principa, ki je med faktichnimi liki romana deloma podobna izjema, kot je ona med fikcijskimi. Nekdanja Avstrija bi bila ideal »starih dobrih chasov« (pogl. *Ach, du schönes, altes Österreich*); nakazano je tudi vprashanje, kako se je lahko Avstro-Ogrska, ki je bila na prehodu 19-20. stoletje eno od sredishch svetovne kulture, ob radikalni preizkushnji sesula kot gnila hisha iz kart. Na podlagi povsem neidealnih bivanjskih izkushenj pa se vse te slutnje nekakshnih idealnih možnosti izgublajo v prevladujochi relativizaciji s turobno-ironichnimi podtoni.

Na koncu zadnjega poglavja *Abgeschrieben* v Heleninih sanjah vsi »odpisani« (oznaka velja tudi zanjo, ki jo je odpisal dunajski inshtitut), skupaj s Francem Jozhefom, Ferdinandom in Principom, zapleshejo donavski valchek kot mrtvashki ples. Vse, kar je minilo, tudi che je bilo »do tal posekano«, ohranja prikrito in nedorecheno navzochnost; na poseben nachin she naprej obstaja kot nenehen (etichni) izziv potomcem, shirshim krogom bolj ali manj nezavedno, ostreje pa tistim, ki kljub vsakrshnim oviram vrtajo za resnico. Epilog je meditacija starejshe, utrujene in zdaj bolj modre Helene o minljivosti in vechnosti

zhivljenja ter o zgodovini, ki ni le črno-bela, temveč ima kompleksna, manipulirano raziskana ozadja, iz katerih se porajajo tudi vprasanja v smislu različnih pravljično-poetičnih možnosti: kaj bi bilo, če bi se zgodilo drugače. Sklepni privid kipa Franca Jožefa je nekakšna vzporednica z delirichno agonijo kralja na koncu Detelove zgodnje knjige kratke proze *Kraljev kíp* (1970). Tematske vzporednice ponuja tudi njegova zbirka proze in pesmi *Atentat* (1966), kjer je naslovni akt obravnavan v nadrealistično-ludistični luči zunaj faktičnih relacij; roman *Die kabl gW* je izpopolnitev te teme na novem, bolj realističnem nivoju. Zanimiva vzporednica se kaže tudi med poglavjem *Der Adler sieht alles* in Detelovo pesmijo *Oporoka visokega ptiča* iz njegovega zgodnjega obdobja »fantastičnega realizma« (cf. Wiener Schule des Phantastischen Realismus, 1946); prvi verz: »Jaz, zadnji ptich iz roda Karazoki« (kara – znachilna predpona v balkanskih jezikih, turshko: črn, zlosluten; zoka – turshko: techaj vrat, past, prevara, limanice); pesem je skrajno mrachna vizija prihodnosti, ki je zhe v marsichem danashnja ekološko-pandemichna realnost (cit. ibid. »Prihaja doba s slepimi ochmi.«).

Na ozadju teh vzporednic, recheno slikovito, se roman *Die kabl gW* kaže kot »orlovski« panoramski kalejdoskop skozi dolochen prostorčas s pomocjo elementov zanimive fabule in profiliranih oseb v presechishchu faktov in fikcije: »oporoka visokega ptiča« ali sintetični, sumarichni povzetek katastrofalnega stoletja in Detelove lastne biografsko-pisateljske izkushnje med Srednjo Evropo in Balkanom, med Avstrijo in Jugoslavijo (Slovenijo). Detelov opus je dvojezichni »sedemglavec« (sredishčni simbolichno-metaforichni pojem opusa) glede na sedem vej njegovega izvirnega pisanja: poezija, novelistika, romanopisje, dramatika, esejistika, memoaristika, publicistika. Sploh se v opusu shtevilo sedem pojavlja vechkrat, zlasti v naslovih, in tako ponuja dolochen simptomalnost. Nekaj primerov:

> *Sedemglavec* – pesnitev o sedemvejnem javorju-zmaju v Untersiebenbrunnu z omembo sedmine po njegovem pogrebu ter s ključno ugotovitvijo v opombah: »§ Nenadoma je tekst vech kot materija, iz katere je sestavljen. § Tekst postane META-TEKST«; vzrok zadevne spremembe je »presezhni faktor« teksta (cit. zbirka *Zvezde, žanke*, 2008); [avtor termina »metatext« je angl. lingvist Charles E. Bazell, 1909-1984 – op. I. A.];

> v isti zbirki verz »oblechen v sedem odrtih kozh« v pesmi *Sporochilo tragichnega poeta*;

> v prvi knjigi *Blodnjak* (1964) podnaslov *Sedem pripovedi*;

> pesem *Deček s sedmimi prsti* (zbirka *Sladkor in bich*, 1969);

> cikel sedmih potopisno-zgodovinskih pesmi *Los volcanes* v zbirki *Obljubljena dežbela* (2017) glede na sedem glavnih Kanarskih otokov [simbol otoka Tenerife je t. i. »zmajovo drevo« – op. I. A.];

> *Sedem smrti* (odlomek iz *Die kabl gW*; Revija SRP 147-148 / 2019).

> sedem poglavitnih oseb v tem romanu: tri zgodovinske (Franc Jozhef, Ferdinand, Princip) na zacetku in shtiri fikcijske (Helena, Hensel, Pippa, Rosenbaum) na sedanjem koncu chasovne linije;

[dodaten kuriozum: ob shestih republikah federalne Jugoslavije so Albanci zahtevali zase sedmo; danes je na tem prostoru sedem drzhav-republik: Slovenija, Hrvashka, BiH, Srbija, Chrna gora, S. Makedonija – in »osma«, mednarodno nepriznana Republika Srbska v okviru BiH – op. I. A.].

Po vsem zgoraj zapisanem je nedvomen sklep: roman *Die kabl geschlagene Welt* je mojstrsko literarno delo izkushenega pisatelja v zhivljenjski in ustvarjalni zrelosti.

(junij 2020)

KRALJESTVO STARIH SLOVENOV (II)

(Poglavji iz drugega dela: 1. Dubrovnik, 2. Dalmatinski kralji)

Svobodno in najslavnejše mesto Dubrovnik

V nekdanji rimski pokrajini she danes stoji mesto Dubrovnik, ki je slovensko lastno ime in v katerem govorijo po staroslovensko, obenem pa je to tudi edino svobodno, pri tem pa tudi najbolj slavno mesto ne le v Dalmaciji, temvech v celotni Iliriji. Ta svoj sloves ne dolguje le svoji starodavnosti, temvech tudi podvigom njenih meshchanov v preteklih chasih. Po mnenju vseh pisateljev, ki so kdaj pisali o njegovem nastanku, moramo njegove zacetke iskati v rushevinah Epidavra, nekdanje rimske naselbine, kot pishe Plinij, imenovane Maria. V tistih chasih je bila Maria sedezh devete legije.¹ Mesto je bilo plemenito in starodavno in so ga ustanovili za chasa rojstva velikega Mojzesa, vodje hebrejskega ljudstva,² in to je bilo leta 2606 po nastanku sveta.³ Obdrzhalo se je vse do chasa cesarja Valerijana leta 265, ko so Goti, ki so ropali in plenili po Trakiji in Iliriku, skoraj povsem porushili Epidaver. Tedaj je nekaj njegovih meshchanov, tisti najbolj preudarni, v zhelji, da bi se v prihodnosti lahko izognili takshnim barbarskim napadom, na visokem in strmem hribu, lochenem od kopnega, postavilo majhen kashtel, ki je imel naravno varno lego.⁴

Leta 283 so za chasa cesarja Proba kashtel razshirili potem, ko so Sarmati, ki so ropali in plenili po Iliriku, skoraj povsem porushili Epidaver in so mesto zapustili vsi meshchani,⁵ ker se je v tistem kraju pojavil zmaj, imenovan boas.⁶ Zhrl je v govedo, moril pastirje, s svojim kuzhnim dahom pa je zastrupljal zrak. Bival je v neki globoki jami, ki jo je danes mogoche videti sredi rushevin Epidavra. Nazadnje je zmaja sezghal sv. Hilarij, in to je bilo okoli leta 360. In potem ko so jim leta 453 mesto unichili Goti, so njegovi meshchani ustanovili Dubrovnik.⁷ V knjigi z naslovom *Zveze, pravice in družbe v rimskem cesarstvu* Konstantin Porfirogenet takole opisuje nastanek Dubrovnika: »Mesto Dubrovnik oziroma Raguzza (pove) je ime dobilo po grshki besedi *las* (\$\$), kar pomeni kamen, njegove meshchane pa so najprej imenovali Lavseji, kar je s spremeno chrk nato postalo Ravseji ali Raguseji. To so bili nekdanji meshchani Epidavra, ki so ga stari Sloveni zasedli skupaj s preostalo Dalmacijo, del njegovih meshchanov pomorili, del pa zasuzhnjili. Peshchica, ki ji je uspelo pobegniti iz porushenega mesta, pa se je sprva zatekla v blizhnja mesta, nato pa so zgradili mestece, ki so ga pozneje she razshirili in obdali z obzidjem, dolgim pol milje. Njegovi ustanovitelji so bili Grgur, Arsacij, arhdiakon Valentin in duhovnik iz cerkve Svetega Shtefana Faventin.

Petsto let je minilo, odkar so zapustili Salono in postavili omenjeno mesto, v katerem lezhi Sv. Pankracij v omenjeni cerkvi Sv. Stjepana v sredishchu mesta. Pomanjkanje in neplodna prst sta Dubrovchane prisilila, da so se bolj posvetili trgovanju in pomorstvu kot pa obdelovanju zemlje in poljedelstvu na splošno. Toliko pove Konstantin o Dubrovniku v knjigi, ki jo je napisal leta 959,⁸ postavitev Dubrovnika pa umeshcha v leto 459. Vendar pa se Konstantin v tem moti, razen che s Sloveni ne misli Gotov, ko zatrdi, da so Epidaver porushili Sloveni. Ti so namrech prvich prodrli v Dalmacijo za chasa cesarjev Mavricija in Foke, prvi je vladal leta 583, drugi pa leta 604.⁹ Zato je torej nemogoche, da bi Sloveni porushili Epidaver. To moramo pripisati Gotom, ki so mesto unichili veliko pred prihodom Sv. Hilarija v Dalmacijo in njegovim bojem z epidaverskim zmajem, novo mesto Dubrovnik pa so utemeljili na rushevinah Epidavra.¹⁰ Vendar pa to ni bilo leta 453, kot menijo omenjeni pisci, temvech leta 267, kot pishe v svoji razpravi o Dalmaciji Miha Solinjan, ki je veliko starejsi pisec od prej omenjenih. To je she toliko bolj verjetno, saj leta 360, ko je po okolici Epidavra strashil zmaj, tam zagotovo ni she nobene zgradbe, ko pa je zmaj s svojim dahom zastrupil zrak, sv. Hieronim pa je napisal, da je moril pastirje, ne pa meshchanov. Iz tega je razvidno, da je bil v tistem chasu Epidaver opushchen, ker so se njegovi meshchani zhe preselili v na novo ustanovljeni Dubrovnik. Glede njegovega nastanka pa se pop Dukljan hudo moti, ko trdi, da je prve mestne temelje postavil Pavlimir Bello po svojem prihodu iz Rima. Natanchnega chasa prihoda Pavlimira v ta del Dalmacije ni mogoche ugotoviti, vendar pa vemo, da je to bilo po letu 900, in torej tedaj, ko je bil Dubrovnik, kot bomo povedali malo pozneje, zhe zelo razvito mesto. Seveda pa je mogoche, da ga je Pavlimir delno nadgradil ali pa je postavil kakshno novo trdnjavo. O razvitosti mesta pricha tudi dejstvo, da so Dubrovchani leta 880 sklenili zvezo z Neretvanci, ki so se tedaj vojevali z Benechani.¹¹

In da ne bi kdo pomislil, da so to same dolgochasne zgodbe in da so bili v tistem chasu Dubrovchani neznani, poslushajmo, kaj o njih pishe grshki pisec Georgij Cedren v *Zgodovinskem pregledu*. »Ko je cesar Mihael zapustil tudi to ozemlje, kakor tudi vsa druga, je skoraj celotna Italija in shtevilna mesta na Siciliji, ki so bila nekda del rimskega cesarstva, preshla v roke barbarov iz Kartagine, katerim so morala plachevati dajatve. Obenem so Skiti, bivajochi v Panoniji, Dalmaciji in drugih dezhelah v notranjosti, oziroma Hrvati, Srbi, Zahumci, Trebinjci, Konavljani, Dokleati in Dubrovchani, ko so zrushili jarem rimskega cesarstva, ki so mu bili v preteklosti podrejeni, postali svobodni. Tedaj so Agareni iz Kartagine, potem ko so za poveljnike postavili svoje tri najbolj izkushene pomorce Soldana, Saba in Kalfusa, s shestintridesetimi ladjami napadli mesta, ki so bila del rimskega cesarstva, in so zasedli shtevilna dalmatinska mesta, med katerimi so tudi Butamo, Roso in spodnji Kotor. Ker sta jih pri tem podvigu spremljali srecha in uspeh, so se lotili tudi dolgo trajnega obsedanja Dubrovnika, ki je na svojem podrochju najpomembnejše mesto in katerega meshchani so se pogumno branili. Ko pa so Dubrovchani uvideli, da jim preti dokonchni poraz, so iz nuje poslali svoje

poslance cesarju Mihaelu in ga zaprosili za pomoč, da ne bi krshchanskemu ljudstvu zavladovalo pogansko. Vendar pa je cesar preminil, preden so prishli njihovi poslanci, in ga je nasledil Bazilij Makedonec, ki pa jih je ljubeznivo sprejel in jim pozorno prisluhnil. Njihove besede so ga tako zelo ganile in mu prebudile sočutje, da je zbral floto stotih ladij in jo izročil poveljstvu Niketa, ki se je pisal Orifas, in ki je bil izjemno preudaren plemich, pomorski admiral in soprog. Ko so oblegovalci od nekaj beguncev slisali za dubrovnishke poslance pri cesarju, so iz strahu, da bo cesar resnično priskochil na pomoč mestu, she pred njegovo zasedbo opustili obleganje. Prepluli so morje v tisti del Italije, ki se danes imenuje Lombardija, zavzeli so mesto Bari in se v njem ustavili. Nato so iz njega odhajali napadat druga sosednja mesta in so kmalu zavladovali celotni Lombardiji v tistem delu, ki sega vse do Rima. Ko so Hrvati, Srbi in druga maloprej navedena skitska ljudstva videli, kako se razvijajo dogodki v Dalmaciji, in sprevideli, kako močno je vplivala cesarjeva obljubljená pomoč, so ga zaprosili, naj jih sprejme nazaj v varstvo svojega cesarstva. Njihova prošnja se je Baziliju zdela povsem upravičena in poshtena in jim jo je rad izpolnil ter poskrbel, da so jim she naprej vladali njihovi lastni ljudje.

Medtem so taisti Agarenci, ki so oblegali Dubrovnik, plenili in ropali po Italiji ter jo skoraj povsem opustoshili. Cesar jih je hotel izgnati iz Italije, vendar pa se je zavedal, da za kaj takega Orifasovo brodovje ne bo zadostovalo, zato se je po pomoč obrnil na frankovskega kralja Dolika in rimskega papezha. Nato pa je malo prej omenjenim Slovenom in tudi Dubrovčanom, ki so trpeli zaradi obleganja, sporočil, da potrebuje njihovo pomoč. Ko so se združile sile vseh teh zaveznikov, so po zaslugi Orifasove vojashke modrosti in izkushenosti takoj zasedli mesto Bari. Frankovski kralj je v bitki premagal Soldana, ga zajel in odpeljal skupaj z drugim agarenskimi ujetniki. Tako se je konchal Bazilijev prvi podvig na zahodu.

Dubrovčani in drugi Sloveni so nato she dolgo ostali v Lombardiji pod vodstvom Prokopa, glavnega zakladnika cesarja Bazilija ter poveljnika slovenskih in zahodnih vojashkih sil. Po njihovih shtevilnih junashkih podvigih in velikem pokolu Saracenov je med Prokopijem in drugim poveljnikom cesarske vojne Leonom, ki je vodil Makedonce in Trachane, izbruhn timer spor. In tedaj so ga v neki bitki s sovražnikom zaradi Leonovega izdajstva porazili, pri chemer je padlo veliko Slovenov in Dubrovčanov. Nihche se tudi ne bi smel chuditi, da Dubrovčani zhe od nekdaj slovijo kot izjemni, saj je ozemlje, ki ga imajo danes in so ga imeli pred prihodom starih Slovenov, vselej rojevalo veliko junakov. Najprej so namrech v teh krajih zhiveli Partini.¹² Za chasa vrhunca rimskega cesarstva so se bojevali z Rimljani, obchasno pa so jim pomagali proti sovražnikom. To prvi omenja Dion iz Nikeje, ko pove, da so v Pomponijevem chasu v Epidavru, mestu Partinov, izbruhn timer nemiri, ki jih je z nekaj bitkami zatrl Polion. Isti pisec omenja tudi pogumno obrambo mesta Retina ali Ratana (kot ga imenuje Plinij), katerega razvaline je she danes mogoche videti v Cavo Cumano na dubrovnishkem obmochju, in pove: »Tisti del Rimljanov, ki se je z Germanikom na chelu odpravil

nad mesto Retina, je pretrpel velike izgube. Ko so namrech branitelji uvideli, da jih sovražnik prekasha v shtevilu, so spretno in prekanjeno na obzidju in sosednjih zgradbah zakurili ognje, pri tem pa prikrili njihov sij, da jih od zunaj ni bilo mogoče videti, in se nato z obzidja umaknili v notranjost trdnjave. Rimljani o vsem tem niso nih vedeli in so se podali v divji napad na mesto z namenom, da ga osvojijo zhe s prvim naletom in oropajo, vendar so se naposled znashli dobesedno med dvema ognjema, od zgoraj pa so jih postreljali branilci. Tako je ali v ognju ali pod pushchicami padla vechina Rimljanov, prezhivela jih je le peshchica, ki je v ogenj nametala trupla svojih rojakov, in so nato prek njih pobegnili kakor prek mosta na varno. Pozhar se je nato tako razshiril, da so se mu morali umakniti v mestno podzemlje tudi Partinci.« Apijan iz Aleksandrije pa v svoji knjigi *O Iliriku* opishe, kako se je Cezar nekoch hvalil, medtem ko je grajal svojega tekmeca Marka Antonija, kako je nekoch pogumno premagal Partine in druge Ilire.

So pa Partini vechkrat tudi prijateljsko priskochili na pomoeh Rimu, kot pove Tit Livij:¹³ »Anicij, ki je bil tedaj pretor v Apoloniji, je potem, ko je slisal, kaj se je zgodilo v Iliriku, poslal sporoehilo Apiju, da ga prichakuje pri Genusiji. In tretjega dne je res prishel na bojishche s podporo dveh tisochev mladih peshakov in dvesto konjenikov. Pehoti je poveljeval Epikad, konjenici pa Agalso. V Ilirik so se odpravili predvsem zato, da bi priskochili na pomoeh Basijanom, ki so jih oblegali.« Iz tega je povsem oehitno, da je dubrovnishka zemlja vselej rojevala mozhe, spretno vojschake. Takshni so ostali tudi v poznejshih obdobjih in so zato vselej ohranili svojo prostost, cheprav nekateri beneshki pisci trdijo prav nasprotno, da je Dubrovnik leta 998 za chasa dozha Petra Orseola, ki se je vojskoval z Neretvanci, priznal beneshko oblast. Sabellico pove:¹⁴ »Ko so v tej vojni naposled zmagali Benechani, so Dubrovchani poslali shkofa v spremstvu nekaj najuglednejshih plemichev, ki so oblast izroehili beneshkemu dozhu, ki je bil tedaj s svojim brodovjem v Dalmaciji.« Vendar pa se v tem Sabellico moti. Mesto Dubrovnik¹⁵ je bilo namrech tedaj v zaveznishtvu s carigrajskim cesarjem Bazilijem Porfirogenetom, omenjeni doz h pa je od njega pridobil dovoljenje za neplachevanje davka. Che so Dubrovchani prijateljevali s tako moehnim vladarjem, niso imeli nobenega razloga za strah ali kakega drugega razloga, da bi kot svobodni ljudje po lastni volji postali podlozhniki. Vendar pa so nadshkof in dubrovnishki plemichi obiskali dozha zaradi drugega razloga. V beneshko-neretvanski vojni je doz h Peter Orseolo poslal deset ladij, da so plenile in ropale na nasprotnikovih mejah. In med njihovo plovbo so naleteli na veliko dubrovnishko ladjo, jo napadli in zasedli. Ko je novica o tem prishla v Dubrovnik, je mestni senat pri prichi poslal poslance na chelu z nadshkofom in z nalogo,¹⁶ naj prosijo Benechane, da jim vrnejo njihovo ladjo, saj niso imeli nobenega razloga, da bi smeli zapleniti njen tovor. Che te njihove proshnje ne bi uslishali, pa bi moral nadshkof svehano izjaviti, da jih bodo tozhili pri carigrajskem cesarju in bodo dali vse od sebe, da povrnejo, kar je njihovo. In to je bil edini razlog za to njihovo poslanstvo. In Dubrovchani se zagotovo niso odrekli svoji svobodi, kot sicer trdi Sabellico. Ta pisec si namrech moehno prizadeva razsvetliti in proslaviti beneshko

zgodovino, vendar pa na koncu dosezhe prav nasprotno. To je očitno tudi iz njegovega opisovanja Neretvancev kot peshchice lopovov, saj che se ne motim, s tem skusha preprihati bralca, da so Benechani dolgih 170 let trpeli napade in muke in, kar je she huje, da so morali plachevati davek tej peshchici lopovov.

Kot recheno, je bil Dubrovnik vselej svobodno mesto, tujci pa so mu enkrat samkrat zavladali, ko so Dubrovchani, da bi se znebili tiranije dubrovnishkega plemicha Damjana Jude, nepreudarno sprejeli beneshko oblast. O tem poroča Franchesko Serdonati:¹⁷ »Dubrovnishki republikli vlada knez z vrhovnim poveljstvom in s predsednikom sveta, sedežh pa ima v javnem Knezhjem dvoru. Izberejo ga vsako leto. Ko pa so leta 1260 na ta polozhaj izvolili Damjana Judezha, ki je bil premozhen in pogumen mozhak, se mu je oblast tako priljubila, da si je zazhelel ostati na tej dolzhnosti vse zhivljenje, in to kot absolutni vladar. Priskrbel si je vojashko strazho in ko je minilo leto dni njegovega vladanja, je hinavsko v mesto poklical vech svojih podlozhnikov in jih poskril na razlichnih krajih. Nato pa je z njihovo pomochjo in s podporo peshchice, katerih prijateljstvo in naklonjenost si je pridobil z darezhljivostjo in uslugami, prepRechil srechanje Velikega sveta, ki bi moral izbrati njegovega naslednika, in ni hotel zapustiti dvorca. In cheprav je to razburilo vech plemichev, ki so mu to ochitali, pa jih je modro in prekanjeno umiril in jih preprichal, da tako ravna zgolj zato, da bi preustrojil in uredil tedaj zhe precej skvarjeno in podkupljeno oblast, obenem pa bo odstranil spore med plemichi, nato pa se bo umaknil s svojega polozhaja in iz javnega zhivljenja. Ker moshkih potomcev ni imel, so mu to she lazhe verjeli. Vendar pa je Judezh tudi slutil, da del plemichev, predvsem pa tisti iz premozhne družhine Bobaljevich z vech mozhmi, povsem privrzhenimi svobodi, javno grajajo njegovo tiranijo in njegove lazhi in tega vech ne morejo in niti ne zhelijo vech prenashati. In ker dubrovnishki gospodje namrech nimajo nobenih drugih redarjev kot svojih strazharjev, ki so jih uporabljali tudi za aretacije, je skrivaj ukazal poveljniku dvorne strazhe Gashparju Ugrinu, naj jih zgrabi in vrzhe v temnico. Vendar pa se je Gashper zaradi shtevilnih uslug pochutil dolzhnika hishe Bobaljevich, obenem pa je kot poshten chlovek sovrazhil tirana, in ga je zato prek nekega meniha vnaprej na skrivaj posvaril. In tedaj je skupina mladih plemichev pobegnila v Bosno, med njimi tudi trije Bobaljevichi: Vlaho, Volcho in Domanja, ki so bili vsi nadvse nadarjeni in krepostni ter nadvse srchni. Ko jih je tiran uspesno pregnal in se mu je zdelo, da se mu vech nikogar ni treba bati, je zachel s svojo objestno vladavino in je vse upravljaj povsem po lastni volji, ne da bi komurkoli drugemu izkazoval kakshno sposhstovanje. Z vojaki je tako zastrashil chlane senata, da se niso nikoli zbrali. Na sploshni gnev in bolechine meshchanov in celo nekaterih tiranovih najblizhjih sorodnikov je ta njegova strahovlada trajala dolgi dve leti.

Tedaj pa je tiranov zet Peter Benesha, izjemen mladenich, na svoj dom na skrivni sestanek povabil nekatere najpomembnejshe chlane senata in druge plemiche in se pritozhil nad tastovo zlobnostjo. Vsi navzochi so se strinjali in razglasili svojo

pripravljenost, da izkoreninijo tiranijo, in to pod vodstvom Benesha, ki ga tiran še najmanj sumniči. Ker pa se jim je zdelo, da tega ne morejo odkrito in javno narediti, so sklenili, da bo Benesh odshel v Benetke, in to z izgovorom, da si gre ozdravit neko manjšo bolezen, obenem pa bo nadziral svoje tamkajšnje posle. V resnici pa bi Benechane na skrivaj zaprosil za pomoč. Da bi se za pomoč oddolžili, so bili Dubrovčani pripravljene sprejeti oblast beneshkega kneza. Moram pa tudi povedati, da sta temu načrtu nasprotovala Miha in Vito Bobaljevich, saj se jima je zdelo bolj častno, da sami odstranijo tirana. Bila sta namreč nadvse modra starca in izkušena državnika, ometa treh izgnanih mladeničev, ki smo jih zhe omenili. Svarila sta, da je sramotno prevzeti tuj jarem, če bi se lahko osvobodili sami in zhiveli svobodno. Vechina je podprla Benesha, ker se jim je zdelo, da je takshna pot manj nevarna in lazhja.

Benesh je odshel v Benetke, nastopil pred senatom in preprichal Benechane, da so jim bili pripravljene pomagati za omenjeno nagrado. Vendar so na Beneshev nasvet in premetene nachrte, ki so jih pripravili zhe v Dubrovniku, sklenili ravnati zelo zvijachno in prikrito. Zato so izbrali dva poslanca, ki sta se na videz odpravljala v Bizanc k tamkajšnjemu cesarju v spremstvu dveh dobro oboroženih galij. Poveljnikom so naročili, naj v vsem poslušajo Benesha, ko se bo z njimi vrachal domov. Po vrnitvi je Benesh povedal tASTU, da bi se z njim rada sestala beneshka poslanca in se pogovorila o nekaj stvarih ter ga je prosil, naj zanju pripravi gostijo, saj bi mu njuno prijateljstvo lahko samo koristilo in mu je v čast. Damjan je resnično dal pripraviti chudovito gostijo in veliko slovesnost in jima tako izkazal najvishje časti. Proti večeru sta se Benechana vrnila na svoji galiji, naslednje jutro pa sta tiranu poslala vabilo, naj ju obishče na ladji, da mu bodo priredili gostijo in razkazali chudovita darila, ki jih dozh poshilja bizantinskemu cesarju. Tiran ni nichesar posumil in je njuno vabilo sprejel. Ko je prispel v pristanishche, sta ga poslanca sprejela z velikim pompom in ga odvedla na ladjo. Ko se je vkrcal, sta kapitana galij ukazala, da so dvignili sidra in odveslali na odrpoto morje. In ko so se dovolj oddaljili od kopnega, so tirana zvezali. Ko je ta uvidel, da bo izgubil svoje oblast in svobodo, da je premagan, se je pritozhil nad zetovo in beneshko blasfemijo, iz obupa vechkrat mochno butnil z glavo v les na krmi in se tako pokonchal. Benesh se je z ladjama vrnil v Dubrovnik, in ko so zarotniki izvedeli za tiranovo smrt, so vzklikali svobodi, drhal pa je vdrla na tiranov dvor in vse pokradla.

Nato se je zbral veliki svet, ki je kljub zheljam Bobaljevichev, da Dubrovniku vladajo domachini in brez vmeshavanja tujcev, na Beneshev nasvet za kneza izvolil enega od lazhnih poslancev, Marka Dandolo, vendar s pogojem, da ta ne more prav nichesar ukreniti brez znanja in odobritve senata. To se je dogajalo leta 1262, po drugih virih pa leta 1215. Podobno pomanjkanje preudarnosti so nekaj let pozneje pokazali tudi Florentinci. Ko je v mestu izbruhnul hud spor, so poklicali sosede iz mesta Luccae, da so ti upravljali njihovo mesto. Vendar pa Dubrovčani beneshkemu knezu, dokler se je ta zadrževal med njimi, niso dopustili upravljati javnih zadev, smel pa ni tudi imeti vech kot štirih sluzhabnikov in ti niso smeli biti niti redarji niti vojaki. Skratka, izkazovali so mu tako malo sposhtovanja, da ga

je nekoch v katedrali neki plemich iz hishe Sarcev celo napadel; ko pa se je knez dubrovnishkemu senatu vechkrat pritozhlil zaradi tega dogodka, njegove besede niso naletele na pozorna ushesa.

Sklicujoch se na prihod shtirih beneshkih galij, ki so Dubrovchanom pomagale odstraniti tirana, so nekateri pisci napisali velike lazhi. Med njimi tudi Sabellico pishe,¹⁸ da je Tommaso Morosini, ki so ga prav tedaj imenovali za carigrajskega patriarha, na poti tja s shtirimi beneshkimi galijami znova osvojil Dubrovnik. S tem bi Sabellico rad izpostavil dvoje: da je bil Dubrovnik zhe prej pod beneshko oblastjo, drugo pa, da je bilo ob prihodu teh shtirih galij okrog leta 1208 mesto tako shibko in branjeno s tako malo sil, da so shtiri galije zadostovale, da so jih prestrashile in jih prisilile k predaji. Vendar pa se moti v obeh primerih, saj je Dubrovnik od samega zacetka ohranjal svojo svobodo nedotaknjeno; ko pa so v njegovo pristanishche priplule shtiri beneshke galije, je mesto imelo dovolj sil, da bi se ubranili tudi stotim galijam, kakor se je 350 let pred tem tudi zhe zgodilo, ko so se Dubrovchani pogumno obranili saracenske flote iz Kartagine. Prav ti Saraceni so po odhodu iz Dubrovnika zasedli nekaj mest v Apuliji in je carigrajski cesar nadnje poslal sto svojih oborozhenih ladij. Ko pa je uvidel, da potrebuje she vech ladij, je za pomoc zaprosil Dubrovchane. Che bi bili Dubrovchani tedaj res tako slabotni, kot trdi Sabellico, jih carigrajski cesar zagotovo ne bi prosil za pomoc. Oचितno torej Sabellico lazhe, in to ne samo na tem mestu, temvech she marsikje drugje, ko pishe za točno dolochena ushesa. V našem chasu je podobno pochenjal tudi Cesare Campana, ko je zapisal,¹⁹ da so se leta 1594 Dubrovchani prestrashili, da bi jim lahko shkodoval poveljnik turshkega brodovja Cicala, in so poslali proshnjo Benechanom za pomoc v teh tezhkih chasih, pri tem pa so izjavili, da se raje pokorijo Benetkam kot pa poganom. Kako je vse to zelo dalech od resnice, vam lahko potrdijo ne le tisti, ki so v tem chasu upravljali v Dubrovniku, temvech tudi sami Benechani, saj dubrovnishka republika prav nikoli niti prek pisma niti prek poslancev ni prosila za pomoc ne samo Benechanov, temvech tudi ne shpanskega kralja in ne papezha. Vendar tega ne trdim zato, ker jih je iz nuje prosila za pomoc, temvech ker so Dubrovchani zanesljivo vedeli, da omenjeno brodovje ne pluje nadnje, saj pravzaprav sploh ni vplulo v Jadransko morje. Res je sicer dubrovnishka republika, ko so se razshirile govornice o tem, da so Cicala poslali nad njihovo mesto in nad senjske uskoke, mochno poostrila strazhe, vendar so isto storile tudi Benetke, sicilska mornarica in tudi neapeljska. Naj mi Campana oprosti, vendar je napachno zapisal nekaj, kar Dubrovchanom ni niti padlo na pamet. Njihovo mesto je vshttric s spreminjanjem chasov izkusilo razlicne usode, vojskovanja, zaveznistva s shtevilnimi knezi, ki jim v sili tudi priskochili na pomoc. Spomin na shtevilne podvige Dubrovchanov se je izgubil, vemo pa, da se je leta 1075 kralj Rashke in Srbije Bodin vojskoval z mestom in ga oblegal dolgih sedem let, medtem ko meshchani niso prav nich ukrenili, da ne bi prekrshili obljuje, ki so jo dali Bodinovim nechakom. V tem obdobju so Dubrovchani tudi razshirili svoje mesto. Za chasa vojskovanja Roberta Guiscarda, apidijskega vojvode, s cesarjem Aleksandrom Komnenom in z Benechani se je

Dubrovnik skupaj s še nekaterimi dalmatinskimi mesti pridružil Robertovi strani. Dubrovčani so mu tedaj poslali dve galiji, Splitčani pa eno.²⁰ Med spopadom z Aleksijevim in beneshkim brodovjem pri otoku Drachu se je zgodilo, da se je dubrovnishka poveljnishka ladja spoprijela prav z ladjo cesarja Alekseja in njeni vojskchaki so se v tem spopadu tako zelo izkazali s svojo izurjenostjo in spretnostjo, da so cesarsko ladjo zhe skoraj premagali, ko je neki dubrovnishki mornar odshel na krmo in poskusil ubiti cesarja, vendar ga je pri tem zadržal kapitan in mu to preprečil. Ne dolgo zatem so se Dubrovčani vojevali na kopnem z Neretvanci in so leta 1148 premagali vojsko, ki ji je poveljeval Miroslav, brat rashkega vojvode Desa, in to pri Poljici, kraju, kjer je danes dubrovnishka luka v Albaniji. Leta 1160 so se vojskovali s kraljem Borichem, kot se je tedaj imenoval bosanski ban, in ga v bitki pri Trebinju tudi premagali. Leta 1253 so se v bitki pri Acriju z desetimi ladjami bojevali na beneshki strani proti Genovezhanom in podpisali nove sporazume z carigrajskim cesarjem Mihaelom Paleologom. Ko se je aragonski kralj Peter vojskoval z neapeljskim kraljem Karlom Anzhuvincem, so mu pomagali Dubrovčani, za kar se jim je Petrov sin Friderik nato bogato oddolžil. Leta 1320 jim je cesar Andronik podelil shtevilne privilegije, kar pa je še pomembnejše, oprostil jih je plachevanja vseh davkov na območju njegovega cesarstva. Leta 1322 so se Dubrovčani vojskovali s sinovi Branivoja, gospodarja Stona, in z uskoki iz Omisha, leta 1358 so sklenili zvezo z ogrskim kraljem Ludvikom, zatem so se vojskovali proti Vladislavu, knezu uzhishkem, nato pa še z njegovim nechakom Nikolom Altomanovichem.

Vojna med Dubrovčani in Kotorčani se je začela leta 1361 in v njej je prishlo do shtevilnih pokolov na obeh straneh. Malo zatem je Nikola Kaboga, ki ga je v vojni pohod z brodovjem poslal senat, premagal Baltazarja, kapitana v sluzhbi vojvode Ludvika Anzhuvinskega, ki je v zalivu ropal trgovske ladje. Ko je izbruhnila ponovna vojna med Benečani in Genovezhani, so Dubrovčani na pomoč slednjim poslali dve galiji pod poveljstvom Matija Dzhurdzhevicha, ki je v tistem podvigu v kratkem chasu svoji družini pridobil večno slavo. Genoveshka republika mu je zato podelila plemishki naziv, kot je mogoče videti iz privilegijev, ki jih imajo Dzhurdzhevichi še dandanes v Dubrovniku. Ko sta po dubrovnishkem primorju ropali in plenili dve galiji vojvode Anzhuvinskega, so ju Dubrovčani zajeli v pristanishchu Giuliani. Na galijah je bilo devet baronov, za katere je francoski kralj Karel VI. obljubil odkupnino v vishini dvesto tisoč zlatnikov. Vendar jih je dubrovnishki senat izpustil brez vsake odkupnine in jih z galijo poslal v Marseille.

Leta 1398 in 1399 so Splitčani pregnali svoje oblastnike, ki so jim Dubrovčani poslali v pomoč vech galij, ter svojo republiko vrnili plemichem. Leta 1404 je Dubrovniku napovedal vojno bosanski kralj Ostoja. Shest let kasneje so pod vodstvom Andrija Volchicha pred Korchulo potolkli devet galij neapeljskega kralja Vladislava Slovena, ki jih je ta poslal v Kotor na pomoč bosanskemu kralju Ostoji. Leta 1413 so iz Korchule, Hvara, Visa in Bracha izgnali vojashke posadke splitskega vojvode Hrvoja Vukchicha in sami zavlادali tamkajshnjim otokom, po

treh ali štirih letih pa so otoke prepustili Vladislavu, vitezu cesarja in ogrskega kralja Zhigmunda. Pod vodstvom Radoslava Pavovicha so se Dubrovčani leta 1430 vojskovali za Konavle. Leta 1444 so podpisali sporazum z zahodnimi knezi in so v Varo nad pogane poslali dve galiji. Leta 1451 je vojvoda svetega Save Stjepan Kosach napovedal vojno Dubrovniku. Leta 1464 pa so Dubrovčani stopili v zvezo s papezhem Pijem II. proti zhe omenjenim poganom, vendar pa se je papezh nato lotil tudi Benetk in so Dubrovčani stopili na stran Benetk ter jim v podporo poslali dve ladji, polni zhita. Ko pa so se Benetke zachele vojskovati z Alfonsom, ferrarskim vojvodom, so Dubrovčani zaradi svojega prijateljstva s hisho Este poslali brodovje pod vodstvom Andrija Crijevicha, da je pregnal ivanovca Janeza, viteza z Rodosa, ki je v dubrovnishkem primorju povzročal velike tezhave. Crijevich ga je dohitel zhe na obmochju otoka Rodosa in ga tam potolkel in pokonchal. V vojni Turkov z Benetkami se je Dubrovnik leta 1539 pridružil s shtevilnimi ladjami svojim zaveznikom in se v bitki pri Prevesu nadvse izkazal. Dvajset let pozneje pa so Dubrovčani leta 1559 z velikim shtevilom ladij priskochili na pomoč katolishkemu kralju.

Leta 1566, ko je v Dubrovniku knezoval Peter Jakovljevič Lukarich, je pred grajske zidove priplulo 120 galij turskega sultana Sulejmana Velichastnega, meshchani pa so se oborozhili iz strahu, da gre za ukano. Leta 1590 je Sandzhak beg Enehan turshkega sultana Murata prishel na dubrovnishko mejo z zelo shtevilnim spremstvom in si povsem jalovo in neupravicheno prizadeval zasesti konaveljsko zhupanijo. Tedaj so Dubrovčani zbrali veliko vojsko, ki so ji postavili za poveljnike Valentina Orsatova Dzhurdzhevicha, Junija Bernarda Crijevicha in Nikola Sebastijana Mencheticha; ti so bili prav vsi dostojanstveni senatorji in nadvse modri mozhje, ki so pogumno pregnali Enehana in Dubrovnik reshili bojazni. V preteklosti je to mesto skorajda od njegove ustanovitve naprej nudilo zatochishche shtevilnim nesrechnem in je postalo zaklonishche in domena smrtnikov. Za to bi vam lahko navedel neshteto primerov, da pa ne bi dolgochasil bralca, jih navajam le peshchico. Kolikor mi je znano, se je v Dubrovnik prvi zatekel Silvester, sin dalmatinskega kralja Prelemira, ki je skupaj z materjo bezhal pred gnevom podlozhnikov, in se tako reshil. Ko je Silvester odrasel, je s pomochjo svojih dubrovnishkih zaveznikov znova zavladal svojemu kraljestvu, in jim nato prodal tri otoke, ki jih Plinij imenuje Elafiti oziroma Shipan, Lopud in Kolochev. Nato so se leta 1075 v Dubrovnik reshili otroci Branislava, ko so bezhali pred besom njihovega rojaka kralja Bodina, leta 1161 pa je družhina Nemanjichev iz drzhave izgнала Radoslava, kneza Zete, chigar bratje so se umaknili v Dubrovnik. Po smrti bosanskega kralja Stjepana, ki je imel tedaj naziv kneza, so njegove otroke leta 1310 pregnali z dvora in njegov najstarejsi sin Stjepan se je z materjo Izabelo zatekel v Dubrovnik, kjer so ga vzgajali in nauchili latinshchine in grshchine, nato pa si je s pomochjo Dubrovchanov povrnil svoje kraljestvo in jim leta 1333 prodal otok Ston z rtom Ponta (Punta). Leta 1359 je v Dubrovnik prebegnil Dabisha, brat bosanskega kralja Tvrtka, s shtevilnimi plemichi, Dubrovčani pa so nato Tvrtka preprichali, da jih je vse po vrsti pomilostil. Leta

1396 se je ogrski cesar in kralj Zhigmund med begom po porazu v bitki s turshkim sultanom Bajazitom pri Nikopolju umaknil v Dubrovnik in dubrovnishkemu knezu podelil naslov viteza ogrskega kralja. Nato so ga Dubrovchani s svojimi galijami, ki jim je poveljeval Volchi Vlahov Bobaljevich, v tistem chasu sposhтовani senator in izkushen mozhak, izveden v vojashkih veshchinah, odpeljali v Shibenik. Njegova srchnost in velika modrost sta ocharali Zhigmunda, da ga je nato vechkrat povabil s seboj na Ogrsko, vendar pa se je Bobaljevich izgovoril na svojo starost in je vabilo odklonil. Leta 1440 je srbski samodrzhec Dzhuradzh na neki dubrovnishki galiji pobegnil iz Barija v Dubrovnik, in cheprav je sultan Murat od Dubrovchanov zahteval, naj mu ga izrochijo, jim pri tem marsikaj obljubil, na koncu pa tudi pretil. Vendar je dubrovnishki senat reshil Dzhurdzha in ga nato poslal na Ogrsko, kjer si je poskusil znova pridobiti oblast v svoji drzhavi.

Ko je leta 1451 Vladislav bezhal pred svojim ochetom Stjepanom Kosachom, se je umaknil v Dubrovnik, kamor je shtiri leta zatem prishel tudi Tomo Paleolog, vladar Magnezije, ki so ga pregnali Turki. Ko je leta 1462 papezh Pij II. pregnal Sigismonda Malatesto, se je ta umaknil v Dubrovnik, od koder je nameraval na vzhod, da bi pripeljal turshko orozhje. Dubrovchani so ga zadržali in za eno leto postavili za vrhovnega vojashkega poveljnika v svoji drzhavi. Leto zatem so Turki zasedli kraljevino Bosno in tedaj je soproga nekdanjega bosanskega kralja Tomasha Katarina Kosacha pobegnila v Dubrovnik in od tam v Rim.

Leta 1483 je Turek Bajazit prek sandzhaka Hesibega iz drzhave izgnal Kosacheva sinova Vladislava in Vlatka, ki sta se reshila v Dubrovnik, kjer so jima priskochili na pomoeh. Nato je leta 1512 florentinski poglavar Pietro Soderini pobegnil v Dubrovnik, in cheprav je potem papezh vechkrat zahteval njegovo izrochitev, mu ga senat ni izrochil. Ko je dal shest let pozneje turshki sultan Bajazit umoriti chnogorskega vojvoda Ivana Crnojevicha, se je njegov brat Dzhuradzh zatekel v Dubrovnik, kjer se mu je pozneje pridruzhil tudi njegov stric Shtefan. Iz strahu, da ga Dubrovchani nameravajo predati Turkom, je Crnojevich na skrivaj poskushal pobegniti iz mesta, a mu meshchani tega niso dovolili.

Leta 1570 so Dubrovchani reshili beneshko galijo z imenom Trona, ki so ji dali zavetje v svojem pristanishchu, ko so jo preganjale galije turshkega poveljnika Karahoza. Tedaj je Karahoz zagrozil, da bo pokonchal celotno dubrovnishko drzhavo, vendar so ga pomirili z vechjo vsoto.²¹ Naposled pa je turshki sultan leta 1575, potem ko so Shpanci potopili njegovo brodovje, zhelel vrniti v domovino nekaj svojih sandzhak-begov in drugih dostojanstvenikov, Shpanci pa so prav tako zheleli reshiti iz turshkega ujetnistva priblizhno 60 krshchanskih plemichev, med katerimi je bil tudi Gabrio Cerbelone iz Milana. Za mesto izmenjave sta obe strani predlagali Dubrovnik, saj drugega primernejshega in varnejshega mesta niso imeli. Potem so ob navzochnosti kneza Junija Bobaljevicha, izjemno uglednega in izkushenega drzhavnika, vse ujetnike pripeljali v dvorano mestnega Sveta. Tako so osvobodili ujetnike, zahvaljujoch senatu, ki so ga prav vsi nato nadvse hvalili in cenili. Vse, kar smo povedali do zdaj, zadostuje, da pokazhemo, kako je mesto Dubrovnik zhe od nekđaj nudilo zatochishche nesrechnim smrtnikom in da so za

njihov blagor marsikdaj tudi tvegali svojo varnost. Dubrovčani so se namreč prav vselej izkazali kot širokosrčni ljudje, mesto pa si je pridobilo sloves tudi zaradi vsega drugega. Tako v preteklosti kot danes je mogoče videti, da so Dubrovčani prav v vsem, chemur so se posvetili, naj je bilo to vojashka veshchina ali znanost ali pa knjizhevnost (to so glavna področja, ki po navadi prinesejo slavo mestu), dosegali prav neverjetne uspehe. Zamolchal bom imena preshtevilnih Dubrovčanov in bom govoril le o peshchici. Prvi med njimi je Vito Bobaljevich, ki je leta 887 kot poveljnik peshchice neretvanskih ladij zaslovel, ko je pokonchal benechansko brodovje, pri tem pa je padel tudi dozh Peter Candiano. Pravočasni prihod njegovega ladjevja je bil tudi odločilen za zmago Neretvancev nad sovražniki. Njemu sledita Miha in Nikola Bobaljevich: Miha je leta 1160 v bitki pri Trebinju premagal kralja Boricha, tedanjega bosanskega bana, in domovino reshil shtevilnih muk, Nikola pa je porazil rashkega vojvodo Nemanjo. Potem je tu tudi Marin Resich, ki ga je na pohod z nekaj galij poslal dubrovnishki senat, da je pregnal vojashke posadke vojvode Hrvoja s Hvara, Bracha, Korchule in Visa. Nato sta Matija in Marin Dzhurdzhevich z velikim pogumom proslavila lastni imeni in ime njune domovine, Matija v vojnah z Genovezhani in Benechani, Marin pa v skupnih podvigih z Matijem proti gusarjem, ki so sluzhili vojvodi Anzhuvinskemu. Za večno sta s svojo vojashko veshchino zaslovela Matija in Ivan Lukarich ter tako proslavila svojo domovino. Zaradi njunih velikih vojashkih uspehov je cesar in kralj Ogrske Sigmund imenoval Matija za bana Dalmacije in Hrvashke, ogrski plemichi pa so ga nato poslali v spremstvu kninskega shkofa, vojvodovega sina Henrika Marcelina, in Vladislava Paleologa, ki so bili najuglednejshi mozhje v tistem kraljestvu, da pripelje na Ogrsko Ladislava, Kazimirjevega brata in poljskega kralja. Matijevega brata je imenoval za priorja vranskega, nesmrtno slavo pa si je potrdil kot upravnik Beograda, ki ga je obranil pred Turki. Zdi se mi, da nikakor ne bi smeli zamolchati Volcha Vlahova Bobaljevicha, ki ga je senat za chasa vojskovanja z bosanskim kraljem Ostojem s petimi galijami poslal nad sovražnika, Volcho pa je nato zazhgal neretvansko trgovsko sredishche z vsemi sosednjimi mesti in se tako ustrezno mashcheval nasprotnikom. Naposled pa je v našem chasu zaslovel moj stric Shimun Florio, ki je shestintrideset let prezhivel v Franciji v sluzhbi njenih kraljev, v vojnah pa je bil tako uspeshen, da ga je vojvoda alensonski hotel za vselej obdrzhati pri sebi, Henrik in njegov brat Karel, kralj Francije, pa sta mu dodelila nadvse cenjene dolzhnosti. Zato izvrstni pesnik Didak Pir takole poje o njem:

Et miles intrepidus, & duum invictus in armis

Venit ab antiqua Florius Illiria,

Illius egregiam virtutem, & fortia facta

Experta est duris Gallia temporibus.

Ni pa Dubrovniku primanjkovalo niti takih ljudi, zaradi katerih je mesto zaslovelo na področju znanosti in knjizhevnosti. Med njimi je tudi kardinal Ivan Stojkovich, ki je bil učen poznavalec vseh vej znanosti, o katerem Munster pri

opisovanju Basla pove tole: »V Baslu je mogoče videti grob dubrovnishkega kardinala Ivana Teologa, ki slovi tudi po dedishchini, ki nam jo je lastnorочно zapustil, namreč knjige v grških rokopisih.« Bil pa je tukaj tudi Ilija Crijevich, izjemen pesnik, pa Ivan Guchetich, nadvse spreten govornik; oba omenja Sabellico.²² Zelo učen je bil tudi Juraj Benich Benigno iz reda minoritov, ki je za seboj zapustil vseh natisnjenih teoloških del. Izvrsten pesnik Jakov Bunich je v latinshchini sestavil knjigo in chudovit spev o zhivljenju nashega Gospoda. Matija Bobaljevich je mozg, ki ga zaradi njegovih kreposti nikoli niso dovolj hvalili, poleg vseh drugih chudezhnih znanj pa je bil tudi izvrsten in učen poznavalec grshchine, iz katere je v latinshchino prevedel zbrana dela svetega Bazilija v tako izbornem slogu, da so ga obchudovali vsi uchenjaki, njegov prevod pa se danes nahaja v knjizhnici benediktinskega samostana Sv. Jakova pri Dubrovniku. Sabin Sordo Bobaljevich je bil izvrsten pesnik v italijanshchini in tudi v stari slovenshchini, objavili so nekaj njegovih del, napisanih v italijanshchini. Klement Ranjina, veliki poznavalec Svetega pisma, je objavil del svojih pridig, ki jih uchenjaki visoko sposhtujejo. Danes je potomec iste družine Dinko Ranjina, vitez sv. Stjepana in sloviti pesnik v italijanshchini in slovenshchini. Slovi tudi Nikola Gucich-Guchetich, ki je velik uchenjak in je do danes napisal in objavil zhe vseh del v latinshchini in toskanskem narechju. Dovolj je bilo o tem predmetu, predolgo bi namreč trajalo, che bi nashtel prav vse uchenjake in knjizhevnik, ki nam jih je dal Dubrovnik.

Na splošno velja, da dubrovnishko ozemlje sega kar stopetintrideset milj v dolzhino, po shirini pa je zelo ozko, med drugim pa vključuje tudi Ston, ki je zagotovo mesto, ki ga ne bi smeli prezreti. Delno so pomembni tudi otoki, ki spadajo pod Dubrovnik: Lastovo, Mljet, Shipan, Lopud in Koločep. Lastovo je oddaljeno od Dubrovnika sto milj in meri okoli petdeset milj. Otok je bogat z vsem, kar nam daje zemlja, torej z vinom, oljem, zhitom in vsemi vrstami plodov. Otočani so krepki in postavni mozhe, njihove zhenske pa so prav tako pogumne in vajene naporov. Dubrovčani so ta otok odkupili od zhupana Stepana Krapale, ki so ga nato okronali za kralja Rashke in s katerim so ostali tesni prijatelji vse njegovo zhivljenje, o chemer govorim v njegovem zhivljenjepisu. Lastovo je ostalo pod dubrovnishko oblastjo vse do leta 1308. Tedaj je v Rashki vladal kralj Urosh, oche rashkega cesarja Stefana, na katerega se je obrnilo nekaj plemichev s pritozhbo, da Dubrovčani posedujejo ta otok, cheprav ta v resnici pripada kraljevini Rashki, dobili pa so ga za smeshno nizko vsoto. Urosh je pri prichi obvestil Dubrovčane, da mu morajo v blizhnji prihodnosti prepustiti oblast nad otokom, ker ga ima za svojo posest. Vendar pa so mu ti odgovorili, da tega zagotovo ne bodo dovolili, saj so njegovi zakoniti lastniki, odkar so ga odkupili od njegovega nekdanjega lastnika kralja Krapale. Njihov odgovor je Urosha tako razsrdil, da je na otok poslal svoje mozhe, ki so domachine spodbudili k upor, pri tem pa so jim obljubili razlicne privilegije in svobodo, kot tudi, da jih bodo pred vsemi sovrazhniki odslej vselej varovali rashki kralji. Lastovčani niso dolgo oklevali, sprejeli so rashko ponudbo in se odcepili od Dubrovnika. Ko so za to

izvedeli Dubrovčani, so takoj zacheli pripravljati ladje in posadke, da bi jim vrnile Lastovo. Vendar jim je Urosh tedaj svetoval, naj se raje odpovejo temu podvigu, če ne bo dal zazhgati celotno njihovo drzhavo in jo unichiti, kar je Dubrovčane na srecho preprichalo, da so se odpovedali ukrepanju. In chez ne dolgo chasa so z rashkim kraljem podpisali mirovni sporazum, kralj pa se je v njihovo korist odrekel vseh pravic, ki jih je dotlej imel do Lastovega in otochanov. Ko so ti uvideli, da so se jim Rashchani odpovedali, so pri prichi v Dubrovnik poslali poslance s proshnjo, naj jim oprostijo njihovo zmoto in jih znova sprejmejo za vdane in zveste podlozhnike, obenem pa obljublajo, da bodo takshni tudi vselej ostali. Dubrovnishka republika jih je prijazno sprejela in potrdila in celo razshirila nekatere njihove privilegije.

Mljet, v preteklosti Melita oziroma Meligena, po dolzhini meri okoli trideset milj in v shirino shestdeset ter je od Dubrovnika oddaljen okoli trideset milj. V preteklosti je otok v veliki bitki premagal Cezar Avgust.²³ Mljetchani so namrech ropali in plenili po morju in Cezar je za kazen dal pomoriti vse mladeniche, ki jim she ni poganjala brada, vse druge pa je prodal za suzhnje na javni drazhbi. Na Mljetu pridelajo veliko vina, največ je chrnega in zelo mochnega, zhetev pa ne daje dovolj zhita. Na juzhni strani otoka je jezero z morsko vodo, dolgo okrog dve milje in shiroko manj kot eno miljo, skupni premer pa znasha sedem milj. Morje priteka v jezero skozi tako ozek prehod, da ga lahko preplujejo samo najmanjshe barke, kadar pa so domachini prehod zaprli z veliko verigo, niso do jezero imela dostopa niti najmanjsiha plovila. To krasno jezero na vseh straneh obdajajo bori, hrasti in drugo drevje, ki rase tako blizu vode, da ne nudi samo sence poletnemu sprehajalcu, temvech je pogosto mogoche videti shkoljke, prilepljene na zelene veje, kako se nagibajo nad gladino jezera. V jezeru namrech zhivijo zelo raznovrstne morske shkoljke in je bogato z ribami, she največ je orad in trilj, ki po velikosti presejajo tiste, ki jih lovijo drugje. V enem od zalivov jezera se dviguje iz vode majhen hribček, na katerem so zgradili chudovito opatijo s samostanom reda svetega Benedikta, ki stoji na chelu te bratovshchine, po njem imenovane mljetska, in kjer sem sam postal menih. V mljetski bratovshchini je bilo veliko uchenjakov, med katerimi je tudi dom Makarij Bobaljevich, ki si je s chistim zhivljenjem pridobil preroshki dar in je bil tudi odlichen poznavalec Svetega pisma. Za njim je bil Krizostom Kalvin, veliki strokovnjak za hebrejshchino, latinshchino in grshchino, ki je postal dubrovnishki nadshkof; pa Bazilij Gradich in stonski shkof dom Ivan Dzhurdzhovich, naposled pa dom Benedikt Menchetich in dom Kornelij Franceschi, sami veliki uchenjaki in poliglotti. Tu so bili tudi dom Mavro Vetranovich, izjemen pesnik v slovenshchini, in dom Evzebij Kaboga, ki je v latinshchini napisal *Dubrovnishki letopis* in zhivljenjepise vodilnih svechenikov v tem mestu, ki pa jih zaradi smrti ni objavil. Na srecho pa jih je izrochil Krizostomu Ranjini, tedanjemu stonskemu shkofu in nekdanjemu bratu iz omenjene mljetske bratovshchine.

Che se vrnemo k mljetskemu jezeru, moramo omeniti tudi morske medvedke, imenovane *medvedice*, ki včasih vanj priplavajo in pozhrejo shtevilne ribe. Ko pa se zhelijo vrniti iz jezera na odprto morje, jim ribichi v tisti tesni nastavijo velike mrezhe, in ko se medvedke zapletejo v te mrezhe in udarijo po njih ribichi, se prav obchudovanja vredno branijo. Med svojim bivanjem v jezeru rade splezajo na obrezhje in se brez vsakega strahu razkazujejo, glede na njihove gibe in dejanja pa je tudi očitno, da razumejo vse, kar jim chlovek reche. Ker sam tega nisem nikoli videl na lastne oči, tudi nisem mogel verjeti, da bi lahko riba razumela to, kar ji povemo, vendar pa sem bil v Italiji v mestu Pesari in sem se lahko na lastne oči preprichal, da je to res. Leta 1599 so namrech pri Gaeti ulovili eno od teh medvedk, ki jo nekateri imenujejo tudi tjulenj, in so jo nekaj mesecev ohranili pri zhivljenju na slami. V zaboju s slamo so jo vodili po shtevilnih italijanskih mestih in kadar so jo njeni skrbniki zheleli razkazovati ljudem, so jo vzeli iz zaboja, v katerem je bila ponoči zaprta, in jo položili v veliko vedro vode. Imenovali so jo Martino, in ko so jo vzeli iz vode, se je zachela plaziti po tleh, in kakor so ji ukazali, tako se je obrnila na trebuh ali pa na enega od bokov. Che so zahtevali njeno shapo, podobno gosji, jo je stegnila k njim, che pa so jo vprashali, ali je kaj lachna, je takoj odprla gobec in se tolkla po zobeh, kakor da pritruje svojemu gospodarju. Ta se je včasih pretvarjal, da jo namerava udariti s palico, in tedaj se je medvedka vselej oglasila z divjim glasom in se je zdelo, da ga bo ugriznila. Naposled so ji ukazali, naj zleze nazaj v svoj zaboj, kar je nato tudi naredila in se dvignila kot kacha in spolzela nazaj v vodo. Resnično je bil pravi chudezh videti ribo, ki razume, kar se ji reche in tudi izpolnjuje ukaze. Ta medvedka, ki sem jo videl v Pesari, je bila precej manjsha od tistih v mljetskem jezeru.

Ob tem jezeru je na prav krasnem mestu na sami obali, imenovanem Luka pri Dvoru, she danes mogoche videti ostanke vile Agesilaja iz Cicilije, ki ga je na Mljet izgnal cesar Severin. Ko se je namrech ta po zmagi nad Pescanijem vrachal prek Cicilije, so ga prichakali in sprejeli prav vsi tamkajshnji plemichi razen Agesilaja. Ta ga je zato potem izgnal na Mljet, kjer je ostal, dokler ni na cesarskem prestolu Severina zamenjal Antonin. V izgnanstvu je z njim bival tudi sin Opijan, ki je prav na Mljetu zlozhil chudovito razpravo o ribolovu v verzih. In ko jo je nato izrochil Antoninu, mu je cesar izkazal milost in njegovemu ochetu dovolil vrnitev v domovino. Malo po Agesilajevem odhodu so vilo porushili Saraceni. Schasoma so otoku zavlادali gospodarji Huma, leta 1151 pa ga je rashki vojvoda podaril redovnikom omenjenega samostana, pri tem pa je skrb zanj in njegovo varovanje prepustil dubrovnishkim gospodarjem. Danes ni na otoku prav nikogar, ki ne bi bil vashchan ali pa podanik tamkajshnjih menihov; ker pa se tisti, ki sluzhi, rad pritozhuje, se Mljetchani radi pogosto in brez pravega razloga upirajo svojim gospodarjem in jim delajo velike tezhave. Moram pa vam porochati o dveh stvareh, ki sem ju videl na otoku: prva je, da se domachini znajo sporazumevati z zhvizhgi, s katerimi se odlično razumejo tudi na vechji oddaljenosti, nich manj kot ljudje, ki pri pogovoru uporabljajo besede. Druga pa je znamenit dogodek iz leta 1310. V zaselku Babino polje sta zhivela mati in sin edinec Shurmali, ki ga je

nadvse ljubila. Ko je odrasel, se je ozhenil in odshel od doma. Nekega večera je mati prishla do vrat sinovega doma, sin pa se je v hisho zaprl in je ni hotel spustiti vanjo, cheprav ga je ostarela mati dolgo prosila, she zlasti zato, ker se je pripravljalo k nevihti. Vendar se okrutnemu sinu mati ni zasmilila in se ji je celo smejal. Ko je mati to dojela, je zachela preklinjati sina in snaho in klicati nanju Bozhji gnev ter je med drugim tudi rekla: »Enako kot me vidva nista hotela spustiti v svojo hisho, naj Bog poskrbi, da zemlja ne bo hotela sprejeti vajinih kostil.« Kaj vam moram tukaj she povedati? Okrutni sin je umrl in pokopali so ga pred cerkvijo Sv. Pankracija, vendar so naslednji dan njegovo truplo nashli lezhati zunaj krste, ker ga zemlja ni hotela sprejeti; to se je nato ponovilo she dvakrat, ko so ga vrgli v morje, ki je bilo v tistem trenutku povsem mirno, a takoj ko je sprejelo njegovo truplo, se je razburkalo in truplo pri prichi zaluchalo v skalo, na katero so se nato kosti tako prilepile, da jih zdaj ni mogoche odstraniti niti z orodjem, kakor sem vechkrat poskushal narediti tudi sam.

Otok Shipan meri z zahoda na vzhod po dolzhini priblizhno shtiri milj, celoten premer pa je okrog deset milj. Nekateri menijo, da je Plinij ta otok imenoval Siparis. Eden od teh krasnih otokov je v lasti dubrovnishkega senata in si zasluhzi pozornost zaradi chudovitega razgleda kot tudi zaradi izbornosti vina, ki ga tam stiskajo v velikih kolichinah. Lopud, v italijanshchini Isola di Mezzo ali Srednji otok, se tako imenuje zaradi svoje lege med dvema drugima otokoma, namrech med Kolohepom in Shipanom. Po obsegu meri deset milj in na njem je mogoche dihati najbolj chist zrak, otok, ki je sredi slane vode, pa ima tudi vech izvirov sladke vode. Njegov najlepshi del, ki je obenem tudi najbolj naseljen in urejen z vrtovi, vilami in ladijskim pristanom, je tisti, ki gleda proti zahodu. Vendar pa prav povsod po otoku stojijo udobne stavbe in chudovito urejeni vrtovi, griche pa prekrivajo vinogradi. Ko je Lopud leta 1538 prijateljsko sprejel v svoj pristan dvanajst galij papezha Pavla III. pod poveljstvom akvilejskega patriarha in plemicha iz hishe Grimani, so posadke teh ladij strahopetno in okrutno izropale celotni otok. Kolohep je manjsi otok od Lopuda in tudi ni tako naseljen ali ploden, cheprav na njem kljub temu pridelujejo dobra vina. Prebivalci teh treh otokov so vechinoma pomorci in se zato marsikdaj zgodí, da je na otokih le malo moshkih in obilo zhensk, ki se odlikujejo po svoji veliki lepoti in krepostnem zhivljenju. Kadar njihovi mozhe odplujejo, jih neusmiljeno zapustijo tudi za polnih deset let ali kolikor so pach na morju. In ker se ne morejo zanashati na pomoeh svojih mozh, one same noch in dan delajo in si tako zagotovijo prezhivetje.

Danes s teh treh otokov prihajajo tiste velike ladje, ki plujejo po italijanskem in shpanskem morju in ki jih je v Dubrovnishki republiki mogoche nashteti najmanj sto, ob mnozhici velikih galij in manjsih ladij. Njihova shtevilnost in shtevilchnost njihovih posadk sta tudi razloga, da Dubrovchani danes ne morejo zbrati vech kot pet ali shest tisoeh vojakov kopenske vojske. Kljub temu pa njihove ladje, zbrane na enem samem mestu, tvorijo eno od najvechjih in najmochnejshih mornaric, s katero bi se lahko postavljaj prav vsak vladar v

Sredozemlju, tako zaradi same velikosti ladij in močnega topništva, še veliko bolj pa zaradi poguma mornarjev, ki ga še danes kazhejo v bojih s Turki in z drugimi gusarji. Kadar se namrech zgodi, da jih ti napadejo, se Dubrovčani bojujejo tako pogumno, da sovražniku do zadnjega diha nikoli ne pustijo zasesti svojih ladij, v boju pa jih lahko vidite jurishati kakor besne leve, med seboj pa se spodbujajo z besedami, ki jih spominjajo na to, da so Dubrovčani, ki da so vselej svojo smrt mashchevali s pokolom nasprotnikov. Tukaj ne bom navajal primerov, saj ti slovijo po vsem svetu, temveč bom svojo pripoved o nastanku Dubrovnika sklenil z obvestilom, da bo radoveden bralec lahko dobil vseh podatkov o tem iz letopisa dubrovnishkega plemicha Jakova Petrova Lukarevicha, ki bo, tako verjamem, to svoje delo kma kmalu objavil.

Zgodovina dalmatinskih kraljev in drugih okolishkih ilirskih kraljev od leta Gospodovega 495 do leta 1161

V chasu, ko je carigrajsko cesarsko zhezlo drzhala v rokah Anastazija, ki je samo sebe in shtevilne druge onechistila z evstahijevskim krivoverstvom, medtem ko je v Elmu cerkvi vladal papezh Gelazij, v Italiji pa so zasloveli blazheni kapuanski shkof German in shkof Carusae Sabin, na gori Cassini sveti Benedikt, so s severa navalili Goti, zelo divji in okrutni mozhje. Njih so vodili trije bratje vojvode, sinovi kralja Svevlada z imenom Brus, Totila in Ostroilo, najstarejsi med njimi je bil Brus, ki je podedoval ochetov kraljevski naziv. V zhelji, da bi se proslavila, sta brata z Brusovim dovoljenjem zbrala močno vojsko in z njo prechkala meje svoje dezhele. Najprej sta pokorila Ogrsko, nato pa sta vdrla v Trnovino. Kralj Dalmacije, ki je imel sedezh v Saloni, je poslal svoje sle h kralju Istre s proshnjo, naj zbere vse svoje ljudi in se poda nad Gote. Ko je tako naredil, se je utaboril nedalech od Gotov in vojaki z ene in druge strani so nato uprizarjali manjshe spopade, osmega dne pa se je razvila huda bitka, ki je trajala od treh popoldne in vse do vechera. Nazadnje so zmagali Gotje, in to ne po Bozhji volji, kajti naj so se Dalmatinci in njihovi zavezniki še tako dobro in pogumno bojevali, se je naposled izkazalo, da so shibkejshi. Na bojishchu je padel kralj Istre, dalmatinski kralj pa si je komaj reshil glavo z begom in se je, ranjen na dveh mestih, vrnil v Salono s peshchico svojih ljudi. Ker sta imela tako veliko vojsko, sta Totila in Ostroilo sklenila, da si jo razdelita. Totila je z delom vojske odshel v Istro, od tam pa v Italijo, kjer je nekaj chasa povzročal velike muke in tezhave, ko je rushil tamkajshnja mesta, naposled pa jih je nekaj zasedel in jih povsem opustoshil. Malo po napadu na Sicilijo je odshel s tega sveta, kot mu je tudi napovedal sluzhabnik bozhji sveti Benedikt. Njegov brat Ostroilo pa je prodril v Ilirik in ker tam ni naletel na nikogar, ki bi se mu hotel upreti, je zasedel Dalmacijo z vsemi njenimi obmorskimi mesti. Naposled se je ustavil v dezheli prevalitanski, od koder je poslal svojega sina Svevlada z veliko vojsko na sever, da si pokori preostanek Ilirika. Ko pa je carigrajski cesar izvedel, da je Ostroilo ostal v Prevalitaniji z maloshtevilnim

spremembam, je nadenj poslal močno vojsko in ga presenetil z napadom. Ostroilo se jim je s svojim majhnim spremstvom sicer pogumno upiral, ko pa je padel, so se njegovi ljudje reshili z begom, cesarska vojska pa se je vrnila z bogatim plenom. Ko je izvedel za očetovo smrt, se je Svevlad urno vrnil v Bosno v upanju, da bo she naletel na cesarsko vojsko in se mashcheval za očetovo smrt. Vendar ni bilo vech nikjer nikogar, in tako si je lahko povrnil očetovo kraljestvo in se mu je rodil sin Selimir. Svevladovo kraljestvo se je raztezalo od Valdevine do Polonije ali Poline in od morja na sever. Kristjanom, naseljenim v primorskih mest, je hudo shkodoval, po dvanajstih letih svojega kraljevanja pa je preminil. Nasledil ga je sin Selimir, ki je bil sicer pogan, vendar pa tudi pravichen chlovek. Lepo je ravnal s kristjani in je z njimi celo podpisal sporazum, s katerim so se obvezali, da mu bodo plachevali davek. Svojo dezhelo je napolnil s Sloveni in v chasu njegove oblasti si je vsa dezhela oddahnila. Po dvajsetletnem vladanju je preminil in za seboj pustil sina Vladana. Ta je nadaljeval po očetovih stopinjah in vladal v miru ter dobil sina Radmirja. Ta je bil zhe kot dechek izredno okrut in objesten. V njegovem chasu je mnozhica ljudstev zapustila obale reke Volge, po kateri so ta dobila tudi ime, saj se prav po Volgi vse do danes imenujejo Volgari oziroma Bolgari. S svojimi zhenami in z otroki in z vso svojo lastnino so vdrli v pokrajino Siloduksijo. Vladal jim je mozg z imenom Kris, ki so ga v svojem jeziku klicali kagan, kar pri njih pomeni cesarja. Vladal je devetim knezom, ki so delili pravico temu ogromnemu ljudstvu. Po zasedbi Siloduksije so prodrli v Makedonijo in ko so si jo pokorili, so odshli v pokrajino Latinov, tedaj imenovanih Rimljani, danes pa Morlaski, torej Chrni Latini. Carigrajski cesar je s svojega prestola dolgo vodil boj s tem ljudstvom, ki pa ga nikakor ni mogel premagati ter je zato naposled z njim sklenil mir in ga pustil pri miru. Enako je ravnal tudi kralj Vladan, ko je uvidel njihovo mnogoshtevlnost in da govorijo vsem skupni jezik. Med Goti, Sloveni in Bolgari se je namrech rodila velika naklonjenost predvsem zato, ker so bili vsi pagani in so govorili isti jezik. Tako so si, zavarovani z vseh shtirih strani, Bolgari lahko v miru postavili trdnjave in dvorce ter poselili zasedene dezhele, ki so she danes v njihovi posesti. Medtem je kralj Vladan preminil in je zavladal njegov sin Radmir. Ta se je zhe v otroshstvu izkazal za velikega sovrazhnika kristjanov, in ko je prevzel oblast v kraljestvu, jih je zachel preganjati in rushiti njihova mesta in druge kraje. Ko so uvideli hudobnost njegovega srca, so kristjani zacheli bezhati v gore in na druga naravno zavarovana podrochja ter so si tam, kolikor so pach mogli, postavili svoje trdnjave, da bi se v njih lahko branili pred preganjalci. Po Radmirovi smrti so drug za drugim zavladali shtirje zli kralji, ki so nenehno preganjali kristjane. Ker besedo vleche k lepshim stvarim, bomo tukaj zamolchali vso pokvarjenost teh kraljev in podrobnosti o njihovih pregonih kristjanov. Shtevilni Kristusovi verniki, ki so sicer bivali ob morju ali pa na severu dezhele, so se raje, da bi se izognili gnusnim navadam teh kraljev, umaknili v zhe omenjene kraje v gorah ter so raje trpeli vse mogoche tegobe, pomanjkanje in lakoto za reshitev svojih dush, kot pa da bi uzhivali v pozemskih dobrinah na shkodo

lastnega duha. Ko so tisti štiri kralji pomrli, je njihov potomec Svetimir po zasedbi kraljevskega prestola opustil vse trpinčenje in pogrome kristjanov. V njegovem času se je v Solunu (Tesaloniki) izkazal filozof Konstantin, sin patricija Leona, veliki poznavalec Svetega pisma in chistega zhivljenja. Domovino je zapustil in pod vodstvom Svetega Duha odshel v pokrajino Hazarijo, kjer je zmagal v vseh razpravah z najboljšimi tamkajšnjimi filozofi, in potem ko jim je dan za dnem pridigal o krshchanstvu, je celotno pokrajino spreobrnil h Kristusovi veri, malo zatem pa se je isto zgodilo tudi z bolgarskim ljudstvom. Medtem je Svetimir preminil in ga je nasledil Svetopelek. V času svoje vladavine je papezh Shtefan prejel veliko novic o zhivljenju in učenosti Konstantina ter mu je poslal pismo z povabilom, naj ga obishche. Konstantin je rad ugodil papezhu, vendar pa je pred svojim odhodom zhelel tistim, ki jih je spreobrnil v krshchansko vero, pustiti duhovno hrano, s katero bi se v njegovi odsotnosti hranili in prezhljali. Zato je posvetil duhovnike, da so nato lahko ljudstvo pouchili o krshchanskem nauku, iz grshchine pa je tudi v slovenshchino prevedel Kristusov *Evangelij*, Davidove psalme in vse knjige Stare in Nove zaveze, preden se je od vseh poslovil in odpotoval v Rim. Med svojo potjo je obiskal kralja Svetopeleka, ki ga je zaradi njegove chastivrednosti in redke učenosti sprejel z najvishjimi chastmi. Konstantin-Ciril je zachel kralja pouchevati v bogoslovju in krshchanski veri, ki je Svetopeleka tako ocharala, da je skupaj z vsem svojim ljudstvom sprejel krshchansko vero. Ko so to zvedeli kristjani, ki so zhiveli v gorah, so se nadvse razveselili in se zacheli spushchati s gora in iz drugih skritih krajev, kjer so blagoslavljali in slavili Gospoda, reshitelja vseh, ki se mu prepustijo. Kralj Svetopelek je zhelel, da se kristjani, ki so govorili latinsko, vrnejo ter si znova postavijo in obnovijo svoja mesta in utrdbe, ki so jim jih v preteklosti porushili pogani. Nato je ukazal, da se dolochijo meje njegovega kraljestva. Za mnenje o tem je povprashal svoje modrece, ker pa ni dobil nobenega odgovora, je poslal svoje glasnike k papezhu Shtefanu in k carigrajskemu cesarju Mihaelu ter ju prosil, naj ga pouchite glede tega vprashanja. Po pogovoru s poslanci, ki so odshli v Rim, se je papezh silno razveselil in je upal, da je to prilozhnost, da kralja in njegovo ljudstvo ohrani pri pravi veri. Ko je odpustil svoje glasnike, je v spremstvu z njimi poslal kardinala Honorija, učenega in krepostnega mozha, kateremu je podelil pooblastila, kakrshna po navadi dajo, kadar se ugledne velmozhe poshlja na podobne naloge v krshchanske dezhele. S Honorijem je poslal tudi dva kardinala, da bi to komajda spreobrnjeno ljudstvo dobilo svojega shkofa, posvechene cerkve in vse drugo, kar je za kristjane nujno. Ko so prispeli v Ilirik, sta se kardinala odpravila h kralju, ki je bival v ravnici Dalme in ki jih je sprejel z najvishjimi chastmi, obenem pa je ukazal, naj se na poljih Dalme zbere vse njegovo ljudstvo. Medtem ko se je ljudstvo she zbiralo, sta se poslanca Ivan in Leon vrnila iz Carigrada in kralj ju je sprejel enako chastitljivo kakor maloprej oba kardinala. Sklicali so zbor, ki je zasedal dvanajst dni ter se ga je na ukaz papezhevega namestnika Honorija in kralja Svetopeleka udelezhilo celotno ljudstvo, tako tisto,

ki je govorilo latinsko, kakor ono, ki je govorilo ilirsko. Prvih osem dni so na zboru izvajali cerkvene svečanosti, zadnje štiri dni pa so razpravljali o pravicah kralja in ureditvi kraljestva. V navzočnosti celotnega ljudstva so na tem zboru prebrali starodavne latinske in grške privilegije, ki jih je podelil rimski papež, in tudi carjeve, v katerih se odreja razdelitev pokrajin in dežel na tak način, kot je to veljalo v daljni preteklosti. Kralju in vsemu zbranemu ljudstvu je bila vsheh zamisel, da bi kralja okronali na rimski način. To je opravil Honorij s svojimi družabniki in iz tega se je nato rodila velika slovesnost v radost celotnega kraljestva. Nato je kralj še odredil, naj posvetijo dva nadškofa, enega v Saloni in drugega v Duklji. Tedaj so tudi posvetili shtevilne škofe, cerkve, ki so v preteklosti dozhivele unichenje, pa so obnovili in na novo posvetili. Kralj je izdal tudi odlochbo, po kateri ni smel nihče vznemirjati cerkve glede nobenega vprasanja ter si nihče ni smel jemati pravic nad njo in ne oblasti, razen njenih nadshkofov ali drugih dostojanstvenikov, katerim so po pravu podložni. Tisti, ki bi ravnal napak, bi bil obtožen razžalitve kraljevske krone. Nato je dal javno zapisati privilegije v skladu s tistim, kar so javno prej prebrali, ter razdelil kraljestvo na pokrajine in jim določil meje. Dezhelo, ki jo obdajajo vode, pritekajoče z gora, nato pa zavijejo na jug in se izlijejo v morje, je poimenoval Primorje, drugi del, ki ga sekajo vode, ki tečejo na sever in se izlivajo v Donavo, pa je imenoval Srbija. Primorje je nato razdelil na dve pokrajini: na Dalmo, kjer je imel prestolnico kralj in kjer se je odvil ta zbor, in na Valdevino, torej Vinodol, ki jo je poimenoval Bela Hrvashka oziroma spodnja Dalmacija. Za prestolnico te pokrajine so s papeževim soglasjem razglasili Salono, pod njo pa so spadale cerkve Splita, Trogirja, Skradina, Aravzone, danes imenovane Zadrška utrdba, kot tudi cerkve Nina, Raba, Osorja, Krka in Epidavra, danes imenovanega Dubrovnik. Podobno je ozemlje, ki se razteza od tistega mesta Dalme pa vse do mesta Bambalone oziroma danasnjega Dracha, poimenoval Rdeča Hrvashka oziroma Gornja Dalmacija. Za njeno prestolnico je izbral Dukljo, njenemu nadškofu pa so bili podložni škofi Bara, Budve, Srbije, Bosne, Kotorja, Ulcinja, Svacha, Skadra, Drivasta, Pulata, Trebinja in Zahumlja. Srbijo, ki se razprostira proti severu, je prav tako razdelil na dve pokrajini. Ena je segala od velike reke Drine na zahod do gore Pine in so jo poimenovali Bosna, druga pa od iste reke proti vzhodu do Lustrija in do Labeatskega močvirja, in jo je poimenoval Rashka. V vsaki od pokrajin je ustolichil bane, namrech svoje sorodnike vojvode, kot tudi zhupane, grofe in nazadnje še stotnike oziroma centurione. Banom je podelil oblast nad sedmimi centurioni, ki so delili pravico med ljudstvom in sodili ter pobirali davke, ki so jih potem predali banu, ta pa je polovico davkov odstopil kralju in preostanek zadržal zase. Zhupanom je ukazal, naj imajo pri sebi vselej po enega stotnika in da naj z njim skupaj pravichno sodijo ljudstvu. Polovico davkov morajo oddati kralju, ostanek pa obdržijo zase, bani pa nimajo prav nobene pravice nad drugimi pokrajinami razen nad tistimi, za katere so dolžni skrbeti. Bani morajo polagati svoje rachune samo kralju in nikomur drugemu. Poleg teh jim je podelil še druge

dobre zakone in vpeljal hvalevredne navade. Kdor bi o tem rad izvedel vech, naj si prebere slovensko knjigo z naslovom *Metod*, v njej bo namrech izvedel, kaj vse je she vpeljal ta milostljivi kralj. Ko je vse to opravil, je kralj odpustil kardinale, shkofe in poslance kot tudi bane, grofe in centurione. Svetopelek je kraljeval polnih shtirideset let in shtiri mesece, za seboj pa je zapustil mnozhico tako moshkih kot zhenskih potomcev. Pokopali so ga v cerkvi Sv. Marije v Duklji, ljudstvo, ki se je tedaj zbralo, ga je grenko in dolgo objokavalo. V isti cerkvi so nato kronali in posvetili za kralja njegovega sina Svetolika in odtlej imajo navado, da vsa kronanja opravijo v tej cerkvi. Pri svojem vladanju se je Svetolik zgledoval pri ochetu in njegovi pobozhnosti ter je zhivel v skladu z naukom in Bozhjimi zakoni in vselej v miru z vsemi. Ko je po dvanajstih letih vladanja preminil, je za seboj zapustil shtevilne potomce. Nasledil ga je sin Vladislav, ki pa se ni zgledoval po ochetovi dobroti, temvech je zavil s prave poti in ni sposhtoval Bozhjih zakonov ter se je onechastil s shtevilnimi sramotnimi dejanji. Po Bozhji pravichnosti je zato nekoch na lovu padel v jarek in na mestu oblezhal mrtev. Brat Tomislav, ki je nasledil njegov prestol, pa je bil prav nasprotno chastitljiv chlovek. Za chasa njegove vladavine so v dezhele vpadli Ogrri in jo ropali in z njimi se je zgrabil v shtevilnih bitkah in vselej zmagal in naposled jih je tudi pregnal iz svojega kraljestva. Imel je vech sinov in hchera, umrl pa je v sedemnajstem letu vladanja, ko je prestol zasedel njegov sin Sebeslav. V njegovem chasu so se na vojni pohod podali Grki in so oblegali meto Skader. Ko je izvedel za to, je Sebeslav zbral shtevilno ljudstvo in navalil na grshki tabor, pokonchal shtevilne, preostale pa zasuzhnjil. Nato sta se Sebeslavu rodila dvojchka Razbivoj in Vladimir. Po 24 letih vladanja je preminil brez kakshnih drugih slavnih podvigov. Njegova sinova sta si razdelila kraljestvo: Razbivoj je dobil Primorje, Vladimir pa Srbijo. Vladimir je ozhenil ogrsko kraljichno, ki mu je povila vech otrok. Na njuni poroki so Ogrri in Sloveni sklenili mir. Ko je Razbivoj po sedmih letih umrl, je njegov del pripadel bratu Vladimirju in se je kraljestvo znova zdruzilo. Nasledil ga je sin Karamir, za chasa njegove vlade se je Bela Hrvashka uprla kraljevi oblasti. Karamir je zbral mochno vojsko bojevnikov iz Rashke in Bosne in se spopadel z uporniki na ravnici v Humu. V tej bitki so potolkli kralja Karamirja in ga pokonchali. Prestol je zasedel njegov sin Trdoslav, ki si je povrnil oblast nad celotnim ochetovim kraljestvom in nato vladal v miru. Za njim je zavladal sin Tolimir, v chigar chasu je kraljestvo zaradi njegove modrosti zhivel v radosti in srechi. Na oblasti ga je nasledil njegov sin Pribislav, ki pa je pochenjal neshteta hudodelstva. Schasoma celo najboljsi bosanski plemichi niso mogli vech prenashati njegovih krivic, kralja so pobili in njegovo truplo vrgli v reko. Njegov sin Krepemir tega ni mogel prenesti in je po nasvetu z bosanskim banom dal prijeti vse ochetove morilce in jih dal vse usmrtniti. Zasedel je prestol in zavladal kraljestvu, ko so Nemci, potem ko so zasedli Istro, hoteli prodreti she naprej na Hrvashko. Kralj Krepemir je tedaj zbral velikansko vojsko in z bitko ustavil njihovo napredovanje in jih izgnal iz dezhele. Nato je nemshki poveljnik poslal kralju Krepemiru svoje poslance s

proshnjo, da bi odtlej zhiveli v prijateljstvu, Krepemirov sin Svetorad pa naj poroči njegovo hčerko. Nemcheve proshnje so bile kralju po godu, bil je namrech cesarjev prvi bratranec, pristal je nanje in nato sta sklenila mir. Krepemir je nato vladal dvajset let in en mesec, po smrti ga je nasledil Svetorad, mozh blage nravi, pobozen in bogaboječ. Rodil se mu je edini sin Radoslav, nato je preminil. Kraljestvo je nasledil Radoslav, ki si je nadvse prizadeval hoditi po očetovih stopinjah in se je s svojim zhivljenjem in z dejanji zgledoval po očetovi dobroti in nepokvarjenosti. Rodil se mu je sin Chaslav, ki pa je v mladosti zachel izkazovati svojemu ochetu nepokorshchino. Prav v tistem chasu se je znova uprla Bela Hrvashka in je kralj zato zbral vojsko; en njen del je prepustil sinu, drugega je ohranil pod lastnim poveljstvom. Z vseh strani so obkolili upornike in jih premagali. Kraljeve ujetnike so spustili na svobodo, ujetniki njegovega sina pa so postali suzhnji Chaslavovih vojakov. Ko so to videli vojaki kralja Radoslava, so se razjezili, zapustili ocheta in vsi prestopili v Chaslavovo vojsko. To pa je Chaslavu stopilo v glavo in je na nagovor svojih vojakov vrgel ocheta s prestola in ga zachel preganjati. Kralj se je med begom pred sinovim besom umaknil v mesto Lasta, ko pa je spoznal, da tudi tam ni vech varen pred sinovimi grozhnjami, se je z delom svoje družhine spustil blizhe k morju. Chaslav je za to izvedel in ga zachel preganjati. In ko je s svojimi konjeniki zhe skoraj ujel ocheta, se je kralj vrgel v morje in odplaval na blizhnji otoček in se tako reshil pred sinom. In medtem ko je ostal na tistem otočku, se je po volji dobrega Boga mimo pripeljala ladja, ki je plula v Apulijo, in ko so jo kralj in njegovo spremstvo zagledali, so zacheli klicati mornarje. Ko jim je kralj zaupal svoje gorje, so se ga mornarji usmilili in ga na ladji sprejeli z najvechjimi chastmi in izrazi sposhtovanja in so ga odpeljali v Siponto, od koder je kralj odshel v Rim. Tisti kamniti otoček pa se je odtlej imenoval Radoslavov kamen. Ko je tako pregnal ocheta, je Chaslav zavladal kraljestvu.

V tistem chasu je v kraju Sraga zhivel mladenich Tihomil, sin duhovnika iz vasi Rabike, ki je pasel chredo nekega plemicha Budislava. Bil je krepke postave in spreten lovec ter najhitrejši tekach v vsem kraju. Njegov gospodar ga je zato rad jemal s seboj na lov. Na enem od teh lovov je Tihomil nepazljivo s palico tako mochno udaril psico svojega gospodarja, imenovano Palusha, da se je zgrudila mrtva. Hudo se je prestrashil, saj je bila ta psica gospodarju nadvse ljuba, in je prebegnil h kralju Chaslavu, ki ga je rad sprejel. Med njegovo vlado je v Bosno vpadel ogrski vojskovodja Kis z mochno vojsko in je ropal, pozhigal in plenil po Chaslavovi dezheli. Ta se je odlochil upreti se Ogrom v Drinski zhupaniji na rechnem obrezhju in v tej bitki je omenjeni Tihomil lastnorochno zadavil ogrskega vojskovodjo Kisa in mu odsekal glavo, ki jo je nato odnesel svojemu kralju. V bitki so padli shtevilni Ogrji. Po zmagi je Chaslav dodelil Drinsko zhupanijo Tihomilu, za zheno pa mu je dal hcher bana Rashke. Ko se je novica o tem boju razshirila po Ogrski, je Kisova soproga zvedela za smrt soproga in odshla k ogrskemu kralju in ga rotila, naj mashchuje smrt njenega soproga. Kralj ji je dal veliko vojsko, s katero se je odpravila v Chaslavovo kraljestvo, kjer je kralja nashla v nekem gozdu v

sprememstvu peshchice mozh, saj kralj ni nichesar sumil. Napadli so ga, ga zgrabili in mu odrezali nos in ushesa, nato pa so ga skupaj z vsemi njegovimi ljudmi utopili v reki. Po njegovi smrti je dezhela ostala brez vladarja, vendar so ji she naprej vladali bani, ni si pa nihche med njimi drznil prisvojiti kraljevskega naslova. Po tastovi smrti je Tihomil prevzel oblast v Rashki, a si tudi on ni drznil imenovati se za kralja, temvech so ga imenovali zhupan ali velegrof, ker so mu bili podlozhni vsi drugi rashki grofje. Tako so Chaslavovemu kraljestvu dolgo chasa vladali bani in zhupani. Novica je prishla tudi do Chaslavovega ocheta Radoslava, ki se je umaknil v Rim. Tam se je na proshnjo svojih spremljevalcev porochil z rimsko plemkinjo, ki mu je povila sina Petrislava. Ta je kakor oche ozhenil neko mlado Rimljanko plemenitega rodu, ki mu je rodila sina Pavlimira. Po dolgih letih zhivljenja s svojo rimsko družhino je Petrislav preminil, po njegovi smrti pa se je Radoslavova družhina sprla z drugimi Rimljani in so vsi zhiveli v sovrashtvu in vsakodnevnih spopadih. Tedaj je Pavlimir zhe odrasel in se je v teh nemirih prav krasno vedel, zaradi velikega poguma in modrosti ga niso vzljubili le vsi rojaki, temvech tudi drugi Rimljani, in so ga kot izkushenega bojevnika poimenovali Bello. Istochasno je iz Sicilije odplulo veliko shtevilo saracenskih ladij, ki so opustoshile celotno Dalmacijo. Grshko ime tega brodovja je bilo *Miriarmeno*, torej deset tisoch jader, porushilo pa je vsa primorska mesta. Tedaj so Latinci zbezhali v gore, ko pa so se Saraceni vrnili v svojo dezhelo, so se tudi Latinci hoteli vrniti v svoja mesta. Vendar so jih ujeli Sloveni in jih obdrzhali za suzhnje, chez nekaj chasa pa so jih vechino spustili na svobodo, vendar s pogojem plachevanja davka in opravljanja tlake. Tako se je zachela obnova mest, ki so bila unichena med saracenskim pohodom. Istochasno je družhina Pavlimirove soproge, ki ni vech mogla prenashati nasprotnikovega vsakdanjega nadlegovanja, zaprosila Bella, naj zapusti Rim, pri tem pa so mu obljubili, da ga bodo vsi radi pospremili, in to skupaj z zhenami, otroki in vso svojo lastnino. Da bi jim ugodil, jih je Bello dal prepeljati iz Apulije v Dalmacijo v mesto, imenovano Gruz. Poleg zhena in otrok rojakov je Pavlimirja spremljalo petsto vojakov. Ko so za njegov prihod izvedeli Sloveni, so mu pri prichi poslali poslanca, ga prosili, naj pride k njim in prevzame oblast nad kraljestvom, ki mu pripada po pravici. Pavlimir jim je ugodil in se je izkrcal na kopno na obali nedalech od Gruzha in je tam zachel graditi utrdbo za primer, che bi se moral vrniti, da bi imel varno mesto, od koder bi to lahko storil. Novica o tem je dosegla tudi ljudi, ki so se reshili iz rushevin Epidavra in so zdaj zhiveli v gozdovih in drugih naravno zavarovanih krajih, in ti so pohiteli pomagat Pavlimiru postaviti utrdbo. Utrdbo so poimenovali z njihovo besedo *laus*, ki pomeni kamenje, s spremembo chrke *l* v *r* pa je to postalo Rausa, cheprav se ta stolp ali utrdba sicer imenuje Dubrovnik, in to po gozdovih, sredi katerih stoji, saj dobrava v slovenshchini pomeni isto kot gozd. Sloveni iz celotnega kraljestva, she najvech pa iz trebinjskega okraja, so se v velikem shtevilu pridruzhili Pavlimiru. Ko je dokonchal gradnjo utrdbe in jo dal mochno zastrazhiti, se je Pavlimir podal na pot. Najprej je prishel v Trebinje, kjer so ga sprejeli z velikimi chastmi, med njegovim

tamkajšnjim bivanjem so ga obiskali vsi plemiči razen zhupana Rashke, ki je bil potomec Tihomilovega rodu. Na dan gospodovega vnebovzvetja so Pavlimirja poimenovali in okronali za kralja. In cheprav mi je bila zelo ljuba enotnost knezov, ki so ga razglasili za kralja, se je razjezil nad zhupanom Rashke in se sklenil z njim vojskovati. Zbral je vojsko in napadel njegovo ozemlje, ki ga je z velikim shtevilom mozh branil Ljutimir, kot se je imenoval zhupan Rashke, in spopadli so se na reki Limi. Zhupanova vojska se ni mogla uspešno obraniti pred Pavlimirovimi vojskchaki in je porazhena zbezhala. Pavlimir jih je zasledoval vse do neke druge reke, imenovane Ibar, in jih tam del pomoril, del pa zajel zhive. Ko je most prechkal zhupan, ga je eden od Pavlimirovih vojakov zaklal in vrgel v reko. Po tej zmagi je Pavlimir zavladal kraljestvu svojih prednikov in pod njegovo oblastjo se je dezhela umirila. V spomin na to zmago je dal v Rashki nedalech od Kaldane postaviti cerkev Sv. Petra, zraven katere je na obrezhju postavil mesto, po njem imenovano Bello, in je tam ustanovil shkofijo, ki she danes obstaja. Nato je obiskal vse pokrajine svojega kraljestva, ko pa je prishel v Srem, se je tamkajshnje ljudstvo, ki se je povezal z Ogrri, oborozhilo in ga prihakalo z mochno vojsko. Pavlimir jih je v boju premagal in jih skoraj vse poklal, odtlej se kraj te bitke v spomin na tisto zmago imenuje Bellovo polje. Ogrri pa so se bali, da bo Pavlimir zaradi njihovega napada morda hotel zdaj shkodovati njihovim dezhelam in so mu poslali proshnjo za sklenitev miru. Po dolgotrajnih pogovorih in pogajanjih je pristal na njihovo proshnjo za mir, vendar pod pogojem, da bo meja med obema pokrajinama in dezhelama vselej reka Sava in da v prihodnje niti Ogrri niti Sloveni ne smejo prestopati te meje. Nato je Pavlimir odshel v Primorje, ko pa je prishel v Trebinje, ga je tam doletela smrt in so ga pokopali v tamkajshnji cerkvi Sv. Mihaela Arhangelata z velikimi pogrebnimi chastmi, vse njegovo ljudstvo pa ga je she dolgo objokovalo. Sedmega dneva po njegovi smrti mu je zhena rodila sina, ki ga je poimenovala Teshimir. Vendar pa se noben knez v kraljestvu ni hotel podrediti detetu s Tihomilovim potomcem iz Rashke na chelu. Svojemu kralju so ostali zvesti le Trebinjci in Lavzhani, ker so v Trebinju in Dubrovniku zhivelii sorodniki Teshimirove matere. Zaradi tega ljudskega upora je fantova mati, ko je ta dosegel mladenishko dobo, poskrbela, da se je ozhenil z eno od hchera Chudomira, bana Bele Hrvashke. Teshimir jo je pripeljal domov in z njo imel dva sinova, Prelemira in Kreshimira. Ko sta ta dva odrasla, je oche Teshimir poslal Kreshimira banu Bele Hrvashke in svojemu tastu s proshnjo, naj s svojimi ljudmi napade bana Bosne, on pa bo z drugim sinom odvedel vojsko v prevalitanski okraj. Tamkajshnji ban se mu je uprl in so se spopadli, v boju je padel ban in tudi Teshimir je dobil smrtno rane. Teshimirov sin Prelimir si je na podlagi te zmage povrnii celotno Belo Hrvashko, okronali so ga za kralja in je zavladal kraljestvu svojih prednikov. Medtem je njegov brat Kreshimir skupaj s stricem, materinim bratom, oropal Uskoplje, Luko in Plivo. Ko je bosanski ban sprevidel, da se jim ne bo mogel upirati, jih ni pochakal, temvech je pobegnil na Ogrsko. In tako si je Kreshimir, ne da bi se mu kdo uprl, znova povrnii Bosno. Malo zatem je preminil tudi njegov

sorodnik po materi, ki ni imel nobenih otrok, in je Kreshimiru pripadla Bela Hrvashka. Skoraj sočasno je preminil tudi vladar Bolgarov Peter, ki je imel prestolnico v mestu Preslav. Tedaj je carigrjski cesar zhelel izkoristiti prilozhnost in zasesti Bolgarijo, zato je zbral veliko vojsko in jo skoraj vso tudi zasedel ter tam pustil svojo vojsko, sam pa se je vrnil v Carigrad. Ker pa njegovia vojska ni mogla mirovati, je vdrla v Rashko in jo zasedla. Rashki kralj je zdaj ostal brez svoje pokrajine in je odshel v Onogosht h kralju Prelimiru v spremstvu svojih sinov Plena in Radigrada ter hchere Prehvale. V zhupaniji Onogosht so naleteli na kralja. Banova hchi je bila prava lepotica in je bila kralju tako vshech, da je prek svojih slug sporochil njenemu ochetu, da bo v primeru, che mu jo da za zheni, storil prav vse, da bo povrnil drzhavo Rashko, ki jo je potem nameraval izrochiti banu in njegovim potomcem, vendar pod pogojem, da prostovoljno sprejmejo pokorshchino Rashke kralju in mu prisezhejo zvestobo. Banu je bilo to silno vshech in je njegovo ponudbo sprejel. Imela sta zelo razkoshno svatbo, svojega bratranca Radigrada pa je proglasil za kneza Onogoshta. Malo zatem je preminil carigrjski cesar in tedaj je Prelimir s svojim banskim tastom nakazal Rashanom, da lahko brez vseh zadrzhkov pobijejo vse tamkajshnje Grke, in nekega dne so to Rashani tudi storili. Nato je Prelimir odshel v Rashko in jo izrochil njemu in njegovim potomcem, zase pa je ohranil samo kraljevsko chast. Njegov zheni Prehvala mu je nato rodila shtiri sinove: Hvalimirja, Boleslava, Dragislava in Svevlada. V zhelji, da bi sinovi zhiveli med seboj v miru, je oche she v chasu svojega zhivljenja vsakemu podelil po en del kraljestva. Hvalimir je dobil Zeto z okolico, ki zajema mesta Luska, Podluzhje, Gorsko, Kupelnik, Oblik, Prapratno, Crmnica, Budvo s Kuchevom in Gripolom. Boleslavu je podelil Trebinje z okolishkimi mesti: Ljubomir, Vetnico, Rudinsmi, Krushevico, Vrmom, Risanom, Drachevico, Konavlami in Zhrnovico. Dragislavu je dal ozemlje Huma in Stonsko zhupanijo z mesti: Popovo, Jabsko, Luka, Velika Gora, Imotski, Veherigorje, Dubrava in Dabar, Svevladu pa je pripadlo ozemlje, ki ga Latinci imenujejo Submonatana, Sloveni pa Podgorje z zhupanijo Onogosht, ki obsega: Moracho, Komarnico, Pivo, Gacko, Nevesinje, Gujshevo, Kom, Debrecho, Neretvo in Ramo. Te dele, razdeljene med sinovi, je imenoval tetrahije ali chetrtrine kraljestva. Prezhivel je she vrsto let in je dochakal tudi vnuke, nato pa je zapustil ta svet, sinovi pa so ga pokopali z velikimi pogrebnimi chastmi v cerkvi Sv. Petra. Njegovemu bratu Kreshimirju se je rodil sin Stjepan, ki je po ochetovi smrti vladal Bosni in Beli Hrvashki kot tudi njegovi potomci. Omenjenemu Stjepanu je neka ljubica rodila hromega sina Legeta, ki so ga po ochetovi smrti odpeljali v Trebinje k bratrancu Boleslavu. Tam se je zaljubil v dekle z imenom Lovica, ki mu je sluzhila po Boleslavovem ukazu. Poročila sta se in z njo je imel sedem sinov, ki so odrasli v izvrstne bojevniko in prave junake. Prelemirovi sinovi so zacheli surovo ravnati z ljudstvom in so nase priklicali veliko sovrashstvo. Ljudstvo je zato zaprosilo Legeta in njegove sinove, naj prezhenejo Prelimirove potomce in prevzamejo kraljestvo. Legetovi sinovi so se po posvetu z ochetom in z

najuglednejšimi mozhmi v kraljestvu dvignili proti potomcem kralja Prelimirja z ljudstvom ramo ob rami, pomorili so vse chlane kraljevske družine razen Silvestra, ki se je z materjo zatekel v Lauzij. Njegova mati je namrech izviralala iz Dubrovnika. Po vseh teh pomorih so Legetovi sinovi zavladaali v dezheli svojih rojakov. Njihov oche si je v Kotorskem zalivu postavil utrdbo v mestu, imenovanem Trajekt, kamor je preselil svoj dvor. Vendar pa je Vsemogochi Bog, ki ne trpi takih hudodelstev, hitro zadal Legetu in njegovim sinovom tak udarec, da so vsi pomrli zaradi kuge in drugega zla. Ko je to uvidelo ljudstvo, ki jih je nagovorilo k tem hudodelstvom, se je mochno prestrashilo, da bo Gospod kaznoval tudi njih. Zato so se zbrali in sklenili izbrati za svojega kralja Silvestra, ki se je edini, kot smo povedali, zatekel v Dubrovnik. Silvester je zapustil Dubrovnik in prevzel oblast nad ochetovim kraljestvom, in dokler je vladal, je dezhela zhivela srechno. Kot bogabojech chlovek je delil pravico brez razlikovanja in kot se je spodobilo. Rodil se mu je sin Tugomir, ki je po ochetovi smrt prevzel oblast nad kraljestvom, se ozhenil in dobil sina edinca Hvalimirja, chesa drugega, vrednega omembe, pa v svojem zhivljenju ni naredil. Med njegovo vladavino se je na cesarski sedezh v Bolgariji povzpel neki Samuilo, ki je po boju pregnal Grke iz Bolgarije, ki so jih zatirali. Ti so se ga tako bali, da za chasa njegovega zhivljenja ni niti eden Grk prishel v Bolgarijo. Po smrti kralja Tugomirja je prestol nasledil njegov sin Hvalimir, ki se je porochil in dobil tri sinove: Petrislava, Dragimirja in Miroslava. Petrislav je dobil oblast nad Zeto, Dragomir Trebinje in Hum, Miroslav pa Podgorje. Ko je Hvalimir naposled ostarel in konchal svoje dneve, se je Miroslav nekoch odpravil obiskat svojega brata Petrislava in se je vkrcal na neko ladjo, vendar pa se je med plovo po Baltu dvignila nevihta, v kateri je umrl skupaj z vsemi svojimi potomci, ne da bi pustil za seboj naslednika. Tedaj je Petrislav zagospodaril tudi v bratovi dezheli. Dobil je sina Vladimirja, ko pa je preminil, so ga pokopali v cerkvi Sv. Marije v Gazenima. Vladimir, ki je bil tedaj zhe mladenich, je prevzel oblast nad kraljestvom, poleg telesne lepote, s katero ga je nagradil Bog, pa se je odlikoval tudi po veliki modrosti in svetosti. Za chasa njegove vladavine je omenjeni cesar Bolgarov Samuilo z mogochno vojsko prodril v Dalmacijo in zachel ropati in pleniti po ozemlju kralja Vladimirja. Kralj Vladimir je bil zelo chastitljiv in preprost chlovek, ki se ni hotel upreti Samuilu iz strahu, da ne bi padel kateri od njegovih mozh. Namesto tega se je povzpel na zelo visoko goro, imenovano Oblik, in se tam namestil s svojimi ljudmi. Bolgar je sprevidel, da kralju Vladimirju, vse dokler se skriva v gorah, ne more shkodovati, Zato je del svoje vojske pustil ob vznozhju gore, preostale mozhe pa je sam povedel v osvajanje Olciniума (Ulcinj). V tem chasu je v gorah, v katerih je prebival Vladimir s svojimi ljudmi, mrgolelo strupenih, ki so morale ljudi in tudi zhivali. Ko je Vladimir uvidel, kakshne muke morajo trpeti njegovi ljudje zaradi teh kach, se je z vdano molitvijo obrnil na Boga in ga prosil, naj jih reshi tega zla. Gospod je uslishal njegovo proshnjo in odtelej vse do dandanes tam vech prav nihche ne umre zaradi kachjega pika. Ko je spoznal, da na silo ne bo mogel zgrabiti kralja

Vladimirja, ga je Samuilo zachel prek poslancev vabiti, naj se spusti z gore, pri tem pa mu je obljubil, da mu ne bo storil nobenega zla. Vendar pa Vladimir njegovih vabil ni sprejel. Tedaj pa je eden od Vladimirjevih zhupanov ponudil Samuilu, da mu bo predal v roke Vladimirja in njegove ljudi, che mu obljubi visoko nagrado. Samuil mu je nato obljubil doline in gore, zhupan pa je zachel nagovarjati Vladimirja, naj se Bolgaru preda, ker da mu ta zagotovo ne bo prav nich hotel shkodovati, temvech bo to nasprotno njemu she koristilo, chetudi bi se Bolgar do njega vedel zelo slabo. Kralju Vladimirju so se smilili lastni ljudje, zanje ga je namrech bolj skrbelo kot zase, in ker je bil, kot smo povedali, svet chlovek, je naposled popustil zhupanovemu nagovarjanju. Zbral je ljudstvo in jim rekel: »Nuja me sili, kot se mi zdi, moji predragi bratje, da se v tem trenutku zadovoljim s tistim evangelijskem izrekom, ki pravi: 'Dobremu pastirju se spodobi tvegati svojo dusho za reshitev svoje chrede.' Bolgar obljublja, da vas bo vse pustil pri miru, che se spustim k njemu in se z njim pogovorim; che pa tega ne bom storil, grozi, da bo ostal na svojem polozhaju, dokler ne bomo vsi umrli od lakote. Zato je menda bolje, che se predam v njegove roke in se prepustim njegovi milost in nemilosti, kot pa da bi vas vse vodil v velike muke in tezhave.«

Ko se je od vseh poslovil, je odshel pred Samuila, ki ga je takoj, ko ga je lahko zgrabil, poslal v mesto pri Ohridu imenovano Perspa, kjer je imel svojo prestolnico. Nato pa je z vso svojo vojsko napadel Ulcinj, ker pa mu mesta ni uspelo zasesti, je nato ropal in plenil po Dalmaciji vse do Zadra, ob vsej drugi shkodi, ki jo je naredil, pa je zazhgal tudi Lauzij in Kotor. Veliko shkodo je naredil tudi v Bosni in Rashki, naposled pa se je vrnil v Bolgarijo, za seboj pa ni pustil niti ene cele in nedotaknjene stvari. Med tem dogajanjem je Vladimir spoznal, da njegovo kraljestvo ne bo nikoli varno, vse dokler bo zhiv Radomirov svak Vladimir. Ta ga je medtem zachel vabiti k sebi in hliniti prijateljstvo do njega. Ko je za to slishala Vladimirjeva soproga Kosara, se je prestrashila, da bi se mu lahko zgodilo enako kot njenemu bratu Radomirju, in je soproga zadržhala doma, sama pa je odshla k Vladislavu ter poskushala odkriti njegove namene. Vladislav jo je sprejel z velikimi chastmi in ji je prishel naproti z velikim spremstvom. Nato ji je znova poslal svoje ljudi z zlatim krizhem in ji pri svoji veri prisegel, da Vladimirju ne bo storil nichesar zlega, temvech le dobro, naposled pa ga bo z njegovo soprogo pospremil z najvehjimi chastmi in v njegovo veliko zadovoljstvo. Vladimir, ki je bil pobozen in preprost chlovek, mu je verjel in se je ponudil, da mu pride naproti, vendar pod pogojem, da Vladislav poshlje leseni krizh, ne pa zlatega. Vladislav mu je pri prichi poslal dva shkofa in enega pushchavnika z lesenim krizhem, kakor je zahteval, da bi nad tem krizhem prisegel, da mu ne bo storil nich slabega, kot je Vladimir zhelel. Ko so mu to zagotovili oba shkofa in pushchavnik, se je Vladimir podal na pot s peshchico svojih ljudi. In cheprav mu je Vladislav na pot postavil vech zased, da bi se na tak nachin reshil prisege, jih je Vladimir vse prezhivel, saj vsemogochni Bog ni pustil, da bi se uresnichile zle zamisli. Vsi tisti namrech, ki jih je poslal, da bi pokonchali kralja Vladimirja, so v

njegovem spremstvu videli množico vojakov s krili in s kopjem v rokah, in ko so došli, da so to angeli, so vsi do zadnjega pobegnili, Vladimir pa je srečno prispel v Vladislavovo prestolnico Preslav. Tam se je odpravil naravnost na kraljevi dvor, kralj pa je tedaj ravno obedoval. Silno se je ozlovoljil, ko je zagledal Vladimirja, ki bi po njegovem načrtu moral biti mrtev, še preden bi se pojavil pred njim, da ne bi bilo videti, da je on povzročil njegovo smrt. Ker pa je zhe trdno sklenil, da ga bo dal pokončati, je takoj ukazal, naj ga skrajshajo za glavo. Ko je to videl Vladimir, se je obrnil k škofoma in rekel: »O, prechastita mozha, zakaj sta me izdala? Kaj vaju je pripravilo do tega, da sta mi lažno prisegla nad krizhem Gospodovim, ki sta ga prinesla s seboj, da mi ne boste storili nich slabega? Mar verjameta, da bo Bog trpel takshna hudodelstva?« Škofa nista vedela, kaj mu naj odgovorita in sta od sramote pogled uprla v tla, nema in sključena. Preden so mu odsekali glavo, je Vladimir še dosegel, da je dobil Presveto Telo Kristusovo, in ko je s sposhovanjem vzel krizh in ga poljubil, je rekel: »Prechastiti ta krizh naj skupaj z vami pricha, da bom na ta Gospodov dan umrl nedolzhen.« Tako so ga 22. marca obglavili, škofa pa sta njegovo truplo pokopala v cerkvi, na njegovem grobu so pozneje ozdravili shtevilni bolniki in nemochni. Bog mu je mrtvemu dal ta dar kot dokaz njegove nedolzhnosti in resnichnega muchenishtva, s katerim je zapustil ta svet. Ko je to videl, je Vladislav skoraj otrpnil, in je zato njegovi soprogi dovolil, da ga je nenehno objokovala in ga po lastni volji pokopala tam, kjer je sama izbrala. Odpeljala ga je v Krajino, v njegovo kraljevsko prestolnico, in ga pokopala v cerkvi Svete Marije. Njegovo telo tam lezhi nedotaknjeno še danes, iz njega izparevajo prijetne vonjave, v rokah pa drzhi krizh, ki mu ga je poslal bolgarski cesar. Na njegov god se tam vsako leto zbere velika množica, in še danes je mogoče v tisti cerkvi videti shtevilne in velike chudezhe po zaslugi blazhenega Vladimirja. Njegova soproga se je zato odpovedala svetu in v isti cerkvi postala nuna ter tam tudi prezhivela ostanek svojega zhivljenja. Vendar pa je Vladislav, medtem ko so Vladimirja odpeljali v njegovo grobnico, zbral veliko vojsko in zasedel celotno njegovo kraljestvo. Pri tem pa je od grshkega cesarja dobil tudi mesto Drach, ki mu ga je ta obljubil za vsa opravljena hudodelstva. Ker pa Bog ni hotel pustiti vsa Vladislavova hudodelstva nekaznovana, se je nekega večera v Drachu, ko si bili pri obedu, pojavil chlovek, podoben Vladimirju in z mechem v rokah. Silno prestrasheni Vladislav je poklical na pomoč strazhe, vendar ga je angel, ki ga je poslal Bog, kljub temu udaril, da je padel na mestu mrtev. Ko so to videli njegovi vojaki, so vsi pobegnili. Tako je ta hudobni mozhak, potem ko je sede za mizo dal umoriti blazhenega Vladimirja, prav tako konchal svoje zhivljenje za mizo in pokončala ga je roka angela Bozhjega. Ko je za to slishal Vladimirjev stric Dragimir, je zbral množico mozh in poskusil povrniti kraljestvo svojih prednikov, ki mu je po pravici pripadalo. Na tem svojem pohodu je prishel v Kotorski zaliv, kjer so ga prichakali Kotorchani, mu prinesli zhivezh in ga zaprosili, naj gre obedovat na otok Svetega Gabrijela, oni pa bodo medtem pripravili vse potrebno, da ga bodo v svojem mestu dostojno sprejeli in s chastmi,

ki pripadajo chloveku, kakrshen je bil on. Dragimir jim je ugodil in se vkrcał na ladjo z nekaj svojimi mozhami ter se odpeljal na imenovani otok. Ko so Kotorchani, ki se jih je zbralo zelo veliko, pripravili zanj obed, so takole govorili pred zbranim ljudstvom: »Samuilo in Vladislav, nekdanja kralja teh pokrajin, sta mrtva, od starodavnega kraljevskega rodu pa je ostal samo Dragomir, ki nam bo, dokler bo zhivel, vladal v skladu z navadami svojih prednikov in se bodo stvari za nas znova poslabshale. Zato ga pokonchajmo in ko se bomo tako reshili suzhenjskega jarma, ne bomo niti mi niti nashi otroci nikoli vech trpeli nobenega zla.« Ko so se tako zarotili proti kralju, ki je za mizo radostno obedoval, in ko so se vsi pogreli z vinom, so vsi skupaj planil nadenj. Ko je kralj videl, kaj se dogaja, se je hitro umaknil v sosednjo cerkev in se z izdrtim mechem postavil na njen vhod. Ko so Kotorchani uvideli, da v cerkev ne morejo skozi vrata, so se povzpeli na streho in z nje zlezli v cerkev in pokonchali kralja, ki se ni mogel vech upirati dvema napadoma obenem. Po tem hudodelstvu so Kotorchani pobegnili. Ko je za kraljevo smrt izvedela njegova vojska, se je razshla in se je vsakdo vrnil domov. Ko je izvedela za mozhevo smrt, se je Dragimirova zhena vrnila v Rashko k svojemu ochetu Ljutomiru, glavnemu rashkemu zhupanu. Ko pa je tam zvedela, da ji je umrl tudi oche, je skupaj z materjo in dvema hcherkama odshla v Bosno k bratom svoje matere. Ko je bila she na poti, je v Drinski zhupaniji v mestu Brusna rodila sina Dobroslava in se nato nekaj chasa z njim zadržhala v Bosni. Ker pa ni sumila, da ji kdo zheli shkodovati, ga je odpeljala v Dubrovnik. Tam se je Dobroslav ozhenil z nechakinjo nekdanjega bolgarskega kralja Samuila, ki je bila prava krasotica, in z njo je imel pet sinov: Mihalja, Gojislava, Saganeka, Radoslava in Predimira. Ko pa je grshki cesar Bazilij izvedel za smrt bolgarskega kralja Vladislava, je zbral shtevilno vojsko in z njo zasedel celotno Bolgarijo, Rashko in Bosno, z mochnim brodovjem pa si je pokoril tudi Dalmacijo vse do njenih skrajnih meja. Tem dezhelam je Bazilij vladal prek svojih grshkih namestnikov, zaradi katerih lakomnosti je ljudstvo moralo veliko pretrpeti. Ko je to videl Dobroslav, je sklenil povrniti si kraljestvo svojih prednikov. Zato se je zachel po eni strani prilizovati grshkim namestnikom in hvaliti njihovo slavo in modrost, s katero delijo pravico, po drugi strani pa je sochustvoval z ljudstvom, ker je bil jarem njihovega suzhenjstva tako tezhak, pri tem pa jih je spominjal na vse grshke krivice ter na to, da so jim osramotili zhene in onechastili hcherke device, chesar njegovi predniki, tako je trdil, niso nikoli pochenjali. Tako si je s svojo domiselnostjo pridobil naklonjenost ljudstva, ki je sovrazhilo Grke, in ki je zachelo premishljevati o tem, kako bi se lahko reshili iz tega muchnega polozhaja. Zbrali so se na zborovanju, na katerem so se dogovorili o vstaji, in nato so nekega dne res pomorili vse cesarjeve namestnike in grshke upravitelje, ki so bili tedaj v Dalmaciji. Nato so o tem obvestili Dobroslava in ga povabili, naj pride prevzet svoje kraljestvo. Ta je takoj odhitel s svojimi sinovi, ki so vsi bili zelo obetavni mladenichi, in prevzel oblast v kraljestvi, v boju z Grki pa je nato zasedel vse ozemlje do Toplic. Ko je za to zvedel cesar, je dal ves besen predse poklicati enega

od svojih vojskovodij, Armenopolosa, in mu ukazal zbrati vojsko in pokoriti Dobroslava in njegove sinove. Armenopolis je nato pomoril vse grške begunce. S to zmago je kralj utrdil svojo oblast v kraljestvu, preden mu je priključil še vech dezhel, ki jih je vzel iz rok sovražnikov. Sinu Radoslavu je za njegove zasluge v tem boju, v katerem se je izkazal za pravega in pogumnega vojskovodjo, dodelil zhupanijo Gacko. Grški cesar je močno zhaloval, ko je zvedel za poboj njegovih ljudi, in v strahu pred še hujšimi nesrečami je poslal svoje poslance z obilico bogatih daril h knezom, ki so vladali Iliriji, še zlasti pa k zhupanu Rashke, banu Bosne in gospodarju Huma, in jih vse prosil, naj se dvignejo z orožjem proti Dobroslavu in naj se potrudijo, da ga premagajo. Če pa tega ne bodo naredili, jih je svaril cesar, naj se pazijo objestnosti in bahavosti Dobroslava in njegovih sinov. Zato je zhupan Rashke in bosanski ban zbral silno vojsko in poiskal Ljutovida, gospodarja Huma, ki je bil v vojskovanju zelo izkushen mozhak, in mu ponudil, naj poveljuje njihovi skupni vojski. Ljutovid je ponudbo sprejel in svoje enote združil z enotami preostalih dveh, sestavili so mogočno vojsko in se utaborili v Trebinju. Grški cesar je tedaj poslal še vech svojih ljudi, vech, kot jih je kadar koli prej zbral na enem mestu, za poveljnika pa jim je postavil topnishkega chastnika Kursilija, namestnika v Drachu. Ta je v ravnici v okolici Skadra nanovachil vse za boj sposobne mozhe ter ukazal odhod svojim enotam, ki so prechkale reko Drino in se ustavile na podrochju Bara. Ko je Dobroslav slisal o veliki shtevilchni premochi sovražnika, je iz strahu, da ne bi izgubil vsega, che bi sovražne sile prechkale Kotorški zaliv in se združile v eno samo vojsko, sklical vse svoje sinove in poveljnike ter jim takole govoril: »Sami lahko vidite, moji predragi sinovi, in vi, moji pogumni vojaki, kako shtevilen je sovražnik, in da se ne bomo mogli upreti njegovemu napadu s tako majhnim shtevilom ljudi, razen che bi se, še preden se bodo vsi združili, izkazali s kakshnimi junashkimi podvigi. Zato bomo vojsko razdelili na dva dela. Moji sinovi Mihaljo, Predimir in Saganek bodo z delom nashe vojske na silo zasedli hribovje v sovražnikovem zaledju, sam pa bom z Gojislavom in Radoslavom ter s preostankom vojske ostal tukaj. Sredi nochi bomo napadli Kursilija, pri tem pa bomo trobili v trombe, rogove in druga vojashka glasbila. Ko bodo to slisali moji sinovi v hribih, se bodo dvignili in se spustili z gora ter pogumno napadli sovražnika. Svoje upanje polagam v Boga, da bomo, che se izkzhemo kot pravi mozhje, še to noch v rokah drzhali sovražnika in zmago.« Njegov predlog so enoglasno sprejeli, njegovi trije sinovi pa so, kot jim je ukazal oche, zasedli gore in tam chakali na znamenje za napad.

Tedaj pa je neki Baranjec, ki je zhe od mladosti vselej pomagal Dobroslavu, odshel v grški tabor in javno opozoril Kursilija, da so ga kralj Dobroslav in njegovi sinovi obkolili z vseh strani. Med grškimi vojaki je njegova izjava sprozhila hud strah in zmedo. Ko je Kursilij to videl, je takoj ukazal, na vsi zgrabijo za orožje in chakajo pripravljene na bitko, ter je na primerna mesta razpostavil strazhe. To pa Dobroslava ni oviralo, da ne bi ob pravem trenutku ukazal napada, in z vojsko je

prishel do grških strazh, jih pobil ali pa so strazharji zbezhali. Brez oklevanja je nadaljeval z napadom in s preostankom svoje vojske povzročal velik hrushch. Ko so ga slišali kraljevi sinovi, ki so zasedli gore nad sovražnikovim taborom, so se takoj spustili v nizhino, pri tem pa so krichali na ves glas, trobili in bobnali. Ko so Grki zaslišali ta silni hrushch v temachni nochi, so se prestrashili, da jim je Baranjec povedal resnico, in namesto da bi sovražnik prichakali, so se razbezhali. Dobroslav je nato s svojimi sinovi planil z vso silo nad Grke in shtevilne pobil, preostale pa zhive zajel, che jim ni uspelo pobegniti do reke Drine. Njihov poveljnik Kursilij je bil ranjen in je komaj pobegnil ter se skril na obmochju Skadra, kjer je nato preminil. V tem boju pa se je zgodilo, da je Gojislav, sin Dobroslava, med pregonom sovražnika naletel v gozdu zraven potoka na svojega ocheta, a ga ni prepoznal in ga je hotel zhe pokonchati, ko je Dobroslav zachel glasno klicati: »Usmili se me, Bog, usmili se me, Bog!« Takoj je prepoznal ocheta, se spustil s konja in se vrgel na kolena, prijel ochetovo nogo in ga prosil: »Oprosti mi, oche, ker te nisem prepoznal.« Oche je odgovoril: »Ne boj se, sine, Bozhja milost nas vselej spremlja, ti pa me nisi niti pobil niti ranil.« Zato je tisti kraj poimenoval »Bozhje usmiljenje«. Kot smo zhe povedali, je Kursilij podlegel ranam, pokopali pa so ga na obmochju Skadra; na njegov grob so postavili krizh, ki ga she danes imenujejo Kursilijev krizh.

Ko je premagal in pregnal Grke, je kralj sina Gojislava takoj poslal na pohod proti Ljutovidu in drugim, katerih vojashke enote so se nahajale v Trebinju. Dodelil mu je tudi petdeset grških vojashkih ujetnikov in mu ukazal, naj takoj, ko zagleda sovražno vojsko, najprej v Ljutovidov tabor poshlje Grke, oblite s krvjo od prejetih ran, che pa ne bodo hoteli izpolniti njegovega ukaza, mu je dovolil, da jih vse prebode z mechem. S tem je zhelel she bolj prestrashiti Grke in ilirske kneze. Gojislav je ubogal ocheta in je s svojo vojsko preplul Kotorski zaliv, shel mimo Konavel in se povzpel na goro Klobuk ter se vrgel naravnost na sovražnika. Ko se jim je zhe zelo priblizhal, je najprej izpustil Grke v sponah, ki so po prihodu v tabor Ljutovida in drugih ilirskih knezov porochali, kaj se je zgodilo z vsemi njihovimi rojaki. Vsi razen Ljutovida, ki je bil pogumen mozhak, vaje vojskovanja, so se silno prestrashili, on se pa vseeno potem, ko je videl, kako je njegove vojake premagal strah, ni drznil spopasti s sovražnikom, temvech je takole rekel Gojislavu: »Nikar si ne lazhi, Gojislav, da bi me lahko vashe ukane in domislice kdaj prestrashile. Che ste res mozhje in vam v prsih bije plemenito srce, prijezdite z dvojico svojih ljudi, sam pa bom storil isto, pa se bomo spustili v ravnino in tam preizkusili nashe mochi.« Gojislav je sprejel ta njegov izziv in z Ljutovidom stopil v ograjeno bojishche, kjer je Ljutovida, potem ko ga je vrgel s konja, ranil eden od Gojislavovih vojakov z imenom Udobre. Tedaj je neki drug vojak zachel krichati: »Pohitite, moji tovarishi vojaki, saj je Ljutovid ranjen in lezhi na tleh!« Potem pa je poklical svojega konja in pobegnil. Ko so to videli njegovi ljudje, so tudi sami vsi zbezhali. Gojislav jih je nekaj chasa preganjal in shtevilne med njim pokonchal, peshchico pa je dal zajeti zhive, ter se naposled zmagoslavno

vrnil k svoji vojski. Pod oblastjo Dobroslava in njegovih sinov se je dezhela umirila. Ko je kralj uredil vse v svojem kraljestvu, se je spomnil na Baranjca, ki je s svojo modrostjo imel velike zasluge za tisto zmago, in ga je tako nagradil, da njegovi potomci niso nikoli obzhalovali zaradi dobrega dela, storjenega kralju. Ta zmaga je Dobroslavu omogočila povrniti si vse dezhele okoli Dracha in razširiti meje svojega kraljestva vse do reke Vojushe, kar je oznachil trudi z utrdbo, ki jo je tam dal postaviti in zastrazhiti z junaki, njegovi ljudje pa so se odpravili ropat in plenit po Grchiji. Dobroslav je nato zhivel she chetrt stoletja in je umrl v Prapratni, kjer je bila njegova prestolnica. Pokopali so ga z najvechjimi chastmi v cerkvi Svetega Andrija v njegovi zasebni kapeli.

Po njegovi smrti so se njegovi sinovi zbrali skupaj z materjo in si med seboj razdelili pokrajine kraljestva. Gojislavu in najmlajshemu Predimiru sta pripadla Trebinje in Gripol. Radoslav je dobil zhupanijo, ki je obsegala Lusko, Podluzhje in Kuchevo s Budvo. Kraljica mati je ob sebi obdrzhala prvorojenega Gojislava in je ohranila oblast nad sinovi in kraljestvom. Dokler je zhivela, si nihche ni drznil prevzeti naziva kralja, temvech so se imenovali knezi ali grofje. Chez nekaj chasa je Gojislava bolezen priklenila na posteljo in peshchica tamkajshnjih mozh, imenovanih Skrobimezi, ga je pobila v bolnishki postelji, enako pa so nato storili tudi z njegovim bratom Predimirom. Za kneza so si tedaj izvolili enega iz svojih vrst, ki se je imenoval Donanek. Ko so za to izvedeli Mihalj, Radoslav in Saganek, so zbrali mochno vojsko in vdrli v Trebinje, ugrabili oba morilca svojih bratov in ju obglavili, Donaneku pa je skupaj z nekaj sorodniki uspelo pobegniti v Trebinje, kjer je nato tudi ostal; Mihalj in Radoslav pa sta se vrnila v Zeto. Malo za tem pa je Saganek posumil v namere Trebinjchanov, in se je tudi sam vrnil k bratom v Zeto. Vse to je razburilo Mihalja in v njem prebudilo sum, da bi ti nemiri lahko vodili v upor. Zato je opogumil brata Radoslava, da je odshel v Trebinje in poskushal pomiriti in premagati tiste, ki so nachrtovali upor, ter ga spodbudil, da je prevzel oblast v tej pokrajini. Vendar pa Radoslav nikakor ni bil pripravljen zapustiti svoje pokrajine, da bi skrbel za tuje, vse dokler mu Mihajlo in Saganek iz strahu pred tem, da bi te kraje zasedli Grki, ki so to zhe vechkrat tudi poskusili storiti, nista v navzochnosti ilirskih velikashev obljubila, kar so potrdili tudi pismeno in prisegli, da bodo Radoslavu po odhodu v Trebinje dovolili Zeti dodati ne samo Trebinje, temvech tudi vsak drug kraj, ki ga bo zasedel, in bo ostal v roki njegove družhine za vечно. Tedaj je Radoslav zbral vojsko in odshel na pohod. Najprej je znova zasedel Trebinje, ujel Donaneka in ga muchil do smrti, nato pa je vdrl v pokrajino Zahumlje in tudi njo zasedel. Skoraj istochasno je preminila kraljica mati in je Mihajlo kot najstarejsi brat prevzel oblast nad celotnim kraljestvom. Rodilo se mu je sedem sinov: Vladimir, Prijaslav, Sergij, Derij, Gabrijel, Miroslav in Bodin. Ker pa bi, che bi zhelel svoje kraljestvo razdeliti enakovredno med svoje sinove, vsak dobil le en majhen del, je prekrshil svojo besedo in bratu Radoslavu vzel njegov del okrozhja Zeta in ga podelil svojemu sinu Vladimirju. Ko mu je umrla prva soproga, se je ozhenil znova, in to s sestrichno carigrajskega cesarja, s katero

je imel še vech sinov, namrech Dobroslava, Prijaslava, Nikeforja in Teodorja. Prvi trije niso imeli potomcev, Prijaslav pa je zapustil za seboj sina Bodina, ki je kmalu zasedel vse pokrajine v kraljestvu. Z vse vechjim shtevilom sinov se je povechala tudi Mihaljeva zhelja po osvajanju tujih dezhel, zato je zbral mogochno vojsko in z njo poslal sina Vladimirja in druge sinove, naj zasedejo Rashko in Bolgarijo, kjer so se bojevali v shtevilnih bitkah. Ko so naposled le osvojili velik del teh dezhel, je Mihalj svojemu sinu podelil Rashko, vnuku Bodinu pa je dal Bolgarijo. Takoj ko je zavladal, je Bodina zgrabilo hudo chastihlepja, ki ga je povsem obsedlo, in se je odlochil, da si bo prisvojil cesarski naziv, kar je hudo razjezilo carigradskega cesarja, ki je poslal shtevilne mozhe, da bi Bodina izgnali iz Bolgarije. Bodin je s svojimi ljudmi sprejel bitko in je bil premagan ter ujet. Odvedli so ga v Carigrad, po zapovedi cesarja pa so ga nato izgnali v Antiohijo. Vsi Mihaljevi sinovi iz prvega zakona so umrli še za chasa njegove vladavine, nekateri med ochetovim vojskovanjem, drugi pa zaradi krive prisege njihovega ocheta, ki je na silo vzel ozemlje – del okrozhja Zete – bratu Radoslavu, da bi zadostil zheljiam svojih sinov. Po 35 letih kraljevanja je Mihalj naposled izdihnul in so ga pokopali v samostanu svetega Sergija in Baka Muchenika. Za njim je zavladal njegov brat Radoslav, ki je imel dvanajst otrok, od tega osem moshkih: Branislava, Gradislava, Gojislava, Dobroslava, Hvalimirja, Stanihna, Kochaparja in Pizineka. Radoslav je bil po svoji naravi dobrodushen chlovek, ki je mochno ljubil vse ude svojega rodu, in ko je zvedel, da je njegov nechak Bodin še vedno zhiv v Antiohiji, je poslal skupino pogumnih in iznajdljivih ljudi, da bi ga na silo odpeljali od tam, saj so ga tam imeli pod mochno strazho. Izpolnili so svojo nalogo in ga pripeljali pred Radoslava, ki je s svojo družhino prichakal nechaka z velikim veseljem ter mu je dodelil Gripol in Budvo. V shestnajstem letu Radoslavovega kraljevanja pa je Bodina zgrabila nepotrpezhljivost, in se je skrivaj dogovoril z macheho in njenimi sinovi, ki so bili njegovi bratje po ochetovi strani, da so se skupaj uprli kralju Radoslavu. Ker pa je bil kralj tako miroljuben, da se ni hotel vojskovati s svojim nechakom, je s sinovi odshel v Trebinje in tam prezhivel ostanek zhivljenja. Pokopali so ga v cerkvi Svetega Petra na Polju.

Ko je Bodin zasedel kraljestvo, je nato z vojsko vdrl v Zeto in je z orozhjem zachel zasedati ozemlje svojih sorodnikov in Radoslavovih sinov.²⁴ To pa je nadvse uzhalostilo Petra, nadshkofa v Baru, ki je sklenil posechi vmes skupaj z duhovshchino in ljudstvom. Tedaj so sprejeli mir, ki sta ga obe strani potrdili s prisego, da bosta odslej zhiveli v miru in prijateljstvu. Nato se je Branislavu rodilo shest sinov: Predihna, Petrislav, Dragihna, Tvrdislav, Dragilo in Grubesha. Bodin je imel le shtiri sinove: Mihalja, Djurdja, Arhiriza in Toma. A tudi ko je med Bodinom in njegovimi rojaki zavladal mir, je bil ta še naprej nezadovoljen in je povedel vojsko v Rashko, ko pa jo je osvojil, jo je razdelil na dve zhupaniji, eno je dal svojemu dvorjanu Belkanu, drugo dvorjanu Marku, oba pa sta mu prej morala prisechi zvestobo. Med vrnitvijo si je pokoril Bosno, kjer je na oblast postavil kneza Stjepana. Ko je kmalu za tem slisal za smrt Francoza Roberta Guiscarda, ki

je zasedel Drach, je dobil povrnjeno to celotno mesto z vso okolico, ki pa ga je nato vrnil v sklopu poznejšega mirovnega sporazuma s carigrajskim cesarjem. Ko je Bodinova soproga Jakvinta videla, kako rasejo in se plodijo Branislavovi sinovi, se je prestrashila, da bi po Bodinovi smrti lahko na silo ukradli kraljestvo iz rok njenih otrok, kot je to storil tudi Bodin. Zato je čakala na prilozhnost, da bi jim lahko škodovala. In ko je nekoch Branislav prishel v Skadar obiskat kralja Bodina v spremstvu svojega brata Gradislava in sina Predihna, je kraljica nagovorila soproga, da jih je dobro zastrazhene zadržhal pri sebi, da bi po svoji smrti zagotovil kraljestvo sinovom, pri tem pa ga je prepričevala, da če tega ne bo storil, bodo njegovi sinovi po njegovi smrti izgubili kraljestvo ali pa pomrli nasilne smrti ali zhiveli zelo bedno zhivljenje. Spodbujen s temi besedami, je Bodin obiskovalce v nasprotju s prisego zadržhal pri sebi kot ujetnike. Ko pa so to zvedeli sinovi, bratje in nechaki Branislava, so pobegnili v Dubrovnik in s seboj vzeli shtiristo najpogumnejših vojschakov. Ko je do Bodina prishla novica o tem, je tudi on zbral vojsko in se odpravil v Dubrovnik, a ko je uvidel, da mu Dubrovchani ne bodo mogli izrochiti njegovih sorodnikov, je iz strahu pred omenjenimi vojaki zachel na razlicne nachine in z vsakovrstnimi bojnimi stroji napadati mesto. Vsak dan so Branislavovi sinovi skupaj s strici in z drugimi sorodniki prishli iz Dubrovnika ter pokonchali shtevilne mozhe iz Bodinove vojske. Nekega dne so izvršili še posebej hud pokol, pri katerem je Kochapar med vsemi drugimi pobil tudi Kozarja, ki je bil blizhnji sorodnik kraljice Jakvinte in mu je bila nadvse naklonjena. Njegova smrt jo je hudo prizadela. Razpustila si je lase, razgrebla lica in vsa objokana rekla: »Uboga jaz, sirota, le kaj lahko po tvoji smrti najini sinovi pričakujejo od teh tvojih sorodnikov, če oni celo zdaj pred teboj pobijajo nashe najdrazhje?« Potem pa je Bodina zachela nagovarjati, naj zdaj, ker pach drugega niti ne more, vsaj iz mashchevanja da pomoriti Branislava in druge ujetnike. Njene besede so Bodina tako razjezile, da je dal svojim sluzhabnikom svoj mech in jim ukazal, naj obglavijo Branislava in vse druge. Sluzhabniki so hitro izvršili njegov ukaz, še preden si je on lahko premislil, kar je bila predvsem zasluga nekega Dubrovchana, ki so ga izgnali iz Dubrovnika in je zdaj zhivel pri Bodinu. Obglavili so jih pred cerkvijo Sv. Nikole pri Dubrovniku, tako da so rojaki usmrchenih lahko iz Dubrovnika opazovali celotno usmrítev. Tako Bodin ni le prekršil dane prisege, temvech je postal tudi morilec lastnih rojakov. Tudi shkofi in drugi so prishli k njemu, da bi ga prosili, naj se drzhi tistega, kar se je s prisego obvezal. Ko pa so zagledali trupla usmrchenih, so ga ostro pogrjali, ker se je pustil nagovoriti lastni zheni. Kralj je to takoj zachel obzhalovati in je grenko zajokal, mrtvece pa izrochil shkofom, da so jih chastno pokopali na lokrumskem grichu. Bodinovi sorodniki, ki so bili v Dubrovniku, so slishali govorce, da se nekaj Dubrovchanov skrivoma pogaja s kraljem, da bi mu predali mesto, to je bilo namrech zhe v sedmem letu vojskovanja, in so se vkrcali na ladje, ki so jih imeli vselej pripravljene, in odpluli mimo Splita v Apulijo. Tam pa so nashli primerno ladjo, ki jih je odpeljala v Carigrad h grshkemu cesarju. Ko

se je naposled Bodin preprichal, da mu mesta nikakor ne bo uspelo zasesti, je nasproti mestu dal postaviti utrdbo, v katero je namestil svoje posadke, sam pa se je vrnil v Skadar. Umril je po 26 letih vladavine in pokopali so ga v samostanu Svetega Sergija in Baka. Na prestolu ga je hotel naslediti njegov prvorojeni sin Mihalj, vendar mu zaradi strasnih dejanj njegove matere Jakvinte ljudstvo tega ni pustilo, temveč je izbralo za svojega kralja raje njegovega strica Dobroslava. Ko pa je ta zachel slabo ravnati s podložniki, so poslali skrivno poslanstvo njegovim sorodnikom, ki so pobegnili v Carigrad, in jim obljubili, da che se vrnejo, jim bodo izročili kraljestvo. Ko so dobili dovoljenje cesarja, so prishli v Drach, kjer se je Gojislav porochil in ostal tam s svojimi nechaki. Kochapar je odshel v Rashko in se spoprijateljil s tamkajšnjim knezom Belkanom, nakar sta zbrala vojsko in se z njo odpravila nad Dobroslava. Ta se jim je postavil nasproti s svojimi ljudmi na obrezhju reke Morache, vendar so ga porazili, njega pa zhivega zajeli in ga v verigah poslali v Rashko, sami pa so zasedli Zeto in unichili velik del Dalmacije. Kochapar je ostal v Zeti, Belkan pa se je vrnil v Rashko, vendar se je schasoma med njima razvilo tiho sovrashtvo in je Belkan s svojimi Rashchani prezhal na prilozhnost, da bi pospravil Kochapara. Ta je to opazil in se je umaknil v Bosno, kjer je ozhenil hcherko bosanskega bana, vendar pa je kmalu zatem padel v nekem spopadu pri Humu.

Ilirsko ljudstvo je bilo vajeno zhiveti v kraljestvu in si je izbralo za svojega kralja Vladimirja, ki se je rodil Vladimirju in ki je bil sin tistega Mihalja, ki je, kot smo zhe povedali, na prestolu nasledil svojega ocheta Dobroslava I. Kot miroljuben chlovek je Vladimir okrog sebe zbral vse sorodnike in jim izkazoval veliko naklonjenost. Ozhenil je hchi rashkega kneza Belkana in dezhela je nato petnajst let prezhivela v miru. Da bi ugodil svojemu zetu Vladimirju, je Belkan izpustil Dobroslava na prostost, a ko je Dobroslav stopil pred Vladimirja, ga je dal ta pri prichi znova zapreti in je tam ostal, dokler je vladal Vladimir. V petnajstem letu Vladimirovega kraljevanja je Jakvinta, soproga pokojnega Bodina, sklicala posvet nekaj hudobnih mozh in Belkanovih sovrazhnikov ter je dala v Kotorju zmeshati neki strupeni napitek, ki so ga omenjeni Belkanovi sovrazhniki nato odnesli na dvor. Tam so na tak ali drugachen nachin podkupili kraljeve sluzhabnike, da so mu zavdali s strupom in je pri prichi zbolel. Kraljica Jakvinta je vedela, da bolezn ne bo prezhivel, in je s sinom Djurdjem odpotovala v Skadar z izgovorom, da bo obiskala bolnega kralja. Ko pa se je pojavila pred njim, se je ta nadvse razburil in ji prepovedal, da ga she kdaj obishche. Ko je zapushchala njegovo sobano, se je Jakvinta pritozhevala vsem navzochim: »Le kaj slabega sem naredila Vladimirju, da si zasluzhim takshno ravnanje? Mar ne vidi, da za njegovo smrt ni kriv nihche drug kot prav Dobroslav, ki ga ima zaprtega?« To je hudobnica govorila iz strahu, da bi lahko po Vladimirjevi smrti kraljestvu zagospodaril Dobroslav. Iz Skadra je odshla v Gorico in tam chakala na kraljevo smrt, obenem pa je poshiljala sle omenjenim Vladimirjevim sluzhabnikom in jim obljubljala veliko nagrado, che ob smrti kralja Vladimirja pokonchajo tudi Dobroslava. To so le delno storili. Ko je kralj umrl in

so ga pokopali v samostanu Svetega Sergija in Baka, so Dobroslava pripeljali iz jeche, mu izkopalili oči in odrezali ude, nato pa so ga pustili, da je preostanek svojih dni prezhivel v omenjenem samostanu. Kraljestvu je zavladal Jakvintin sin Djurdj. Ta je v drugem letu svoje vladavine sklenil na skrivaj prijeti Branislavove sinove, vendar se mu je načrt izjalovil, ker so sinovi zaslutili, da jim pripravljajo past in so se vsi umaknili v Drach k stricu Gojislavu, razen Grubeshe, ki ga je ujel in zaprl. Tedaj je carigrjski cesar poslal v Albanijo močno vojsko pod vodstvom vojskovodje Kalojoana Komnena, ki je svojo vojsko pridružil Gojislavovi in so se skupaj odpravili nad kralja Djurdja, pobili mnogo njegovih ljudi, shtevilne pa so zajeli, ko so ga premagali. Djurdju je uspelo pobegniti in se je zatekel v Oblik, ker pa je vedel, da je novi kralj velik junak in vaje orozhja, je ves preplashen odshel raje v Rashko. Njegovo mater Jakvinto so ulovili v Kotorju in jo poslali v Carigrad, kjer je preminila. Po sedmih letih kraljevanja Grubeshine, ko so vsi srečno zhiveli, je kralj Djurdj v Rashki zbral vojsko in napadel Grubeshino, ga premagal in pokonchal. Pokopali so ga v cerkvi Sv. Djurdja na obmochju Bara.

Zdaj ko je znova vladal, je Djurdj hotel pobiti še vse Grubeshinove brate. Pedihna in Dragilo sta se iz strahu preselila v tujino, tretji brat Dragihne pa je zhivel v Rashki, kjer se je tudi ozhenil, in je upal, da mu bo uspelo vzpostaviti lastno kraljestvo. Djurdj jim je torej poslal sle, ki so jim obljubili, da bo dobil, če se vrnejo k njemu, vsak svojo dezhelo in da jim bo poskušal v prav vsem ugoditi; da bi mu lazhje verjeli, je tudi prisegel. Bratje so mu verjeli in so prishli k njemu, in res jim je dodelil ista okrozhja v Zeti, ki so nekdaj zhe bila njihova, in je z njimi zelo chloveshko ravnal. Dragihni je zhenarodila v Rashki tri sinove: Radoslava, Labana in Gradimirja. Medtem je Dragilo odshel v Podgorje in zasedel Onogosht in še vech drugih okrozhij. Ko je za to zvedel Djurdj, je do njega zachutil veliko naklonjenost, saj se je Dragilo v vseh vojnah vedel enako preudarno, ko je izpolnjeval svoje vojvodske dolzhnosti. Zato mu je svetoval, naj zbere mogočno vojsko in si z njo pokori uporno Rashko. Ko je znova zavladal Rashki, je iz jeche osvobodil Urosha, ki so ga bili zaprli njegovi sorodniki, in mu dodelil zhupanijo Rashko, sam pa se je vrnil domov z bogatim plenom. Med tem dogajanjem v Rashki se je Gradihna umaknil v Zahumlje. Vendar pa je tedaj kralj Djurdj videl, kako se vse bolj krepil velichina in preudarnost Dragila kot tudi njegovega brata in nechakov, ki so bili vsi med ljudstvom zelo priljubljeni, saj so zhiveli poshteno in so bile njihove navade hvalevredne. Ko je razmislil, kako bo ukrepal, je dal zgrabiti Dragila in Mihalja, sinove kralja Vladimirja in jih zaprl. Ko so za to izvedeli Dragihne, Prvosh, Grubesha, Nemanja in Sirak, vsi sinovi tega Dragihna, so pobegnili v Drach, enako pa je storil tudi Gradihna s svojimi sinovi. Vojvoda carigrjskega cesarja Pirogord se jih je usmilil in je skupaj z Dragihnom zbral veliko vojsko, s katero je prodril v dezhele kralja Djurdja in jih osvojil vse do Vranja in Bara. Nato pa se je zaradi druge naloge moral vrniti v Carigrad. Dragihna je svojega nechaka pustil v utrdbi Oblik, sam pa je pospremil Pirogorda do Dracha. Kralj Djurdj ni mogel vech prenashati shkode, ki mu jo je povzročal

Dragihna, in je iz mashchevanja izkopal oči Dagilu in njegovemu nechaku Mihalju, nato pa je zachel oblegati utrdbo Oblik. Urosh se mu je v utrdbi pogumno upiral, o dogajanju pa je obvestil svoje sorodnike, ki so se obrnili na kira Aleksija Kontostefana, ki je po ukazu carigrajskega cesarja zamenjal v Drachu Pirogorda in zbral vojsko ter se odpravil nad kralja Djurdja. Ker je bil ta kralj tako osovrazhen celo med njegovimi lastnimi ljudmi, ga nihče ni obvestil o teh sovražnikovih ukrepih, in ko sta ga kir Aleksij in Dragihna povsem neprichakovano napadla, sta zasedla tabor njegove vojske, pri tem pa sta pokonchala vechino njegovih vojakov, preostali pa so pobegnili. Tudi kralj je komaj pobegnil in se zatekel v Crmnico, kir Aleksij pa se je nato vrnil v Drach. Nenehne vojne so dezhelo zhe povsem opustoshile, in ko je ljudstvo videlo, da se je srecha obrnila proti kralju Djurdju, so se mu uprli in se zacheli vse bolj obrachati k Dragihni. Najprej so to storili Kotorchani, Dragihna pa je z ljudsko podporo she naprej preganjal Djurdja. Ko pa se je Dragihnu vdalo tudi rashko ljudstvo, je moral Djuradj s peshchico svojih ljudi tavati po gozdovih in gorah. Ker so ga obenem napadli z vseh strani, se je umaknil v trdnjavo Obod. Na koncu pa so ga premagali in ga zajeli ter poslali v Carigad, kjer je Djuradj tudi umrl. Tedaj je ljudstvo enoglasno izbralo za svojega kralja Dragihna, ki je vladal poshteno in chastno, saj je bil preudaren in bogabojech. Ko so o temu slishali naposled tudi tisti, ki so se razprshili v Apuliji in drugod v tujini, so se vsi vrnili v domovino in poselili dezhelo, ki je bila zhe skoraj povsem zapushchena. Kljub vsemu pa je Dragihna moral med svojo vladavino pretrpeti shtevilne muke zaradi nekaterih hudobnih ljudi, vendar ga je na koncu Bog obvaroval vsega hudega. Po enajstih letih kraljevanja je odshel na drugi svet, njegovi sinovi pa so ga pokopali v samostanu Sv. Sergija in Baka. Po smrti kralja Dragihna je njegov najstarejsi sin knez Radoslav v Carigrad odnesel obilico dragocenih darov carigrajskemu cesarju Manuelu, ki ga je sprejel nadvse prijazno in mu predal v posest dezhele, v katerih je nekdaj vladal njegov oche. Po vrnitvi iz Carigrada je Radoslav zavladal svojim dezhelam skupaj z bratoma Ivanishem in Vladimirom. Vendar pa so se jim chez nekaj chasa uprli neki hudobni ljudje in njihovi starodavni sovražniki, ki so odpeljali Uroshevega sina Desa in mu predali oblast nad Zeto in Trebinjem, Primorje z mestom Kotorom in ozemljem vse do Skadra pa je prishlo v posest Radoslava in njegovih bratov, ki so vztrajali v vsakodnevnem boju proti Desu in drugim sovražnikom, da bi si znova povrnili uporne pokrajine in obdrzhali v svoji oblasti preostanek kraljestva.

Prevod in priredba Peter Amalietti

- ¹ Po Gilbertu Lansbergiju in Ortellu v *Zemljepisni sinonimiji*.
- ² Kot v svojem *Zemljepisu* povesta Corrado Myconio in David Hottoman
- ³ Pove Marianus Scotus v prvi knjigi svojega *Letopisa*.
- ⁴ Kot pove Miha Solinjan v svojem delu o Dalmaciji.
- ⁵ Po prichevanju Miha Solinjana
- ⁶ Kot pishe sv. Hieronim v zhivljenjepisu opata sv. Hilarija
- ⁷ Kot pove Filip iz Bergama v deveti knjigi, kar pa se skoraj povsem ujema s trditvami Konstantina Porfirogeneta.
- ⁸ Kot pishe Arpontah iz Bordeauxa v *Razpravi o preobrazbah drzhan*.
- ⁹ O tem prichajo Prokopij, Sabellico in shtevilni drugi pisatelji.
- ¹⁰ Kot trdi Sabellico, ki se strinja s skoraj vsemi drugimi pisci.
- ¹¹ Kot pishe Miha Solinjan.
- ¹² Kakor trdita Dion in Pomponije Mela in tudi novejsja pisca Francesco Baldelli in Abraham Ortelli v njuni *Zemljepisni zakladnici* z imenom Epidaver.
- ¹³ V chetrti knjigi 5. *Dekade*.
- ¹⁴ V drugi knjigi 9. *Eneade*.
- ¹⁵ Kot beremo v *Dubrovnishke letopisu*.
- ¹⁶ Kot pishe Miha Solinjan v svoji razpravi o Dalmaciji in tudi v *Dubrovnishkem letopisu*.
- ¹⁷ V Dodatku prve knjige *Zgodovine slovitih mozgh* Giovannija Boccaccia.
- ¹⁸ V peti knjigi 9. *Eneade*.
- ¹⁹ V petnajsti knjigi II. *Zvezek*.
- ²⁰ Kot pishe Baltazar Splichan v *Nastanku Splita*.
- ²¹ Kot pishe Pietro Bizarri v drugi knjigi.
- ²² V osmi knjigi 10. *Eneade*.
- ²³ Kot pove Apijan iz Aleksandrije v *Iliriku*.
- ²⁴ Ta Bodin je vladal okrog leta 1100, kot je mogoče videti v listini nekega meniha z Lokruma.

Za zgodovinski spomin

Hinko Smrekar

SLOVENSKI UMETNIKI

Prva umetnisha razstava v Jakopichevem paviljonu: Slovenski umetniki

Chudne rechi se chasih gode pri nas. Narobe svet! Pripeti se n. pr., da slavno obchinstvo igra smeshne vloge, igralci se pa zabavajo; privatissima razkladamo javnosti na dolgo in široko, vazhne stvari, ki bi jih morali javnosti brezobzirno razkriti, pa so skrivnosti, ki o njih ne sodi glasno govoriti i. t. d. In zdaj se je zgodilo, da umetnik podpira mecene, »berach« deli milodare. Jakopich je prevzel dolzhnost javnega mecenstva in je slovenskim vpodablajochim umetnostim, ki so se doslej potikale po cestah in zanje neugodnih prostorih ter se ponujale slavnemu obchinstvu po najnizjih cenah, sezidal precej udobno zavetishche.

Ne upam si trditi, da je gnala Jakopicha k dejanju sama chista pozhrstvovalnost, silna ljubezen do ubogega slovenskega naroda, ki umira od hrepenenja po vishjih uzhitkih, in usmiljenje s slovensko umetnostjo in njenimi meceni. Ne morem prisechi, da so vsi slovenski umetniki tako nesrečno zaljubljeni v slovensko obchinstvo, da jim srchna sila ne da zhiveti brez najozhjege stika zh njim. Tajna hrepenenja umetnikov, dejstva so dokaz, da bi krivo prisegel. Mislim, da je ljubezen umetnikov do shirshega obchinstva vsaj tako poshteno zlagana, kot je ljubezen obchinstva napram slovenski umetnosti. Vechina umetnikov se je vrnila pach prisiljena, ker je na tujem zhela sicer lepo priznanje, ni pa nashla trdnega doma.

III. slovenska umetnisha razstava! Kakor prejsnje – verna slika nashih tesnih razmer! Iz njih porojeni malenkostni, sitni obziri so skalili jurorjem chisto umetnishko vest. Bog nas varuj zamer! Tako malo nas je, na tako tesnem prostoru zhivimo, da se bojimo, da utegne en intrigant unichiti vse lepe nachrte za napredek in chishchenje nashe kulture! Stara prijateljstva, obziri na okus obchinstva, na rentabiliteto paviljona, so zagreshili, da kazhe sicer chedna fiziognomija te razstave nakremzhene poteze. Da so nekateri poslali juryju v resno presojo stvari diletanske vrednosti, to je mogoche le v nashih tesnih razmerah. Spomnim se pri tem na slavno drushtvo »Zvezda« na Dunaju. Tam se shajajo ljudje, sumim, ne toliko iz potrebe, da ohranijo in krepe svojo narodno zavednost, ampak bolj gotovo le, ker njih veljavnost in dostojanstvo v tem ozkem okviru neprimerno visoko zraste. Med Ashanti uzhiva prostak iz civilizirane drzhave chast in ugled vojnega ministra! Che izlochimo, kar je slabe robe, napravi razstava tako lep vtis, da bi je bil vesel tudi kak tuj, ne od sile prestrog kritik, che ne stavi zahtev najnovejshe mode. Bogato je oblozhena miza, a povabljenecv je malo prisedlo. To tolazhljivo pohvalo moramo pa le izrechi nashemu obchinstvu, da ni dosti slabshe nego filistejstvo

drugod. Priznati moramo, da je po eni strani še celo nekoliko boljše. Pretežni del občinstva drugod se sploh ne zanima za resno, resnično umetnost, precejšen del našega občinstva pa vsaj z veseljem zabavlja chez njo. Poznam dobro dunajsko in monakovsko občinstvo in vem, kako malo resničnih prijateljev in poznavalcev umetnosti shteje. In vendar ima na razpolago celo vrsto galerij, razstav, na vseh voglih in koncih se mu nudijo prilike, uriti si oči in gojiti umetnishki chut. Velik del obiskovalcev galerij in razstav ne prihaja vsled notranje potrebe, vsled resničnega, globokega zanimanja za umetnost, ampak iz vseh mogočih drugih vzrokov, največ ker je družabna zahteva: to in ono morash videti, che hochesh veljati za izobrazhenega chloveka.

Pravega občinstva, ki mu je uzhivanje umetnosti zhivljenska potreba, bo jako malo. Umetno se umetnishki chut ne da nikomur vcepiti. Kdo more vzrediti leteche pujse!? Najlepshe bi bilo razmerje umetnikov do občinstva, che bi reflektirali le na resnične uzhivalce. Kdor se pochuti bolje v hlevu, naj ostane tam! Chemu ga goniti v svetle sobane, da jih ponesnazhi! Kdor ima neozdravljivo mreno na ochesu, – kaj bi s takim! Zhalostno je, da praktichni, gmotni obziri zahtevajo, da treba priganjati z bichem v hram umetnosti nepoklicane; mari bi jih napodil iz njega s sveto jezou! Bojim se zhe chasov, ko pride zanimanje za umetnost tudi pri nas v modo. Občinstvo se bo obogatilo z revshchino fraz, umetnost pa mu ostane vечно tuja. Toliko bo pridobljenega, da se občinstvo odzove prijaznemu vabilu in pride v nadlezhen poset.

Da se pa občinstvo v umotvore nashih impresionistov celó ne more vchutiti, ni chudno. Le skrajno izfinjeni umetnishki chut more priversti gledalca do popolnega uzhitka takih barvnih in svetlobnih problemov. Poleg tega: res je, da taki problemi luchi zahtevajo posebno tehniko in nedoločno izrazhanje oblik predmetov, a nashi impresionisti so razen Jame v nachinu nalaganja barv precej ekstremni. Che bi bilo res, da je komu barva edina snov slike, bi bilo najkonsekventnejshe, da razstavi paletam podobne aranzhmaje barv. Strokovnjaku nudi navsezadnje seveda tudi paleta sama chasih lep vzhitek barv, občinstvo pa za to nima chuta.

Občinstvo zahteva narodne umetnosti. Tezhka stvar! Na Nemshkem se prekljajo, kdo je pristen Nemeec, chustveni Thoma ali trezni impresionist Liebermann. S chistim razumom takih vprashanj ni mogoche razreshiti, v prvi vrsti odlocha chut. Menim, da je prava narodna umetnost mogoča le tam, kjer je narodna individualnost ostro izrazhena in kjer vlada trdna tradicija stila. Nashe občinstvo misli in tudi nekaj nashih umetnikov je prejšnje chase mislilo, da izrazhajo narodov znachaj zunanjosti n. pr. irhaste hlache, avbe, peche in drugi taki rekviziti. Kaj ne bi bil potem, lahko rechemo, kak Japonec nash prvi, pristno-slovenski narodni umetnik?

*

Dozdeva se mi, da lezhi največ pristno slovenskega, gorenjskega duha v Groharjevih slikah. Nastopal je prejšnje chase rad v pisanem telovniku in irhastih hlachah. Odlozhil je narodno uniformo, ostal pa je gorenjski fant. Omejil se je

skoro docela na pokrajinske slike. Nisem prepričan, da se je to zgodilo le vsled notranje sile in potrebe; najbrž je precej prisiljen, drzhati se teh mej, ker mu figuralne kompozicije provzročajo veliko truda. Tudi glede nekaterih drugih ne morem trditi, da se njih prepričanje vjema z doseženo stopnjo znanja. Pomaknili so svoje cilje navzdol do tiste točke, do katere sezhe njih znanje. Seveda so veliko zakrivile neugodne gmotne razmere. Kako naj se vozim z ladjo do daljnih, zlatih ciljev, če je nimam, če moram biti vesel, da se morem z vsemi svojimi močmi vzdržati nad vodo?

Najljubši izmed vseh mi je Jama. Ne rečem, da je najmočnejša osebnost, da je prvak med razstavljalci. Ne morem ga soditi, tehtati in meriti, ker ga imam preveč rad. Če pa naj odloča simpatija, je on zame prvi. Njegove pokrajinske slike so tako nebesko umirjene in umerjene, da chutim: tako je občutil, tako je hotel, tako mora biti. Kakšna splošna harmonija! Nich vznemirjajočega, nezadovoljujočega, nich sluhajnega, vse skladno prechuteno in premishljeno do zadnje potezice. Nepremakljivo kot zakoni narave! (Glej »Hrasti« in »Vrbe«).

Jakopich pa je brezdvomno najsilnejša osebnost. Prejšnje chase je močno vplival na nekatere svoje tovarshe »Savane«, ki se zdaj polagoma emancipirajo od tega vpliva. Neka mistična, demonska sila izzhareva iz njegovih barvnih in svetlobnih kompozicij. Jamovo solnce nas združji z vesoljem, Jakopichevo solnce pa nas preobvlada, moč božanstva nas sili k strmechemu obozhevanju. Iz Jamovih slik zveni fino ubrana lirichna pesem, ne preglasna, iz Jakopichevih slik pa doni mogočna himna, a chasih ne brez nesoglasja; glasovi so chasih malo negotovi.

Sternen je hladen, objektivnen opazovalec. Dela s krepko, široko, smelo-elegantno potezo. Noblesa je v njegovih barvah. Če hoče, izmodelira oblike predmetov z veliko sigurnostjo. Dokaz so posebno primeri iz prejšnjih chasov. V radirankah obeta dosechi she lepe vspehe. Njegova soproga je precej odvisna od njega, ubira pot za njim, kar je po zakonih in pravicah narave v redu.

Vavpotičeve slike predstavljajo prijetne, dosti srečno izbrane motive v precej prikupljivih barvah. Salonski okraski! Vidi se, da polaga glavni povdarek na skrbno, točno risanje. Njegove risbe so elegantne in natanchne.

Vse Tratnikove risbe so polne neke tajne, muchne groze, ki lezhe chloveku na dusho kot mora in mu skoro ne da dihati. Zhal, da se groza v chasih izrazha tudi v tehniki. Risbam ne manjka grobih pogreshkov. Navadno rishe oblike predmetov preostro; zato pogreshamo zrachne perspektive in zrachnih shtimung. Luch mu vechkrat ni enotna. Z ogljem modelira mnogo mehkejshe. Imenitna je glava starca.

Gasparijeva dusha je polna lepih, ljubkih, naivnih, v prvi vrsti erotichnih motivov; zhiva in bogata mu je fantazija. Prezgodaj pa je zachel shtilizirati. Neugodne gmotne razmere, she vech pa njegov preveseli temperament je kriv, da ne vtegne svojih mochi koncentrirati in svojih idej izraziti s pomocjo vestnih shtudij po naravi.

Sasha Shantel zasleduje dekorativne tendence, a je preveč maniriran, shablonski. Preveč pridno se je uchil na dunajskem obrtnem muzeju!

Njegova sestra Henrika se v svojih slikah ne zrcali napachno. Prav prikupljiva je! Sestra Avgusta pa gleda preveč na zunanost stvari; manjka jim notranjega zhivljenja.

Kobilca je pristna zhenska, le malo preveč zgleshtana in polizana!

Gvaizovi motivi, kot bi bili prerisani iz nemshkih družinskih listov! Narava na njegovih slikah, kot da je pregrnjena z mrtvashkim prtom!

Marchich ishche neokusne, krichave efekte. Barve nimajo prave ubranosti.

Globochnik, che se poshteno razvije, bo iz svoje böcklinske fantazije podal prav chedne slike s Krasa. Odlikuje se po pristnem, naivnem humorju.

Zhmitku se oddalech pozna prisiljenost, krchevito iskanje posebnih efektov. Che bi bil ostal v tiru ruske shole, bi produciral poshtene, solidne stvari. Emancipirati se je hotel od ruskega vpliva, pa je zashel v kvarno odvisnost od svojih tovarishev impresionistov, ki jih izkusha brezmiselno kopirati v tehniki, pa ne more priti njih skrivnostim na dno. Profitiral je le povrshno potezo. Jako nestalen je, negotov. Zdaj spet skrbnejshe rishe. Kadar slika, si natakne rdeche naochnike.

*

Med kiparji prvachi Berneker. Vsaka njegova kompozicija je zavrshena celota. Detajli so podrejeni v prid celotnemu vtisu. Telesa so sigurno modelirana, brez anatomichnih pogreshkov. »Zhrtve« so klasichno delo!

Ajlez bi bil dober salonski plastik, a njegovim kipcem manjka zaokrozhenosti. Berneker poda vsoto, Ajlez pa le seshtevance. (Glej »Ligija in Urso«.)

Peruzzi je razstavil dober portret. S prav lepimi, samoniklimi stvarmi bi nas lahko obdaroval, pa nima pravega poguma. Boji se stopati s trdim, svojim korakom. Napravi prost korak, pa se prestrashi: ne spodobi se, stopati tako odlochno po svoje.

Repichev leseni kip je solidno delo, izvrsheno v zanimivi, voglati, ploskveni tehniki.

Zajca bi orientalci zmerjali: »Sin akademichne pushchobe! Oche dolgochasnosti!«

*

Prodanih je celih 16 del po skrajno ponizhnih cenah. Za 200 kron si nash »mecen« kupi celo galerijo.

(*Nashi zapiski*, 1909, sht. 9, str. 205–209)

Smrekarjeva recenzija prve razstave (t. j. III. slovenska umetnishka razstava) v razstavnem paviljonu, ki ga je leta 1909 na zacetku Lattermannovega drevoreda v Parku Tivoli v Ljubljani dal postaviti slikar Rihard Jakopich (Jakopichev paviljon), vsebuje vrsto preciznih opredelitev posameznih likovnikov in likovne javnosti, ki so ohranile veljavnost do danashnjega chasa. Smrekar, ki na razstavi ni sodeloval, se je v svoji oceni dotaknil tudi odnosa do impresionizma in »slovenskosti« v likovni umetnosti. To vprashanje je na zacetku 20. stoletja postalo eno od osrednjih izhodishch za vrednotenje posameznih umetnikov. (Op. Damir Globochnik)

Hinko Smrekar

LJUDSKA UMETNOST

»Ljudska umetnost, impresionisti, secesija in "Vesnani"«

Napachna bi bila misel, da so »Vesnani« zacheli »izdelovati« ljudsko umetnost shele po programu, ki mu je dal odločno pobudo g. Shantel. Rezultati dokazujejo, da se nekaterih »Vesnani« program sploh ni prijel. Peruzzi n. pr. se je tako temeljito vtopil v klasično, posebej she grško umetnost, da je bil »ljudski« samo v priložnostnih karikaturicah iz domachega sveta. Shantel n. pr. je bil in ostal bolj zaresni folklorist kot pa ljudski pesnik. Birolla, Gaspari, Klemenchich in jaz pa smo bili tako polni vtisov iz otroških let, da smo se skladali s tem programom, preden se je rodil. Bili smo in ostali pravi kmetje ali malomestni kmetichi. Vsak pa se je v svoji smeri razvil, kakrshen je pach bil v njem kompleks te prave, srčne rodoljubnosti. Zmotno ali zlobno je, che razglashajo Gasparija za navadnega folklorista – in to spremljajo s kretnjo prezira ali vsaj omalovazhevanja (toliko so nekateri ljudstvu odtujeni!). Gaspari je v resnici najchistejši ljudski pesnik. Birolla je zgostil »ljudsko« v kvintesenco vsega slovenskega in she danes se ne morem prechuditi, da je on, ki je z vsem zharom srca gorel za svojo zemljo in umetnost sploh, mogel postati pridobitnik in vkleniti svoje srce v take neusmiljene spone.

Vsak je shel svojo pot, kamor ga je usmerila otroška doba v zvezi s podedovanimi lastnostmi in nagnjenji njegove dushe. Na Birollo je kaj močno vplivala gotika iz najblizhjeega okolja. Gaspari zajema she danes iz bogatega, neizchrpnega zaklada vernih, zhivih spominov na rodno Notranjsko. Dolenjec Klemenchich se she danes najbolje pochuti med kmechkimi hishami. Dolgo let je bil figuralist, podajal je prizore iz realnega kmechkega zhivljenja. Pach mu domishljija, predstavna moch ni dopushchala, da ne bi vchasih poklical fotografije na pomoc (tako kot je to storilo brez skruplov prej in poslej prenekatero slavno slikarsko ime). Jaz, po rodu kmet v mestni srajci, sem se shest let star smukal med Izhanci in rojaki v Javorju in na Polici, in tudi kot mestna srajca sem zhivel le na kmechki periferiji nashe Dolge vasi.

Trojica: Birolla, Gaspari in jaz smo posegli tudi nazaj, vzhivljali smo se v davno preteklost rodov do prastare mitichne dobe, nismo hoteli ostati le fotografiji sedanjosti (kakor n. pr. Manes, Brozhik, Alesh, Matejko in drugi). Seveda – ideologom to ne prija in Jama n. pr. Gasparijeve »ljudske mashkerade« ne more prebaviti. Uchenjaki nashega stoletja (pa ne samo pri »nas«), ki so bolj ucheni kakor bistrourni in vedoichi, so v hudih shkripcih, kam koga vtakniti, v katero rubriko, pod kakshno firmo itd. V dobi prevelike, shkodljive, razdorne svobode v umetnosti se je porajalo (morfij za blazirane snobe!) kar chez noch neshteto –istov in –izmov, prav po okusu danashnjih uchenjakov, ki tlachijo vse pojave sveta s

Prokrustovo posteljo. Nekdaj ni bilo –izmov, pa je vsaka glava zase nekaj veljala, danes pa si izobčen in skoro ali chisto brez vrednosti in cene, che nimash osebnе izkaznice od te ali one umetnostne struje!

Domislil se je učenjak, pa zhe vtaknil »Vesnane« in she nekatere dvomljive primere n. pr. I. Vavpoticha med »secesijoniste« – z nekakim prezirnim poudarkom. In se je zgodilo in se godi kot zhe ponavadi: »... in che se oglasi nekdo, takoj “zalaja” jih sto ...«

Pod besedo »secesija« pa spadata dva pojma. Secesija v kateri koli dobi pomeni lochitev, – upor zoper diktat in teorijo (n. pr. shol). Secesija v pozitivnem smislu pa pomeni tisti nesrečni slog, ki smo ga primerjali zapletenim makaronom ali vejam in koreninam; bil je največkrat posledica napachno umevanega in surovo neprechutenega japonizma.

Pravi slogovni secesionist pri nas je bil nekaj mladih let samo Ivan Vavpotich po vtisih iz delovanja A. Muche, sicer pa nihche med nami. Che pojmujejo secesijo kot upor, tedaj spadajo v prvi vrsti in edinole nashi impresionisti pod rubriko secesije in zanje je secesija po vsem svetu največ kopja lomila. Mi »Vesnani« smo bili od vsega zacetka sintetiki, – navezovali smo na staro, zdravo tradicijo in obenem s pridom in z vso hvalezhnostjo sprejemali (po potrebi) pridobitve impresionizma, toda kar iz prve roke. Domachinov nismo »okradli«.

Hvalezhni smo od Valvasorja dalje vsem, ki so bili nashe sorte. Bergantu, Jelovshku in drugim, tudi generacijam podezhelskih diletantov, ki so zvesto prenasjali v svoja dela na rodni zemlji dozhivljene vtise, predvsem pa seveda kmetom samim, ki so vselej do danes najboljše chutili in vedeli, kaj je nashe.

(Jutro, 1942, sht. 172)

Pobuda za chlanek je bila skupinska razstava aprila 1942 v Obersnelovem salonu v Ljubljani, na kateri je Smrekar razstavljaj z nekaterimi nekdanjimi tovarishi iz drushtva Vesna.

Dunajsko akademsko drushtvo Vesna je bilo ustanovljeno jeseni 1903. Shtelo je okrog 20 slovenskih in tudi hrvashkih likovnikov, mdr. Gvidon Birolla, Maksim Gaspari, Fran Klemenchich, Svetoslav Peruzzi, Smrekar in Sasha Shantel. Na Vesnane so vplivali cheshki, poljski in ruski slikarji realisticne smeri ter nemshki umetniki, pri katerih je prav tako cvetela narodna, folklorna umetnost z domoljubnim poslanstvom. Velik je bil tudi vpliv secesijske umetnosti, zlasti pri risbi. Po sredini leta 1906 je skupno delovanje chlanov Vesne pochasi zamrlo. Smrekar v chlanku opozarja na prevech poenostavljeno enachenje Vesne z motivi iz zakladnice ljudske umetnosti. (Op. Damir Globochnik)

Hinko Smrekar

JAZ, HINKO SMREKAR ...

Jaz, Hinko Smrekar, po bozhji milosti excentric-clown slovenskega naroda ...

Rodil sem se ... a za svoj krstni list se malo brigam. Listin ne sposhtujem, ker so bolj ali manj relativne vrednosti. Natanko povedano: danes sem star, kakor da sem si sam sebi praded, jutri sem zhe hudomushen in poskochen kakor neumno dete. Danes se z dekleti shalim o ljubezni (in che se da, jim tudi ljubezen izkazujem), jutri se zhe razgovarjam s starkami o shtirih poslednjih rekeh. Zapisano pa je, da sem se rodil 13. julija 1883.

Moj oche je bil pravi veseljak, ki je potoval okoli sveta, mati vesela, a globoko v dushi resna, pametna, skrbna zena in mati. Podedoval sem psiho deloma od obeh, zato pa se, odkar spoznavam svet in zhivljenje, prepiram s svetom in sam s seboj. Najbrzh prav zaradi tega tudi ne hrepenim po prepirih v lastnem domu.

Zaradi lepih, kdaj pa kdaj tudi odlicnih sholskih uspehov so moji dobri uchtelji in profesorji prichakovali, da bom postal chlovek njihove vrste, reden, koristen, veleugleden in bogat chlan chloveshke družhbe. Joj, kako strashno so se zmotili o meni, she huje pa sam o sebi. Tiste kapljice umetnishke krvi, ki sem jih od rojstva prinesel na svet, so se z leti vedno bolj in bolj mnozhile, mi zastrupile celotni organizem in mi zagrenile vse zhivljenje. Otrok, shtiri leta star, sem zhe dobil s palico, ker sem v družhinski sobi pomazal vse, kar se je dalo pomazati s kredo in svinchnikom. Drugi, she izdatnejshi honorar sem prejel v VII. razredu gimnazije: shtiri ure karcerja in globo dvajset forintov stare avstrijske veljave. Dobri profesorji so z grenkobo v srcu zdvomili nad »garjevo ovco«. Z nesrečno primesjo v krvi sem se boril do prvega pravnega izpita. Iz strahu pred dolgochasnostjo paragrafov sem prodal in dan pred skushnjo zapil vse pravne knjige, *Alea iacta est* ...

Odtlej sem kot ubog slovenski slikar namesto kravate nosil vrv, ki se je po razmerah ozhila in shirila. Poklic mi je prinashal udarec na udarec.

Kje sem se sholal kot grafik in slikar? Najmanj na sholskih klopeh, povsod drugod bolj, bolj v spanju kot bede v sholi. Zhe kot otrok sem bil svojeglaven in upiral sem se, kolikor sem se mogel, vsem diktatom. Dunaj – München, kaj pomenita? Vsako revno drevesce v domovini mi je srce mochneje ganilo in mi vech pripovedovalo ...

Kaj sem delal, kaj sem dovrshil? Vse povprek, v vseh tehnikah, razen fresk. Pobozhne in pregreshne, toda vselej shaljive stvari, resne, zhalostne, vesele, groteskno-smeshne, portrete, krajine, romantichne in strogo naturalistichne, narodne in mednarodne sujete – vse, kar sem videl in obchutil na svetu, bede in v spanju. Po zhelji in narochilu izdelujem tudi raznovrstno robo, zlasti kot specialist za reklamne namene. Ilustriral sem knjige, na primer tudi Iv. Cankarjeve. Kdaj pa

kdaj po potrebi in na željo kakega urednika nakrecljam na papir kako zabavno zgodbo. Prav tako kdaj pa kdaj posezhem v notranjost in v lase kakemu umetniku kot – – – kritik. Ta posel ne donasha mnogo gmotnih koristi, pach pa chasti po pregovoru: »V'iel Feind', viel Ehr'!«

Poredkoma pishem stihe, pa z njimi dosegam vech koristne toplote v pechi kot v srcih.

Razstavljal sem tu in tam, spotoma pozabljam kje. Drugache imam pa dober spomin. Priznanja imam dovolj – vech kot ga potrebujem. Bog bodi zahvaljen, lovorik se pa vendar she ni toliko nabralo, da bi se polenil in zaspal na njih. Narobe: zhe so zacheli mladichi mi krasti lovor izpod glave. Vse priznanje in hvala jim ... Chemu jim to bo? S samim lovorom si kosila ne bodo mogli kuhati, kakor ga tudi jaz nisem mogel ...

Chim starejsi postajam, tembolj me srce vleche k delu (razen takrat, kadar se mi usmerja na drugo stran), ker me danes ta dan vremenske spremembe bolj bole kakor v prvi zorni mladosti ... Chloveku se dogaja kakor popotniku. Zagleda cerkvico na vrhu hriba in rachuna: She pol ure, pa sem na cilju. Hodi, hodi – chim dlje hodi, temdlje je vrh. Pospeshi korak – o bog, koliko globin je she med njim in ciljem ... sleherni dan pa dozhivish zgodbico: dolgolasi otrocek s paleta v roki, stopi na krtino, pa si domishlja, da gleda svet s Himalaje ...

O, zhalostna karikatura tega sveta, o, zhalostna naduta chloveshka mushica! Za vraga, srce bi mi lahko pochilo od zhalosti, che ne bi bila nasprotna stran medalje tako pomirljivo groteskno-smeshna. Tako sem postal znani, – lahko rechem tudi slavni – excentric-clown slovenskega naroda.

Odkar mi je umrl Ivan Cankar, se mi zdi, da sem samo na pol zhiv. Da nimam tako strahotno krepke konjske morale (po zdravnishkih izjavah), bi se mu bil pridruzil na pokopalishchu zhe kratek chas po njegovi smrti. Po shpanski gripi strashno dolgih sedem let nespechnosti. Trpel sem kot muchenik v najglobljem peklu, kakrshnega ne bi mogel opisati niti najspretnejshi misionar-pridigar. Tudi danes ta dan mi she techeta v usta med in mleko. Tisto malo preganjanja med svetovno vojno, tisto malo internacije mi ni seglo globoko v srce in v zhivce – prav zares, vzelo mi niti trohice humorja. Vendar to, kar zadnje chase od leta do leta dozhivljam – ej, zdaj mi je pa tezhko ohraniti svoj humor ...

Kaj bom she delal, kaj bom izvrshil? Vsakovrstne rechi – tudi »monumentalne« – glava mi je polna in shumy v nji kakor v panju. Kje bom zachel? Ko me zmerom nadlegujejo mushice vsakdanjih skrbi! Da bi chlovek zhivel kot mladenich vsaj dve sto let! V takih in podobnih razmerah bom pa dokonchal morda svoje najboljše in najljubshe stvari shele po smrti, pa cheprav bi dozhivel svoj stoti rojstni dan. Kratko je zhivljenje, dolga je vechnost ...

Ljubljana, 11. IX. 1931

Henrik Smrekar

PRAVA PRESHERNOVA PODOBA

(Spisal & zrisal Henrik Smrekar)

Od Preshernovih chasov do danes se Slovenci v marsichem bistveno niso dosti spremenili in poboljšali. She dandanes svoje najboljshe dushevne veljake najrajshi zasramujejo in do smrti muchijo in se jih prisiljeno rajshi shele po smrti chastno spomnijo (v svojo chast in slavo namrech), in che le gre, na svoje posmrtno dolzhnosti do njih zelo radi hitro spet pozabijo.

Slikar Langus se je menda zakrokal, da ni ubogal Potochnika, ko ga je prosil, naj gre Presherna vsaj na mrtvashkem odru portretirat. Tako je shele l. 1850. Kurz v. Goldstein po svojem verjetno ne zadosti zanesljivem spominu zmechkal svojo podobo Presherna.

Koliko preglavic! Koliko truda so si dali razni slikarji in kiparji vse do zadnjih dni s pravo Preshernovo podobo!

Ujezil sem se in skical nekaj znancev na shpiritistichno sejo z namenom, da priklichem Presherna, naj se nam pokazhe v pravi podobi in naj se izjavi o svojih doslej najboljshih portretih.

Pot nam je tekkel z lica, preden se nam je posrechilo, da smo ga zvalili na plan. Preden pa se je pojavil sam, smo zaslishali njegov glas:

Saj tiga sem se vedno bal,
miru mi narod ne bo dal!
Nemirno spim in se vrtim,
podob se svojih – hu – strashim!

Zhivchno sem pograbil svinchnik in skicirko ... Toda kakshno razocharanjel! Pokazal nam je le svojo hrbtno stran! Vse proshnje, naj nam pokazhe svoj obraz, ko zhe tako dolgo hrepenimo po njem, da smo ga ravno in samo zaradi tega vznemirili v vechnem snu, ga niso ganile.

Vprashal sem ga to in ono, a tudi govoriti se mu ni dalo. Drzhal je roki prekrizhani na hrbtu in hitel zmigovati z rameni in s kodrasto glavo. Shele ko sem mu omenil Kurzov portret, je zhivahno spregovoril: »Oh, ta chifutek! ... No da, chisto zgreshil me ni, ampak neroda me je namazal takega, kot sem bil neki dan, ko sva se chez noch zasedela s Pacenkom Francetom pri vinu in se mi je zachel delati shen na obrazu ... Pozabil mi je dati v roke krozhnik kislih kumaric ...«

Vprashal sem ga o tisti dvomljivi profilni risbi.

»Hm, tisto! ... Che bi vedel za gotovo, bi vam rad povedal, koga je Langus mislil s tisto risbo zadeti. Saj obraz se mi dozdeva dosti znan, vendar ne morem prisechi, kdo bi tisto bil ...«

»Kaj pa Ganglov kip?«

»Ni napachen, bi dejal, skoro bi rekel, da mi je zares nekam podoben, če ne bi bil dosti prelep in malo prenezhen ... Revezh Gangl se je presneto potil, ko me je z gdch. Ernestino Jelovshkovo obdelaval. Na, saj mu ni škodilo, prepotil je pri tem delu svoj prehlad, ki bi mu bil sicer postal smrtno nevaren ...«

»Nekateri so trdili, da je v Jurchich-Stritarjevi izdaji ...«

»Kaj, tista skremzhen mevrzha naj bi bil jaz! Kar tiho, če ne bom jezen!«

»Kaj pa Zajchev spomenik? Dober, ne?«

»No, naredil je, kar je mogel, kadar mu niso ravno dobrotniki priganjachi in popravljalci stali med delom za hrbtom. O obrazu ne bom dosti trobil, plemenitega Kurza je pach popravil, kakor in kolikor je vedel in znal. Hudo napako pa je zagreshil v chevlijih! Tako lepih in finih chevljejev svoj zhiv dan nisem premogel.«

»Pa Justin?«

»Ta pa ta. Ta me je zares ganil globoko v dno srca! Kar smili se mi fant, tako je vame zaljubljen! Saj je z menoj zaslužil komaj za robce, s katerimi si je brisal potno chelo. Priznam, od vseh on najbolj pozna moje očitne in skrite zadeve, kar jih je le mogel s svojim detektivskim medličnim helikonom dognati. Zadel je moj obraz, ki gleda iz mojih poezij, kar je le shlo natanko, ko je nesebichni pisateljici Vashtetovi pomagal do slave in denarja. S prav zadnjo podobo pa sem nekoliko manj zadovoljen, dasi je sicer in tehnično rafinirano izpeljana ... No, pustil mi je moshki obraz in moshko chast, chesar o Jakcu ne morem pohvalno trditi ...«

Tishina. Molk ...

»Ste gotovi? Prosim, ne klichite me vech, ne potrebujem vashe družhbe! Če bi se prikazal med rojake danes, kaj bi se mi zgodilo? ...

Moj naslednik Oton Veliki in Edini bi mi gotovo ne hotel prepustiti svojega piedestala – mar mi je za piedestale ... Mrtvega zhe she puste dihati, zhivega bi me pa gotovo shchipali, kar bi se jim dalo – če bi se jim pustil shchipati, seveda! Gotovo bi naenkrat nashli, da moje pesmice prav za prav niso bog ve kaj, da so zelo preproste, naivne, kmetishke, neka boljsha vrsta narodne pesmi, hudo zastarele, brez modernega lishpa in sijaja. Saj sedanjemu nadpreshernu v gostilnah in kavarnah tudi ne prizanashajo, malikov imate na pretek in je she vedno precej Koseskih vmes. Slovenci so pach vedno enaki malikovalci. Kdor se dere s prvaki in jih z upognjenim hrbtom chasti, tega naredi schasoma za prvaka. Tudi Chrtomirov ne zmanjka v dolini shentflorjanski, najbolj priljubljeni in chashcheni so. Vprasanje se ne glasi, kaj si, temvech, s kom hodish, in zelo koristno je, če imash molek v zhepu, cheprav ni naravnost zahtevan. Ne motite me vech! Pustite me v miru pochivati! Nikdar ne boste mojega obraza zagledali – v Ljubljani she naslikan ne bi hotel biti vech! Kako pravi prijatelj H. Heine? “Thr wolltet mein Gesicht nicht haben, nun sollt ihr am Gegenteil Euch laben!” Zdravo!«

Izginil je v noch. Potrži smo v temi in premishljevali njegove besede ...

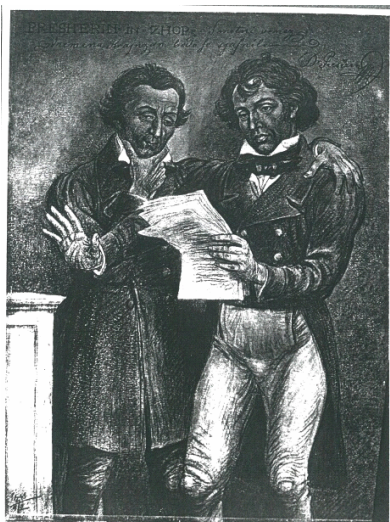
Drugi dan smo slishali, da se je tisto noch dr. Kidrichu prikazal chlovek v bidermajerski noshi takisto s hrbtom obrnjen proti njemu. Ni bil to Presheren?

Gotovo je bil on, da bi se doktorju zahvalil za obilni trud v njegovo chast. Dr. Kidrich pa ga je imel za pijano mashkaro – razumljivo, bidermajerska nosha v tem predpustnem chasu – in je poklical policijo na pomoč. Slikarja Jakca je strashilo. Nekdo mu je potegnil odejo raz telo in ga blagoslovil s krepko roko. Ni bil Presheren? Vse kazhe, da je bill! Slikarju in grafiku Justinu pa je prinesel lovorjev venec in en posmrtni »rokopis« z lastnim podpisom, vdrgnjen z neko kostjo na trhlo desko.

Justinu – Trpinu, risarju moje podobe.
 Si dolgo ugibal, se potil
 denarcev dosti ne dobil!
 Do grla sit sem vseh chasti,
 naj tebe lovor moj krasi!
 Dr. France Presheren.

Pravijo, da je Justin od neznanskega presenečenja padel v vrochico. Vse to smo slishali, da je pa vse to res, ne prisezhem. Ljubljanske novice ne ljubijo resnice!

(*Jutro*, 1939, sht. 43a)

»Presheren in Chop – 1942«, meshana tehnika, 53,5 x 41 cm (sign. d. sp. HS 1. 8. 42)

Smrekar omenja avtorje najbolj znanih Preshernovih likovnih upodobitev. Goldstein je ljubljanski slikar nemškega rodu Franz Kurz zum Thurn und Goldenstein (1807–1878), ki je leta 1850 naslikal prvi posthumni Preshernov portret. V prvi posmrtni izdaji Preshernovih *Poeziji*, ki sta jih leta 1866 pripravila Josip Jurchich in Josip Stritar, je bila objavljena litografija neznanega avtorja. Slikarja Matevzha Langusa (1792–1855) je Preshernov prijatelj cestnogradbeni asistent Fran Potochnik (1811–1892) prosil, naj portretira Presherna na mrtvashkem odru, vendar Langus njegove prošnje ni uslišal. Na zacetku 20. stoletja je za domnevni Preshernov portret veljala Langusova risba mladega mozha v profilu, za katero se je izkazalo, da gre za Langusov avtoportret. Ivan Zajec (1869–1952) je avtor Preshernovega spomenika v Ljubljani, ki so ga odkrili septembra 1905. Alojzij Gangl (1859–1935) je v Preshernovo portretno doprsje, ki ga je leta 1894 oblikoval v mavcu in naslednje leto izklesal iz kararskega marmorja, vključil tudi nekaj potez Preshernove hčerke Ernestine Jelovshek (1842–1917). Elko Justin (1903–1966) je narisal ilustracije za *Roman o Preshernu* Ilke Vashtetove (1891–1967), ki je izšel leta 1937, ter vech samostojnih ilustracij, s katerimi je opremil tudi svoje chlanke o Preshernu. Na zheljo literarnega zgodovinarja dr. Franceta Kidricha (1880–1950) je Bozhidar Jakac (1899–1989) leta 1935 naslikal Preshernov portret, ki je bil objavljen v novi izdaji Preshernovih *Poeziji*. Leta 1938 je nastal Jakchev portret, ki ga je ljubljanski zhupan dr. J. Adleshich podaril za »Jugoslovansko sobo« v Cathedral of Lerarning v Pittsburghu, in leta 1939 portret za Preshernovo rojstno hisho v Vrbi. Oton Veliki je Oton Zhupanchich. (Op. Damir Globochnik).

Iz zgodovinskega spomina

*Damir Globočnik*PRAZNOVANJE DVESTOLETNIČE ROJSTVA
ANTONA JANSHE 20. IN 21. MAJA 1934

Zachetnik modernega chebelarstva Anton Jansha je bil rojen 20. maja 1734 na Breznici pri Zhirovnici na Gorenjskem. V mladosti je pokazal nadarjenost za slikarstvo. Prve slikarske napatke je prejel pri podobarju Arerju, s katerim se je spoznal, ko je delal kot grajski vrtnar v Radovljici. Z bratom Lovrom (1749–1812) je leta 1766 odshel na Dunaj in zachela sta shtudirati na bakrorezni risarski sholi na dunajski akademiji upodabljjajochih umetnosti. Devet mesecev kasneje se jima je pridruzil brat Valentin, ki se je vpisal na isto sholo (Lovro je postal korektor in nato profesor na oddelku za krajjnsko risanje na dunajski likovni akademiji, Valentin pa je bil od 1787 učiteljski pristav in od 1801 drugi učiteljski pristav za zgodovinsko prostoročno risanje). Anton Jansha je menda s seboj na Dunaj pripeljal 16 panjev chebel. Leta 1769 je bil sprejet za chebelarja pri Spodnjeavstrijski družhbi. Cesarica Marija Terezija ga je 6. aprila 1770 imenovala za prvega učitelja chebelarstva. Poucheval je na prvi cesarsko-kraljevi chebelarski sholi, ki so jo maja 1770 odprli v Augartnu na Dunaju. Janshev chebelarski nauk je temeljil na spoznanjih gorenjskih chebelarjev. Učil je, da se chebel ne sme moriti. Sholo je vsako leto skupaj s chebelami preselil na ajdovo pasho na Moravsko polje, kar je bila za dunajske chebelarje novost. Dosegel je, da so v vsej dunajski okolici chebelarili po njegovem nachinu. V nemshchini je napisal dva chebelarska uchbenika, *Razpravo o rojenju chebel* (1771) in *Popolni nauk o chebelarstvu* (izshel je dve leti po njegovi smrti – 1775). Umrl je za vrochinsko boleznijo 13. septembra 1773 na Dunaju, star shele 39 let.

Slovenski chebelarji, ki so bili organizirani v Chebelarskem drushtvu za Slovenijo, so slovesno praznovali dvestoletnico rojstva Antona Janshe. Slavnostno zborovanje so priredili 20. maja 1934 v dvorani Delavske zbornice na Mikloshichevi cesti v Ljubljani. Tajnik in blagajnik Chebelarskega drushtva za Slovenijo Mirko Dermelj v porochilu o zborovanju (»Proslava 200 letnice rojstva Antona Janshe«, *Slovenski chebelar*, 1934, sht. 7, str. 115–118) nashteva prisotne zastopnike oblastnih uradov in drushtev. Nachelnik kmetijskega oddelka banske uprave inzh. Josip Zidanshek je zastopal ministra dr. Dragomira Kojicha in bana dr. Draga Marushicha, major Ivan Janc komandanta divizije generala Cukavca, prof. Jovan Hadzhi univerzo in zooloshki institut, ravnatelj Anton Lap ljubljanski mestni magistrat, dr. Viljem Krejchi predsedstvo in oblastni odbor Rdechega krizha, inzh. Tihomir Jevtich Zvezo jugoslovanskih chebelarskih drushtev v

Beogradu, major v pokoju Miloš Jovanovič Srpsko pčelarsko društvo v Beogradu, generalni direktor ministrstva pošte Dragotin Dimitrijevič, inzh. Nikola Novakovič s soprogo, hčerka vojvode Mishicha Olga Mishicheva, inzh. Jovan Božhovič in inzh. Pobegajlov so zastopali Savez pčelarskih zadruga v Beogradu, Leo Hribar in dr. Leon Kocjan Državni veterinarski bakteriološki zavod, šef odseka ministrstva za promet Roman Horvat in uradnik direkcije državnih železnic v Zagrebu chebelarsko zadrugo v Zagrebu in chebelarski društvi v Vukovarju in Osijeku, prof. Rafael Bachar profesorsko društvo v Ljubljani, ravnatelj Maks Hočevar meshchansko šolsko učiteljstvo, strokovni učitelj in glavni tajnik Udruženja jugoslovanskega učiteljstva Metod Kumelj njegovo ljubljansko sekcijo, nadzornik Josip Shtrekelj Sadjarsko in vrtnarsko društvo, Franc Kramar velesejmsko upravo, Franc Zhuzhek Delavsko zbornico. Prisotni so bili bivši vodja Državnega veterinarskega bakteriološkega zavoda prosvetni inšpektor Josip Wester, šef glavnega kolodvora Franc Škof, porochevalca *Jutra* in *Slovenca*, dva najstarejša člana chebelarskega društva Ivan Sajevič iz Stare vasi pri Postojni in Jakob Virjent iz Olshevka pri Kamniku ter številni zastopniki chebelarskih podružnic. Vsi zastopniki in gosti so v spomin prejeli društveni znak (chebelico) na državnem traku.

Okrog 350 udeležencev zborovanja je ob deseti uri pozdravil predsednik prof. Josip Verbich. Po sprejetju vdanostne brzojavke kralju Aleksandru I. Karadjordjeviču in prestolonasledniku Petru, ki je bil pokrovitelj chebelarske organizacije, je Verbich spregovoril o pomenu chebelarstva, Janshevega dela in njegovih spisov. Inzh. Josip Zidanshek je v imenu ministra dr. Kojicha in bana dr. Marushicha chebelarje pozval, naj sledijo Janshevim naukom; che bodo organizirali svoje podružnice in se zbirali pod njihovim okriljem, bodo delovali v Janshevem smislu. Posredoval je banovo željo, naj se shiri uzhivanje medu, saj je to pomembno iz zdravstvenih razlogov. Zahvalil se je za pospeševanje chebelarstva v Dravski banovini in izrazil željo, da bi Chebelarsko društvo in vsi chebelarji to delo nadaljevali in ga v Janshevem smislu poglobili.

Tajnik Zveze jugoslovanskih chebelarskih društev inzh. Tihomir Jevtič je v svojem govoru označil Jansho za učitelja vseh chebelarjev: »*Ponosni smo, da je bil Jansha sin lepe Slovenije in velike matere Jugoslavije. Delujmo na to, da si osvojimo Jansheve vrline in jih uporabljamo v korist našega chebelarstva.*« Slovenske chebelarje je povabil na VI. vseslovanski chebelarski kongres, ki bo v Beogradu med 26. in 30. avgustom 1934. Zaprošil je za Janshevi knjigi, da jih bo Zveza jugoslovanskih chebelarskih društev izdala v srbsko-hrvashkem prevodu. Tajnik Udruženja jugoslovanskega učiteljstva Metod Kumelj je poudaril, da imajo nauki strokovnjaka, učitelja in pisatelja Janshe trajno veljavnost. Pozna ga ves chebelarski svet, rojaki pa so mu dolžni trajno hvaležnost, ker je s svojim delom proslavil tudi slovenski rod.

Po govorih je tajnik Chebelarske zveze prebral pismene in brzojavne pozdrave ministra dr. Alberta Kramerja (v imenu Jugoslovanske nacionalne stranke), pomočnika bana dr. Otmarja Pirkmajerja, kanonika Josipa Volca in stolnega

kapitlja v Ljubljani, poslanca Antona Krejchija, poslanca Benka iz Murske Sobote, Hrvatsko-slavonskega pchelarskega drushtva v Osijeku, cheshkih chebelarjev, bolgarskega chebelarskega drushtva Nektar, drushtva Poljski chebelar in vrtnar, Chebelarske družbe v Rudniku na Poljskem, Centralnega pchelarskega drushtva v Zagrebu, Pchelarskega drushtva v Sarajevu, Pchelarske zadruge v Smederevu, Srpske pchelarske zadruge v Rumi, predsednika Zveze jugoslovanskih pchelarskih drushtev v Beogradu Djordjevicha, dr. Boseka iz Zagreba, profesorja visoke shole v Brnu dr. Shtepana Soudeka, dr. Fritza Lenenbergerja iz Berna in dr. Morgenthalerja, prav tako iz Shvice, ravnatelja bavarskega dezhelnega zavoda za chebelarstvo v Erlangenu dr. E. Zanderja, dr. Armbrusterja iz Berlina in dr. Götzeja iz Mayena v Nemchiji, ki je sporočil, da so tudi tamkajshnji chebelarji proslavili Janshevo 200-letnico.

Prof. Slavko Raich iz Ljubljane je predstavil Janshevo zhivljenje (njegov govor je bil objavljen v slavnostni shtevilki *Slovenskega chebelarja*), dr. Dragotin Dimitrijevič, predsednik Saveza pchelarskih zadrug v Beogradu, pa Janshevo delo. Predavanje Staneta Mihelicha, tedaj absolventa filozofije in pisca monografije o Antonu Janshi, ki jo je izdalo Chebelarsko drushtvo za Slovenijo, je zaradi pozne ure moralo odpasti. Na zborovanju so sprejeli resolucijo, s katero so zaprosili Mestno nachelstvo v Ljubljani, da bi preimenovalo Novi trg v Trg Antona Janshe. Popoldan je v isti dvorani potekal občni zbor Chebelarskega drushtva za Slovenijo. Na predlog mariborske Zveze chebelarskih drushtev so sprejeli predlog, da se bo nachrtovani dom Chebelarskega drushtva za Slovenijo imenoval Janshev dom.

21. maja 1934 na Breznici

Na binkoshtni ponedeljek, 21. maja, je potekal drugi del proslave – odkritje spominske plohche v Janshevem rojstnem kraju. Izletniki so se odpeljali zhe z jutranjim turistichnim vlakom in se dopoldan razkropili po raznih okolishkih krajih, drushtveni odbor in gostje pa z drugim gorenjskim vlakom. Na kolodvoru v Lescah jih je prichakala sholska mladina z zastavicami v rokah in mnogo domachinov. Dobrodoshlico sta izrekla leshki zhupan Ivan Azhman iz Hrash in ravnatelj Resman. Predsednik Chebelarskega drushtva prof. Verbich se je zahvalil za prisrchen sprejem. Nekateri izletniki so se odpeljali na Bled in si ogledali Vintgar, druga skupina pa se je udelezhila mashe v leshki cerkvi, med katero je zhupnik Franc Avsec spregovoril o Janshi. Po mashi so si ogledali osnovno sholo v Lescah in se podali pesh v Hrashe, rojstni kraj Janshevega ocheta in deda, nato pa skozi Rodine in Smokuch na Breznico. Chebelnjaki ob poti so bili okrasheni z zastavami in zelenjem. Zhupnik Avsec je med potjo razlagal zgodovinske posebnosti posameznih krajev.

Med 14. in 15. uro se je zbralo na Breznici okrog 1.500 ljudi. Velik del se je z vrta Zupanove gostilne v povorki podal k Janshevi rojstni hishi, na kateri je bila

spominska ploščica iz leta 1884. Hisha ni bila vech prvotna, saj so Janshevi sorodniki leta 1907 postavili novo hisho, na katero so prenesli spominsko ploščico. Na chelu povorke so bili domachi gasilci in narodne noshe. Pred Janshevo hisho je bila zbrana sholska mladina in ostalo obchinstvo. Pozdravne govore so izrekli tajnik breznishke podruzhnice Chebelarskega drushtva Radovljica Rozman (podruzhnica je bila ustanovljena 1919 – op. avt.), Jan Strgar iz Bohinjske Bistrice (v imenu mednarodne chebelarske lige v Kairu), zhupan Azhman (v imenu kmetijskega odbora in domachih obchin), Mirko Dermelj (v imenu osrednjega odbora Chebelarskega drushtva) in dr. Dragotin Dimitrijevich. Prof. Raich je predaval o Janshevem zhivljenju, sholski upravitelj Julij Mayer iz Doba pa o njegovem delovanju.

Mnozhuca se je podala pred zhupnishche k odkritju spominske ploščice, ki jo je izdelal ljubljanski kamnosek Vodnik v obliki in merah starega kranjicha (kranjskega panja). Na ploščici je napis: *Antonu Janshi slavnemu slovenskemu chebelarju in prvemu chebelarskemu uchitelju ob 200letnici darovali bobinjski chebelarji*. Maks Avshich iz Bohinjske Bistrice je po govoru odkril ploščico in zaprosil zhupnika Koprivca, da jo sprejme v varstvo, kar je ta tudi storil in se zahvalil za izkazano chast rojaku iz njegove zhupnije. Predsednica chebelarske podruzhnice Dovje-Mojstrana Gizela Dernicheva je polozhila pod spominsko ploščico pozlachen venec. Tajnik chebelarske podruzhnice Dovje-Mojstrana je bodril chebelarje, naj sledijo Janshevim naukom. Tamburashko drushtvo Stol je zaigralo drzhavno himno, pevski zbor je zapel dve pesmi. Po zahvali tajnika domache podruzhnice je bila proslava konchana. Na vrtu Zupanove gostilne se je razvila zabava s srechelovom, ki sta jo pozhivili tamburashko in pevsko drushtvo. »*Skeromno, a prisrchno je vse bilo. To pa, kar pride iz srca, je najdrazhje in ostane trajno v spominu,*« je zapisal Mirko Dermelj.

Odkritje ploščice pred zhupnishchem

Marija Mercina

MOST CHEZ MOCHILNIK

Napis iz leta 1803

/Fotografija napisa: Foto Venio Pilon/

Zvesti prepis v bohorichici

IMENITNI MOISTER MNT: TROST
 JE STURU TA TERDNI MOST
 SKUSI SHPESHE KOM: SLAPNSKIGA
 JENU POMUZH GR: IPAUSKIGA
 GOSPODA TADEUSA LANTHIRIA
 DE USAK BRES SKRBI ZHES DIRIA
 TUDI GR: COBENZEL JE DAU
 H' TEMO DELO EN DOBER MAU
 GOSPUD SCARIA JEN TERSHANI
 PUSEBNU IS DELLAM LOSHANI
 SO POMAGALI H TEMU MOSTI
 BUCH GA OBDERSH LEIT DOSTI
 1803

Vse od svojega nastanka leta 1803 je most chez hudournishki Mochilnik (pritok reke Vipave pod vasjo Slap pri Vipavi) služil potrebam prebivalcem vasi Goche, Erzelj, Manche, Lozhe in Slap, ko so pesh, na vozovih, pa na traktorjih, kamionih, avtomobilih, mopedih, kolesih in pesh hiteli v Vipavo oz. Trg, kakor jo domachini she danes imenujejo. Vse od 14. stoletja dalje je naselje imelo trzhne pravice in odlično lego ob dezhelni cesti skozi Postojno in Ljubljano na Dunaj, na drugo stran pa chez hudournik Hubelj v Gorico, sredishche Gorishke dezhele.

Mochilnik je sicer poplavljal she potem, ko je bil most zgrajen, o chemer pricha razprava v Dezhelnem zboru v Ljubljani, v kateri omenjajo povodenj 29. 8. 1885. »Tam pa je nujno potrebna pomoch, kajti voda razdira pot, ki vodi na Slap oziroma v Lozhe, da je celo dotichni, kameniti, jako lepi most v nevarnosti, da ga voda ne spodje.« Izjava razkriva skrb za most, zemljo in pridelke, pa tudi zavest o njegovi lepoti. (Obravnave 1887: 252) Nedvomno je bil most zgrajen iz gospodarskih razlogov, s svojim poetichnim napisom pa nam zastavlja shtevilna vprasanja o narodni zavesti in samozavesti vseh, ki so sodelovali pri njegovi

gradnji. Bil je pricha Napoleonovih zasedb, chrkarske pravde (brez posledic za bohorichico, ki je bila v teh krajih v veljavi zhe od reformacije dalje), 1. in 2. svetovne vojne : napis so poshkodovale gosenice tankov JLA. Restavrirala ga je ZVNKD v Novi Gorici. Shele leta 2013 so za avtomobilski promet poleg starega mosta zgradili novega, starega pa namenili peshcem in kolesarjem.

Vklesani napis na mostu v rimanih verzih povezhe mogochne darovalce Lanthierija, Cobenzla in Shkarjo z vsemi, ki zdaj lahko dirjajo chez most, ne samo ljudje, tudi zhivina. V zgoshchenem besedilu, ki obsega komaj 57 besed, so nakazane tedanje nove ideje: utilitarizem, to je skrb za koristno in uporabno plat zhivljenja vseh ljudi, slovenski narodni prerod, ki se kazhe v rabi slovenshchine na pomembnem javnem mestu, pa tudi ideje francoske revolucije 1789 (liberté, egalité). Zapisovalec tega prilozhnostnega, nekoliko hudomushnega zapisa je bil v pisanju slovenshchine kar izobrazhen, očitno je bral slovenske knjige, ki so izhajale na Kranjskem. Edina neslovenska/narechna beseda je SHPESHE/shpezhe iz italijanshchine.

Sprashujem se, koliko ljudi je prebiralo napis od tedaj, ko je bil vklesan. Kaj je ljudem pomenil she posebno v obdobju fashizma, ko je bila slovenska beseda izgnana iz javnega zhivljenja, tu pa je na pomembnem javnem mestu kljuboval vsem prepovedim? Kdo vse je pisal o njem? Kolikor je znano, je bil to prvi chasnikar in humorist Jakob Aleshovec 1867; Pilonova fotografija je nastala, ko sta most obiskala fotograf in arhitekt Josip Krizhaj; desetletja kasneje chastilec in poznavalec mostov Gorazd Humar s pisateljem Tonetom Partljichem; ne pozabimo na poznavalca kamnov, kamnolomov in kamnitih spomenikov Bozhidarja Premrla; pa zvestega vipavskega poshtarja Franca Cerovshka, ki je mimo napisa chez most hodil pesh, se vozil z mopedom in pri tem neutrudno sprasheval, raziskoval, zapisoval ... Boris Golec (2001) epigraf na mostu postavlja v zvezo s pogosto rabo slovenshchine v javnem zhivljenju na Vipavskem vse od jozhefinske dobe dalje.

Vse do danes smo Vipavci – do dezhelne meje na reki Hubelj na Kranjskem, ob Vipavi v njenem spodnjem toku in na Gorishkem – ne samo sprejemali iz sredishch, to je Ljubljane in Gorice, temvech tudi soustvarjali slovensko kulturno zgodovino. Gospodarsko in kulturno smo bili naravni del slovenskega narodnega telesa. Rapalska pogodba in fashizem sta brezuspeshno poskushala izbrisati narodno zavest in samozavest. Zelo nazorno to dokazujejo javni napisi v teh krajih. Vredno jih je obiskovati in prebirati.

Fotografija napisa: Foto Venjo Pilon

Most na Slap pri Vipavi – Foto Venjo Pilon

Jaka Jarc

BODLEIAN JUNIUS XI

O anglosashkem rokopisu iz 10. stoletja, ki ga poznamo pod imenom *MS Bodleian Junius XI*, in o kontekstu njegove pesniške obravnave biblijskih zgodb (II. del)

Ozhenje parametrov obravnave – posest, pravice in dolžnosti

Pri obravnavi dolgih rokopisov se je zelo pomembno na neki način omejiti, če želimo iz vira izluschiti kar največ. Neobremenjeno branje celotnega besedila je kratkoročno in zanimivo, a če želimo zares razumeti, kaj sta imela v mislih avtor in urednik besedila, moramo poiskati neko metodo, s pomočjo katere lahko čim bolj omejimo vpliv lastnih misli na naše razumevanje. Namreč, prebrano vedno projiciramo skozi lastne predispozicije in predstave, pojmovanja, skozi lastno razumevanje sveta, zato pogosto tisto, kar beremo, ni enako tistemu, kar je imel namen sporočiti avtor. To je še zlasti velik problem, kadar pripovedovalec in bralec izhajata iz različnih kulturnih okolij, kar anglosashki svet prvega tisočletja in Slovenija 21. stoletja vsekakor sta. Popotniki in tisti, ki so prezhivali omembe vreden čas v tujem kulturnem okolju, vedo, kako velike kulturne razlike se skrivajo že v malih posebnostih sosednjih držav. Kako se razume delovna etika recimo na Danskem in kako v Makedoniji, kaj vse to potegne za seboj v dnevnem življenju, ekonomskem statusu države, socialni in zdravstveni varnosti? No, te razlike so seveda še bistveno večje med okoljema, ki sta kar 1000 let vsaksebi. Si lahko predstavljamo svet pred Internetom, pred 2. svetovno vojno, pred holokavstom, pred ZDA, pred EU, pred evropskimi državami, pred protestantizmom, pred nacionalizmi, pred znanostjo? Ne, ne moremo. Posledice teh in vseh ostalih razlik so kot valovanja mnogoterih hkrati vrzhenih kamenčkov na vodni gladini, nepredvidljiva in prekompleksna. Zato sem se sklenil pri branju pesmi rokopisa *MS Bodleian Junius XI* osredotočiti na posest ter pravice in dolžnosti, ki so seveda neposredno vezane na individualne vrste posesti. To ne pomeni, da bom zanemaril kontekst. Tega bom pač uposhteval po svojih najboljših močeh in se pri tem čim bolj zavedal lastnih omejitev. Akademiki postavimo sklep z željo in s pričakovanjem, da ga bo nekoch neke nekdo tehtno in utemeljeno komentiral. Tako lahko skozi čas vse bolj razumemo teme, ki nas zanimajo.

Stroka o posesti, pravicah in dolžnostih v anglosashkem svetu

I. Stroka o staroangleshkih virih

Pravice in dolžnosti preteklosti primarno obravnava zgodovinska veda, oprijemljivo posest pa arheoloshka. Teme obstojecih akademskih razprav, ki se najbolj nanashajo na posest¹ ter pravice in dolžnosti v našem izbranem viru, so anglosashka druzhbeno hierarhija, obravnave razlicnih vrst premichne posesti, pravica do uzhivanja posesti, suzhenjstvo in pravno-zgodovinski koncepti. Ker bom te teme obravnaval v kontekstu pesmi rokopisa *Junius XI* tako, da jih bom primerjal z njihovimi svetopisemskimi viri in z anglosashkimi pesniskimi analogi, je seveda nujno, da najprej omenim najpomembnejsha dela stroke, ki so se s temi viri in analogi zhe ukvarjala.

Dotikal se bom tudi tem anglosashke historiografije, povezanih s koncepti pravic in dolžnosti, vezanih na razlicne vrste posestvanja. Historiografija (vsaj od prejšnjega stoletja dalje) navadno chrpa iz neliterarnih virov, chetudi mestoma lahko najde potrebnii kontekst zanje v staroangleshkih pesmih. Barbara Rosenwein je na primer v svoji obravnavi chustev v zgodovini preucevala tudi pesmi, saj so tudi mnogi anglosashki t. i. zgodovinski viri po svoji naravi pravzaprav literarni; s tem je pokazala, da je literarni kontekst lahko neprecenljiv za razumevanje zgodovine chustvovanja.² Podoben je namen mojega poglavja o druzhbenem pojmovanju posedovanja avtoritete, s katerim bom zakljuchil svojo obravnavo. Cheprav je pojmovanje druzhbenih razmerij z vidika posestvanja na prvi pogled bolj statichno in objektivno kot chustvovanje, nam literarni pripovedni kontekst ponudi globlje razumevanje njegovega socialnega konteksta, she zlasti tam, kjer je bila zhe sama pripoved obstojecih zgodb prilagojena kulturnemu okolju takratnega obchinstva. Zgodovinarji anglosashkega obdobja vchasih uporabijo staroangleshko poezijo kot podporo sklepom, do katerih so prishli na podlagi drugih virov. Tu najprej navajam strokovne zgodovinske obravnave posameznih vrst posestvanja ter druzhbenih interakcij, zachenshi s tistimi, ki so najblizhje mojemu pogledu, se pravi s tistimi, ki se primarno ukvarjajo s poezijo.

Tematsko je moji obravnavi najbolj soroden pristop Elizabeth Tyler v knjigi *Old English Poetics*.³ Vkljuchila je pesmi rokopisa *Junius XI*, poleg tega pa je sistematically nashtela in obravnavala oblike posesti, ki tvorijo ali predstavljajo zaklad. Njena sistemizacija bo sluzhila kot izhodishche za mojo obravnavo pomembnosti zaklada kot skupnega imenovalca kulturne enote ljudstva in kot sredstva druzhbenega razslojevanja. Elizabeth Tyler se je osredotochila na koncept zaklada zato, ker ga je mogoche historizirati v kontekstu druzhbenih, politichnih ter umetniskih in ekonomskih sprememb v dolgem anglosashkem obdobju.⁴ Pridruzhujem se ji v mnenju, da je koncept zaklada primeren zato, ker je mogoche primerjati njegovo pojavnost v literarnih, zgodovinskih in arheoloshkih virih.

Podobni logiki sledim pri opazovanju zemljishkega posestvanja in, vsaj v

kontekstu pisnih virov, posestovanja suzhnjev. Tyler je analizirala prostor zaklada v staroangleški poeziji in ga definirala kot pesniško konvencijo. Nato se je lotila besedishča zaklada in posamično obdelala pet izrazov: *maðm, bord, gestreon, sinc in fratwe*.⁵ Njen terminološki okvir bo pripomogel tudi k moji obravnavi premichne posesti, ki jo bom utemeljeval kot indikacijo kopichenja zaklada, she zlasti tam, kjer bom utemeljeval pomen dedovanega zaklada v kontekstu podeljevanja in izmenjave. Za razliko od Tyler, sam zaklada ne bom obravnaval kot stilistichne konvencije, bo pa del moje argumentacije stal na temeljih njene interpretacije njegove narave. Zaklad bo obravnavan v svoji zmozhnosti definirati kulturne lastnosti Izraelitov v okviru pesmi rokopisa *Junius XI*.

Drugod, v okviru obravnave *ÆEdwardovega* zaklada v viru iz 11. st. *Vita Æwardi Regis*, je Elizabeth Tyler izpostavila povezavo med zakladom in kulturno identiteto ter njenimi družbenimi implikacijami.⁶ Zhanr *vita* (srednjeveshki zhivljenjepis) ima znachilnosti zgodovinskega vira, a vsebuje tudi prvine literarnega pisanja (lahko je recimo pisan v verzu). Podobno tudi moja obravnavna svetopisemskih pesmi sega na dve področji: po eni plati se ukvarja s svetopisemsko pripovedjo, ki je lahko tudi tuja anglosashkim zhivljenjskim izkushnjam, po drugi pa je prezheta z anglosashkimi literarnimi sredstvi (npr. prizorishcha, formule, besedne sestavljenke in znachilna metaforika). Pesmi rokopisa *Junius XI* so sorodne *vitam* v tem, da kar buhtijo od staroangleshkega formulaichnega in simbolichnega podteksta. Po drugi strani pa so *vitae* mochno zaznamovane s krshchanskimi prvinami in polne alegorij, v chemer so blizhje staroangleshki poeziji kot pa neliterarnim virom. V tem oziru je obravnavna kulturnega in družbenega pomena zaklada Elizabeth Tyler popolnoma skladna z mojo obravnavo pesmi rokopisa *Junius XI*. Tyler opishe pomen zaklada v anglosashki tradiciji darovanja kot idealiziran nachin vladanja, ki ga opisujejo staroangleshke pesmi;⁷ razpravlja o skandinavskih lastnostih Edwardovih zlatih ladij kot delov zaklada in pokazhe, kako lahko takshna posest prispeva k boljshemu razumevanju kulturne identitete in politichnih poudarkov; v sklepu pa razkoshnost oblachil, ki jih Edward odklanja, Tyler razlaga bodisi kot indikacijo tuje provenience bodisi kot indikacijo neprimerne in nekleziastichne predstavitve.⁸ Ta Tylerjina obravnavna vladanja in kulturne identitete v kontekstu zaklada mi je sluzhila kot dragocen vir za razmislek.

Koncept zaklada pa nima le kulturnega in družbenega pomena, temvech ima tudi teoloshki vidik. Vlogo zaklada v srednjeveshki krshchanski misli je v svoji obravnavi zaklada v vladanju 10. stoletja opredeljeval Timothy Reuter. Koncept zaklada je opredelil v teoloshkem kontekstu in prikazal razlikovanje svetopisemskega pojmovanja nebeshkega zaklada kot pozitivnega prikaza imovine in kopichenja dragocenosti kot graje vrednega pouchtja.⁹ Nadalje je utemeljeval, da je razlikovanje med odnosom do duhovnega in do nakopichenega fizichnega zaklada vidno v tem, da so evropske srednjeveshke elite (v oporokah) za dobrobit svojih dush »investirale« svoje bogastvo v samostane.¹⁰

Tovrstno razlikovanje med duhovnim zakladom kot indikacijo kulturne identitete in materialnim zakladom kot indikacijo političnega vpliva in družbenega položaja bom uporabil tudi pri obravnavi pesmi rokopisa *Junius XI* v poglavju o premichni posesti in identiteti, in sicer z namenom pokazati, kje se ti dve kategoriji prekrivata.

V istem poglavju se bom ukvarjal tudi z moralo, ki jo izrazhajo pesmi glede izmenjave premichne posesti in uslug. Tu je relevanten Goddenov chlanek 'Money, Power, and Morality in Anglo-Saxon England', ki obravnava odnose do denarja in plachila, izrazhene v anglosashkih svetopisemskih naukih, na primer v Alfredovem uvodu v staroangleshki prevod Boethiusove *O utebi filozofije* ali pa v Ælfricevih homilijah. Godden povezuje ideal ubozhnosti, ki se je uveljavil v anglosashkem svetu 10. in 11. Stoletja, z monetarno ekonomijo, in sicer utemeljuje, da je prehod z ekonomije, temeljeche na plemenitih kovinah in izmenjavi v naravi, na fiskalni sistem, temeljech na kovancih, vplival tudi na krshchansko doktrino glede premozhjenja.¹¹ Ob razlagi koncepta premozhjenja v razmerju do vladanja prikazhe tudi razvoj pomena staroangleshkega izraza *rice* (kraljestvo / bogastvo) in pokazhe, kako je sprva njegov osrednji pomen politichna moch, npr. v *Beowulfu*; to se v staroangleshki verziji Bedejevega temeljnega dela *Historia Ecclesiastica* iz devetega stoletja spremeni saj tam hkrati zajema pomena moch in bogastvo, kasneje v Ælfricevih homilijah desetega stoletja pa opisuje tudi koristi, ki izhajajo iz bogastva.¹² V drugem delu chlanka Godden ponudi pregled moralnosti kopichenja bogastva v poznih anglosashkih virih; povzame tudi Ælfricevo stalishche, da je raznolikost gmotnega stanja naraven pojav, a da je dolzhnost bogatih svoje bogastvo deliti. Godden meni, da je družhba tistega chasa dojemala kopichenje bogastva kot nemoralno, na kar kazhe dejstvo, da Ælfric ishche izgovore za bogatashe v svojem chasu.¹³ Barbara Rosenwein pa komentira, da se v desetem in enajstem stoletju pozornost preusmeri z moralnih implikacij zunanjih dejanj na notranje namene; greshna niso vech le dejanja, temvech potencialno tudi nameni.¹⁴ To zbujanje vesti bom obravnaval tudi v kontekstu moralnih implikacij izmenjave dobrin in uslug v pesmih *Genesis B* in *Daniel* v rokopisu *Junius XI*.¹⁵

Posest, izmenjana v socialnem kontekstu, lahko kazhe tudi na položaj v družhbeni hierarhiji. Zgodovinopisje in arheologija obravnavata takshne izmenjave imovine v okviru *heriot*, »smrtne dajatve, ki je izviralna iz vrnitve orozhja, ki ga je bil poprej gospod podelil svojim podanikom«. ¹⁶ Obe vedi *heriot* opredelujeta kot sredstvo gospodov za oblikovanje svojega pratezha. Ta diskurz moram seveda vzeti v ozir pri obravnavi pomena mecha in vrst oblachil za razumevanje družhbene hierarhije. Diskurz se odpre z vprashanjem, ali je bila vojashka sluzhba v razlichnih obdobjih anglosashke vojashke zgodovine v ekskluzivni domeni elit ali stvar sploshnega vpoklica, morda celo kombinacija obojega.¹⁷

To debato je povzel R. P. Abels, ki je obravnaval idejo splošnega vojashkega vpoklica in pri tem omenil Stentonovo stališče, da je bila vojashka služba obveznost nizjih družbenih razredov.¹⁸ Opredelil se je tudi do nasprotnega mnenja, ki so ga zastopali Chadwick, Maitland in Vinogradoff.¹⁹ V pesmih rokopisa *Junius XI* je vojashka obveza navadno povezana s prisego zvestobe v kombinaciji s podelitvijo premichne posesti, zato bom v svoji obravnavi hierarhičnih odnosov uposhteval tako kategorijo zvestobe kot pomen samih predmetov, podeljenih v recipročnem dogovoru gospoda in podanika.

Chetudi se pesmi dotaknejo *beriot* in vojashke obveze le mimogrede, je bil sam koncept zvestobe in poslušnosti pogosto glavni fokus strokovnih literarnozgodovinskih obravnav posameznih pesmi rokopisa *Junius XI*. Peter Lucas je opazoval zvestobo in poslušnost v pesmih *Genesis A* in *B*, in sicer v kontekstih Noetove in Abrahamove poslušnosti Bogu; povezoval ju je z Zavezo kot dogovorom o pravicah in dolžnostih patriarhov.²⁰ Brockman pa je nasprotno menil, da so viri za pesem *Genesis A*, vključno s tistimi, ki jih navadno pripisujejo tistemu, kar je oznachil za »herojski ethos«, izhajali neposredno iz Svetega pisma. Staroangleskih posvetnih vsebin ni videl kot nasprotje svetopisemske vsebine, temveč v soobstoju z njo.²¹ Njegova obdelava posvetnih elementov epizode o Kajnu in Abelu bo uposhtevana v moji obravnavi vloge posesti pri Kajnovem izgonu in pri drugih primerih izгона, v okviru katerih je izgnancem zaplenjena posest kot del razveljavitve dogovora o vzajemnih pravicah in dolžnostih.

Razveljavitev dogovora med gospodom in podanikom bo vključena tudi v mojo razpravo o Luciferjevem padcu, opisanem v pesmi *Genesis B*. O tej pesmi je pisal tudi Cherniss, ki ga je zanimalo, v kakšni meri so na svetopisemsko snov vplivale staroangleshke pesniške oblike in tradicije, kulturna pripadnost ter ustaljeni pogledi avtorja; pri tem je staroangleshko pripoved povezoval z zgodovinsko danostjo chasa kralja Alfreda malo po letu 900, ko je bila pesem prevedena iz kontinentalne saksonschine.²² Podobno kot Cherniss bom tudi jaz oblikoval del svojega argumenta o hierarhičnih odnosih in svobodni izbiri gospoda tako, da bom izhajal iz omemb posedovanja predmetov, ljudi in oblasti v okviru Luciferjevega »državnega udara«, opisanega v *Genesis B*.²³ Za razliko od Chernissa, ki se osredotoča na heroični ethos in na neposredne družbene interakcije, se bom osredotočil na pravice in dolžnosti znotraj hierarhičnih odnosov skozi prizmo izmenjave posesti, ki se pojavlja v pesmi.

Poleg izmenjave premichnih posesti v dogovoru med gospodom in podanikom igra pri teh izmenjavah pomembno vlogo tudi zemljishka posest.

To bom obravnaval v posebnem poglavju. Osnovno vodilo za obravnavo zemljishkih posesti v družbenem kontekstu pesmi rokopisa *Junius XI* sem nashel pri H. J. Bermanu, ki je utemeljil, da v srednjem veku zemlja ni bila lastnina, temveč je bila podeljena v uzhivanje po stopnjah družbene lestvice vse tja do najvishjega zemljishkega gospoda.²⁴ V pesmih rokopisa, verjetno pa tudi v splošni zavesti chasa, je bil ta gospod Bog.

Pred sorazmerno kratkim je pojavnost anglosashke zemljiške posesti v različnih virih obravnaval tudi Scott Smith.²⁵ Pregledal je besedishche zemljiške posesti v latinskih listinah, privilegijih, pravnih, filozofskih in homiletčnih besedilih ter ne nazadnje v poeziji. Tu ga omenjam, ker je v petem poglavju svoje knjige med izrazi, povezanimi z zemljiško posestjo v pesniških virih, obravnaval tudi *edelriht*, ki ga definira kot dedno dezhelo s pravico dedovanja, in *landriht* [pravico do zemlje]. Pridobitev zemlje v pesmi *Guthlac A* kot »izkushnjo, ki preobrazi in odreshuje«, postavlja kot nasprotje uporabi istega izraza v pesmi *Deor*, kjer vidi izgubo zemlje kot izbris družbene identitete.²⁶ Meni tudi, da je *landriht* v kontekstu pesmi *Beowulf* posedovana kolektivno, in da je torej izguba *landriht* izbris celotnega ljudstva; mimogrede omeni, da je *landriht* kolektiven tudi v pesmih *Genesis A* in *Exodus*, a se v ti dve pesmi ne pogloblja.²⁷ Povezavo med (kot jo imenujem) kulturno identiteto in pravico do domovine bom obravnaval v tretjem poglavju o družbenih implikacijah zemljiške posesti, le da se bom osredotočil na pesmi rokopisa *Junius XI*.

Zgodovinarji so okrog vprasanja skupne zemljiške posesti bili obsežno debato, zlasti glede vprasanja razlike med *bocland* in *folcland*. Mnenja o tem so se kresala vech kot stoletje in stalishche temeljito pregnetla, nato pa končno ovrgla. V njenih zacetkih je Vinogradoff obravnaval koncept skupne lastnine in pri tem dal velik poudarek prav na izraz *folcland*.²⁸ Če gre verjeti Kennedyju, je Vinogradoff ozhiviljal stalishche, »ki ga je zastopala vechina strokovnjakov do izdaje John Allenove *Inquiry into the Rise and Growth of the Royal Prerogative*«, ki je izshla leta 1830.²⁹ Maitland je sprejel Vinogradoffovo zanikanje koncepta skupinske posesti in izraz sistematično pojasnil v kontekstu dokumentov, v katerih se pojavlja, ter s tem prikazal razvoj pravnega koncepta »državne zemlje«; njegovo trditev, da je 'book-land' nasprotje 'folk-land',³⁰ moramo danes obravnavati v skladu z drugimi predlaganimi definicijami izraza *folcland* ter s tem, da *folcland* (ki se v virih pojavlja redko) morda zhe v izhodishchu ni bila zelo pomembna kategorija. Zhe leta 1933 je Turner predlagal, da bi lahko *folcland* razumeli kot zemljo krone zunaj kraljeve osebne posesti; kot taka bi sluzhila namenom vzdrzhevanja vojske in financiranju kraljevine.³¹ Pred sorazmerno kratkim (2013) je Wormald predlagal, da izraz *folcland* pomeni preprosto zemljo, ki ne spada v okvir *bocland*.³² Susan Reynolds dodaja, da se *folcland* omenja le v petih virih, od teh v pesmi *Zhenina zhalostinka* (*The Wife's Lament*) ta izraz oznachuje splosni pojem dezhele, shtevilo virov pa utemelji na podlagi *Microfiche Concordance*.³³

Tudi Hudson vzame v ozir redkost izraza *Folcland* in opozori na to, da obstaja tudi mnogo drugih staroangleshkih besednih sestavljenk, ki poglobijo in she bolj zapletajo razpravo o zemljiških posestih: *earninagaland* ali *erninglond* ('zemlja za usluge'), *frelond* ('svobodna zemlja') in *beregataland* ('heriot zemlja') ter *geneatsland* ('zemlja geneatov'), *thegnlond* ('zemlja kraljevih plemichev'), *bisceopa land* ('zemlja shkofov') in *preostaland* ('zemlja duhovnikov'), ki kazhejo, da so skovanke najverjetneje sluzhile preprostemu opisu in ne nekakshni pravni kategorizaciji.

Glede na redkost izraza *folcland* in obstoj omenjene množice izrazov se torej ne moremo zavezati binarnemu razlikovanju med zemljo v lasti po knjigi in zemljo v prosti splošni ljudski rabi.³⁴

Kljub temu pa se she vedno zgodi, da strokovnjaki v svojem diskurzu uporabijo kategoriji *folcland* in *bocland* kot pravni distinkciji. Na primer Scott Smith je svoj pregled korelacij v zgodovinskih in literarnih odnosih do posedovanja zemlje utemeljil na tripartitni delitvi na *bookland*, *folcland* in *loanland* [posojena zemlja].³⁵ Ker sem mnenja, da je takšna terminologija vsaj problematična, v svoji obravnavi pravic in dolžnosti v zvezi z zemljiško posestjo izraza *folcland* ne bom uporabljal. Kljub temu pa se samemu konceptu komunalne pravice do zemljiške posesti ne bom izognil, temveč jo bom obravnaval kot izraz pravice ljudstva do domovine, kjer na to, poleg terminologije, kažejo drugi indici. Ta koncept *patria* bom obravnaval vzporedno s konceptom varnosti, ki jo ima dolžnost priskrbeti gospod, ki zemljiško posest podeljuje. Ideja zemlje v pesmih rokopisa *Junius XI*, zlasti v pesmi *Exodus*, pogosto združuje alegorični pomen Obljubljene dezhle in oprijemljivo domovino, ki izhaja iz zavezujoče ustne pogodbe med gospodom (Bogom) in njegovim ljudstvom ter se ne omejuje le na Obljubljeno dezhelo kot vizijo alegorične obljube. Remley je, na primer, imel za vsebinsko temo patriarhalnih narativov pesmi *Exodus* prav pravico Izraelitov do zemlje.³⁶

V četrtem poglavju se bom osredotočil na ljudi kot objekte družbenih izmenjav po podobnem principu, kot se bosta drugo in tretje poglavje osredotočali na premichno in zemljiško posest. V družbenih izmenjavah so najnižje na lestvici pravic in dolžnosti suzhnji. Pokazal bom, kako je literarni kontekst pesmi rokopisa *Junius XI* uporaben pri obravnavi anglosashkega suzhenjstva. Namrech, kot bom razpravljal v zadevnem poglavju, pesmi rokopisa *Junius XI* prikazujejo svetopisemsko družbeno hierarhijo na svoj anglosashko literarni način, pri tem pa zajemajo, širijo in razlagajo tudi zgodbe svetopisemskih suzhnjev. Pelteret, strokovnjak, ki se je lotil analize anglosashkega suzhenjstva, sicer obravnava tudi suzhnje v staroangleshkih literarnih virih, a bolj na kratko.³⁷ Ugotovil je, da je bilo izginotje anglosashkega suzhenjstva posledica mnogih faktorjev, a da je bil temeljni med njimi preprosto ta, da so bili na koncu stroški vzdrževanja suzhnjev višji kot stroški s svobodnimi podložniki.³⁸

Tej ugotovitvi je nasprotoval Wyatt, ki je menil, da so ekonomski faktorji precej manj pomembni, kot je menil Pelteret; Wyatt je dodal tudi, da je bilo suzhenjstvo v anglosashkem svetu prisotno v precej večji meri, kot gre sklepati iz Pelteretovih besed.³⁹ Wyatt je analiziral kombinacijo dokazov o anglosashkem, irskem in skandinavskem suzhenjstvu ter seveda pri tem uporabil znatno manj anglosashkih virov kot Pelteret, od literarnih virov pa je omenil le staroangleshko pesem *Beowulf*.⁴⁰ Pelteret, ki se je ukvarjal izključno z anglosashkim prostorom, pa je vključil vseh dokazov iz staroangleshke poezije, tudi pesmi *Genesis A, B*, *Exodus* ter *Christ and Satan* iz rokopisa *Junius XI*. Zato je Pelteretov pristop bolj uporaben

za namene te analize, pa tudi sicer je bolj natanchen pri analizi staroangleških virov. Pelteretova dognanja bom bolj natanchno opisal v uvodu v četrto poglavje, ki bo obravnavalo temo posedovanja ljudi, kjer bom izhajal iz njegove definicije suzhenjstva in prikazal kako pesmi rokopisa *Junius XI* ne osvetljujejo le suzhnjev, temveč tudi druge anglosashke družbene razrede.

V petem poglavju, kjer bom razpravljajal o pomenu posedovanja pravic in dolžnosti, se bom lotil tudi avtoritete oziroma oblasti kot socialnega koncepta. Temeljna dognanja o izvajanju oblasti in avtoritete v srednjem veku izhajajo iz pravnega zgodovinopisja in navadno niso plod kritične razprave literarnih zgodovinarjev. Pravno zgodovinopisje o anglosashkem obdobju, ki obravnava jurisdikcijo, se navadno ne osredotoča na literarne pesniške vire in, kolikor mi je znano, o jurisdikciji in avtoriteti v staroangleških pesmih, še zlasti v rokopisu *Junius XI*, še ni napisane nobene posebne razprave. Zato se bom v zvezi z izvajanjem oblasti posvetoval s strokovnimi deli na širšem področju. Knjiga Barbare Rosenwein *Negotiating Space*, ki obravnava širše območje srednjeveshke Evrope, nudi dragocen vpogled v ozadje delovanja pravic in avtoritete v različnih družbenih kontekstih po srednjeveshki Evropi.⁴¹ Pravice in dolžnosti opazuje v okviru razprave o imuniteti rezidenčnega prostora in osebne imunitete v srednjeveshki Evropi ter jih opredeljuje kot tipe svobode, vezane na avtoriteto in zashchito gospodov. V obravnavi varnosti bom pravice opredelil podobno kot ona, in sicer kot odseve miru in svobode, ki jo zagotavlja gospod. Rosenwein obravnava primere z različnih koncev Evrope in pokazhe razvoj imunitet na določenih območjih; cheprav v zacetku zadnjega poglavja omenja tudi anglosashko Anglijo, navaja le imunitete v najozhjem smislu, in she to le kot kratko povezavo med razpravo o širšem srednjeveshkem evropskem prostoru in imunitetah v sodobnem angleshko govorechem svetu. Zato bom za obravnavo specifichno anglosashkih pravnih konceptov na področju avtoritete in jurisdikcije njeno delo dopolnil z bolj specializirano strokovno literaturo o anglosashkem pravu.

V analizi izvajanja anglosashke avtoritete v literarnih virih si bom mochno pomagal s strokovnimi pravnozgodovinskim ugotovitvami o anglosashki jurisdikciji in o pravicah in dolžnostih ter seveda s staroangleshkimi primarnimi pravnimi viri, tj. z zakoniki, prisegami in pravnimi dokumenti. V razpravi se bom mestoma dotaknil Patrick Wormaldovega izchrpnega korpusa o pravnih konceptih, idealih in prikazih.⁴² Zanasshal se bom tudi na Hudsonove vnose o jurisdikciji in vrstah avtoritete.⁴³ Ti so vsebinsko shirshi in kronoloshko ter tematsko urejeni, zato jih je lazhe uporabljati pri analizi literarnih virov. Uporabil bom zlasti Hudsonovo delitev anglosashke jurisdikcije v kategorije osebne jurisdikcije (ki izhaja iz osebnih odnosov) in pravne jurisdikcije (ki izhaja iz podelitve skozi pisne medije ali posrednike), avtoriteto v širšem smislu pa bom po tem principu razdelil na osebno in pravno avtoriteto.⁴⁴

II. Stroka o literarnih virih alegorij in interpretacija posesti kot oznachevalcev družbenih izmenjav v pesmih rokopisa *Junius XI*

V svetopisemskih pesmih rokopisa *Junius XI* je literarna veda nashla mnoge primere alegorichnega podteksta. Zato zdaj vemo, da so staroangleški pesniki posedovali mnogo bolj poglobljeno teoloshko znanje, kot so jim ga pripisovali v preteklosti. Na primer, leta 1974 je Irving sam umaknil svojo izjavo iz leta 1953; povedal je, da je bil avtor pesmi *Exodus* mnogo bolj veshch krshchanske doktrine, kot mu je bil sam pripisoval poprej.⁴⁵ To je odlicen prikaz spremembe odnosa stroke do teoloshkega znanja staroangleških pesnikov, ki so posedovali skorajda nadchloveshko razumevanje svetopisemske alegorije. Stroka je zatem vse pogosteje predlagala poglobljene alegorichne interpretacije posameznih delov staroangleških pesmi.⁴⁶ Zato je zelo pomembno, da pri opazovanju pojava in omemb posesti v pesmih rokopisa *Junius XI* vzamemo v ozir tudi njihovo alegorichno branje; dodatke, ki so jih k svetopisemskim opisom prispevali staroangleški pesniki, bom torej obravnaval v kontekstu staroangleške (sicer svojstvene) krshchanske kulture in ne, kot so radi podeli v devetnajstem stoletju, kot del nekakshne skrivne poganske literarne produkcije.⁴⁷ Poleg tega pa alegorichni simbolizem posesti v kontekstu družbenih izmenjav lahko osvetli dele družbenih struktur, ki so bile v percepciji ljudi takratnega chasa nelochljivo povezane z religioznimi kategorijami. Mnoge alegorichne interpretacije delov pesmi rokopisa *Junius XI* lahko dodatno osvetlijo vlogo posesti v družbenih izmenjavah, vendar pa svetopisemska tematika besedil in njihov didaktichni namen zahtevata, da k vsem družbenim implikacijam teh alegorij pristopamo previdno in jih obravnavamo kot opise idealov, ne pa kot odseve realnosti.

Razne vrste premichnih posesti v pesmih rokopisa *Junius XI* lahko nastopajo kot alegorichne upodobitve dragocenosti. Tako je Noetova barka v pesmi *Exodus* navedena z besedami »najvehcha skrinja zakladov«. Vickrey je utemeljeval, da je zaklad, ki ga *implicite* navaja ta besedna zveza, alegorija za ljudi na krovu kot najvishji zaklad, ki ga barka varuje.⁴⁸ Ferhatovich je na podlagi Vickreyevih sklepov zgradil del lastne teze, da so *burhweardas* [mestni zashchitniki], ki se v pesmi *Exodus* pojavijo kot zashchitniki materialne kulture, predstavniki materialne kulture Egipchanov.⁴⁹ Cheprav Ferhatovicheva utemeljevanja niso neposredno povezana s temo pravic in dolzhnosti, s premichnimi posestmi ali celo posedovanjem ljudi, bo proces njegove razprave izredno koristen pri razpravi o kulturni identiteti ljudi.

Tudi moje poglavje o zemljishki posesti bo hkrati obravnavalo njene praktichne implikacije in njene pomembne alegorichne aspekte, vkljuchno z obetavnostjo, rodnostjo in z drugim simbolizmom. Leta 1970 je Keenan v zeleni barvi, ki se pojavlja v pesmi *Exodus*, prepoznal simbolichno obljudo Raja.⁵⁰ Njegovo razpravo bom povezal s premisleki Ananye Kabir na temo narave prehodnega Raja kot alegorichne zemljishke posesti.⁵¹ Njen inovativen in svezh pristop sicer ni

neposredno obravnaval zemljiške posesti, temveč se je posvechal izključno naravi Raja v anglosashki krshchanski zavesti. Kabirjina analiza je, poleg drugih staroangleških virov, vključevala tudi pesmi rokopisa *Junius XI*. Vendar pa se Kabir ni ukvarjala z družbenimi pojmovanji, ampak izključno s teološkimi imperativi v celotnem korpusu staroangleške literature. Moje četrto poglavje bo izhajalo iz njene izhrpne analize alegoričnih prikazov domovine. Te bo apliciralo na primerih krshchanskih kraljestev Zemlje, Nebes in Raja in jih obravnavalo v relaciji do pravic in dolžnosti, vezanih tako na posedovanja domovine kot na osebno pravico do poseljevanja in uporabe zemlje.

Metoda

Obravnava kategorij socialnega zgodovinskega vira v popolnoma literarnih virih vsekakor potegne za seboj mnoge praktične težave. Na te je treba biti še posebej pozoren pri pesmih t. i. »herojskega zhanra«. Kot izpostavi Elizabeth Tyler, smo danšnji bralci v svojem razumevanju omejeni s specifikami staroangleških pesniških oblik in z dolgotrajnostjo anglosashke pesniške tradicije kot družbenozgodovinskega fenomena; Tyler ugotavlja tudi, da stroka pogosto zanemara ravno pomen zamrznitve jezikovnih in literarnih posebnosti, ki izhaja iz stila in konvencij staroangleške poezije.⁵² Staroangleška poezija namreč ohranja podobne fraze, metaforiko in druge konvencije skozi stoletja praktično nespremenjene. V splošnem velja, da je bila najzgodnejša staroangleška poezija ohranjena in predajana ustno, vendar pa ostaja odprto vprašanje, ali je v ustnem izročilu živel dalje tudi v času pisne distribucije.⁵³

Kot je povzel Scragg, je iz korpusa staroangleške poezije razvidno, da so staroangleške pesmi tudi v pisni obliki ohranile tehnike in retorična orodja, ki so se razvila v okviru ustnih tradicij, in zato odslikavajo potrebe te tradicije.⁵⁴ V svoji razlagi primata zvočne narave staroangleške poezije Pasternack celo skuša preoblikovati celotno terminologijo staroangleške pisane poezije; da bi bolj verno upodobila pomembnost ustne narave pisanih verzov, celo nadomesti uveljavljene izraze, na primer glagol 'pisati' nadomesti z 'vnesti', izraz 'pesem' z izrazom 'sekvenca verzov', da bi tako poudarila njeno kumulativno in razvijajočo se naravo.⁵⁵ Chetudi so lahko takšne terminološke inovacije koristne pri razlagi samih oblik in živo opozarjajo na relevantna razlikovanja, za moje namene ni prave potrebe po tem, da bi jih uporabljal, oziroma bi s tem celo vnashal zmedo.

Ne vemo natanko, kdo so bili avtorji pesmi rokopisa *Junius XI* niti koliko ljudi je bilo vključenih v proces do trenutka, ko so bile pesmi v poznem desetem ali zgodnjem enajstem stoletju urejene v enoten rokopis. Pesmi so si sicer sorodne v tematiki, a se razlikujejo v stilu in poudarkih. *Genesis A* in *Daniel* sta linearni pripovedi, *Exodus* pa je posejan z digresijami, podobno, kot je na svoj način

posejana tudi pesem *Christ and Satan. Exodus* kulminira v enem dogodku, v prechkanju Rdečega morja, medtem ko dramaturška zgradba pesmi *Genesis A* nima določene točke kulminacije. Celotni datumi nastanka, kjer si jih strokovnjaki sploh drznejo postavljati, so daleč vsaksebi. Zato je težko, če ne nemogoče, ugotovljati njihov skupni avtorski namen. Vendar pa to, da so nalasch zbrane v enovit rokopis in da si sledijo po svetopisemski kronologiji (kar je za anglosashke rokopise redko), vsekakor kazhe na enovit uredniški namen. Tudi retrogradno je rokopis v takshni obliki nedvomno pustil pečat na obchinstvu enajstega stoletja. Neovrgljivo je, da so bile pesmi vključene v enovit rokopis in neodvisno izpostavljene obchinstvu od c. leta 1000.

Ker o avtorstvu samih pesmi ne moremo trditi praktično nichesar, je za nashe namene interpretacije najbolj primerna teorija sprejemanja. Ta jemlje v ozir obchinstvo, kot tisto, ki prispeva k sprejemanju pripovedi, bodisi je ta razumljena v teku procesa reakcije in celo interakcije med obchinstvom in besedilom.⁵⁶ Na neki nachin staroangleshka poezija celo dvakrat zahteva uporabo teorije sprejemanja, saj so pesmi rezultat nalaganja skozi chas in je torej vsak dodatek k osnovni pripovedi prispeval nekdo, ki je bil najprej del obchinstva. Dalje, ker so pesmi rokopisa *Junius XI* spesnjene kot adaptacije svetopisemskih zgodb natančno določenemu zhanru in kulturnemu okolju, so celo od samega zacetka njihovega nastajanja dokumentirana reakcija izobrazhenega obchinstva na Sveto pismo.

Pri tej interpretaciji je seveda treba vzeti v ozir staroangleshke pesniskhe oblike. Ritem in aliteracije oziroma »retorichna sredstva« so pripomogla k lazhjemu pomnenju za namene ustnega podajanja.⁵⁷

Staroangleshki pesniki so dostopali do obsezhnega kataloga vnaprej določenih metaforichnih podob, vtisnjenih v standardne fraze in epitete v okviru shirshega sistema pesniskih formul, ki je omogochal tvorbo vedno novih fraz ob boku rastočega arzenala starih. Tak stil je zahteval varchnost z besedami, to pa je potegnilo za seboj pogosto rabo besednih skovank iz elementov, zlozhjenih v nove sestavljene besede. Takshne sestavljenke si je mogoche razlagati na razlichne nachine, to pa omogocha vech hkratnih pomenskih nivojev, glede na to, kako razumemo korelacijo elementov (ali ti povechajo semantichni domet, podpirajo pomene posamichnih elementov ali pa jim nasprotujejo).⁵⁸ Ta pesniskhi stil je vseprisoten v korpusu staroangleshke poezije, presega geografske znachilnosti, zato ga je težko datirati, umeshchati in celo interpretirati v zgodovinskem kontekstu.

Pri obravnavi posebnosti, ki jih uvaja anglosashka literarna akulturacija zgodb Stare zaveze v herojski pesniskhi stil, bo pomembno uposhtevati tudi korelacijo poganskih in krshchanskih vsebin. Tu moram omeniti tudi Robinsonovo odlichno obravnavo *Beowulf and the Appositive Style*, ki je vech kot le identifikacija znachilnosti pesniskhega stila.⁵⁹ Zgodba pesmi *Beowulf* se odvija zunaj anglosashkega politichnega prostora v chasu pred kristjanizacijo. Robinson je osvetlil

kompleksnost pesniškega jezika ter izpostavil polisemijo, ki jo je pesnik izvajal tako, da je pogansko preteklost namerno ubesedil s krshchansko terminologijo in tako skushal anglosashkim kristjanom poganske prednike prikazati na kar najmanj odbijajoch nachin. Robinson je utemeljeval, da je tako pesnik skushal pripovedovati o slavni predkrshchanski preteklosti ter hkrati obdrzhati naklonjenost svojega obchinstva in ostajati kritichen do poganstva. Pesniku pripisuje, da je protagonistom nalashch pripisal sposobnost ravnati moralno pohvalno kljub temu, da niso imeli dostopa do krshchanske doktrine. Tudi pesmi rokopisa *Junius XI* vsebujejo elemente, na katere se je osredotochal Robinson pri obravnavi *Beowulfa*; zgodbe Stare zaveze v teh pesmih se prav tako odvijajo zunaj anglosashkega prostora v predkrshchanskih chasih. Avtorji pesmi na temo zgodb Stare zaveze v pesmih rokopisa *Junius XI* vseskozi sochustvujejo z Izraeliti in se z njimi celo istovetijo, pa cheprav so le-ti, che smo natanchni, enako poganski kot Geati v *Beowulfu*. Med mnogimi drugimi je istovetenje Anglosasov z Izraeliti komentiral tudi Richard Marsden in opozoril na podobnost v stalni grozhnji pokoritve; Marsden je svojo ugotovitev utemeljeval z Ælfricevo homilijo o Juditi, v kateri neposredno navedene vzporednice med vikinshkimi napadi na Anglosase in asirsko grozhnjo Izraelitom.⁶⁰

Na svoje iskanje druzhbenih pojmovanj v originalnih pristopih pesmi rokopisa *Junius XI* se torej poleg zavesti o zgodovinskih in geografskih specifikah podajam tudi z zavestjo o kompleksnostih pesniškega jezika, o tezhavnosti alegorichnih interpretacij, o znanju in spretnosti pesnikov ter o formulaichni naravi anglosashke poezije. Kot so se izrazili Paolo Borsa, Christian Høgel, Lars Boje Mortensen in Elizabeth Tyler: »Pisana besedila nekega obdobja in obmochja druzhbnih omrezhij srednjeveshke Evrope potrebujejo nadaljnjo promocijo kot tema, primerna tako za presojo literarnih teoretikov kot zgodovinopisja.«⁶¹

Opombe / Notes

Posest se od lastnine razlikuje v tem, da je lahko podeljena v uzhivanje le za določeno obdobje, recimo dozhivljensko, ali pa za chas trajanja sluzhbe ali zvestobe. / Possession is different from property insofar as possessions are bestowed for use for a set period of time, even a lifetime, or a number of generations.

² Rosenwein, 'Worrying About Emotions in History', str. 825

³ Tyler, *Old English Poetics*.

⁴ Ibid., str. 7.

⁵ Ibid., str. 25-37, kolokacije na str. 38-101.

⁶ Tyler, "When Wings Incarnadine with Gold Are Spread".

⁷ Ibid., str. 86-90.

⁸ Ibid., str. 90-99.

⁹ Reuter, 'You can't Take it With You', str. 11-12.

¹⁰ Ibid., str. 14.

¹¹ Godden, 'Money, Power and Morality in Late Anglo-Saxon England'.

¹² Ibid., str. 41/54.

Slovenci poznamo podoben primer pomenskega enachenja bogastva in politichne mochi iz 10. Stoletja, in sicer v Brizhinskih spomenikih se fraza v Ochenashu she glasi "pridi bogastvu tvoje", danes je bogastvo zamenjala beseda kraljestvo (kasnejshi izraz kralj izhaja iz imena Karl). / In Slovenian literary history the 10th century Paternoster in Slovenian uses the term "bogastvu" (riches) to denote kingdom. Later the word is replaced by the term "kraljestvo" from the root "kralj" for king, believed to be derived from Karl, the Slovenian variant of Charles (the Great).

¹³ Godden, 'Money, Power', str. 59.

¹⁴ Rosenwein in Little, 'Social Meaning in the Monastic and Mendicant Spiritualities', str. 19.

¹⁵ Izraz je skoval Chenu v *L'éveil de la conscience dans la civilisation médiévale*.

¹⁶ Abels, 'Heriot'.

¹⁷ Stafford, 'King and Kin, Lord and Community'; Brooks, 'Arms, Status and Warfare in Late Anglo-Saxon England'; Abels, *Lordship and Military Obligation in Anglo-Saxon England*.

¹⁸ Abels, *Lordship and Military Obligation in Anglo-Saxon England*, str. 117-19; Stenton, Sir, *Anglo-Saxon England*.

¹⁹ Chadwick, *Studies on Anglo-Saxon institutions*, str. 158-62; Maitland, *Domesday Book and Beyond*, str. 156-61; Vinogradoff, *English Society in the Eleventh Century*, str. 22-38, 74-89.

²⁰ Lucas, 'Loyalty and Obedience in the Old English Genesis'.

²¹ Brockman, 'Heroic' and 'Christian' in Genesis A'.

²² Cherniss, 'Heroic Ideals and the Moral Climate of Genesis B'; chas kralja Alfreda je predlagal Timmer, *The Later Genesis*, p. 43. Doane prevod datira enako v Doane, *The Saxon Genesis*, str. 54.

²³ Pri tem bom uporabil tudi druge chlanke na temo družbene hierarhije v *Genesis B / I* will also make use of the following articles: Cherewatuk, 'Standing, Turning, Twisting, Falling'; Evans, 'Genesis B and its Background'; Lucas, 'Loyalty and Obedience in the Old English Genesis and the Interpolation of Genesis B into Genesis A'.

²⁴ Berman, *Law and Revolution*, str. 312; Reynolds, 'Bookland, Folkland and Fiefs', str. 212.

²⁵ Smith, *Land and Book*.

²⁶ Ibid., str. 173-4, 199-200.

²⁷ Ibid. str. 199-200.

²⁸ Vinogradoff, 'Folkland', str. 11.

²⁹ Kennedy, 'Disputes About Bocland', p. 176; Allen, *Inquiry into the Rise and Growth of the Royal Prerogative*; Stalishche da *folcland* oznachuje javno posedovano zemljo zastopa tudi John, Land Tenure in Early England; John, *Orbis Britanniae* / the position that *folcland* refers to publically owned land is also represented by John, Land Tenure in Early England; John, *Orbis Britanniae*.

³⁰ Maitland, *Domesday Book and Beyond*, str. 244.

³¹ Turner, 'Bookland and Folkland'.

³² Wormald, 'On ða Wæpnedhealfe', str. 267. Tudi/Also: Baxter and Blair, 'Land Tenure and Royal Patronage in the Early English Kingdom', str. 18-23.

³³ Reynolds, 'Bookland, Folkland and Fiefs'; Healey, Venezky, Dictionary of Old English Project, *A Microfiche Concordance to Old English*.

³⁴ Hudson, *The Oxford History of the Laws of England II*, str 103-6.

- ³⁵ Smith, *Land and Book*, str 18-20.
- ³⁶ Remley, *Old English Biblical Verse*, str. 229.
- ³⁷ Pelteret, 'Slavery in Anglo-Saxon England'; Pelteret, *Slavery in Early Mediaeval England*.
- ³⁸ Ibid.
- ³⁹ Wyatt, *Slaves and Warriors in medieval Britain and Ireland*, str. 26-35.
- ⁴⁰ Ibid. Str. 182-87.
- ⁴¹ Rosenwein, *Negotiating Space*.
- ⁴² Wormald, *Legal Culture in the Early Medieval West*; P. Wormald, *The Making of English Law*.
- ⁴³ Hudson, *The Oxford History of the Laws of England II*.
- ⁴⁴ Ibid, str. 56.
- ⁴⁵ Irving, 'Exodus Retraced', str. 209; komentira: Irving, *The Old English Exodus*.
- ⁴⁶ Lapidge, 'Versifying the Bible in the Middle Ages', str. 11-40; M. Lapidge, *Anglo-Latin Literature 900-1066*; M. Lapidge, 'Surviving Booklists from Anglo-Saxon England', str. 33-89; M. Lapidge, *The Anglo-Saxon Library*; R. Marsden, *The text of the Old Testament in Anglo Saxon England*; J.D.A. Ogilvy, *Books Known to the English 597-1066*; B.F. Huppé, *Doctrine and Poetry*; R.I. Page, 'The Study of Latin Texts in Late Anglo-Saxon England'; J. Morrish, 'King Alfred's Letter as a Source on Learning in England', str. 87-107.; S. Keynes, 'King Athelstan's Books', str. 143-201.; K. Powell and D. Scragg (eds.), *Apocryphal Texts and Traditions in Anglo-Saxon England*; J. Gardner, *The Construction of Christian Poetry in Old English*; T. Hall, 'Biblical and Patristic Learning', str. 327-344; in mnogi drugi.
- ⁴⁷ Ta proces sta izchrpno obdelana v Chadwick, *The Heroic Age*; in Stanley, *The Search for Anglo-Saxon Paganism*.
- ⁴⁸ Vickrey, 'Exodus and the Treasure of Pharaoh'.
- ⁴⁹ Ferhatovich, 'Burh and Beam, Burning Bright'.
- ⁵⁰ Keenan, 'Exodus 513; The Green Streets of Paradise'
- ⁵¹ Ananya Kabir, *Paradise, Death, and Doomsday in Anglo-Saxon Literature*.
- ⁵² Tyler, *Old English Poetics*, str. 3.
- ⁵³ Ustno izročilo sta npr. zagovarjala Magoun Jr., 'The Oral Formulaic Character of Anglo-Saxon Narrative Poetry'; Scragg, 'The Nature of Old English Verse'.
- ⁵⁴ Scragg, 'The Nature of Old English Verse', str. 55-6.
- ⁵⁵ Pasternack, *The Textuality of Old English Poetry*, str. 2, 22.
- ⁵⁶ Teorijo *Rezeptionsästhetik*, ki se je odtelej she razvijala, je leta 1970 prvi razvil nemshki literarni zgodovinar Hans Robert Jauss, *Rezeptionsästhetik: Hans Robert Jauß und Wolfgang Iser* tudi v angleshki izdaji: Jauss, *Toward an Aesthetic of Reception*./ The reception theory was first developed in 1970 by Hans Robert Jauss, *Rezeptionsästhetik: Hans Robert Jauß und Wolfgang Iser*. English edition: Jauss, *Toward an Aesthetic of Reception*.
- ⁵⁷ Scragg, 'The Nature of Old English Verse'.
- ⁵⁸ Ibid., str. 165-6; Robinson, *Beowulf and the Appositive Style*, str. 14.
- ⁵⁹ Robinson, *Beowulf and the Appositive Style*.
- ⁶⁰ Marsden, 'The Death of the Messenger', p. 150.
- ⁶¹ Borsa, Høgel, Mortensen, and Tyler, 'What is Medieval European Literature', p. 9.

Bibliography

- Abels, Richard P. (1988), *Lordship and Military Obligation in Anglo-Saxon England* (London: British Museum Publications).
- (1999), 'Heriot', in Michael Lapidge et al. (ed.), *The Blackwell Encyclopedia of Anglo-Saxon England* (Oxford: Blackwell), 235-6.
- Allen, John (1830), *Inquiry into the Rise and Growth of the Royal Prerogative* (London).
- Baxter, Stephen and Blair, John (2006), 'Land Tenure and Royal Patronage in the Early English Kingdom: A Model and a Case Study', *Anglo-Norman Studies XXVIII*, 19-46.
- Berman, H. J. (1983), *Law and Revolution* (Cambridge Mass.: Harvard University Press).
- Borsa, Paolo, et al. (2015), 'What is Medieval European Literature', *Interfaces*, 1, 7-24.
- Brockman, Bennett A. (1974), 'Heroic' and 'Christian' in Genesis A: the Evidence of the Cain and Abel Episode', *Modern Language Quarterly*, 35, 115-28.
- Brooks, Nicholas P. (1978), 'Arms, Status and Warfare in Late Anglo-Saxon England', in D. Hall (ed.), *Ethelred the Unready: Papers from the Millenary Conference* (Oxford: BAR), 81-103.
- Chadwick, H. Munro (1905), *Studies on Anglo-Saxon Institutions* (Cambridge: Cambridge University Press).
- (1926), *The Heroic Age* (Cambridge Archaeological and Ethnological Series.; Cambridge: Cambridge University Press).
- Chenu, M. D. (1969), *L'éveil de la conscience dans la civilisation médiévale* (Montréal: Institut d'études médiévales).
- Cherewatuk, K. (1986), 'Standing, Turning, Twisting, Falling: Posture and Moral Stance in 'Genesis B'', *Neuphilologische Mitteilungen*, 87 (4), 537-44.
- Cherniss, M. D. (1969), 'Heroic Ideals and the Moral Climate of Genesis B', *Modern Language Quarterly*, 30 (4), 479-97.
- Doane, Alger N. (1991), *The Saxon Genesis: An Edition of the West Saxon Genesis B and the Old Saxon Vatican Genesis* (Madison: University of Wisconsin Press).
- Evans, J. M. (1963a), 'Genesis B and its Background', *The Review of English Studies*, 14 (53), 1-16.
- Gardner, John (1975), *The Construction of Christian Poetry in Old English* (London and Amsterdam: Southern Illinois University Press).
- Godden, M. R. (1990), 'Money, Power and Morality in Late Anglo-Saxon England', *Anglo-Saxon England*, 19 (1), 41-65.
- Healey, Antonette DiPaolo; Venezky, Richard L. (1980), *A Microfiche Concordance to Old English* (Dictionary of Old English Project, Newark, Del.: University of Delaware).
- Hall, T. (2008), 'Biblical and Patristic Learning', in Philip Pulsiano and Elaine Treharne (ed.), *A Companion to Anglo-Saxon Literature* (Malden MA and Oxford: Blackwell Publishing), 327-44.

- Hudson, John (2012), *The Oxford History of the Laws of England; Volume II, 871-1216*, [electronic resource] (Oxford: Oxford University Press).
- Huppé, Bernard F. (1959), *Doctrine and Poetry: Augustine's influence on Old English poetry* (Albany: State University of New York Press).
- Irving, E. B. (1953), *The Old English Exodus* (Yale Studies in English New Haven: Yale University Press).
- (1974), 'Exodus Retraced', in Jr. Robert B. Burlin and Edward B. Irving (ed.), *Old English Studies in Honour of John C. Pope* (Toronto: University of Toronto Press), 203-23.
- Jauss, Hans Robert (1982), *Toward an Aesthetic of Reception* (Minneapolis: University of Minnesota).
- John, Eric (1960), *Land Tenure in Early England* (Leicester: Leicester University Press).
- (1966), *Orbis Britanniae* (Leicester: Leicester University Press).
- Kabir, Ananya Jahanara (2001), *Paradise, Death, and Doomsday in Anglo-Saxon Literature* (Cambridge Studies in Anglo-Saxon England; Cambridge, New York: Cambridge University Press).
- Keenan, H. T. (1970), 'Exodus 513; The Green Streets of Paradise', *Neuphilologische Mitteilungen*, 71, 455-60.
- Kennedy, A. G. (1985), 'Disputes About Bocland: the Forum for their Adjudication', *Anglo-Saxon England*, 14 (1), 175-95.
- Keynes, Simon, "King Athelstan's books", in: Lapidge, Michael, and Helmut Gneuss (eds.), *Learning and Literature in Anglo-Saxon England: studies presented to Peter Clemoes on the occasion of his sixty-fifth birthday*, Cambridge: Cambridge University Press, 1985. 143–201.
- Lapidge, Michael (1985), 'Surviving Booklists from Anglo-Saxon England', in Peter Clemoes, Michael Lapidge, and Helmut Gneuss (eds.), *Learning and Literature in Anglo-Saxon England: Studies Presented to Peter Clemoes on the Occasion of his Sixty-fifth Birthday* (Cambridge: Cambridge University Press), 33-89.
- (1993), *Anglo-Latin Literature, 900-1066* (London; Rio Grande, Ohio: Hambledon Press).
- (2001), *The Blackwell Encyclopaedia of Anglo-Saxon England* (Oxford, Malden, Mass.: Blackwell Publishing).
- (2006a), 'Versifying the Bible in the Middle Ages', in Jill Mann and Maura Nolan (eds.), *The Text in the Community: Essays on Medieval Works, Manuscripts, Authors, and Readers* (Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press), 11-40.
- (2006b), *The Anglo-Saxon Library* (Oxford, New York: Oxford University Press).
- Lucas, Peter J. (1976), 'Old English Christian Poetry: the Cross in Exodus', in Gerald Bonner (ed.), *Famulus Christi: Essays in Commemoration of the Thirteenth Centenary of the Birth of the Venerable Bede* (London: S.P.C.K.), 193-209.
- (1977), *Exodus* (Cambridge: Methuen & Co Ltd.) □ --- (1979), 'On the Incomplete Ending of Daniel and the Addition of Christ and Satan to MS Junius 11', *Anglia*, 97, 46-59.
- (1992), 'Loyalty and Obedience in the Old English Genesis and the Interpolation

of Genesis B into Genesis A', *Neophilologus*, 76 (1), 121- 35.

Magoun Jr., F.P. (1953), 'The Oral Formulaic Character of Anglo-Saxon Narrative Poetry', *Speculum*, XXVIII.

Maitland, Frederic William (1897), *Domesday Book and Beyond; Three Essays in the Early History of England* (Cambridge: University press).

Marsden, Richard (1995a), 'The Death of the Messenger: The 'Spelboda' in the Old English Exodus', *Bulletin of the John Rylands University Library of Manchester*, 77 (3), 141-64.

--- (1995b), *The Text of the Old Testament in Anglo-Saxon England* (Cambridge Studies in Anglo-Saxon England; Cambridge, New York: Cambridge University Press).

Morrish, J. (1986), 'King Alfred's Letter as a Source on Learning in England', in Paul E. Szarmach (ed.), *Studies in Earlier Old English Prose: Sixteen Original Contributions* (Albany: State University of New York Press), vi, 420 p., 87-107.

Ogilvy, J. D. A. (1967), *Books Known to the English, 597-1066* (Cambridge, Mass.: Mediaeval Academy of America) xx, 300 p.

Page, R.I. and Lapidge, M. (1982), 'The Study of Latin Texts in Late Anglo- Saxon England [2]: the Evidence of English Glosses', in Nicholas Brooks (ed.), *Latin and the Vernacular Languages in Early Medieval Britain* (Studies in the Early History of Britain; Leicester: Leicester University Press), 99-165.

Pasternack, Carol Braun (1995), *The Textuality of Old English Poetry* (Cambridge Studies in Anglo-Saxon England, 13; Cambridge: Cambridge University Press).

Pelteret, David A. E. (1985), 'Slavery in Anglo-Saxon England', in J. Douglas Woods and D. A. E. Pelteret (ed.), *The Anglo-Saxons: Synthesis and Achievement* (Waterloo, Ont.: Wilfrid Laurier University Press), 117-33.

--- (1995), *Slavery in Early Mediaeval England: From the Reign of Alfred Until the Twelfth Century* (Studies in Anglo-Saxon History, 7; Woodbridge and Rochester: Boydell).

Powell, Kathryn and Scragg, D. G. (2003), *Apocryphal Texts and Traditions in Anglo-Saxon England* (Publications of the Manchester Centre for Anglo-Saxon Studies; Woodbridge: D. S. Brewer).

Remley, Paul G. (1996), *Old English Biblical Verse: Studies in Genesis, Exodus and Daniel* (Cambridge: Cambridge University Press).

Reuter, Timothy (2000), 'You Can't Take It with You: Testaments, Hoards and Moveable Wealth in Europe, 600-1100', in E. M. Tyler (ed.), *Treasure in the Medieval West* (York: York Medieval Press), 11-24.

Reynolds, Susan (1991), 'Bookland, Folkland and Fiefs', *Anglo-Norman Studies*, 14, 211-27.

Robinson, Fred C. (1985), *Beowulf and the Appositive Style* (Knoxville, TN: University of Tennessee Press).

Rosenwein, Barbara H. (2002), 'Worrying About Emotions in History', *The American Historical Review*, 107 (3), 821-45.

- Rosenwein, Barbara H. and Little, Lester K. (1974), 'Social Meaning in the Monastic and Mendicant Spiritualities', *Past & Present*, (63), 4-32.
- (1999), *Negotiating Space: Power, Restraint, and Privileges of Immunity in Early Medieval Europe* (Ithaca: Cornell University Press).
- Scragg, Donald C. (1986), 'The Nature of Old English Verse', in Malcolm Godden and Michael Lapidge (eds.), *The Cambridge Companion to Old English Literature* (Cambridge: Cambridge University Press), 55- 70.
- Smith, Scott Thompson (2013), *Land and Book: Literature and Land Tenure in Anglo-Saxon England* (University of Toronto Press).
- Stafford, Pauline (2006), 'King and kin, Lord and Community', *Gender, Family and the Legitimation of Power* (Aldershot: Ashgate).
- Stanley, Eric G. (1975), *The Search for Anglo-Saxon Paganism* (Cambridge and Totowa, NJ: D. S. Brewer; Rowman and Littlefield).
- Stenton, F.M., Sir (1971), *Anglo-Saxon England* (3rd edn., Oxford History of England; Oxford: Oxford University Press).
- Timmer, Benno J. (1948), *The Later Genesis* (Oxford: Scrivner Press).
- Turner, G. I. (1933), 'Bookland and Folkland', in I. G. Edwards (ed.), *Historical Essays in Honour of James Tait* (Manchester), 357-86.
- Tyler, Elizabeth M. (2000), 'When Wings Incarnadine with Gold Are Spread': the Vita Ædwardi Regis and the Display of Treasure at the Court of Edward the Confessor', *Treasure in the Medieval West*, 83-107.
- (2006), *Old English Poetics: The Aesthetics of the Familiar in Anglo-Saxon England* (York: York Medieval Press).
- Vickrey, Charles V., (1972), 'Exodus and the Treasure of Pharaoh', *Anglo-Saxon England*, 1 (1), 159-65.
- Vinogradoff, Paul (1893), 'Folkland', *The English Historical Review*, VIII (XXIX), 1-17.
- (1908), *English Society in the Eleventh Century; Essays in English Mediaeval History* (Oxford: The Clarendon press).
- Wormald, Patrick (1977), 'Lex scripta and verbum regis: Legislation and Germanic Kingship from Euric to Cnut', in P. H. Sawyer and I. N. Wood (eds.), *Early Medieval Kingship* (Leeds: York Medieval Press).
- (1999a), *The Making of English Law: King Alfred to the Twelfth Century* (Oxford: Blackwell).
- (1999b), *Legal Culture in the Early Medieval West: Law as Text, Image and Experience* (London Hambledon).
- (2001), 'On Ða Wæpnedhealfe: Kingship and Royal Property from Æthelwulf to Edward the Elder', in N. J. and Hill Higham, D. H. (eds.), *Edward the Elder* (London and New York: Routledge), 264-79.
- Wyatt, David (2009), *Slaves and Warriors in Medieval Britain and Ireland, 800-1200* (The Northern World; Leiden: Brill).

Vprashalnica

Andrej Bolčina

OKUPACIJA TRSTA?

ODPRTO PISMO NASLOVNIKOM:

- predsednik republike Slovenije, gospod Borut Pahor,
- predsednik DZ, gospod Igor Zorčich
- predsednik vlade RS, gospod Janez Jansa,
- zunanji minister vlade RS, gospod Anže Logar.

Sem še eden redkih, morda celo edini še živeči borec – partizan, ki je v maju 1945 v živo dozhivel »okupacijo« Trsta in 12. junija 1945 njegovo »osvoboditev«. Zato mi dovolite, da navedem nekaj dejstev iz tistega obdobja.

Bilo mi je le dobrih 15 let in sem partizanstvo služil v enoti, ki je med drugim varovala tudi pisatelja Franceta Bevka, takratnega predsednika PNOO za Trst in Slovensko primorje. To je bila v takratnih razmerah, po kapitulaciji Italije, edina legalna in zakonita civilna oblast na Primorskem. Zato je bil cilj: priti v Trst, preden bi tam postavili vojashko upravo zahodni zavezniki. Prishli smo in prve dni maja 1945 je na vladni palachi v Trstu, na trgu Unità, plapolala slovenska partizanska zastava. Toliko, da se ve, kdo je kdo.

Po razpadu Italije 8. 9. 1943 se slovensko partizanstvo ni vech bojevalo proti drzhavi Italiji in njenim vojashkim silam, che odshtejemo manjshe fashisticne skupine, ker jih na ozemlju Slovenije ni bilo. Nasprotno. V boju z nacisti je slovensko partizanstvo plodno in tvorno sodelovalo z italijanskim partizanskim odpornishkim gibanjem. Zato je navadna lazh govoriti o partizanski okupaciji katerega koli dela takratne Julijske krajine.

Bodimo precizni. Slovensko primorje, vključno s Trstom in Gorico, so osvobodile enote IX. korpusa NOVJ. Zavezniki, vključno s IV. (jugoslovansko) armado NOVJ, so prishli v te kraje skoraj brez strela.

Enote IX. korpusa NOVJ so bile sestavljene pretezhno z borci domachini – Primorci.

Ne pozabimo. Primorska je bila onkraj rapalske meje in sestavni del Kraljevine Italije. Prebivalci te pokrajine, vključno s partizanskimi borci, borci IX. korpusa NOVJ, pa so bili italijanski drzhavljeni. Odkod si torej gospodje tam v Trstu jemljejo pravico zmerjati z okupatorji tiste takratne lastne drzhavljane, ki so tvegali

zhivljenja za to, da lahko danes oni trosijo neumnosti, ki jim ni mesta med sosedi in prijatelji.

Velja tudi spomniti, da je bilo primorsko partizanstvo nekaj specifichnega. Leta 1941 Primorska ni bila okupirana. Bila je sestavni del okupatorke Italije. Shteli smo se za enotno slovenstvo, vendar v Italiji. To se danes pozablja, na zhalost.

Che pa gospodje v Trstu z okupacijo Trsta mislijo na jugoslovansko vojsko, potem naj povedo, da so bili okupatorji tudi zavezniki – Anglezhi in Americhani, ki so prav tako ostali nekaj let v teh krajih. Kajti v maju 1945 so ti okupatorji skupaj skrbeli za javni red in mir v mestu. »Trije v jeepu«: Americhan, Anglezh in Jugoslovan-partigiano di Tito v skupni patrolji po ulicah Trsta. Kaj mislijo italijansko-trzhashki prenapetozhi, to vem, ker sem občutil na lastni kozhi. Zanima me, kaj o tej »okupaciji« in »osvoboditvi« mislite Vi, sposhtovani nashi voditelji? V igri nista samo Trst in Gorica, temvech celotna Primorska z Istro in she kaj. Zato bodimo hvalezhni slovensko-primorskemu partizanstvu, ki je »okupiralo« te kraje, ker sicer Vi danes ne bi zasedali teh mest, saj Slovenije ne bi bilo. Midva z gospodom Pahorjem pa bi zhivela (che bi?) v drugi drzhavi.

In sedaj k bistvu, sposhtovani gospodje. Vi ste v shpici odgovornih za nasho suverenost, za nash ponos, za nash domovinski chut in nash obstoj. Za to smo vas izvolili. Prosto po Peterletu: »Dajte jajca na mizo« in povejte »prijateljem«, sosedom Italijanom, da nam je dovolj njihovega sprenevedanja, lazhi, potvarjanja zgodovinskih dejstev in drugih neslanosti, ki jih trosijo o nas SHE sedaj po 75 letih.

Pojasnilo, da si mesto Trst svobodno postavlja svoje praznike, je navadno izmikanje. Lahko si jih, vendar ne tako, da zhali svoje sosede, svojo manjshino in ves demokratichni svet.

Mi, Slovenci, nikoli nismo bili okupatorji, oni, Italijani, pa so stegovali svoje imperialistichne lovke povsod po Evropi, celo na druge kontinente. In she danes javno kazhejo apetit po nashi zemlji. Gospodje, nashi voditelji, kaj ste »pojedli« lastno hrbtenico? In ste chisto otopeli v svoji mlachnosti? Vzemite si za zgled mojega prijatelja Janeza Winklerja, kako je nekoeh dejal svojemu italijanskemu kolegu, generalu karabinerjev, ko ga je povabil na novoletno »feshto« v Sezhanu in se je le-ta izgovarjal na svojo uniformo. »Con la divisa si, signor generale, ma con le divisioni mai più« (v uniformi lahko, gospod general, z divizijami pa nikoli vech), mu je v obraz povedal pokonchni prvi mozg nashe milice. Zahtevajte javno razgrnitev porochila meddrzhavne komisije, kaj je kdo pochel v teh krajih v prejsnjem stoletju.

Kaj pa, che zberemo civilno iniciativo in v vseh uglednih chasopisih v Italiji v obliki plachanega oglasa objavimo to porochilo? Ali nam boste dali svoj tihi blagoslov? Le tako bi shirsho italijansko javnost seznanili z resnico?

In vi, sposhтовani nashi voditelji, she vedno prepričuje »lube Slovence«, naj obsodimo fashizem, nacizem in komunizem, kakor veleva resolucije Svet Evrope. Zakaj pa? Vsi ti ... izmi so mrtvi in meni se hudo upira, da bi brcal v mrtvega konja. Raje zberimo pogum in obsodimo IMPERIALIZEM vseh barv in oblik, katerega proizvod so vsi -izmi tega sveta. She vedno. Na zhalost. Mi, Slovenci, nimamo vech kaj obsojati, ker smo pogumno in tvorno sodelovali pri unichenju obeh -izmov takrat, ko je she velik del Evrope fashizmu z dvignjeno roko izkazoval chast, nacizmu pa so nekateri kasneje tudi prisekali. Ne spodobi se tudi, da bi vse metali v isti kosh, kajti v potokih je tekla kri komunistov po celem svetu, da bi unichili fashizem in nacizem. Sicer pa, skrajni, stalinistichni komunizem smo Slovenci obsodili zhe leta 1948, ko so nekateri po Evropi she chastili Stalina. Kasnejshi nash samoupravni socializem ni bil idealen, vendar nekaj dobrin so le pridelali v tistem chasu. Che to ne bi bilo res, po letu 1991 ne bi bilo kaj prodajati! In zdaj zhe pokojni I. OMAN bi imel prav. »Mi gremo na volitve, da bi preprehili eksperimentiranje z gospodarstvom«, je dejal prijatelj Ivan. Ko bomo vse pridobljeno in zgrajeno razprodali tujcem, res ne bo vech s chim eksperimentirati! Hvala vam, che si boste vzeli chas in razmislili o tem mojem modrovanju. Pa zdravi ostanite!

Dolenje Brdo, 30. 5. 2020

Andrej Bolchina

Dolenje Brdo 4, 4223 Poljane nad Shkofjo Loko

Jolka Milich

SOBOTNO CELODNEVNO BRANJE IN INTENZIVNO PREMISHLJEVANJE

1.

Jezusova družinska grobnica: odkritje, ki bo za vedno spremenilo zgodovino (zalozhba Sanje, 2007).

Pravkar sem konчала z branjem knjige *Jezusova družinska grobnica* Simcha Jacobovicija in Charlesa Pellegrina, kupila sem jo pri zalozhbi Sanje za – beri in pishi – 1 evro. Za chlane knjižnega kluba pa stane samo 50 centov. Če pomislimo, da pri nas stane ena kepica sladoleda 1 evro in 20 centov, imamo vse razloge, da se zgrozimo. Knjiga je vechjega formata (15 cm x 24 cm), 300 strani, redna cena 24,99 evrov.

Zelo zanimiva, da ne rechem pretresljiva. Bogve kaj v njej je (za)res, najbrzh vse. Pripoveduje zgodbo o najvehjem in najbolj kontroverzнем arheoloshkem odkritju vseh chasov, o katerem je pa v Sloveniji bolj malo govora. Prej ignoriranje ali zamolchevanje. Bralcev, pravzaprav kupcev, pa si pri nas ta lepa knjiga ni nashla, očitno niti tistih za pol centa, kaj shele ocenjevalcev, komentatorjev ali sprashevalcev in oporechnikov. Kot da jih ni. Niso pach zainteresirani ali zazheleni. Shkoda.

2.

Zahvala Stanetu Pevcu za pesnishko zbirko *Na senchni strani dushe* v 50 izvodih, izdano v Ljubljani v samozalozhbi aprila 2020.

Pred tremi meseci sem se v letoshnji februarski shtevilki *Revije Srp* (149/150) na strani 207 v naglici in najbrzh tudi, ker zadnje chase bolj slabo vidim, na omenjenega pesnika precej povrshno sklicevala; neki njegov verz se mi je zapisal narobe (citiram) »ko z **odprto** knjigo v strop strmim«, namesto »ko z **neodprto** knjigo v strop strmim«, pa se me je avtor kar uzhaljeno privoshchil, chesh da si je predstavljaj – navajam prosto – da sem bolj bistra, kot se je izkazalo, ker ga navajam zgrsheno, celo shtetje do 50 – je potarnal – mi povzrocha tezhave, pa she njegovega hishnega naslova ne znam pravilno napisati, kar je zhiva resnica, saj numerirane ceste v ljubljanski Rozhni dolini bolj slabo poznam, in jih nimam nikjer niti zapisanih. Skratka pel mi je levite in mi skoraj zgrda vrnil revijo. Očitno ne da bi iz radovednosti pokukal, kaj je sploh v njej in kaj pishejo ostali. Ta brezbrizhnost se mi je zdela celo nefair. Če bi bila zamerljive sorte, bi mu vrnila milo za drago. Pustimo mene, a z drugimi se tako ne dela. Pa nisem sploh

reagirala, mislila sem, da sem pri njem opravila za vse vechne chase, premalo prefinjena in inteligenchno dokaj pomanjkljiva. Pa sem se zmotila. Saj sem vchera j prejela pismo brez naslova na hrbtni strani, v njem pa zadnjo zbirko z avtogramom, podobno kot vse ostale Staneta Pevca, s poetichnim naslovom *Na senchni strani dushe*. Dober znak, vse tako kazhe, da nisem popolnoma oplela – sem sama pri sebi zamrmrala. In hudomushno sem prevedla naslov v italijanshchino: *Dalla parte ombrosa – o dal lato ombroso – dell'anima*. Zveni lepo. In prebrala od prve do zadnje vse pesmi. Nisem jih sicer shtela, da ne bi ustrelila spet kakshnega kozla in napachno presodila, da je napisal vech ali manj pesmi, kot jih je dal v zbirchico brez kazala. Med njimi tokrat nobenega soneta. In niti haikuja, ki je tudi priljubljena pesnisha zvrst tega avtorja. Vedno se razveselim, ko opazim, da se moji sorojaki radi ukvarjajo s poezijo, da se jim ne smili chas za rime, asonance in podobne vragolije in rade volje plachajo zalozhnikom tiskalne, oblikovalne in urejevalne usluge. Le tako naprej!

3.

O alkoholizmu pri nas. Zhe spet. Ga radi cukamo, ni kaj! Najbrzh preradi.

En hribchek bom kupil,
bom trte sadil,
prijat'le povabil,
she sam ga bom pil.

Sladko vince piti,
to me veseli,
dobre volje biti
svoje zhive dni.
Svoje zhive dni
brez vseh skrbi.
To me srchno veseli.

Zhe v prejsnjem Srpu je bilo kar prevech govora o ... vinskih bratcih. Tezhko je ne soditi mednje v vinorodnih krajih. Chrna kronika v nashih dnevnikih jih je iz dneva v dan polna. Da bi nehali piti, sploh ne kazhe. Niti da bi pili manj, recimo en naprstnik na teden. Bilo bi kot v pravljicah s srechnim koncem. Ni upanja, da bi se to zgodilo. Rajshi eno golido na eks kot abstinenca. In kaj pishe v cajtengih? Nekaj naslovov:

Pijanega in zadetega tata kmalu prijeli ...
Pijan za volanom tovornega vozila ...
Napihal je prevech ...

Za volan sta sedla vinjena ...
Pijan zapeljal s ceste in trčil v drevo ...
Vijugal s tremi promili ...
Slovenski vojak naj bi smrtno nesrečo povzročil alkoholiziran ...
Konec tedna so imeli policisti precej dela s pijanimi vozniki ...
Pijana sta bila tudi motorista ...
Mama vinjena, sin še bolj ...
Treznila sta se na policijski postaji ...
Napihal je vech, kot je dovoljeno ...
Pijan je na vsak način hotel v Slovenijo ...
Pijan motorist blokiral predor ...
Maligani so ga ustavili sredi ceste ...
Od sto voznikov so bili pijani shtirje ...
Trzhachan je z avtom po cesti vozil slalom, imel je 0,70 miligrama alkohola v litru izdihanega zraka ...
V nedeljo pa je na cesti zaradi neprilagojene hitrosti in vinjenosti padel kolesar ...
Pijan, omamljen in z belim prahom na mopedu ...
S tremi promili in brez voznishkega dovoljenja ...
Pijan in hiter z avtom treshčil v drugo vozilo ...
Pijana odpeljali na policijsko postajo ...
Nekateri so globoko pogledali v kozarec ...
Osem kolesarjev je povzročilo prometno nesrečo pod vplivom alkohola ...
Na nadvozu je trčil v betonski robnik, prebil ograjo, zapeljal na brezhino in se prevrnil na glavno cesto. Preizkus alkoholiziranosti je pokazal 0,97 miligrama na liter ...
Alkohol vsak dan prezgodaj ugasne dve zhivljenji ...
Pijanega odpeljali na postajo ...
Naklonjenost do pitja je pri nas doma ...
Ne ukvarjamo se s posledicami, cheprav retorično zagovarjamo treznost za volanom ...
Trzhachan pod vplivom alkohola v prometni znak ...
Pijan v jarek ...
Pijan sedel za volan ...
Policisti so v sredo spravili s cest tri nevarne voznike. Prepovedali so jim vozhnjo in odvzeli voznishko dovoljenje ...
Napihnil vech kot tri promile ...
57 pijanih na Primorskem ...
Pijan sam poklical policiste ...
Vozniki so bili zhejni tudi dan prej ...
V Luciji so ustavili 21 letno voznico z Gorishkega, ki je prav tako pred vozhnjo pregloboko pogledala v kozarec ...
Tudi na kolo sedajo pijani ...

Vozil je krepko pijan ...

Pijanemu vozniku zasegli she konopljo ...

Brez voznishkega dovoljenja in pod vplivom alkohola ...

Trije od petih letos umrlih zaradi prehitre voznje so bili she pijani ...

Vozniku so odredili alkotest, napihal je dva promila ...

Piti ali ne piti je pri nas she vedno neresheno vprasanje, ki pa si ga neradi in redko zastavljamo. Rajshi se sprenevedamo. Bomo pa prej ko slej morali ugrizniti v to kisko jabolko!

Vse tako kazhe, da ga rajshi srkajo moshki kot zhenske. To je precej tolazhljivo za zhenski spol, seveda che ne popivajo na skrivaj. Vseeno se bomo morali zmeniti, kaj je pravzaprav alkoholizem. Bolezen, in celo tezhko ozdravljiva, ker gre za zasvojenost, in ko ji zapadesh, si praktichno fuch in fertik, zate ni vech pomochi. Ali pa gre za zoprno razvado z vsemi posledicami vred, ki jih prinasha. Globe ne pomagajo, in she manj modrovanje in sordina ministra za zdravje, ki blagohotno opozarja, da uzhivanje alkohola lahko shkoduje zdravju, saj nihche ne ve, z njim in z mano vred, koliko lahko kdo varno popiva in kdaj ga potegne v nepovrat in ga spremeni v chisto navadno pijanduro, zelo shkodljivo za povrh!

V *Primorskih novicah* z dne 13. julija 2020 berem ta naravnost ganljivi poziv, ki bi se lahko imenoval – chisto navadna zafrkancija: Najvehja istrska vinska klet z videom poziva mlade k varnemu pitju alkohola, uposhtevajoch dejstvo, da so 15 nesrech s smrtnim izidom povzročili alkoholizirani udeleženci ...

Najprej nas vinske kleti – od najvehje do najmanjshe – navadijo piti, nato nam pihajo na dusho, naj se oklenemo »vizije NICH« in naj se, che zhe moramo, nacejamo z vodo, o kateri je splošno mnenje, da je she v chevlijh shkodljiva. Z »vizijami NICH« vinogradniki in birti le hinavchijo zaradi lepshega.

4.

Pa she nekaj malega o nashi smrti vsakdanji, z malce in vchasih na moch nevsakdanjimi osmrtnicami, ki chloveka prav presenetijo.

Najbolj nenavadna in presenetljiva osmrtnica se je meni zdela tista, ki so jo svojci »nane« Aleksandre Kornhauser Frazer objavili v *Delu* 9. maja 2020, kjer so povedali, da jo bodo neizmerno pogreshali, in dodali, da je vechkrat obkrozhila svet in povsod pustila sledi. In da bodo na njeno izrecno zheljjo pepel raztrosili v družinskem krogu, valovi pa ga bodo ponesli v shirjave. Na zacetku parteja pa je pokojnica sama razlozhila she za zhiva mesec prej: »Prosim, nobenih zhalostink. Zhivela sem dolgo zhivljenje, po dozhivljanjih izjemno bogato, srečno v družini – in normalno je, da se enkrat neha. Mirno gledam koncu v oči in vem, da tam chez pach ni nichesar, le mir. Tudi to je nekaj.« (prof. dr. Alerksandra Kornhauser Frazer, zapis iz aprila 2020).

Nad partejem Aleksandre Kornhauser Frazer zvemo, da je neki alpinist in gorski reshevalec, vodja shtevilnih odprav v Himalajo in predvsem velik chlovek, odshel na svoj poslednji vzpon, poleg vsega nashtetega pa je bil tudi ljubljeni mozh, oche, stari oche in stric, z motom:

Glej, zemlja si je vzela, kar je njeno.
 A kar ni njeno, nam ne more vzeti.
 In to, kar je neskonchno dragoceno,
 je vechno in nikdar ne more umreti.
 (S. Makarovich)

Spodaj, pod Aleksandrino osmrtnico, pa je nekemu drugemu pokojniku njegova družina posvetila verze Jeana Malrieuja v precej prostem prevodu Alesha Bergerja, ki med drugim ne uposhteva niti lochil, pa bi jih moral, saj jih francoski pesnik v izvirniku pesmi *Passion de vivre* (Slast po zhivljenju) ne preskakuje, marvech se trdno drzhi tudi tistih redkeje obveznih:

Ti bosh zhivel dlje od mene
 zvest ostani soncu. Pod zemljo
 je dosti prihodnjih pomladi ki klijejo
 in te rotijo.
 Za hip si odgovoren za celost zemlje
 varuj vodo chisto in pogled svetel.

Skratka, pogrebni retoriki zlepa ne zmanjka besed; je polna domishljije, da si she chisto zdrav in mlad, ko se ti niti od dalech ne shanja, da bosh nekoch umrl, ker gre praktichno za misijo nemogoche, saj umirajo le drugi – in morda nekoch tudi jaz, a skoraj ni verjetno – vseeno izberesh kak citat zase ali za svojece, primeren za takrat, najbrzh o svetem Nikoleti, ki ni ne pozimi in ne poleti, spomladi in jeseni pa ni pravi chas za taka zamudna zagrobna opravila. In marsikaj lepo zvenechega in tudi zelo primernega najdes, napishesh si na listich, ki ga nato vtaknesh v agendo z naslovi ob prilozhnosti kakshne družinske smrti:

Ko bosh prvich letel, bosh
 vedno hodil po zemlji,
 ozirajoch se v nebo, kajti
 tam si bil in tja se bosh
 zmeraj zhelel vrniti.
 (Leonardo da Vinci)

7. oktobra 2019 je na svojo konchno destinacijo priletel capt. M. J., dolgoletni kapitan inshtruktor letenja.

Ali:

Svojo najljubšo knjigo je za vedno zaprla draga mama in baka Nerima M., učiteljica v pokoju.

Ali:

Pochasi in mirno si drsel v drugi zhivljenjski krog. Tam in tudi tukaj bosh večen.

Ali:

Zapustil nas je Ivan P., domachin Ivko, ki je nadvse ljubil rojstno vas in Kras. Ivek, to je tvoj poslednji tek, po klancih stare vasi, ... a tokrat v neskončnost in neznanost.

Ali:

Za tabo vedno vije
se misli mojih pot,
zacharan duh spremlja
te vedno in povsod!
(Simon Gregorchich)

Ali:

Nekoch, nekje se zopet srečamo, nash dragi Vito ...
Dragi nash dedi Vitko Zakaj?

Ali:

Tam se bomo zbrali vsi,
bratje, sestre enih dni,
vse bo zastonj,
delila se bo ljubezen in mir,
nich ne bo zastrto, okno bo odprto
in sito nashe srce.
(Marijana Malnar Knap)

Ali:

Zaplula je barchica moja,
zaplula je sredi morja,
je morje globoko, široko,
ne morem vech k tebi nazaj ...

Mirno si odplula v večnost, nasha draga mami, babica, prababica Helena Zh.
1928-2020 ...

Za vedno bosh ostala v nashih srcih in spominih.

Ali:

Naj bo noch ali dan,
vedno bel ostaja jasmin ...

Le pojdi torej, duša draga,
cheprav tezhko mi je slovo,
naj meni teche solzna sraga,
pa drugim bosh vedril oko.
(Simon Gregorchich)

Ali:

Dedi, bil si k nam z neba poslan in tja si se vrnil,
mirno in tiho, brez zagate.
Vedno spomin ostal bo nate,
ko pogled se nam bo na nebo obrnil.
(Karin)

Ali:

Umrl je ... Potlej pa pojdi, pojdi svojo pot ...
(Kajuh)

Ali:

Svet je sonce, sla po srechi,
je hotenje zeleneti. Je nagon
z ramen odvrechi vso bolechino
in zhiveti in upirati zavest
med vprashanje vechnih zvezd.
(J. Menart)

Odshla je nasha draga ...

Ali:

Svet je lepshi, che nekomu nekaj dash.
Svet je lepshi, che nekoga rad imash,
che stisnesh mu roko, ko ga kaj boli.
Svet je lepshi, kadar si chlovek do ljudi.

Ali:

Vsi bomo enkrat zaspali,
v miru pochivali vsi,
delo za vselej konchali,
v hisho Ochetovo shli.

(A. M. Slomshek)

Z njim je za vedno odshel tudi delček nas samih.

Ali:

Nisi se izgubila kot zven v tihoto,
nisi odshla v nich in pozabo:
po tebi merim stvarjem pomen
in tvojo pesem skusham peti za tabo.

(Tone Pavček)

Tiho je odshla od nas nasha draga hcherka, sestra, zhená, mama in nona Bruna ...
Svojo zhalost ob izgubi prekrijmo z veseljem, da smo imeli prilozhnost z njo
zhiveti, občutiti njeno chlovechnost in plemenitost, njene muhe in vrline. Imamo
jo radi in v nashih srcih bo zhivela vechno.

Ali:

Kaj je veselje?
Zhivljenja zheljnost.
Veselje do zhivljenja.
Kaj nam priznanje!
Za korak sem blizhe zhivljenju,
v katerega moram vtisniti
svoje znamenje.

Pogreshali bomo njegov iskrivi nasmeh, srchnost in neustavljivo energijo ...
za nas je bil edinstven.

Ali:

Mnogo prerano se je v vechnost
nad zvezdami zavrtela nasha draga
plesalka Marija.
Prezgodaj je odshla v Gospodov
objem nasha zlata sestra in sestrichnica ...
Za njo zhalujemo.

Ko bi izbrala in prepisala najlespshe odlomke, bi se mi jih nabralo vsaj za dvestostransko zbirko.

5.

Shkrati pa naj kar mrgolijo v nashih knjigah in chasopisju.

S takimi pridanchi se ne bo noben resen chlovek ukvarjal, kvechjemu jih bo parkrat omenil, da ne bi shli povsem v pozabo ali da si ne bi priborili stalnega mesta v tisku, ne oziraje se na dejstvo, da jim le-to sploh ne pritiche. Nashtevanje pa se kajpak lahko nadaljuje.

Primorski dnevnik:

... avgust je bil mesec Krashke ohceti ... in blagoslavljal njihov prehod *iz ledibega v zakonski stan* – gorishka *mez̄osopranistk* – Carolina Invernizio *Il bacio di (una manjka) morta.* - 5. aprila 2020 do Rozhne *Doline* in do Rozhne *doline* – 9. 8. 2020. *ki ga bodo bodo nadvse pogreshali*

Primorske novice, 5. 8. 2020:

Policisti so imeli *veko* dela z voznikom mopeda – 31. 7. 2020: na plazhi Lido di Dante blizu Ravenne (manjka podvojeni n) – postane raj za *cinefile* ... alias recheno po slovensko za ljubitelje filmov. – 9. 5. 2020 Charlesu de Gaulleu – e pri priimku odvech – in Mau Cetungu. – 19. junija 2020 ... pojavljajo se pretezhno z nekaj *pridnenimi* (?) izjemami.

Delo:

Umetnishkega vzornika Koonsa lahko *obchujem* zaradi njegovih izjemnih spretnosti, ampak tukaj se moje obchudovanje koncha. – V galerijo in muzej pridejo ljudje, ki *she* tam *she* nikoli niso bili ...

Sobotna priloga Dela (1. avguata 2020):

Umetnost je zhe sama po sebi *kbka* stvar ...

Bil sem le na prvi *razchlembeni* vaji ... Na predstavitev ga zaradi koronavirusa sicer ni bilo *za veseljem* pa ga priuchakuje (18. 7. 2020)

Dokumenti

Ivo Antich

LOGIKA KOZJEGA (K)ROGA

I. KROG

Prva premisa:

SMRTONOSNA SHUNKA. V slovenskih medijih odmevna novica, da je na veliki petek (18. aprila) v novomeshki bolnishnici zaradi zastrupitve z nepravilno doma susheno shunko umrla 53-letna zhenska, njena brata pa sta v kritichnem stanju. Znachilno je, da so simptomi botulizma ali zastrupitve z mesno hrano (pljuchnica, tezhave z dihanjem) deloma podobni globalno aktualni »kitajski pljuchnici« (t.im. sars), ki naj bi jo povzročal nekakshen »koronavirus«, izvirajoch iz zhivine na kitajskem podezhelju. (...)

cit.: I. A. *Mnozhibnomedijske belezhke*, Revija Srp 55-56 / 2003 (junij).

Druga premisa:

SARS (hudi akutni respiratorni sindrom, angl. severe acute respiratory syndrome je resna respiratorna bolezen, ki jo povzrocha koronavirus. Gre za atipichno pljuchnico, ki so jo prvich opazili novembra 2002 v kitajski provinci Guangdong. V chasu do julija 2003 je grozila pandemija; po znanih podatkih se je okuzhilo 8.096 ljudi, od tega je bilo 774 smrtnih primerov.

Maja 2005 je Svetovna zdravstvena organizacija objavila, da je bolezen iztrebljena – to je shele druga bolezen, ki je dobila takshno oznako, prve so bile chrne koze. Odtlej niso zaznali nobene okuzhbe niti niso odkrili virusa kjer koli izven laboratorijev.

Smrtnost okuzhbe je pri bolnikih, mlajshih od 24 let, znashala 1 odstotek, pri bolnikih, starih 25–45 let 6 odstotkov, pri starih 45–64 let 15 odstotkov, pri starejshih od 65 let pa kar vech kot 50 odstotkov.

cit.: Wikipedija: Chas zadnje spremembe strani: 10:57, 6. april 2020.

Tretja premisa:

Pandemija koronavirusne bolezni 2019 je trenutni globalni izbruh koronavirusne bolezni 2019 (COVID-19), ki jo povzrocha koronavirus sindroma akutne respiratorne stiske 2 (SARS-CoV-2). Nalezljiva bolezen je izbruhnila decembra 2019 v mestu Vuhan v kitajski provinci Hubej. Svetovna zdravstvena organizacija je zaradi shirjenja 30. januarja 2020 razglasila javnozdravstveno krizo mednarodnih razsezhnosti, 11. marca 2020 pa ga je oznachila za pandemijo. Na dan 11. maj

2020 je bilo potrjenih vech kot 4,11 milijonov primerov bolezni COVID-19 v vech kot 200 drzhavah in ozemljih, umrlo je vech kot 282.000 ljudi, po dotlej zbranih podatkih je 1,41 milijonov ljudi ozdravelo. 30. maja 2020 je shtevilo potrjeno okuzhenih po vsem svetu preseglo 6 milijonov. (...)

cit.: Wikipedia. *Pandemija koronavirusne bolezni 2019*. Chas zadnje spremembe strani: 20:38, 2. junij 2020.

cit.: WHO >

Globally, as of 10:24am CEST, 22 August 2020, there have been 22,767,009 confirmed cases of COVID-19, including 794,435 deaths, reported to WHO.

Sklep:

Chesar sars ni dosegel, bo covid presegel.

(avg. 2020)

II. KROG

Prva premisa:

(...)

Velikovec, 9. okt. (Izvirno.) Na vech krajih so Nemci s celovshkimi tolpmi zasedli ceste, da zabranijo prehod slovenskim glasovalcem, Slovenci skushajo njihov nastop paralizirati in tako kampira n. pr. na Miklavzhevem ob Zhitarivasi slovenska cheta poleg nemshke.

Velikovec, 9. oktobra. (Izvirno.) Iz krajev prihajajo porochila o lokalnih spopadih med nashimi in moshtvom nemshke invazije.

Grebinj, 9. oktobra. (Izvirno.) V trgu vlada zhivahno vrvenje, kakrshnega Grebinj v normalnih chasih ni bil vaju. Resnejshi incidenti se niso dogodili. Razpolozhenje nashega ljudstva je izvrstno.

Ruda, 9. oktobra. Vsled treznosti in discipliniranosti nashih ljudi se doslej vechji neredi niso pripetili. Vcheraj so nemchurji izzvali in pretepli nashega poshtarja. Vechjih spopadov ni bilo. Shtevilo nashih glasov jc zrastlo.

(...)

cit.: *Slovenec* (V Ljubljani, v nedeljo, dne 10. oktobra 1920), str. 1; iz chlanka: *Vcherajshnji dan na Koroshkem*.

Druga premisa:

Peter Handke, rojen 6. decembra 1942 pri Grebinju/Griffen na Koroshkem, v otroštvu je govoril slovensko, kajti okolica Grebinja je bila takrat še slovenska, čeprav trg sam zhe pretežno nemški. Njegovi predniki po materini strani so se priznavali za Slovence.

(...)

cit.: <https://www.sazu.si/clani/peter-handke> (dopisni član SAZU 23. 4. 1987)

Tretja premisa:

»Moj stari oče leta 1920 ni glasoval za to, da bi Koroshka ostala v Avstriji, ampak za priključitev Jugoslaviji.«

cit.: *Intervju s Petrom Handkejem* (Mladina, 8. oktober, 1991, avtor: Ivo Shtandeker)

Sklep:

Che bi bil rezultat plebiscita nasproten od danega, bi slovenska knjizhevnost imela nobelovca.

(avg. 2020)

Koroshki Slovenci! (1920). URN:NBN:SI:IMG-CL1W6BFT from <http://www.dlib.si>
(plakat 42 x 57 cm; javna domena)

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Boborichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težji k svobodi;
che se she zhivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srechnejshi od drugih,
ti, ki so rojeni pod srechno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdrzhati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie